

**Roskilde
University**

Forskningsbaseret viden i massemedierne - et bidrag til demokratiet

en analyse af PISA 2003 i den trykte dagspresse

Kristiansen, Bente

Publication date:
2007

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Kristiansen, B. (2007). *Forskningsbaseret viden i massemedierne - et bidrag til demokratiet: en analyse af PISA 2003 i den trykte dagspresse*. Roskilde Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Forskningsbaseret viden i massemedierne – et bidrag til demokratiet?

En analyse af PISA 2003 i den trykte dagspresse

Bente Kristiansen

Ph.d.-afhandling

Institut for Kommunikation, Virksomhed og Informationsteknologier,
RUC

August 2007

Vejleder: Birgitte Ravn Olesen

Forskningsbaseret viden i massemedierne – et bidrag til demokratiet?

En analyse af PISA 2003 i den trykte dagspresse

Forord	5
1. Kapitel: Afhandlingens problemstilling.....	7
Folkelig opbakning til forskning.....	8
Viden som forudsætning for demokrati	10
Spredning af viden	12
Universiteternes interesse for forskningskommunikation	12
Afhandlingens forskningsspørgsmål.....	15
Afhandlingens opbygning.....	18
2. Kapitel: Idealer om samfundsmæssig kommunikation.....	21
Idealet om et offentligt ræsonnement.....	22
Habermas om offentlighed og medier.....	24
Demokrati-forståelser	28
Det deliberative demokrati.....	30
Beslutnings- eller deltagelsesdemokrati	31
Den danske demokrati-tradition.....	32
Flere offentlighedstyper	34
Mediernes funktioner	35
Officielle normer.....	36
Videnskab og rationalitet	39
3. Kapitel: Forskningskommunikation som forskningsfelt.....	41
Et kontinuum.....	42
Formidlingsparadigmet	43
Udfordring af formidlingsparadigmet.....	45
Videnskab som konstruktion.....	45
Demokrati	47
Deltagelsesparadigmet	47
Popularisering	48
Kontinuitetsmodellen.....	50
Et samspil.....	52
Forskere som aktører i offentligheden	53
Modus 2 viden.....	54
Brugsværdi.....	55
Tilgange til forskningskommunikation.....	58

4. Kapitel: Mediemæssig praksis.....	65
Medierne som institution.....	66
Medierne som selvstændig politisk institution	66
Den danske nyhedsinstitution	69
Dagsordenen	71
Dagsordensteoriens andet niveau.....	73
Undersøgelser af forskningsstof i medierne	75
Mediernes dagsorden – og forskningen.....	76
Modsætninger	78
Teoretiske udgangspunkter	79
Forskningsstof er ikke anderledes.....	80
Valg af perspektiv	81
Journalistiske fortællemåder	83
Nyhedshistorier	84
Den sensationelle nyhedshistorie.....	85
Baggrund og analyse.....	85
Den menneskelige vinkel.....	87
Journalistik contra videnskab.....	88
Præcision.....	89
Drama.....	90
Resultater før processer.....	91
5. Kapitel: En opsummering og et afsæt.....	93
Opsummering.....	94
Demokratiteoretisk tilgang.....	94
Videnskabsteoretisk tilgang	95
Mediesociologisk tilgang	96
Analytisk afsæt	97
Analysens opbygning.....	98
Det empiriske grundlag.....	99
Afgrænsninger.....	100
6. Kapitel: PISA i kontekst.....	102
Konteksten for PISA-undersøgelserne.....	103
PISA-undersøgelserne.....	103
De politiske forhandlinger om folkeskolen.....	104
Begivenheder knyttet til PISA	105
PISA 2000	106
Mediedækningen af PISA 2000	107
Pressemateriale 2000	109
PISA-rapporten 2003.....	110
Temaer i rapporten	111
Pressematerialet 2003	114
Ritzaus dækning af PISA 2003	115
Ritzaus dækning den første dag	116

PISAs relevans som case.....	118
7. Kapitel: PISA 2003 i nyhedsmedierne - en kvantitativ beskrivelse	121
Kvantitativ indholdsanalyse som metode	123
Valgene bag denne analyse.....	125
Valg af medier.....	125
Kodning af materialet	127
Temaer	128
Udtalelser	130
Fremskaffelse af materialet.....	131
En kontrast	131
Forløbere til PISA	132
Mediedækningens kronologiske forløb	134
Nyhedsartiklerne	134
Temaer i mediedækningen	135
De afledte temaer	137
Temaer i læserstoffet.....	139
Forskellen i temaer.....	140
Aktørerne.....	142
Forskning som anledning	145
8. Kapitel: Forståelsesrammer.....	148
Frames.....	149
Det empiriske materiale	151
De enkelte mediers dækning af PISA-undersøgelsen	151
Jyllands-Posten	151
Løsninger	155
Berlingske Tidende	157
Politiken	162
Information	167
BT	171
Radioavisen.....	172
URBAN – ren Ritzau	173
Jyske Vestkysten	174
Karakteristika ved mediedækningen	174
PISA i andre medier	176
Folkeskolen.dk	177
Mandag Morgen.....	179
Forskelle på forståelsesrammer.....	181
9. Kapitel: Mediedækningens karakteristika	182
Analysens elementer	183
Forskelle mellem rapport og mediedækning.....	183
Ensartethed i forståelsesrammer	185
Den journalistiske fremstilling.....	186

Forskning som argument.....	186
Disciplin.....	187
Signifikans	189
Vinkling	190
Forskningens placering og funktion.....	191
Brugsværdi	191
Casen PISA	192
10. Kapitel: Konklusion.....	194
Casens begrænsninger.....	195
Analysens pointer.....	196
Vidensbegrebets betydning.....	198
Den mediemæssige praksis	199
Demokrati og offentlighed.....	200
Begrebet forskningskommunikation.....	203
Summary.....	205
Litteratur	207
BILAG 1 Optællinger, mediedækningen PISA 2000.....	219
BILAG 2 Kodemanual.....	220

Forord

Denne afhandling er en undersøgelse af, hvordan forskningsbaseret viden indgår i den nyhedsorienterede massekommunikation. Arbejdet har været drevet af et personligt ønske om at forstå en mangfoldighed af erhvervserfaringer i et større perspektiv. Ja, faktisk ikke bare at forstå dem, men også at få inspiration til normer for arbejdet med at kommunikere forskning i en bredere offentlighed.

I mit arbejde som ansvarshavende redaktør af det forskningsformidlende magasin Humaniora, som udgives af Forskningsrådet for Kommunikation og Kultur, oplevede jeg mange ønsker om at øse af forskningsbaseret viden. Men også et stort ønske om at markere nytteværdien af humanistisk forskning offentligt. Hvordan skal en professionel kommunikatør navigere her? Skal man på pædagogisk vis hjælpe med at 'oversætte', med at forenkle og gøre kompliceret forskning til noget begribeligt for den interesserede mediebruger? Skal man få kompliceret forskning i grammatiske regler til at være vedkommende for hr. Hansen i Haurum? Eller skal man lede efter de mest farverige eksempler på humanistisk forskning, fx dueller i renæssancen, og få aviserne til at skrive om dem og dermed måske få eksponeret værdien af humanistisk forskning? Hvad har forskersamfundene brug for – og hvad har samfundet brug for?

Jeg har altid betragtet kommunikation som kernen i et demokratisk samfund. Men mine erfaringer som et kommunikerende hjul i samfundet gjorde mig i tvivl om de valg, jeg traf og den professionalisme, jeg havde. Var jeg ikke en form for gatekeeper mellem forskningsverdenen og offentligheden? Hvilke forpligtelser havde jeg så, udover hvad min arbejdsgiver bad om? Havde jeg en forpligtelse i forhold til offentligheden, i forhold til demokratiet? Burde jeg ikke have en professionel etisk norm, der kunne retlede mit arbejde? Muligvis. Men det havde jeg ikke, og jeg kunne ikke slå den op noget sted. Pragmatisk prøvede jeg derfor lidt af det hele, og jeg udviklede langsomt, men sikkert, en udpræget mangelfornemmelse: Jeg manglede en normativ rettesnor for mit arbejde, for hvad forskningsbaseret viden kan, skal og bør i den bredere offentlighed. Denne afhandling afspejler min søgeproces - og heldigvis også min erkendelsesproces - i dette arbejde.

Det er meget, meget sjældent, man får tre år og et universitetsmiljø til at lede efter svar på spørgsmål, man undrer sig over. Det er et privilegium, som jeg er SÅ glad for at have fået. I den forstand har det været tre fantastiske år. Men sådan en jagt efter erkendelse og forståelse er som enhver anden jagt ikke kun frydefuld; den er også fuld af farer og uforudsete forhindringer. Det kan være svært at lade sig lede af en problemstilling. Problemstillinger har det jo med at ændre sig, når man arbejder med dem. De viser sig ofte at være lidt forkert formuleret, når man først har gravet lidt i empirien og teorien. Så min problemstilling har drillet mig - den har ændret karakter, og indimellem er den næsten smuttet ud af syne - eller jeg har bare ikke kunnet

genkende den. Jeg har tumlet med et puslespil med mange brikker, som jeg forfærdelig gerne ville samle, så der kunne blive pæn orden i mit univers.

Og så meget klogere er jeg da blevet: Der kommer ikke fuldstændig orden i mit univers. Puslespillet bliver aldrig færdigt. Der er altid et par brikker, der mangler, og det vil altid kunne diskuteres, hvor man skal lede efter dem. Men jeg er glad for disse tre år, jeg er glad for have at fået syn for flere brikker end tidligere samt øje på nye konturer i puslespillet. Jeg håber, at de læsere, der orker at gå med rundt og lede efter puslespilsbrikker, også vil få øje på nye konturer.

Og så vil jeg gerne takke alle dem, der har stået bi i min jagt efter puslespilsbrikker. Først og fremmest til min vejleder, Birgitte Ravn Olesen, der med stor åbenhed har fulgt og støttet mig i min proces. Til min bivejleder Mark Ørsten, der blev inviteret ind sent i processen, men alligevel gik ind med konstruktive ideer. Til medstuderende på kurser og seminarer, der villigt har diskuteret, specielt til Gitte Gravengård, som har givet grundig respons på dele af afhandlingen. Til mine kolleger på Kommunikationsuddannelsen, der har bidraget med interessante diskussioner og opbakning. Men også en stor tak til Frank Wagner, som har gjort det muligt at behandle kodningerne og omsætte dem til en kvantitativ indholdsanalyse med tabeller og grafer, og til Karina Raun Riiskær som har læst korrektur.

RUC, august 2007

1. Kapitel:

Afhandlingens problemstilling

Der er stor politisk interesse for forskningsformidling for tiden. Især for, at forskning bliver formidlet i massemedier og den brede offentlighed. Det ses i flere politiske initiativer på såvel nationalt som europæisk plan. Det måske mest markante udtryk for de politiske krav om forskningskommunikation ses i den nye universitetslovs krav om, at forskere skal opfordres til at markere sig i den offentlige debat¹. Og de politiske krav bærer frugt i den forstand, at der tages mange nye initiativer på formidlings- og kommunikationsområdet i forskningsverdenen.

Hvordan der kommunikeres mellem forskningsverdenen og øvrige dele af samfundet, er meget væsentligt. Ikke bare for den professionelle kommunikatør, der er ansat til at initiere kommunikationen. Ikke bare for forskeren, der pålægges nye krav i sit arbejde. Men også for statsborgeren i et demokrati, hvor begreber som viden, oplysning og deltagelse er grundlæggende værdier.

I dette kapitel beskriver jeg de politiske krav om forskningskommunikation og nogle af de initiativer, som forskningsverdenen tager for at leve op til kravene. På den baggrund præciserer jeg det aktuelle udgangspunkt for denne afhandling og præsenterer den problemstilling, afhandlingen analyserer.

¹ “*Stk. 3.* Universitetet skal samarbejde med det omgivende samfund og bidrage til udvikling af det internationale samarbejde. Universitetets forsknings- og uddannelsesresultater skal bidrage til at fremme vækst, velfærd og udvikling i samfundet. Universitetet skal som central viden- og kulturbærende institution udveksle viden og kompetencer med det omgivende samfund og tilskynde medarbejderne til at deltage i den offentlige debat.” (Lov nr. 403 af 28. maj 2003).

Folkelig opbakning til forskning

På europæisk plan viser den politiske interesse sig bl.a. i Forskningsprogrammet Science and Society, som i den seneste indkaldelse af forskningsansøgninger skriver:

'The European Commission wants to improve public awareness of science among the largest number of European citizens possible, including young people, and mass media are an important tool in achieving this goal. Various public opinion polls, such as the different Euro barometers, show that efforts undertaken in the past years have been effective in reducing the public's scepticism of some politically contentious research areas, and have restored a degree of confidence in European research and research policy makers.'

(<http://ec.europa.eu/research/infocentre/>)

Her fremgår det klart, at målet med forskningskommunikation er en bredere accept af forskningen og en øget tilgang af unge talenter til forskningen. Det er vigtigt set med EU-øjne, fordi man anser de europæiske landes muligheder for at udvikle sig i en positiv og bæredygtig retning ('in a positive and sustainable way') som uløseligt sammenknyttet med evnen til innovation og muligheden for at udvikle og udnytte viden. Målet er at bygge et effektivt og demokratisk, europæisk og vidensbaseret samfund gennem at stimulere en harmonisk integration af videnskabelige og teknologiske bestræbelser samt tilknyttede forskningspolitikker i det europæiske samfund. Derfor ønsker man også at fremme debatten om videnskab og teknologi og relationen til samfund og kultur i hele Europa.

Sagt med andre ord: Baggrunden for ønsket om at kommunikere forskning er en EU-politik om, at EU skal være den førende vidensbaserede økonomi i verden. Og det forudsætter øgede forskningsmidler. Det kræver folkelig opbakning til forskningen, rekruttering af flere gode talenter til forskningen samt et bredt samarbejde mellem universitet og erhvervsliv. Alle tre dele kræver formidling og vidensdeling. (Kjærgaard, 2006: 24).

Philippe Busquin, tidligere EU-kommissær for videnskab og forskning, tog allerede i 2000 initiativ til en tænketank for forskningsformidling, og der er nu afholdt to konferencer om forskningskommunikation, senest i Bruxelles november 2005. På hjemmesiden for 'Science and Society'-forskningsprogrammet findes flere publikationer med gode råd og vejledning i kommunikation for forskere.

I Danmark viser politikernes interesse for forskningskommunikation sig bl.a. i, at videnskabsminister Helge Sander i maj 2003 nedsatte 'Tænketank for forståelse af forskning'. Tænketanken bestod af 26 mediefolk med daværende chef for Forbrugerrådet Christine Antorini som formand. Tænketankens arbejde resulterede i

en politik for forskningsformidling, som fremgår af rapporten 'Forsk og fortæl' (Videnskabsministeriet 2004).

Rapporten pointerer, at der allerede er store mængder af forskningsformidling, så det handler ikke om mere, men om bedre forskningskommunikation. Derfor ønsker Tænketanken at erstatte formidlingsbegrebet med kommunikationsbegrebet (Videnskabsministeriet, 2004: 9). Tænketanken giver 27 anbefalinger til initiativer, der skal sikre 'bedre forsknings-kommunikation'. Anbefalingerne retter sig dels mod at 'give den nysgerrige borger mulighed for at deltage i flere spændende aktiviteter om forskning og videnskab' (ibid.: 9), dels mod mødet mellem forskere og journalister. Forskerne skal have større kendskab til pressens arbejdsmetoder, og journalisterne skal have bedre forståelse for forskernes arbejdsmetoder.

Om årsagerne til behovet for bedre forskningskommunikation, peger Tænketanken på, at i det moderne videnssamfund har vi brug for at forholde os til forskning – både som borgere, vælgere og forbrugere, siges det (Videnskabsministeriet, 2004: 10).

Bl.a. peger Tænketanken på, at

'Hvis samfundet skal investere store beløb i forskning, har borgerne et berettiget krav på dokumentation for at investeringen giver afkast i et bredt velfærdsperspektiv.'
(Videnskabsministeriet, 2004:10)

Hvor EU har en målsætning om at kunne aflæse borgernes øgede accept af forskning og forskningsudgifter på Eurobarometeret, har Tænketanken her en mere forbrugerorienteret formulering af samme mål: '... borgerne har et berettiget krav på dokumentation for at investeringen giver afkast ...'. Men argumentationen er den samme: Borgerne skal have mere viden om forskning for at kunne acceptere de nødvendige udgifter til forskningen. Og investeringerne i forskningen er nødvendige, fordi samfundet bygger på viden. Forskning anses for en væsentlig drivkraft i samfundets økonomiske udvikling og internationale konkurrenceevne.

Skiftende forskningsministre har da også appelleret til forskerne om at 'komme ud i forsamlingshusene'. Da Birthe Weiss var forskningsminister, opfordrede hun til det, og den efterfølgende minister for teknologi, videnskab og innovation, Helge Sander, appellerer også til, at forskerne hjælper ham med at 'få folk i forsamlingshusene til at forstå nødvendigheden af øgede bevillinger' (sagt ved ForskerForums Forskningspolitiske Årsmøde d. 24/2-03, refereret i Politiken d. 25/2-03).

At målet med forskningskommunikation bl.a. er at sikre folkelig opbakning til forskning, er ikke noget nyt fænomen. Begrebet 'Public Understanding of Science', PUS, opstod som et policybegreb allerede efter 2. verdenskrig (Aagaard og Mejlgaard, 2003: 4; Elam og Bertilsson, 2003 ; Lewenstein, 1992: 45). PUS kan ses som et resultat af en politisk opmærksomhed på, at forskning og teknologisk

udvikling var afgørende for samfundets muligheder for at sikre velfærden, forstået både sikkerhedspolitisk og i forhold til økonomisk velfærd (Aagaard og Mejlgaard, 2003).

De politiske initiativer i forlængelse af PUS har gået på at bygge bro mellem offentligheden og ekspertviden i videnskaben. En bro med to dele: 'policy for science', dvs. sikre folkelig opbakning til forskning, og 'science for policy', dvs. indarbejde de nødvendige hensyn til den folkelig skepsis i grundlaget for forskningen, fx i forhold til bioetik (Aagaard og Mejlgaard, 2003: 4). Den grundlæggende antagelse har været, at hvis blot folk får mere viden, vil de også blive mere forstående og accepterende over for videnskabelig og teknologisk udvikling (Aagaard og Mejlgaard, 2003:5).

En væsentlig del af den politiske interesse for forskningskommunikation bunder kort sagt i ønsket om at legitimere forskningen i befolkningens øjne. Og når det politisk anses for vigtigt, at befolkningen accepterer forskningen og udgifterne til forskningen, hænger det sammen med en overbevisning om, at vores samfunds velstand og fortsatte økonomiske rigdom er baseret på viden, forskning og teknologisk udvikling. Denne overbevisning ses bl.a. udtrykt i regeringens baggrundsrapport: 'Regeringens vidensstrategi – viden i vækst' (Videnskabsministeriet 2003).

Viden som forudsætning for demokrati

Den politiske interesse for forskningsformidling kædes imidlertid også sammen med demokrati. Tænk tanken beskæftiger sig med kommunikation af forskning til den brede offentlighed og definerer det som kommunikation af

'videnskabelige resultater, arbejdsmåder og holdninger inden for et specialiseret forskningsfelt til personer uden for feltet samt forskeres deltagelse i samfundsdebatten med forskningsbaseret argumentation.' (Videnskabsministeriet, 2004: 9).

Samfundsdebatten anses for en af hjørnestenene i vores demokrati, så det er dybest set forskernes bidrag til en demokratisk hjørnestein, der her efterlyses. Efterlysningen skyldes, at forskerne kan noget særligt i samfundsdebatten, nemlig argumentere på baggrund af forskning. Den forskningsbaserede viden anses åbenbart af Tænk tanken for at besidde en særlig kvalitet i debatten. Kort sagt: Forskerne har noget viden, som vi alle har brug for at kende til af hensyn til de demokratiske processer.

Faktisk er Tænk tanken meget tæt på at skrive, at viden om forskning er en forudsætning for at deltage i samfundsdebatten:

'I sidste instans er målet med god forskningskommunikation at sikre, at de forskellige grupper i vores samfund fortsat kan forstå hinanden i fremtiden, og at give alle forudsætninger for at deltage i samfundsdebatten.' (Videnskabsministeriet, 2004:11).

Tænk tankens medlemmer vil næppe sige direkte, at synspunkter eller argumenter, der ikke er forskningsmæssigt belæg for, ikke kan tages alvorligt i den offentlige debat. Men de siger dog her helt tydeligt, at målet med forskningskommunikation er at give alle – dvs. også ikke-forskere - mulighed for at deltage i samfundsdebatten. Der er kort sagt en meget stor vægt på forskningsbaseret viden som input til en demokratisk samfundsdebat.

Fremhævelsen af viden og oplysning som input til demokratiet præger meget af den offentlige diskussion om forskningskommunikation. Ofte er det en indiskutabel præmis, at formidlet forskning bidrager til demokratiet.

Denne antagelse med rod i oplysningstidens oplysningsideal er dog ikke indiskutabel. Faktisk er det et helt centralt diskussionsemne i forskningen om forskningskommunikation. Det vil jeg komme ind på i kapitel 2.

Tænk tanken beskriver også forskningskommunikation som 'det aktive bindeled mellem videnskab og samfund'. Et alment kendskab til forskningsbaseret viden er ikke bare en væsentlig forudsætning for deltagelse i samfundsdebatten, det er også en forudsætning for at have en demokratisk styring af forskningen:

'I videnssamfundet har vi brug for en forskningskommunikation, der giver borgerne den fornødne indsigt til at deltage i en åben demokratisk dialog om forskningen, om forskningens resultater og processer, dens fordele og muligheder, dens konsekvenser, dilemmaer og risici' (Videnskabsministeriet, 2004:11).

Igen skildres forskningsbaseret viden som en forudsætning for demokrati. Begrebet 'åben demokratisk dialog' åbner for en demokrati-teoretisk diskussion, som jeg vil tage i kapitel 2. Her vil jeg blot nævne, at man kan foretage en grov skelnen mellem de demokrati-forståelser, der lægger vægten på beslutningsprocedurerne og de demokrati-forståelser, der lægger vægten på deltagelse i debatten (Loftager, 2004). Umiddelbart lægger begrebet 'åben demokratisk dialog' mest op til en demokrati-opfattelse, som har vægt på deltagelse i debat.

For Tænk tanken kædes debatten så yderligere sammen med videnskabelig, forskningsbaseret argumentation. Det åbner for spørgsmål om, hvad videnskab er – hvilken rationalitet ligger der i videnskab? Hvilke typer af argumenter og hvilken type rationalitet er væsentlig i den offentlige debat i et demokratisk samfund? Hvad er 'den fornødne indsigt til at kunne deltage i en demokratisk dialog'? Hvad er videnskabens rolle?

Her åbnes for en væsentlig diskussion inden for forskningen i forskningskommunikation. Dybest set er det en videnskabsteoretisk diskussion, der kan beskrives som et kontinuum, hvor det positivistiske videnskabsbegreb om objektiv forskning, der leverer sand viden, er den ene pol, og hvor det socialkonstruktivistiske syn på videnskabelig viden som et resultat af forhandlinger, er den modsatte pol. Jeg vil præsentere forskellige positioner inden for dette kontinuum i kapitel 3. Her vil jeg

blot konstatere, at Tænketanken – og en væsentlig del af den offentlige debat om forskningskommunikation – ligger meget tæt op ad de præmisser, som den positivistiske pol repræsenterer.

Spredning af viden

Tænketanken skriver i sin rapport, 'Forsk og Fortæl':

'Vores nutidige samfund hviler på et fundament af viden og teknologi, som forskningen har bragt os. Som moderne mennesker har vi forskning tæt inde på kroppen hele tiden. Det betyder, at vi har et behov for at forstå og forholde os til forskning - både som borgere, vælgere og forbrugere.' (Videnskabsministeriet, 2004: 10).

Tænketanken ser altså forskningen som den helt fundamentale udvikler af viden i vores samfund. Den samfundsmæssigt vigtige viden sættes her lig med den viden, forskningen udvikler. Det er den forskningsbaserede viden, der omtales som hele det 'fundament', samfundet hviler på. Hvis det er vigtigt som borger at forstå det fundament, samfundet hviler på, bliver indsigt i forskningsbaseret viden følgelig meget væsentlig. Her ligger implicit en top-down tilgang, hvor forskningen er toppen. Forskningen leverer det fundament af viden, som vi alle bygger vores daglige, samfundsmæssige liv på. Den tilgang betegnes inden for forskningen i forskningskommunikation som 'spredningsmodellen' (jf. kapitel 3). Forskere betragtes her som leverandører af objektiv viden, som bør spredes til de uvidende borgere. Derfor anvendes også betegnelsen 'deficit-modellen' – borgerne har en deficit; de mangler den viden, som forskerne har (Hornmoen, 2003).

Ønsket om viden knyttes ganske vist her sammen med et behov for at legitimere forskningen. Forskningen har nemlig også brug for dialogen, skriver Tænketanken. Men forskningens behov for dialogen skyldes, at der er

'... behov for en bred accept af forskning og forskningens rolle, for at forskningen kan stå distancen ved prioritering af ressourcer sammenlignet med andre vigtige samfundsområder.' (Videnskabsministeriet, 2004: 11).

Denne sammenhæng mellem forståelse og accept er et gennemgående tema i forskningen i forskningskommunikation, og det vil blive uddybet i kapitel 3.

Universiteternes interesse for forskningskommunikation

De politiske intentioner om bedre forskningskommunikation er manifesteret som lovkrav i Universitetsloven fra maj 2003:

'Universitetet skal som central viden- og kulturbærende institution udveksle viden og kompetencer med det omgivende samfund og tilskynde medarbejderne til at deltage i den offentlige debat.' (Lov nr. 403 af 28. maj 2003).

Universiteterne har da også øget deres fokus på formidling og kommunikation af forskning på universiteterne. Det fremgår bl.a. af rapporten 'Jagten på det troværdige universitet' fra Mandag Morgen og DPU, at kommunikationsafdelingerne på universiteterne opruster. Halvdelen af landets (på det tidspunkt 12) universiteter har øget antallet af kommunikationsansatte i perioden 2003-2005. Samtidig sker der en professionalisering af kommunikationen, forstået på den måde, at universiteterne nu arbejder med pressehåndtering, markedsføring, strategisk rådgivning, kommunikationspolitikker og -strategier (Danmarks Pædagogiske Universitet og Huset Mandag Morgen, 2005: 17).

Der kommer også helt nye typer af stillinger på universiteterne. Fx har både Københavns Universitet og Danmarks Pædagogiske Universitet ansat en prodekan for 'vidensspredning'.

Københavns Universitet har endvidere vedtaget en 'Strategi for forsknings- og vidensformidling' (www.ku.dk). Her skitseres de tre vigtigste mål for formidlingen af forskning og viden som 1. 'At imødekomme en øget efterspørgsel efter viden fra 'den nysgerrige borger', 2. at kvalificere den demokratiske debat, og 3. at overføre generel viden om aktuel forskning til miljøer og professionsområder.

Det ser nu ud til, at universiteternes bestræbelser på at komme i medierne bærer frugt. Ifølge rapporten 'Det troværdige universitet' fra Danmarks Pædagogiske Universitet og Huset Mandag Morgen er avisernes omtale af danske universiteter steget med en tredjedel i perioden 2000 til 2004 (Danmarks Pædagogiske Universitet og Huset Mandag Morgen, 2005: 15).

Der kan imidlertid ligge nogle demokratiske problemstillinger i forskernes øgede synlighed i medierne. I forbindelse med Magtudredningen har Tøgeby et al. (2002) undersøgt, hvordan forskere optræder i massemedierne. Der er tale om et studie med punktnedslag i mediernes brug af eksperter fra 1960 og frem til i dag. De kan konstatere, at den mest udbredte brug af eksperter tidligere var den naturvidenskabelige ekspert, der kunne fortælle om egen forskning, mens den mest udbredte brug af eksperter i medierne i dag er den samfundsvidenskabelige ekspert, der kommenterer på aktuelle begivenheder.

I forlængelse af disse resultater peger forfatterne på, hvad de betegner som tre væsentlige, demokratiske problemer. Det ene er risikoen for sammenblanding af forskerrollen og borgerrollen. Det er problematisk, når en person bidrager til den offentlige debat og præsenteres med forskertitel og ansættelsessted, hvis det ikke er som forsker og med baggrund i forskningsbaseret viden, men som borger, vedkommende udtaler sig.

Det andet problem, Magtudredningen nævner, er, at når medierne i så høj grad bruger forskere til at belyse politiske spørgsmål, kan offentligheden få det indtryk, at interessekonflikter og holdningsspørgsmål kan afgøres på et videnskabeligt grundlag.

Det tredje problem er, hvis offentligheden får det indtryk, at man skal være forsker for at kunne udtale sig om væsentlige samfundsproblemer – altså hvis videnskaben inddrages ud over dens legitime grundlag. Hvor bliver 'den frie udveksling af synspunkter mellem alle borgere' så af?, spørger de.

Universiteterne søger med den stigende intensitet i kommunikationen at svare på de politiske ønsker, der synes at være magt bag. Dels har universiteterne tilsyneladende taget en del initiativer til at formidle mere, dels kan forskningsformidlingen blive en udløsende faktor i forhold til universiteternes basisbevillinger. Det fremgår af endnu en undersøgelse fra Mandag Morgen (Mandag Morgen, 15. 01. 2007), at de samfundsvidenskabelige forskere 'vender ryggen til samfundet. I hvert fald når det drejer sig om at formidle deres forskning og viden til danskerne.' Mandag Morgen har søgt i InfoMedia og Børsens artikelarkiv og på den baggrund produceret en liste over de 50 mest citerede samfundsforskere. Samtidig opgør Mandag Morgen, at de forskere, der er mest i medierne, så også er meget aktive: 3 % af de forskere, der er mest i medierne, står tilsammen for lidt over 40 % af den samlede omtale (Mandag Morgen, 15.01. 2007; Kyvik, 2002).

Denne undersøgelse viste bl.a., at RUC kun har 3 forskere på listen over de 50 mest omtalte forskere. Det gav anledning til et notat på RUC, som blev rundsendt til samtlige medarbejdere. Heraf fremgik det, at der er nogle metodiske problemer i undersøgelsen, som giver en skævvridning, og at det faktisk slet ikke står så galt til med RUC-forskeres synlighed. MEN det væsentlige er, at undersøgelsen betegnes som vigtig, fordi Rektorkollegiet har peget på, at omtaler i Infomedia kan blive en indikator for, hvor godt et universitet lever op til kravene om 'vidensspredning'. Det er altså ikke utænkeligt – selvom det jo ikke er besluttet - at kæde omfanget af omtaler i massemedierne sammen med bevillingerne til forskningen. Så det kan komme til at koste forskningsbevillinger, hvis ikke forskerne viser sig i massemedierne.

Den aktuelle situation er kort sagt, at der er stor politisk bevågenhed omkring forskningskommunikation. Denne interesse hænger bl.a. sammen med, at forskning og teknologi ses som en væsentlig økonomisk drivkraft og et internationalt konkurrenceparameter. Men interessen kædes også sammen med forestillinger om videnskabelig viden og forskningsbaseret argumentation som væsentlige drivkræfter i samfundsdebatten og i demokratiet. Forskning og formidling/kommunikation af forskning anses som forudsætninger, ikke bare for den økonomiske udvikling, men også for den demokratiske udvikling. Denne forståelse af at mere/bedre forskningskommunikation er nødvendig af hensyn til demokratiet ligger i grundlaget

for forskellige policydokumenter som fx Tænk tankens rapport, EU's opslag om forskningsmidler samt i egentlig lovgivning som Universitetsloven.

De politiske ønsker imødekommes i relativt stort omfang af forskningsverdenen. Denne beredvillighed fra forskningsverdenen hænger muligvis sammen med et økonomisk pres. Det tyder den universitetsinterne udmelding på RUC i hvert fald på. Her kan bibliotekschefen på den ene side kritisere grundlaget for en undersøgelse fra Mandag Morgen om samfundsvidenskabelige forskeres synlighed i massemedierne, men på den anden side erklærer han, at en sådan undersøgelse – uanset validitet! – kan blive afgørende for bevillingerne til universitetet.

Der er naturligvis ikke kun beredvillighed fra forskningsverdenen. Der er ganske givet interne diskussioner, men her hæfter jeg mig ved de officielle initiativer fra universiteterne. Og de præsenteres - lige som de politiske ønsker – ud fra den underliggende antagelse, at der produceres viden på universiteterne, som har særlige kvaliteter at bidrage med i forhold til den offentlige og demokratiske debat. Der er nogle implicitte forestillinger om viden og videnskabelighed på spil her, ligesom der er nogle implicitte forestillinger om demokrati og offentlighed på spil.

Afhandlingens forskningsspørgsmål

Det er mit mål med denne afhandling at afdække teoretiske og empiriske diskussioner af forskningskommunikation med henblik på at bidrage til at kvalificere diskussionen om forskningskommunikation i massemedierne. Jeg søger at væve et tæppe - måske et kludetæppe - som kan bidrage til en reflekteret indtræden i diskussionen om, hvilke kvaliteter der knytter sig til forskningskommunikation i massemedierne.

Jeg ser tre teoretiske felter som centrale i diskussionen om forskningskommunikation.

Det ene er forståelsen af, hvad videnskab er. Hvad er det særegne ved forskning i forhold til andre stofområder? Har videnskabelig forskningsbaseret viden en anderledes karakter end andre stofområder? Med et positivistisk videnskabssyn vil forståelsen af videnskab betyde, at kravene til mediernes dækning af videnskab vil handle om objektivitet og nøjagtighed. Med et socialkonstruktivistisk videnskabssyn vil mediernes dækning repræsentere en ny, forhandlet viden. Jeg ser disse to positioner som poler i et kontinuum, og jeg undersøger teoretiske forståelser af, hvordan man inden for dette kontinuum kan forholde sig til formidling og popularisering.

Det andet teoretiske felt er idealer for offentlighed og samfundsmæssig kommunikation i et demokrati. Afhandlingen har det udgangspunkt, at massemedierne i praksis betragtes af såvel politikere som universiteter som væsentlige og demokratisk nyttige kanaler for kommunikation af forskningsbaseret

viden. Jeg betragter disse idealer som rammesættende for konkrete initiativer om kommunikation af forskning, inden for såvel den politiske, den mediemæssige som den universitære praksis.

Derfor er det væsentligt at undersøge disse ideal-forestillinger om offentlighed og demokrati nærmere. Der er flere demokratiforståelser på spil, men også idealer om rationalitet og videnskab. Den videnskabelige rationalitet har en særlig placering i kraft af en kombination af videnssamfundets forestilling om videnskaben som drivkraft i udviklingen og et offentlighedsteoretisk ideal om rationalitet i offentlig deliberation og demokratisk debat. Disse forestillinger ligger bag mange hensigtserklæringer og initiativer omkring forskningskommunikation og udgør derfor en væsentlig ramme for den praksis, der er omkring forskningskommunikation. Forestillingerne kan i øvrigt genfindes i de videnskabsteoretiske positioner i den videnskabelige diskussion om forskningskommunikation. Jeg søger altså at beskrive nogle af de implicitte forestillinger, der gør sig gældende for såvel den politiske som den videnskabelige diskussion af forskningskommunikation.

Det tredje felt er den mediemæssige praksis. Massemedierne er væsentlige, fordi der er stor interesse for at bruge dem i forskningsformidlingen, men de er også væsentlige, fordi de underliggende antagelser om demokrati og oplysning er koblet til massemedierne og offentligheden – til ‘samfundsdebatten’. Den mediesociologiske forskning peger på, at medierne efter løsrivelsen fra partipressen har udviklet sig til en selvstændig institution i samfundet med egne logikker, som har betydning for, hvordan medierne arbejder, udvælger stof, fortæller de journalistiske historier etc. Som resultat af den redaktionelle udvælgelsesproces fremstår en mediedagsorden med prioritering af emner. Man kan kort sagt tale om en mediemæssig praksis, som bl.a. viser sig i, hvilke emner der kommer på mediernes dagsorden, og i hvordan disse emner beskrives eller frames. Forståelsen af, hvordan forskningsbaseret viden indgår i medierne og offentligheden, må derfor også inddrage en forståelse af den mediemæssige praksis. Hvordan harmonerer de implicitte ideale forestillinger om massemedierne som et forum for demokrati og oplysning med den mediemæssige praksis? Hvilken betydning kan den mediemæssige praksis have for mulighederne for at kommunikere forskning?

Det er en teoretisk ambition i afhandlingen at yde et bidrag til den forskningsmæssige tilgang til forskningskommunikation ved at anlægge såvel demokrati- og offentlighedsteoretiske perspektiver som mediesociologiske og videnskabs-sociologiske perspektiver på forskningskommunikation. Målet er at udforske en teoretisk/analytisk ramme for forskningskommunikation i massemedierne og relatere disse til et casestudie.

Det er yderligere en empirisk ambition i afhandlingen at udfolde diskussionen om forskningskommunikation i massemedierne gennem en analyse af en specifik case. Det gør jeg ved at sammenligne mediedækningen af PISA 2003 med den rapport om

PISA 2003, hvor undersøgelsens resultater blev offentliggjort. Afhandlingens empiriske fokus er på nyhedsmediernes dækning – på hvad der gøres umiddelbart tilgængeligt for mediebrugerne i medierne. Det empiriske materiale er derfor medietekster og baggrundsmateriale for medietekster.

Analysen sigter mod at beskrive forskelle mellem forskningsrapport og mediedækningen. Hvad sker der indholdsmæssigt fra forskningsrapport over pressearbejde til mediedækning? Hvilke historier fortæller forskningen, og hvilke fortæller medierne? Hvordan kan forskellene perspektiveres teoretisk?

Selve analysen fokuserer derfor på den viden om PISA 2003, der stilles til rådighed for den nyhedsforbrugende borger i Danmark i mediedækningen, og hvordan denne viden adskiller sig fra den viden, der ligger i forskernes rapport om PISA 2003. Med henblik på at kunne foretage en sammenligning beskrives mediedækningen dels i en kvantitativ indholdsanalyse, dels i en kvalitativ analyse af de forståelsesrammer, der etableres i teksterne.

Det kan ikke overraske, at der vil være væsentlige forskelle på medieindhold og rapportens indhold. Men den præcise beskrivelse af forskellene og forståelsen af de rammer, der betinger forskellene, er interessant i forhold til intentionerne om at kommunikere forskning i massemedierne.

Dette fokus på forskellene mellem rapport og mediedækning er relevant, fordi de politiske ønsker om forskningsformidling i massemedierne bygger på en antagelse om, at massemedierne kan bidrage med oplysning og forskningsbaseret viden, som kvalificerer borgerne til at deltage i samfundsdebatten. Forudsætningen for at prioritere massemedierne i kommunikationen om forskning er derfor, at den proces er brugbar for borgerne i samfundsdebatten og i et bredere demokratisk sigte. Derfor fokuserer denne afhandling på, hvilken viden og forståelse om PISA 2003 nyhedsmedierne stiller til rådighed for mediebrugerne. Jeg inddrager ikke et receptionsstudie, hvor jeg ville kunne sige noget om, hvilke mediebrugere der forholder sig hvordan til mediernes PISA-omtale.

Den empiriske undersøgelse omfatter heller ikke produktionsprocessen. Jeg undersøger ikke, hvordan aktørerne handler, interagerer eller ræsonnerer omkring produktionen af medieteksterne. En empirisk undersøgelse af aktørernes valg kunne have tilføjet interessante aspekter til afhandlingens problemstilling, men ville have betydet, at det empiriske materiale til analysen af mediedækningen havde været mindre omfattende. Jeg valgte derfor at afgrænse analysen til den faktiske mediedækning og de tilbud om viden vedrørende PISA, den giver den interesserede bruger af nyhedsmedierne.

Det centrale forskningsspørgsmål for afhandlingen er:

Hvordan kan kommunikationen af forskning i massemedierne forstås i lyset af videnskabsbegreber, demokrati- og offentlighedsforståelser samt mediemæssig praksis?

Afhandlingen søger altså at indkredse teoretiske forudsætninger for at diskutere forskningskommunikation. Det sker gennem en undersøgelse af de teoretiske grundlag for tre antagelser, som står centralt i den aktuelle praksis i forhold til forskningskommunikation i massemedierne. Det er for det første forståelsen af forskningskommunikation som en diffusion af viden fra forskere til lægfolk. For det andet forståelsen af massemedierne som adækvate formidlere af forskningsbaseret viden. For det tredje betydningen af forskningskommunikation som et væsentligt bidrag til et demokrati. Disse teoretiske spørgsmål udfoldes i hvert sit kapitel i afhandlingens første del.

Spørgsmålene danner grundlag for en empirisk analyse af massemedieret forskningskommunikation. Jeg har valgt at analysere, hvordan PISA-undersøgelsen 2003 om 15-årige skoleelevers kompetencer er kommunikeret i massemedierne. Med valget af denne case afgrænses problemstillingen til, hvordan forskningsbaseret viden indgår i den nyhedsorienterede massekommunikation.

Analysen tager teoretisk udgangspunkt i dagsordensteorien (McCombs, 2004). Dagsordensteoriens 1. niveau har vægten på, *hvad* der siges, altså hvilke temaer der er fremtrædende i dækningen, mens dagsordensteoriens 2. niveau har vægten på, *hvordan* det siges (McCombs 1997). Disse to spørgsmål belyses metodisk gennem henholdsvis en kvantitativ indholdsanalyse af mediedækningen og en kvalitativ analyse af, hvilke forståelsesrammer udvalgte nyhedstekster tilbyder mediebrugerne.

I afhandlingens tredje del diskuteres, dels på hvilke måder PISA-dækningen kan forstås som forskningskommunikation inden for afhandlingens teoretiske afsæt, dels hvordan PISA-dækningen kan vurderes som forskningskommunikation i forhold til demokratiske og videnskabsteoretiske forståelser.

Afhandlingens opbygning

Afhandlingen er disponeret i tre dele. Første del består af kapitlerne 1- 5, hvori jeg undersøger de nævnte tre teoretiske felter og hvilke rammer, de sætter for forståelsen af forskningskommunikation i massemedierne. Afhandlingens 2. del er analyse af mediedækningen af PISA-rapporten, og i afhandlingens sidste kapitel diskuteres og perspektiveres afhandlingens empiriske fund og teoretiske ambition.

I dette kapitel har jeg skitseret hovedlinier i den aktuelle debat om forskningskommunikation. Der har været mange politiske initiativer, både på nationalt og på europæisk plan inden for de sidste 10 år, og forskningsinstitutionerne har også taget mange initiativer de senere år. Det er præmisserne for denne forståelse,

jeg er interesseret i at undersøge i afhandlingen, specielt den store interesse for massemedierne som kanal for forskningskommunikation og de demokratiske overvejelser i denne sammenhæng.

I 2. kapitel beskriver jeg de offentlighedsteoretiske og demokratiteoretiske idealer, som ligger til grund for aktuelle policy-dokumenter om såvel forskningskommunikation som mediemæssig praksis.

I 3. kapitel fokuserer jeg på forskningskommunikation som forskningsfelt. Jeg beskriver forskningsfeltet som et kontinuum mellem to paradigmer; et formidlingsparadigme og et deltagelsesparadigme, som bygger på forskellige videnskabsteoretiske grundsyn.

I 4. kapitel vender jeg blikket mod de specifikke vilkår, der er for massemediernes nyhedsproduktion. Her redegør jeg for empiriske undersøgelser af mediernes fremstilling af forskning, og disse undersøgelser teoretiske udgangspunkter diskuteres i forhold til en teoretisk forståelse af medierne som selvstændig institution i samfundet. På denne baggrund præciserer jeg afhandlingens teoretiske grundlag og den analytiske ramme for afhandlingens undersøgelse af mediernes PISA-dækning.

I 5. kapitel opsummerer jeg de første kapitlers teoretiske pointer og beskriver på den baggrund den analytiske ramme for undersøgelsen af mediernes dækning af PISA 2003.

Afhandlingens 2. del er selve analysen. Det centrale spørgsmål i afhandlingen er, hvad der sker med forskningsbaseret viden i en massemedieret kontekst. Det belyses gennem en sammenligning af mediedækningen af PISA-rapporten med selve PISA-rapporten. Med baggrund i en kvantitativ indholdsanalyse af mediedækningen beskriver jeg den forståelsesramme, de frames, der repræsenteres i medierne vedrørende PISA. Disse frames sammenlignes med de forståelser af PISA-undersøgelsen, der præsenteres i rapporten.

Flere, nyere danske undersøgelser har undersøgt generelle træk ved mediedækningen af forskningsbaseret viden, bl.a. Arnoldi (2005), Togeby (2002), Albæk (2004) samt en række kvantitative rapporter fra Analyseinstitut for forskning. Det fælles træk ved disse undersøgelser er, at de har karakteriseret mediedækningens brug af eksperter, eller tematiske eller genremæssige karakteristika over en periode – altså hvordan medierne omtaler forskning eller fremstiller forskere. Undersøgelsen i denne afhandling tager derimod udgangspunkt i, hvordan en specifik forskningsbaseret viden transformeres fra rapport til mediedækning. Det er således nogle andre aspekter af den massemedierede fremstilling af forskningen, min undersøgelse kan belyse.

Det empiriske materiale omfatter samtlige artikler, som omtaler PISA i perioden lige efter offentliggørelsen af rapporten. Derved giver det indblik i den samlede dækning

af det specifikke emne – både hvordan og i hvilket omfang forskningen omtales, og hvad den forskningsbaserede viden sættes i relation til, samt hvilken funktion den får i offentligheden. Derved giver undersøgelsen indblik i den position, forskningsbaseret viden får i en massemedieret sammenhæng.

I den forstand er undersøgelsen et casestudie. I kapitel 6 redegør jeg for de specifikke forhold omkring PISA-undersøgelsen, hvilken kontekst den indgår i, og hvordan jeg ser PISA som case.

I 7. kapitel redegør jeg for metodikken i en kvantitativ indholdsanalyse og specifikt for opbygningen af denne indholdsanalyse, herunder de valg, jeg har truffet med hensyn til såvel det empiriske grundlag som kodning. Og jeg redegør på baggrund af indholdsanalysen for, hvordan PISA-undersøgelsen er repræsenteret i nyhedsmedierne. Her fokuserer jeg på hvilke temaer, der fremhæves, hvilke aktører der ytrer sig samt dækningens kronologiske forløb.

I 8. kapitel undersøger jeg med baggrund i dagsordensteorien og framing-begrebet, hvilke forståelsesrammer der præger mediedækningen af PISA-undersøgelsen. Her sammenligner jeg med, hvordan PISA-rapporten er dækket i andre medier end nyhedsmedierne. Jeg undersøger et lille udvalg af medier, som henvender sig til professionelle, enten lærere eller beslutningstagere, altså hvad man kan kalde en professionel offentlighed som modsætning til den brede offentlighed, som nyhedsmedierne henvender sig til. Jeg er interesseret i, i hvilket omfang der er forskelle mellem repræsentationen i de medier, der henvender sig til professionelle og dem, der henvender sig til den brede offentlighed.

Kapitel 9 og 10 udgør afhandlingens sidste del, hvor de teoretiske og empiriske tråde samles. I kapitel 9 opsummerer jeg de forskellige elementer i analysen og konkluderer, hvordan denne empiri kan perspektivere afhandlingens forskningsspørgsmål. I kapitel 10 diskuterer jeg på baggrund af afhandlingens teoretiske og empiriske indsigter nogle begrænsninger og muligheder for forskningskommunikation i massemedierne.

2. Kapitel:

Idealer om samfundsmæssig kommunikation

Som påpeget i kapitel 1, ligger der flere idealistiske forestillinger gemt i aktuelle diskussioner og tiltag om forskningskommunikation. Forestillinger om hvad medier kan og bør i et demokrati. Forestillinger om kommunikation i et demokrati. Og forestillinger om hvordan forskning og videnskab beriger og bidrager til demokratisk udvikling.

Afhandlingens udgangspunkt er som nævnt, at nyhedsmediernes dækning af forskning må forstås både i forhold til, hvordan videnskab og forskning forstås, og i forhold til de særlige vilkår, der er gældende for den mediemæssige praksis, for massemediernes nyhedsproduktion. Disse to spørgsmål behandles i de to næste kapitler, mens dette kapitel handler om de idealer for samfundsmæssig kommunikation, der ligger som normative rammer for såvel forskningskommunikationen som nyhedsproduktionen.

Jeg søger at stille skarpt på essensen i de idealistiske forestillinger og normer for samfundsmæssig kommunikation. Afsættet er Jürgen Habermas' beskrivelse af den borgerlige offentlighed, fordi de forståelser, der ligger her, af offentlighedens funktion i et demokrati ligger dybt forankret i vores vestlige samfund. Offentlighedsidealet ligger som påpeget i kapitel 1 som grundlag for normer omkring forskningskommunikation i medierne, og jeg antager – ligesom Anker Brink Lund (Lund, 2002) - at den også ligger som et væsentligt normativt grundlag for journalistisk praksis. Dernæst redegør jeg for dominerende demokratiforståelser og de konsekvenser, disse har for normative forventninger til medierne, herunder den plads som kommunikation af forskning ideelt set tildeles.

Idealet om et offentligt ræsonnement

Den grundlæggende idé i teorien om den borgerlige offentlighed er, at offentligheden skal være et sted for borgernes offentlige og rationelle samtale om fælles problemstillinger:

‘Med den borgerlige offentlighed forstås først og fremmest den sfære, der privatfolk samles til publikum. Denne offentlighed – som er reglementert av øvrigheden –gjør publikum straks krav på for å bruke den til en konfrontasjon med de offentlige myndigheter om de almene regler for samkvem i den fundamentalt privatiserte,men offentligt relevante sfære for varesamkvem og samfunnsmessig arbeid. Mediet for denne politiske konfrontasjon er eiendommelig og uden historisk forbilde: det offentlige resonnement.’ (Habermas, 1980: 25).

Habermas betragter offentligheden som et væsentligt organisationsprincip i vores samfund (Habermas, 1980: 4) og gennem analysen af, hvordan dette begreb i dets forskellige varianter har været brugt gennem tiderne, ønsker han at få en mere systematisk forståelse af det nutidige samfund. Selvom man kan sige, at hans analyse af offentligheden er en skildring af, hvordan idealet om en rationel drøftelse i offentligheden netop ikke realiseres, er det stadig dette ideal, som tæt knyttet til den liberale demokratiopfattelse præger alment accepterede ideer om mediernes funktion i et demokrati. Det er også dette ideal, Habermas søger efter i sit videre forfatterskab og udfolder gennem diskursteorien og sine tanker om et deliberativt demokrati.²

Idealet hænger sammen med forestillingen om magtforholdene. I det feudale samfund var magt knyttet til (medfødt) status, hvorimod der i det borgerlige samfund ligger en idé om ophævelse af magt og herredømme.

Denne ophævelse af magt og herredømme hænger sammen med, at det borgerlige samfund skelner mellem stat og samfund. Samfundet er i princippet afpolitiseret, fordi

‘... dets tvister og interessekonflikter bliver afgjort ved markedsmekanismens magtfri, upolitiske hjælp. Under den fuldkomne konkurrences betingelser sørger den usynlige hånd for opretholdelsen af en både rationel, magtfri og retfærdig social orden.’ (Loftager, 1994: 154).

Den politiske myndighed, staten, knytter sig til almene interesser, og staten er forbundet med samfundet gennem offentligheden. Offentligheden er altså det sted, hvor det civile samfund er koblet sammen med statens magtstruktur (Eriksen, 2003:

² Den følgende gennemgang af Habermas’ ideer bygger – hvor intet andet er nævnt - på den Habermas-tolkning, som Erik Oddvar Eriksen og Jarle Weigaard præsenterer i bogen ”Kommunikativ handling og deliberativt demokrati” (1999).

290). Det er her, magten må retfærdiggøre sig selv. Det er her, bindende beslutninger begrundes over for de borgere, der bindes af dem. Det er her, borgerne kan stille politikerne til ansvar. Det er dermed ikke længere magten, som er grundlaget for lovgivning – det er ‘sandheden’, altså den rationelle konsensus, der kan skabes i offentligheden, der er grundlaget. Lovenes legitimitet sikres således gennem debatten i offentligheden.

Den borgerlige offentlighed bliver dermed den sfære, hvor (ligeværdige) privatmennesker samles til publikum og skaber deres egen dagsorden gennem fri kommunikation. Det primære i idealet om en borgerlig offentlighed er det publicistiske princip. Altså at publikum samles i en offentlighed for at diskutere fælles anliggender. (Eriksen og Weigaard, 1999).

Offentligheden er således en kritisk instans, der giver borgerne mulighed for at forsamle sig og stille magthaverne til ansvar. Magthaverne tvinges ud på en offentlig arena for at begrunde beslutninger og skabe tilslutning. I offentligheden er det muligt at tilvejebringe en argumentationsproces om det, der skal gælde. Og det er forudsætningen for rationel menings- og viljesdannelse.

Ideen om den rationelle konsensus, der skabes i offentligheden, bygger imidlertid på nogle præmisser, der historisk set ikke holder. Den ene præmis er, at publikum ikke har uforligelige særinteresser, for interessekonflikter skal kunne løses ved hjælp af neutrale markedsmekanismer (Loftager, 1994:156). Men efter 1830'erne, hvor arbejderklassen organiserer sig og formulerer interessemodsætninger, bliver det tydeligt, at præmissen om, at der ikke er uforligelige interesser i offentligheden, får et grundstød.

Den anden præmis for ideen om den borgerlige offentlighed er, at deltagerne i den offentlige debat er uafhængige, dannede og debatterer rationelt (Loftager, 1994: 155). Uafhængig i betydningen økonomisk uafhængig. Det udelukkede jo på det tidspunkt samtlige kvinder og en hel del mænd. Det er derfor i direkte modstrid med den tredje præmis, nemlig lige adgang for alle. Denne modsætning kunne dog – i princippet – ophæves, hvis blot alle blev småproducenter og dermed ejendomsbesiddere (Loftager, 2004: 17).

I præmissen om rationalitet ligger, at ingen dogmer skal forsvares, og at man ikke kan appellere til nogen dogmer i tilfælde af konflikt. Man må søge tilslutning til sine synspunkter på et bredt grundlag og på tværs af etablerede trosretninger og statushierarkier. Derfor er offentligheden sekulær, den udgår ikke fra nogen bestemt verdensanskuelse eller livsform. Idealet er, at offentligheden kan sikre konfliktløsning gennem debat (Eriksen og Weigaard, 1999).

Men statens afgrænsede rolle som garant for sammenhængen mellem offentlig mening og lov kan ikke opretholdes. Staten bliver nødt til at intervenere på markedet

med lovgivning for at regulere private aktørers virksomhed. Staten kompletterer med offentlig vare- og tjenesteproduktion og kompenserer for markedsøkonomien med socialpolitik. Staten bliver velfærdsproducent, og offentligheden bliver arena for propaganda og interessekamp snarere end arena for rationel meningsudveksling (Habermas, 1980).

Den offentlige samtale bryder sammen pga. presset fra stridende grupper. Den læsende offentlighed degenerer, den moderne journalistik kobles med kommercielle interesser, med massekonsumtion og underholdning, og politiske afgørelser træffes i lukkede fora, der er partikonkurrence, og pressen bliver partitro (Habermas, 1980).

I og med at der bliver opbygget et forvaltningsapparat, og politikken er blevet instrumentaliseret pga. konkurrence mellem partierne, er det ikke længere muligt at opretholde ideen om demokratisk viljesdannelse gennem offentligt ræsonnement. Offentlig politik kan ikke forstås som refleks af den offentlige mening. Den borgerlige offentlighed og den rationelle konsensus degenererede i en ung alder, og Habermas konkluderede, at den borgerlige offentlighed blev refeudaliseret (Habermas, 1980).

Habermas om offentlighed og medier

Habermas' beskrivelse af offentlighedens forfald har været genstand for megen diskussion og kritik (Outhwaite, 1994). Væsentlige dele af kritikken har Habermas taget til sig, og nogle år senere skriver han 'Between Facts and Norms' (Habermas, 1996), hvor han faktisk giver afkald på forestillingen om styring via det offentlige ræsonnement, fordi samfundet er så pluralistisk og komplekst, og fordi retsstaten er uomgængelig (Eriksen og Weigaard, 1999). Opgaven må nu bestå i at oprette en demokratisk barriere mod pengenes og bureaukratiets kolonisering af de civile samfund. Det er så, hvad Habermas mener at have det teoretiske grundlag for i diskursteorien, som danner baggrund for hans begreb om et deliberativt demokrati. I den forstand fastholder og udvikler han ideen om fora, hvor det er muligt at deliberere på et rationelt grundlag. Han ser stadig offentlige kommunikationsprocesser som betingelse for solidarisk politik i et parlamentarisk demokrati (Outhwaite, 1994).

Habermas anskuer offentligheden som en kommunikationsstruktur, der har rødder i livsverdenen og er forbundet med netværk i civilsamfundet. Det særlige ved offentligheden er, at den hverken refererer til funktioner eller indhold i hverdagslivets kommunikation, men til det sociale rum, der skabes i kommunikativ handlen. Et af kendetegnene ved offentligheden er, at deltagerne i debatterne ikke er bundet til at skulle træffe beslutninger. Beslutningerne træffes først senere i det institutionaliserede politiske beslutningssystem (Habermas, 1996: 362). Set i det perspektiv fungerer offentligheden som et varslingsystem med sensorer vidt forgrenet i samfundet, et varslingsystem, der peger på samfundsmæssige problemer.

I et demokratiteoretisk perspektiv, mener Habermas, skal offentligheden dog ikke kun pege på problemer, men

'... also convincingly and influentially thematize them, furnish them with possible solutions, and dramatize them in such a way that they are taken up and dealt with by parliamentary complexes. Besides the 'signal function' there must be an effective problematization.' (Habermas, 1996: 359)

I offentligheden skal problemer altså ikke bare 'registreres', men også kunne tematiseres på en måde, som gør det muligt at gå videre med en politisk problemløsning. I hvilken grad dette er muligt, belyser Habermas kun i brede penselstrøg, men på baggrund af en diskussion af begreberne offentlighed og civilsamfund skitserer han magtstrukturer i offentligheden og barrierer for offentlighedens ideale funktion. Disse barrierer, pointerer han dog, er ikke uovervindelige, men kan ændres. Det er fx sket i forbindelse med større sociale bevægelser, som fag-, kvinde-, miljø, anti-atomkraftbevægelser etc., der netop har brugt offentlighedens virkemidler til at mobilisere. Disse bevægelseres gennemslagskraft kan ikke forklares alene ud fra aktørernes egeninteresse eller stærke magtgruppers strategier. Gennemslagskraften skyldes, at de udtrykker noget alment, som har motiveret andre grupper til solidarisk handling. Set i et større tidsperspektiv, har offentligheden altså fungeret som følsom sensor/antenne over for nye problemstillinger. Fx er det udenomsparlamentariske grupper, der har taget spørgsmål som afspænding, minoriteters rettigheder og tredjeverdensproblemer op – ikke det etablerede apparat. Offentlighedens evne til at påvirke politikken gør, at vi ikke kun kan se offentligheden som et varslingssystem, men også som et indflydelsessystem.

Offentlig debat kan derfor opfattes som opdagelseskontekst, hvor sociale problemer identificeres og fortolkes, hvor der er nyskabende og opmærksomhedsskabende meningsdannelsesprocesser. Parlamentariske, institutionaliserede diskussioner bidrager til at filtrere og prioritere mellem krav ud fra mere kontante fordringer til retfærdiggørelse, der opstår, når resurserne er begrænsede, og beslutningerne skal tages – en retfærdiggørelseskontekst. I dette samspil mellem institutionaliserede og ikke-institutionaliserede diskurser kan en kollektiv selvforståelse tage form, og her har en deliberativ politik sin plads.

Offentligheden består af en triade af taler, adressat og tilhører – derfor vil talerne være henvist til at argumentere med henblik på at opnå tilhørernes støtte – almenheden fungerer som opmand i forhold til de stridende parter. Og her handler det om argumenter – uselviske og rigtige argumenter har størst kraft. idealtypisk! Testen på, om offentligheden fungerer, er, om politiske beslutninger ikke kun er resultat af stærke gruppers indflydelse, strategiske aktørers dispositioner eller politikeres forsøg på at tækkes vælgerne, men snarere bygger på gode argumenter.

Offentligheden står ikke til ansvar for de praktiske følger af meningsudvekslingen, dvs. aktørerne behøver ikke at tage stilling til praktiske problemer, til resurser-problemer, til sædvaner og præcedens – sådan som det formelle magtapparat må gøre. Det moralske perspektiv i debatten dannes, når man ser tingene fra et offentligt ståsted, fra et neutralt og upartisk ståsted, hvor man sætter sig over alle hensyn og interesser. Selve ammunitionen for den offentlige debat er, at den henleder opmærksomheden på og mobiliserer i forhold til skævheder, der ellers ikke vies opmærksomhed. Derfor har særlige grupper med særlige menneskelige behov så nemt ved at slå igennem over for politiske organer via offentligheden.

Offentligheden i dag har nye og mere frie kommunikationsformer – flere og ligestillede kommunikationsformer udfordrer hinanden, udvikles og forfines. Offentligheden er blevet anarkisk, den er et medie for ubegrænset kommunikation, og dermed er den også mere følsom over for samfundsmæssige patologier, mener Habermas (Habermas, 1996).

Politisk indflydelse støttet af offentlig mening kan omsættes i politisk magt, men kun i det omfang, autoriserede medlemmer af det politiske system og embedsapparatet er overbevist og lader deres beslutninger påvirke. Indflydelse udvikles i offentligheden og bliver genstand for kamp der (Habermas, 1996:363). De forskellige aktører i offentligheden har forskellige muligheder for at udøve indflydelse. Men den indflydelse, man kan få gennem offentlig kommunikation, afhænger i sidste instans af den accept, man får fra publikum.

Habermas skelner mellem tre typer af aktører i offentligheden. De, der allerede er identificeret som nogle, der repræsenterer bestemte interesser, fx politiske partier, pressionsgrupper, fagforeninger m.m. Andre aktører skal derimod skabe deres identitet. Det er fx sociale bevægelser, som hele tiden skal forklare, hvad de står for. Den tredje gruppe er de professionelle; journalisterne, PR-agenter m.m. Med mediernes stigende kompleksitet bliver udvælgelsen af stoffet i offentligheden mere og mere en kilde til magt. I det hele taget ser Habermas en tendens til en depolitisering af den offentlige kommunikation. Samtidig gør han dog opmærksom på, at medieforskningen har punkteret forestillingen om passive medieforbrugere, så han ender med ikke at ville sige noget om, hvordan massemedierne påvirker det diffuse kredsløb af politisk kommunikation i offentligheden (Habermas, 1996: 378).

Derimod forholder han sig til normative reaktioner på mediernes magtfulde position. Med henvisning til de amerikanske medieforskere, Blumler og Gurevitch, beskriver Habermas de funktioner, medierne bør opfylde i et politisk demokratisk system:

- rapportere om den socialpolitiske udvikling af betydning for borgernes velfærd
- sætte en meningsfuld dagsorden, som identificerer aktuelle samfundsmæssige spørgsmål
- levere platform for politikere og interessegrupper

- sikre dialog i bredt spektrum af synspunkter mellem magthavere og massepublikum
- holde magthavere ansvarlige
- give borgerne mulighed for at lære, vælge samt involveres i den politiske proces
- fastholde mediernes integritet
- bevare respekten for publikum

(Habermas, 1996: 378)

I forlængelse af ideen om det deliberative demokrati udtrykker disse krav til medierne en simpel ide, mener Habermas:

'The mass media ought to understand them selves as the mandatory of an enlightened public whose willingness to be receptive to the public's concerns and proposals, take up these issues and contributions impartially, augment criticisms, and confront the political process with articulate demands for legitimation.' (Habermas, 1996: 378)

Det kan diskuteres, hvor simpelt dette ideal egentlig er i forhold til en mediemæssig praksis, men det er egentlig ikke så langt fra de officielle danske idealer om medier og demokrati, som udtrykkes i Betænkning om medierne i demokratiet (Medieudvalget, 1996)³. Bortset fra, at Habermas måske lægger lidt mere vægt på mediernes seismografiske rolle i forhold til borgerne, genkendes da også i dette Habermas-citat flere grundlæggende ideer, som knytter sig til et liberalt grundsyn. Nemlig ideen om medierne som en kritisk instans, en 'vagthund', der varetager borgernes rettigheder i forhold til staten/magthavere. Mens ideen om medierne om det oplyste publikum, der har et forum for debat om samfundsmæssige problemer, knytter sig til forestillingen om det offentlige ræsonnement.

Den amerikanske demokratiforsker, Joshua Cohen, beskriver sin idé om deliberation sådan:

'It comes from the idea of democracy that power is supposed to belong to everybody, Well, one interpretation of it is that everyone has equal vote. But there is another interpretation of the idea which is that the power of all of us is used in a certain way. What I owe to you – because it's going to be used in your name too – what I owe to you is some explanation of why that is the right thing to do. That's what *my* conception of what the idea of deliberative democracy is really about....It's some kind of common reason about why the power of everybody is being used in a certain way. It is not that you expect everybody to agree, I don't think you can really expect there to be consensus, but I think you want there to be something more at the end of the day than: Ah, I won, you lost. We took a vote, too bad for you.'

³ Se kapitel 2 for en nærmere beskrivelse af disse idealer.

(fra eget interview med Joshua Cohen, maj 2004, på Massachusetts Institute of Technology)

Når Cohen skal relatere denne forståelse til medierne, slår han fast, at han ikke mener, at medierne spiller nogen særlig rolle i forhold til deliberative processer. Han overvejer i stedet, om de kan forhindre deliberative processer. Han mener ikke, at medierne nødvendigvis er hindrende for deliberation, men han ser alligevel nogle negative tendenser, fx at medierne ikke forholder sig til det substantielle indhold, men er personfikserede og sensationshungrende (eget interview med Cohen, maj 2004).

I forhold til problemstillingen i denne afhandling er det væsentligste ved Habermas' analyse af den borgerlige offentlighed netop idealet om et offentligt ræsonnement. Det er her, der sker en kobling mellem demokrati og kommunikation. Med den borgerlige offentlighed sker ideelt set en sammenkædning af offentligt ræsonnement og magt – det er 'det bedre argument', der skal være afgørende for beslutningerne. Med det borgerlige samfund kan magtudøvelse ikke længere legitimeres med Gud eller medfødte privilegier, magtudøvelsen skal nu legitimeres gennem det offentlige ræsonnement, via kommunikation. Det, denne afhandling fokuserer på, er, hvordan forskningsbaseret viden indgår i den offentlige kommunikation.

Det offentlige ræsonnement er ideelt set et grundlag for at træffe samfundsmæssige beslutninger og er snævert knyttet til opfattelsen af demokrati. Men demokrati er ikke et entydigt begreb, og jeg opridses i det følgende nogle få centrale distinktioner mellem forskellige demokratiforståelser med henblik på at beskrive sammenhænge mellem demokratiforståelser og forståelser af den samfundsmæssige kommunikation og mediernes rolle heri.

Demokrati-forståelser

Ideen om den borgerlige offentlighed er knyttet til en liberal demokrati-forståelse. Det centrale i den liberale demokrati-forståelse er en politisk filosofi, der sætter individets frihed højest. Det væsentligste er borgernes behov for beskyttelse mod staten og opfattelsen af, at konkurrence mellem interessegrupper er en nødvendig, regulerende faktor i demokratiet (Held 1996: 99).

Opgaven bliver derfor at udvikle en styreform, der sikrer borgerne mod overgreb og mod indgreb i borgernes privatsfære. Statens eksistensberettigelse er at beskytte borgernes negativt definerede frihed. Normative kontrolforordninger som magtfordeling, kataloger over rettigheder og konstitutionel binding bliver helt centrale, og den demokratiske proces ses som en aggregeringsproces, hvor politik handler om at finde kompromisser mellem konkurrerende private interesser, og det gøres ved hjælp af formelle voteringsarrangementer. Legitimiteten af de kollektive beslutningsprocesser sikres ved at summere borgernes præferencer, sådan som de

kommer til udtryk i afstemninger og valg. Demokratiet anskues kort sagt som en beslutningsmetode.

Da individets frihed har højeste prioritet, har individerne rettigheder forud for staten. Der er ikke noget grundlag for at skelne mellem forskellige interesser på et normativt grundlag. Den politiske orden beror på en kontrakt, som lige og frie individer har indgået på frivillig basis for at beskytte deres respektive interesser.

Denne idé er tæt på en moderne forståelse af politik som en proces, hvor aktørerne presser myndighederne for at sikre sig mest muligt af de resurser, der er til deling – konkurrencedemokratiet (Eriksen og Weigaard, 2003). Partierne konkurrerer om vælgerne, borgerne er passive konsumenter, den politiske proces er en kamp mellem konkurrerende interesser. Forhandling og strategisk interaktion – ikke argumentation – forklarer adfærd og beslutningsresultater. De formelle procedurer regulerer interessekampen. Samfundet forstås som individer, der ikke er knyttet sammen af nogen særlige sociale bånd.

Over for den liberale demokratiforståelse står den anden klassiske demokrati-forståelse, den republikanske (Held 1996, Eriksen og Weigaard, 2003, Loftager 2004). Den stammer fra Aristoteles og den italienske renæssance. Res publica – modsat af res privata. Rødderne går tilbage til den græske bystat og Rousseau's forestillinger om almenviljen. En væsentlig forskel til den liberale forståelse er, at her ses samfundet som bestående af statsborgere med dyder, snarere end af borgere med rettigheder.

Den republikanske tradition lægger i modsætning til liberalismen vægt på borgernes deltagelse i formelle og uformelle fora, hvor de har mulighed for at tage stilling til kollektive anliggender. Denne kommunikation anses for lige så vigtig som afstemninger. Folket må samle sig og give sig selv love, og de skaber identitet gennem diskussioner. Demokrati handler i denne forståelse ikke kun om konfliktløsning, men også om oplysning, udvikling og dannelse af borgere.

Hvor den moderne liberalisme giver rettigheder og retfærdighed højeste prioritet, giver republikanerne ideen om det fælles bedste højeste prioritet. Hvor de liberale fremhæver konstitutionen, menneskerettighederne og neutrale principper til afgørelse af konflikter, fremhæver republikanerne, at rettigheder er politisk skabte (ikke naturskabte) og at demokratiet er det højeste gode. For republikanerne bliver rettigheder og beslutninger gjort forpligtende gennem kollektive vedtagelser, og borgerne er selv suveræne til at bestemme deres kommunikationsbetingelser i demokratiske fora.

I liberalismen har individerne ret til frihed forud for kravet om politisk frihed. Demokratiet er derfor bundet og begrænset af visse individuelle rettigheder, som er grundlovsfæstet. Republikanerne ser derimod muligheden for at deltage i den

politiske proces som en frihed i sig selv. Politik ses som en fortsættelse af etikken – hvis et politisk fællesskab kun er et retsfællesskab, kan det ikke genere den type bånd og forpligtelser, som er nødvendige for, at staten kan overleve på lang sigt. Staten må være et værdifællesskab.

Det deliberative demokrati

Habermas ser flere problemer i såvel republikanismen som liberalismen og udvikler med baggrund i diskursetikken den deliberative demokratimodel i et forsøg på at tage højde for de problemer, han mener, knytter sig til begge demokratisyn (Eriksen og Weigaard, 1999).

I republikanismen forstås politik som en form for overvejelse i særligt integrerede grupper. Det er kun borgerne, der har rettigheder, ikke mennesker i al almindelighed. Folkeviljen opstår, når borgerne er samlet, kan deliberere frit og kun adlyder de love, de selv har givet. Menneskerettighederne får derfor ikke en ukrænkelig status. Der mangler blik for differentieringer i den politiske beslutningsproces. Der mangler distinktion mellem politisk og kulturel integration som to forskellige former for social integration. Der mangler sondring mellem den type enighed, der er nødvendig i en politisk kontekst, og den, der er nødvendig i en samfundsmæssig kontekst, hvor en gruppe har kollektiv identitet. (Eriksen og Weigaard, 1999).

Heraf følger tre problemer: For det første tager den republikanske forståelse ikke højde for, at der må skelnes mellem udenomsparlamentarisk debat i offentligheden og institutionaliserede procedurer for beslutningstagning i formelle politiske organer. Den udenomsparlamentariske offentlighed er bl.a. nødvendig, fordi borgerne har politiske rettigheder, der kan vendes mod staten. Skillelinjen mellem stat og civilsamfund betyder, at en del af folkestyrets betingelser hører til i ikke-statslige sfærer.

For det andet betragtes mange almindelige former for politisk beslutningstagen som illegitim, fx forhandlingssystemet, hvor det er resurser og ikke argumenter, der styrer beslutningerne. Habermas påpeger, at strategisk handling i nogle tilfælde kan være både legitim og nødvendig, men det er ikke accepteret i republikanismen.

For det tredje, hvis den politiske enighed beror på et fællesskab af interesser og verdensbilleder og er målestok for det gode samfund – hvordan kan man så forstå beslutninger taget i et komplekst og pluralistisk samfund med interessemod-sætninger? Her kan ikke forudsættes fælles værdier og fælles interesser. Moderne demokratier er netop grundlagt på ideen om at kunne leve med forskellighed og anderledeshed.

Liberalismen anser Habermas også for problematisk. Den megen vægt på præferenceaggregering og på de procedurer, der styrer den, er problematisk, fordi

selv retfærdige procedurer kan skabe uretfærdige resultater, og fordi procedurer ikke kan legitimere beslutninger – beslutninger må retfærdiggøres i en deliberation, som fokuserer på sagens indhold.

Med den deliberative demokratimodel søger Habermas mod en styreform, hvor borgerne styrer sig selv ved at deltage i retsligt institutionaliserede lovgivningsprocesser, og hvor kun resultater, der kan få alles samtykke i en fri debat, er legitime. Lovenes legitimitet sikres ikke af vedtagelsen i folkevalgte forsamlinger, men af procedurer, der sikrer en fri og kontinuerlig diskussion om, hvilke love der skal gælde.

Her er ingen forestilling om en fælles vilje eller almen vilje. Enighed må skabes med argumenter. Det repræsentative demokrati ses som betingelse for at skabe den nødvendige overskuelighed og rationalitet i beslutningstagning og afviger dermed fra deltagerdemokratiet, men det deliberative demokrati fastholder, at den demokratiske legitimitet afhænger af, hvorvidt politisk magt kan begrundes i forhold til borgernes interesser (Eriksen og Weigaard, 1999).

Beslutnings- eller deltagelsesdemokrati

Disse forskellige forståelser af, hvad der konstituerer et demokrati, giver forskellige forståelser af, hvad der er legitime demokratiske beslutningsprocesser. De betyder derfor også forskellige normer for kommunikationsprocesser i offentligheden, og de medfører forskellige normer for mediernes funktion i et demokrati.

I det omfang målet er at aggregere interesser, at vinde gehør for sine synspunkter i offentligheden og sikre dem i forskellige afstemningsprocedurer, får massemediernes en legitim og væsentlig rolle som det sted, hvor interesser fremføres. Hvis målet derimod er at skabe identitet og sociale bånd mellem borgerne og at skabe forpligtende fællesskab omkring beslutninger, stilles andre krav til den samfunds-mæssige kommunikation.

Denne forskel beskrives af den norske idehistoriker, Hans Frederik Dahl, i en skelnen mellem beslutningsdemokrati og deltagelsesdemokrati (Dahl i: Andersen, 1996: 79). Hans Frederik Dahl placerer Habermas' beskrivelse af det deliberative demokrati som en tredje demokratiteori med elementer fra begge de to andre.

Dahl har den pointe, at den trykte presse passede godt til beslutningsdemokratiet. Han henviser til, hvordan de politiske partier havde hver deres avis, som redegjorde for partiets politiske synspunkter. Historisk vinder de elektroniske medier frem, og med dem de tekniske muligheder for mere deltagelse fra publikum. Dette falder sammen med et generelt opgør med autoriteterne, som også er en forudsætning for journalisternes mulighed for at agere som andet end mikrofonholdere i forhold til

politikere og magthavere, og dermed banes i princippet vejen for mediernes bidrag til deltagelsesdemokratiet, mener han.

Denne skelnen mellem et demokrati med vægt på deltagelse og et demokrati med vægt på beslutninger har ligheder med den skelnen, som den danske politolog, Erik Albæk, foretager mellem samtaledemokrati og forhandlingsdemokrati (Albæk, 2004). Albæk refererer til diskussionen i Danmark i efterkrigsårene mellem Hal Koch og Alf Ross. Hal Koch argumenterede for, at samtalen er det essentielle i demokratiet, mens Alf Ross argumenterede for, at der kan være uenigheder, som ikke kan afgøres af fornuftsmæssige argumenter, men bunder i forskellige interesser og forskellige vurderinger (Albæk, 2004: 8). Albæks pointe er, at begge synspunkter er repræsenteret i dansk, demokratisk praksis: man både samtaler og forhandler (ibid.: 9).

Det giver en dobbelthed i forståelsen af demokrati og sagkundskab, som fx viser sig i den ambivalente holdning i offentligheden til eksperter – ekspertvældet er et negativt ord, men samtidig tillægges ekspertudsagn stor betydning. Denne dobbelthed hænger sammen med, mener Albæk, at vores demokratiforståelse prøver at kombinere et samtaledemokrati og et forhandlingsdemokrati. Det repræsentative demokrati har rødder i oplysningstiden, hvor det at styrke den menneskelige fornuft var det samme som at frisætte mennesket. I vor tid er det så blevet til, at vi søger at få mere viden og fornuft ind i beslutningsprocesserne ved at indføre råd og nævn, som har ekspertise inden for de pågældende områder. I idégrundlaget for den borgerlige offentlighed er det muligt at afveje politisk fornuftige argumenter, at argumentation og brydning af meninger er idealet. Men samtidig ligger der i demokratiet en anerkendelse af, at der er forskellige interesser, en anerkendelse af uenigheder, og at man derfor ikke udelukkende kan samtale sig til enighed. Man må også forhandle, hvilket indebærer procedurer.

Den danske demokrati-tradition

Den deliberative forståelse af demokrati siges at have en særlig central placering i dansk tradition (Loftager, 2004). Loftager analyserer demokratiets historiske udvikling i Danmark, hvor han går tilbage til enevældens tid og konkluderer, at '... den danske demokratitradition i både teori og praksis er klart præget af deliberative elementer.' (Loftager, 2004: 84).

I sit bidrag til den danske magtudredning søger Jørn Loftager at måle temperaturen på det danske demokrati her og nu, netop i forhold til det deliberative ideal (Loftager 2004). Loftager forholder sig dog først og fremmest til modstillingen mellem den liberale – eller med hans terminologi: den økonomiske - demokratiforståelse og den deliberative.

Loftager anfører tre årsager til at beskæftige sig med det deliberative demokrati: Den ene er en stigende interesse inden for det sidste tiårs faglitteratur (Loftager, 2004:10),

som han mener, hænger sammen med de meget omfattende forandringer af det sociale og politiske system i den reflektive modernitets periode. Der er kommet nye politiske spørgsmål til, som ikke kan besvares med baggrund i gamle læresætninger, så der er 'groft sagt blevet mere at snakke om.' (Loftager 2004:10).

Den anden grund er, at den deliberative forestilling er i god overensstemmelse med udbredte værdier og idealer (et synspunkt, som Anker Brink Lund også giver udtryk for i sit bidrag til magtudredningen, Lund, 2002). Endelig som den tredje grund nævner Loftager, at specielt i den danske tradition har - med Hal Kochs ord - 'ordet snarere end sværdet' været politikens centrale motto. (Loftager, 2004:10).

For Loftager ligger den væsentlige forskel på demokratiforståelser mellem en økonomisk demokratiforståelse og en deliberativ (Loftager, 2004). Det, som Loftager kalder den økonomiske demokratiforståelse, er, hvad der almindeligvis betegnes som det liberale demokrati. Når Loftager insisterer på at bruge betegnelsen økonomisk og ikke liberal, skyldes det, at han mener, det deliberative demokrati dybest set også er liberalt. Så i Loftagers øjne er den væsentligste forskel mellem demokratiforståelserne, hvorvidt man har en rational choice tilgang eller ej. Den 'økonomiske' demokratiforståelse har en rational choice tilgang, hvor det antages, at menneskers handlinger er motiveret af ønsket om at maksimere egne interesser (ibid.: 30), og at handlingerne baseres på rationelle overvejelser om den mest effektive interessevaretagelse. I en rational choice tilgang forstås politik derfor som et strategisk magtfordelingsspil.

Loftager ser fire problemer ved at opfatte politik som et strategisk magtspil. For det første er det i praksis ikke muligt, at folkets vilje kan 'afspejles' i afstemninger. Bare diskussioner om udformningen af valgsystemer viser, at det i praksis er umuligt at sikre en præcis afspejling af vælgernes præferencer. For det andet kan det diskuteres, om det overhovedet er en dyd, at beslutningstagerne følger flertallets vilje. For det tredje er præferencer ikke en statisk størrelse; de dannes, og de udvikles gennem politiske diskussioner og offentlig meningsdannelse. For det fjerde levner den økonomiske demokratiforståelse ikke plads til 'alvorlig ment saglig diskussion' (ibid.: 339).

Loftager påpeger en modsætning mellem på den ene side almindeligt udbredte idealer om offentlig samtale og diskussion, og på den anden side en 'økonomisk forestilling om demokratiet, der synes at opløses grundlaget for den praktiske realisering af disse idealer.' (Loftager, 2004: 33). Derfor mener han, det er væsentligt at forholde sig til en deliberativ demokratiopfattelse. For Loftager er det afgørende, at den deliberative demokratiforståelse i modsætning til den økonomiske, giver plads til saglig og rationel politisk argumentation og kommunikation.

Flere offentlighedstyper

Loftager påpeger elementer af såvel den deliberative demokratiforståelse som den økonomiske demokratiforståelse i konkrete og aktuelle politiske handlinger (Loftager, 2004). Tilsvarende beskriver danske medieforskere, Anker Brink Lund og Maja Horst, i debatbogen 'Den offentlige debat – mål, middel eller mantra?' (1999), hvordan aktuelle debatter i den danske offentlighed har bidrag, der trækker tråde tilbage til såvel Alf Ross som Hal Kochs forskellige demokratiforståelser.

Ideen om, at flere demokratiforståelser trives som samtidige og overlappende ideer i offentligheden, udfoldes også i en afrapportering fra det danske forskningsråds-finansierede og tværvideenskabelige forskningsprojekt 'Media and Democracy in the Network Society', Modinet, 2002-06. Anker Brink Lund relaterer empiriske undersøgelser fra Modinet til en beskrivelse af offentlighedsformer, som den amerikanske medieforsker Michael Schudson har udarbejdet (Lund, 2006).

Schudsons pointe er, at der aldrig har eksisteret den form for offentlighed, som Habermas beskriver som den borgerlige offentlighed. Schudson har som en kritik af Habermas beskrevet, hvordan den amerikanske offentlighed historisk har udviklet sig (Schudson, 1992). Denne beskrivelse har Schudson senere arbejdet videre med, og han identificerer fire forskellige offentlighedstyper som historiske faser i den amerikanske offentlighed. Disse beskriver han (meget formidlingsvenligt!) som fire figurer i den populære amerikanske tegneserie, The Simpsons (Schudson, 2006).

Anker Brink Lund bygger så videre på Schudsons analyse ved at relatere nogle empiriske undersøgelser fra Modinet vedrørende demokratiske kerneværdier i den danske befolkning. Selvom der er kulturelle og politiske forskelle mellem Danmark og USA, kan Lund konkludere, at de fire Simpsons figurer faktisk kan identificeres i Modinets materiale.

Marge (31 % af Modinets sample) repræsenterer den tidlige, tillidsbaserede offentlighed. Ifølge Lund var denne fase karakteriseret af den kommunitaristiske borger, som havde få rettigheder og mange forpligtelser. De folkevalgte blev valgt på tillid, og borgerne forventedes ikke at forholde sig kritisk, men tillidsfuldt til, at de folkevalgte passede deres hverv. Herfra voksede i Danmark bl.a. grundtvigianismen med oplysningsideen, men demokratisk samtale og konsensus var knyttet til lokalområdet, ikke til den nationale politik.

Homer (24 % af Modinets sample) repræsenterer den partibaserede offentlighed. I denne periode bliver borgernes organisering betydningsfuld - partitilhørsforhold og interesseorganisering bliver væsentlige for identiteten, og partipressen dominerer, men den journalistiske skelnen mellem nyhedsstof og meningsstof begynder så småt at udvikles.

Lisa (25 % af Modinets sample) repræsenterer den informerede borger, der er bekendt med politiske emner og forventer politiske beslutninger, baseret på et rationelt grundlag. I Danmark blev tv og radio som public service medier anset for væsentlige kilder til borgernes oplysning.

Bart (15 % af Modinets sample) repræsenterer den libertære borger – den rettighedsorienterede borger. Ungdomsoprørets slogan om at offentliggøre det private var med til at øge journalistikkens orientering mod det individuelle, den menneskelige vinkel. Den individualiserede udvikling fortsættes med den stigende brug af Internettet.

Lund konkluderer, at disse fire borgertyper eller offentlighedsformer, lever i sameksistens i den danske aktuelle offentlighed:

'Articulate Barts challenge the authoritative consensus by rights-based activism. Informed Lisas influence political agendas with rational arguments changing priorities – mediated by monitoring journalists. Negotiated order is maintained by political compromise ... (...) In Denmark, the Marges and Homers constitute influential premises of political stability by reinforcing associational welfare state norms. Political legitimacy can hardly be obtained without nursing the trust-based values of public life saluted by a majority of voters. (...) And despite the fact that monitorial journalists primarily focus on the libertarian Barts and informed Lisas, no political niche can operate effectively without some support from Marges and Homers who may not mediate a lot of noise, but who do critically judge the image and reputation of the competing elites.' (Lund, 2006: 24-25).

Lund peger således ligesom Loftager og Albæk på, at flere offentlighedsformer og flere demokratiforståelser i praksis fungerer side om side i den aktuelle danske offentlighed. Hvor Lund og Albæk på hvert deres grundlag konkluderer, at det netop er en styrke ved dansk demokratisk praksis, ønsker Loftager at diskutere, hvordan det deliberative aspekt af dansk demokratisk praksis kan styrkes.

Så bredt er spørgsmålet dog ikke i denne afhandling. Her er fokus på mediernes bidrag til offentlig kommunikation og demokratisk praksis, men medierne er jo kun et blandt flere fora for samfundsmæssig kommunikation af betydning for demokratiet.

Mediernes funktioner

Den svenske demokratiforsker, Jesper Strömbäck (2005), relaterer forskellige demokratiforståelser til, de funktioner medierne forventes at varetage. Strömbäck differentierer mellem flere demokratiforståelser, men her samler jeg dem i to kategorier, svarende til de tidligere nævnte med vægt på henholdsvis beslutning eller samtale.

I beslutningsdemokratiet er borgernes væsentligste opgave at vælge mellem politiske alternativer, at vælge politikere. Beslutningsdemokratiet forventer ikke andet af borgerne, end at de respekterer demokratiets regler og procedurer. Hvorvidt borgerne deltager eller ej, er ikke væsentligt, bare de ikke obstruerer demokratiet. Friheden til at stemme, friheden til at ytre sig og pressefriheden er de fundamentale rettigheder. Hvorvidt borgerne deltager i debatter, deltager i valg, eller søger information om samfundsmæssige forhold er ikke væsentligt. Det væsentlige i forhold til medierne er, at de ikke undergraver de demokratiske spilleregler. Den stærke liberale tiltro til markedsmekanismerne betyder også tiltro til, at borgernes efterspørgsel vil sikre, at borgerne får den nødvendige information via medierne.

I beslutningsdemokratiet ligger ingen normative forventninger om borgernes deltagelse i den offentlige debat. Det gør der derimod i deltagelsesdemokratiet og i det deliberative demokrati. Her stilles derfor i højere grad krav til medierne om at fokusere på politik som en proces, der i princippet er åben for alle og inddrager borgerne som aktive subjekter, linker dem sammen. Demokrati ses ikke som et spørgsmål om blot at stemme ja eller nej. Demokratiet styrkes netop gennem det folkelige engagement i det politiske liv og i offentligheden. Derfor må demokrati også næres nedefra, ikke være et elitært fænomen. Det betyder, borgerne har brug for viden, som muliggør kollektive handlinger, deltagelse og engagement. Viden om muligheder for indflydelse, viden om samfundsmæssige problemer og om politiske alternativer. Mediernes informative rolle bliver derfor meget væsentlig. Og det er væsentligt, at mediernes informationer er troværdige. Medierne skal også give borgerne mulighed for at sætte dagsordenen for mediedækningen, så borgerne kan komme til orde. Politik ses som problemstillinger, åbne for offentlig deliberation, og politik skal derfor ikke dækkes i medierne som et strategisk spil. Men mediernes allervæsentligste rolle er at mobilisere borgernes interesse for og deltagelse i det politiske liv. Public journalism er i Strömbäcks øjne et konkret bud på en journalistik, der gør netop dette.⁴

Officielle normer

I Danmark udtrykkes den officielle opfattelse af mediernes funktion i et demokrati bl.a. i 'Betænkning om medierne i demokratiet' (Medieudvalget, 1996). I kommissoriet for betækningsarbejdet slås det fast, at:

'Medierne udgør en uundværlig del af ethvert demokratisk samfund. Medierne må dække behovet for alsidige og engagerende oplevelser og højne informationsniveauet. Ytringsfriheden og informationsfriheden er fundamentet for folkestyret.'

⁴ Dette synspunkt imødegås af Karl Knapskog i den norske magtudredning netop med udgangspunkt i Habermas (Eide, 2004)

Men udgangspunktet for betænkningen er en bekymring for, om medierne stadig kan spille denne konstruktive rolle i demokratiet. Bekymringen skyldes, at 'traditionelle værdier og beslutningsprocesser i det folkestyrede samfund er under pres', bl.a. stigende skepsis over for en række organisationer, decentralisering, udvidelse af EU-samarbejdet, at tidligere private områder som fx etiske spørgsmål bliver genstand for offentlig debat. Alt i alt må verden opleves fragmenteret af borgerne, samtidig med at medieudviklingen betyder, at borgerne kan være mere selektive i deres udvælgelse af medier, fastslås det i betænkningen.

I betænkningen fremhæves fire funktioner som særligt væsentlige for medierne i et demokrati. Den første er:

1. Formidling af nyheder og andre informationer af almen eller speciel interesse.

Her tænkes på, at nyhedsformidlingen neutralt og nøgternt oplyser om anliggender af samfundsmæssig betydning og på den måde giver borgerne mulighed for at deltage aktivt i samfundets beslutningsprocesser. Altså en reference til idealet om den borgerlige offentlighed, hvor det er en implicit forudsætning for, at borgerne kan samles som publikum, at information og nyheder er offentligt tilgængelige. Uden offentlige informationer, ingen offentlige diskussioner. Den informations- og nyhedsformidlende funktion refererer også til et liberalt demokratisk ideal om, at vælgerne træffer deres beslutninger om stemmeafgivning på et informeret grundlag.

Den anden funktion, betænkningen fremhæver, er:

2. Fremdragelse af diskutabelt forhold i samfundets politiske og administrative strukturer såvel som i organisations- og erhvervslivet.

Her tænkes på 'kritisk journalistisk årvågenhed', og det er således en direkte reference til idealet om, at offentligheden er en kritisk instans, hvor magten skal retfærdiggøre sig, og hvor bindende beslutninger skal begrundes. Denne funktion benævnes ofte 'vagthunden', og den anses for helt central i en liberal demokratiforståelse (Curran 2006).

Den tredje funktion er:

3. Kontrol- og klageinstans på læsernes, lytternes og seernes vegne over for offentlige og private institutioner og virksomheder.

I dette ligger, at 'medierne også opfattes som en klage- og kontrolinstans. Ved at udøve denne kontrolfunktion bidrager medierne aktivt til at styrke det demokratiske princip om, at den, der forvalter magt og indflydelse, også skal stå til ansvar for sine dispositioner.'

Det er en central ide i liberalismen, at det politiske system konstitueres af regeringen og af individuelle borgere. Det giver medierne den rolle at beskytte, informere, samle og repræsentere private borgere. Derved kan medierne afspejle den offentlige mening og fungere som rapportør af den offentlige mening i forhold til regeringen (Curran,

2006: 134-135). Det er denne ide, der ofte betegnes som 'den fjerde statsmagt' (ibid.: 227).

Og endelig som den fjerde funktion, fremhæver betænkningen:

4. Forum for debat af samfundsmæssig betydning.

Her udtrykkes en mere republikansk forståelse af den samfundsmæssige kommunikation. Betænkningen peger på, at denne funktion faktisk slet ikke kan opfyldes uden massemedierne: 'Den daglige udveksling af meninger og synspunkter om aktuelle spørgsmål kan kun nå ud til en bredere offentlighed i kraft af massemedierne.'

De liberale demokratiidealer, som offentlighedsteorien bundet i, danner kort sagt baggrund for officiel mediepolitik. Meget medieforskning har imidlertid påpeget det illusoriske i, at medierne skulle varetage disse ideelle funktioner. I de senere år kommer kritikken især fra forskere, som eksplicit tager afstand til offentlighedsteorien som teoretisk udgangspunkt. Dette synspunkt udfoldes bl.a. i bogen 'Politisk Journalistik' (Pedersen, 2000). Andre medieforskere påpeger på et kritisk teoretisk grundlag og med udgangspunkt i offentlighedsteorien som bl.a. Curran (2006), hvordan den liberale tiltro til det frie marked i praksis ikke harmonerer med de liberale offentlighedsidealer.

Curran (2000) har fire argumenter imod den liberale tro på det frie marked. For det første er der ikke reel frihed for alle til at komme til orde. Der er ikke adgang for alle i den centrale del af offentligheden. Det koster penge at publicere, det koster penge at drive medier. For det andet reducerer det frie marked i realiteten informationsniveauet. De historier, der er god økonomi i at publicere, er nemlig ikke de historier, som er mest informative. De poppede historier vinder frem på bekostning af de politiske historier. For det tredje betyder det frie marked reelt en begrænsning i deltagelsen i den offentlige debat. Det frie marked udvikler informationsrige medier for eliten og informationsfattige medier for den generelle offentlighed. Informationskløften øges, og det frie marked forstærker denne tendens i stedet for at bygge bro. For det fjerde, siger Curran, underminerer det frie marked en informeret og rationel debat, fordi markedsorienteringen resulterer i mere simplificeret og person-fikseret journalistik og mere fokus på handling end på proces.

Den liberale grundtanke, at sandheden automatisk vil afsløre sig i en fri og åben debat, afviser Curran også. Det bedste argument, forstået som det argument, der baseres på mest evidens og logik, vinder ikke nødvendigvis over det argument, som baserer sig på den største popularitet og passer bedst i magthavernes interesse. Men, pointerer Curran, det kuldaster ikke den liberale idé om, at en pluralitet af synspunkter er essentiel i et demokrati. Ikke som en måde at finde sandheden på, men som en måde at fremme offentlig rationalitet, baseret på dialog.

Videnskab og rationalitet

Hvordan passer forskningen ind i dette komplekse forhold mellem demokratiske idealer, medieideal, oplysningsideal, offentlighedsformer og demokratiske praksisser?

Ideen om, at videnskaben har et særligt bidrag til den offentlige debat, bunder i oplysningstidens tro på rationalismen, på den logiske positivisme som udtryk for:

‘dyrkningen af det rasjonalistiske idealet, bygd på det matematiske formspråket og naturvitenskapens tilnærmningsmåte til sine studieobjekter.’ (Eriksen og Weigaard, 1999: 9).

Altså hvad jeg tidligere i kapitel 1 og senere i kapitel 3 omtaler som den positivistiske pol, hørende til formidlingsparadigmet.

Men den rationalitet, Habermas beskriver som en del af ideen om den borgerlige offentlighed, er ikke denne videnskabelig rationalitet. Og det er ikke det ideal, han viderefører i sit deliberative ideal. Habermas er kritisk rationalist. Han tager afstand fra den logiske positivisme, men viderefører rationalitetens ide i den forstand, at han mener, der er en alternativ tolkning af rationaliteten. Ligesom han afviser positivismen, afviser han postmodernismens påstand om, at fornuftsevnen ikke skulle kunne bidrage til at etablere holdbare standarder og svare på vanskelige spørgsmål. Problemet med den traditionelle videnskabelige rationalitetsforståelse er, at den ensidigt lægger vægt på fornuftens kognitive aspekter. Det har ledt til en instrumentel rationalitetsforståelse, hvor rationaliteten bliver et mål for, hvor godt individet tilpasser sig eller manipulerer sine omgivelser for at realisere subjektive præferencer. Altså en rational choice forståelse (Eriksen og Weigaard, 1999: 10).

Ifølge Habermas har fornuften også en kommunikativ rationalitet, som realiseres i mellemmenneskelig kommunikation, i subjekt-subjekt relationer. Det er dette aspekt af rationaliteten, som er en nødvendig del af den samfundsmæssige sammenhængskraft, det sociale ‘bindevæv’ i et samfund. Fornuften giver ikke kun svar på fakta, men også på praktiske spørgsmål, på etiske og moralske problemstillinger.

For Habermas er aktørerne ikke rationelle, når de vælger de bedste midler for at opnå deres mål, kun når de kan give grunde for deres valg og forsvare deres handlinger mod kritik. Private motiver er ikke nok. Kun i det omfang, man kan gøre en fælles standard gældende, kan man gøre sig håb om tilslutning. Det er ifølge Habermas dette rationalitetsgrundlag, der forklarer diskussionens evne til at ændre individers standpunkter og handlingsplaner (Eriksen og Weigaard, 1999).

Når rationalitet forstås som viden i en ikke kognitiv-analytisk forstand, betyder det, at videnskabelig rationalitet ikke tildeles en særlig placering i offentligheden.

Kort sagt, ideen om at forskerne har særlige værdifulde bidrag til offentligheden, bygger ikke på det borgerlige liberale offentlighedsideal. Ifølge Habermas har videnskabelig rationalitet heller ikke forrang i en deliberativ demokratiforståelse.

Ønsket om videnskabelig rationalitet i offentligheden har sit udspring i oplysningstidens rationalisme, og kommunikationen af forskning får en kompliceret placering mellem to forskellige roller i henholdsvis forhandlingsdemokratiet og samtaledemokratiet – eller mellem beslutningsdemokratiet og samtaledemokratiet. Forskningens rolle bliver ikke mindre kompliceret af, at videnskabens grundlag står til diskussion. Den problematik handler næste kapitel om.

3. Kapitel:

Forskningskommunikation som forskningsfelt

Denne afhandling bygger på den antagelse, at dækningen af forskning i massemedierne må forstås både i forhold til de særlige kommunikationsmæssige forhold, der er gældende for at bringe specialiseret, videnskabelig viden uden for egen videnskabelig kreds, og i forhold til de politiske og institutionelle vilkår, der er gældende for mediernes praksis som nyhedsinstitution (Cook 2005, Pedersen 2000).

Det er det første forhold, som er fokus for dette kapitel. Jeg undersøger forskellige forståelser af forskningskommunikation, og hvordan disse forståelser hænger sammen med forskellige forståelser af, hvad videnskabelig viden er.

Jeg beskriver nogle centrale diskussioner inden for forskningen i forskningskommunikation. Her ser jeg et kontinuum med en positivistisk videnskabsforståelse i den ene pol, og en radikal socialkonstruktivistisk videnskabsforståelse i den anden pol. Jeg sætter disse to paradigmer op over for hinanden og undersøger, hvordan deres opfattelse af formålet med forskningskommunikation adskiller sig på tre væsentlige områder: videnskabsteoretisk forståelse, kommunikationsforståelse og demokratiforståelse.

Et kontinuum

Forskningen i forskningskommunikation kan lidt firkantet karakteriseres som et kontinuum mellem to poler. Den ene pol er en 'pædagogisk' og formidlende tradition med udspring i en positivistisk videnskabsforståelse (Bucchi, 1998), hvor fokus er på, hvordan lægfolk kan bringes til at forstå videnskaben bedre. Den anden pol er en 'interaktiv', deltagelsesorienteret tradition med udspring i konstruktivismen (Slayton, 2005), hvor fokus er på samspillet mellem videnskab og lægfolk.

Begreberne 'pædagogisk' og 'interaktiv' er inspireret af Rebecca Slayton, 2007, men andre forskere anvender en lignende opdeling. De danske forskere Nielsen, Kjaer og Dahlgaard (2007) har undersøgt videnskabsfolks holdning til videnskabskommunikation. I den sammenhæng skelner de mellem den kanoniske model⁵ og den interaktive model.

Den kanoniske model betegner en opfattelse, hvor:

'Videnskabsfolk alene producerer videnskabelig viden, som derefter udbredes med henblik på at oplyse, måske endda underholde den bredere befolkning, men også for at legitimere videnskaben socialt.' (Nielsen, Kjaer og Dahlgaard, 2007).

Som Nielsen, Kjaer og Dahlgaard skriver, er der en voksende erkendelse af, at den forståelse hverken kan forklare eller komme med tilstrækkelige retningslinier for kommunikationen mellem videnskabsfolk og offentligheden. Men alligevel er der mange, også videnskabsfolk, der betragter den kanoniske model som en passende beskrivelse af, hvad god forskningskommunikation er.

Faktisk betragter Nielsen, Kjaer og Dahlgaard betydningen af den kanoniske model som så væsentlig, at deres undersøgelse af, hvordan universitetsansatte naturvidenskabelige forskere forholder sig til forskningskommunikation, tager udgangspunkt i den kanoniske model. Den anden forståelse, den interaktive eller reflektive model, som tilskynder til større indflydelse på videnskaben, har ikke nær så stor udbredelse. Nielsen, Kjaer og Dahlgaard mener dog, at begge disse forståelser kan ses i den nye universitetslov (Nielsen, Kjaer og Dahlgaard, 2007: 2).

Begreberne pædagogisk og interaktiv illustrerer ganske godt polerne i det kontinuum, jeg ser forskningsfeltet inden for, og som jeg vil skitsere her.

Udgangspunktet for den pædagogiske tradition (eller den kanoniske model) er ønsket om at formidle videnskabelig viden, om at uddanne offentligheden (Slayton, 2007).

⁵ Betegnelsen den kanoniske model bruges også af Massimiano Bucchi (1998) og Stephen Hillgartner (1990).

Som sådan har denne tradition ideologiske rødder i oplysningstiden med en opfattelse af, at samfundets økonomiske, tekniske, sociale og kulturelle udvikling forudsætter ikke bare et velfungerende uddannelsessystem, men også almen viden om videnskab i samfundet (Kyvik, 2005).

Den forskningstradition, der betegnes Public Understanding of Science, PUS, kan ses i denne sammenhæng. Grundlaget for PUS er en opmærksomhed på, at forskning og teknologisk udvikling er afgørende for samfundets muligheder for at sikre velfærd, forstået både sikkerhedspolitisk og i forhold til økonomisk velfærd (Aagaard og Mejlgaard, 2003). PUS er derfor ikke bare en forskningstradition, men også et policybegreb, hvor de politiske initiativer i forlængelse af PUS går på at bygge bro mellem offentligheden og ekspertviden inden for videnskaben (Aagaard og Mejlgaard, 2003: 4; Elam og Bertilsson, 2003; Lewenstein, 1992: 45).

At begrebet 'Public understanding' egentlig dækker over 'public appreciation', argumenterer bl.a. Bruce V. Lewenstein for i artiklen 'The meaning of 'public understanding of science' in the United States after World War II' (Lewenstein, 1992). Her giver Lewenstein en historisk beskrivelse af, hvordan videnskabsjournalister, bladudgivere samt private og offentlige videnskabelige organisationer har samarbejdet om udbredelse af teknisk information om videnskabelige opdagelser. De bruger alle begrebet 'public understanding of science', men det, de i realiteten arbejder for, er accept af videnskaben; 'public appreciation of science'.

Opfattelsen af, at samfundets økonomiske udvikling er tæt forbundet med dets videnskabelige og teknologiske udvikling, ligger også i EU's aktuelle forskningspolitik, bl.a. udmøntet i Science and Society programmet, hvor udbredelsen af videnskabelig viden beskrives som nøglen til international konkurrenceevne (jf. kapitel 1).

Formidlingsparadigmet

Som forskningstradition har PUS imidlertid også arbejdet med, hvordan man bedst kan øge befolkningens forståelse af forskning. Altså den pædagogiske og kognitive vinkel med fokus på, hvordan man bedst kan overføre budskaber fra videnskab til lægfolk (Slayton, 2005).

Den bagvedliggende videnskabsteoretiske forståelse er grundlæggende positivistisk: Der findes en objektiv viden om verden, som videnskaben kan beskrive. Det er den moderne verdens rationalistiske syn. Og den bagvedliggende kommunikationsforståelse er den klassiske envejskommunikationsmodel, hvor en afsender meddeler sig via et medie til en modtager, som så tager imod budskabet nogenlunde i overensstemmelse med afsenders hensigt. Hvis modtageren ikke modtager i overensstemmelse med hensigten, kan det skyldes 'støj' på kommunikationslinjen

(Slayton, 2005). Kommunikation forstås altså som en lineær proces, og viden forstås som noget, der overføres fra videnskaben til samfundet.

Denne kommunikationsforståelse betegnes også formidlingsparadigmet, fordi fokus er på formidling frem for kommunikation. Formidlingsparadigmet hænger sammen med 'deficitmodellen' (Aagaard og Mejlgaard, 2003: 5). Betegnelsen deficitmodellen understreger, at forskerne betragtes som nogle, der har noget, som andre (lægefolk) mangler. Den grundlæggende antagelse her er, at hvis blot folk får mere viden, vil de også blive mere forstående og accepterende over for videnskabelig og teknologisk udvikling (Aagaard og Mejlgaard, 2003: 5). Meget forskning om forskningskommunikation har bygget på denne forståelse og drejet sig om at finde metoder til at måle folks viden om videnskab, 'scientific literacy'. Denne forskning har primært været kvantitativt orienteret, rettet enten mod kognitiv forståelse af videnskab eller mod holdninger til videnskab (Wynne, 1995: 365).

Den italienske sociolog, Massimiano Bucchi (1998), beskriver formidlingsparadigmet som 'the canonical account' (Bucchi, 1998: 5) og mener, at det har været totalt dominerende i forskningen indtil 1970'erne. Forskningsmæssigt har det givet sig udslag i, at videnskabsfolk har dokumenteret ukorrektheder i ikke-videnskabelige tekster om videnskab, og at medieforskere har analyseret de forhold i medieverdenen, som har gjort det umuligt at give korrekte beskrivelser af videnskaben (ibid.:4). Receptionsstudier har ligget under for samme forståelse, fortsætter Bucchi, med deres fokus på at måle, i hvor høj grad mediebrugerne har forstået videnskabeligt stof korrekt.

I min læsning af Tænk tankens rapport og af universitetsloven ligger disse danske policy-dokumenter primært inden for det kanoniske eller pædagogiske paradigme. Nielsen, Kjaer og Dahlgaard (2007) læser dog som nævnt universitetsloven sådan, at der både tænkes i pædagogisk forskningsformidling og i dialogisk eller interaktiv forskningskommunikation. Den kanoniske forpligtelse ser de i forpligtelsen til at udbrede kendskab til videnskabens metoder og resultater. Den interaktive forpligtelse ser de i, at universitetet skal udveksle viden og kompetencer med det omgivende samfund og tilskynde medarbejderne til at deltage i den offentlige debat.

Når jeg ikke tolker kravene om videns- og kompetenceudveksling samt deltagelse i den offentlige debat som krav om interaktivitet, hænger det sammen med min argumentation i kapitel 1. Her beskriver jeg, hvordan jeg tolker bl.a. Tænk tankens rapport som udtryk for et ønske om, at forskere skal blive bedre til at forklare folk, hvad forskningen kan. Tænk tanken skriver, at borgerne har et 'berettiget krav på dokumentation for at investeringen (i forskning) giver afkast', og EU-kommissionen vil gerne 'improve public awareness of science'. For mig at se lægger dette mere op til en pædagogisk, måske endda en 'showbizz', tilgang til forskningskommunikation frem for en interaktiv.

Udfordring af formidlingsparadigmet

Formidlingsparadigmet er udfordret af forskningsbaserede indsigter fra flere felter. Bl.a. blev forståelsen af kommunikationsprocessen som en lineær transmission udfordret i slutningen af 1970'erne af bl.a. den såkaldte Birminghamskole med Stuart Hall i spidsen (Fenton, 1998: 2). Hall argumenterede for, at en tekst har en 'foretrukken læsning', dvs. den mening, som tekstens forfatter har lagt i den, men at denne mening ikke nødvendigvis er den mening, som læseren lægger i teksten. Dette 'active audience perspective' kan ses som en reaktion mod den stærke ideologikritiske tradition, der søgte tekstens skjulte mening og skjulte ideologiske påvirkning. Det blev på en måde en modstilling af det pessimistiske synspunkt, hvor læseren ses som offer for ideologisk mediepåvirkning over for det optimistiske synspunkt, hvor tekstens mening ligger hos læseren, og der ikke er en bestemt indforskrevet mening i teksten (Fenton, 1998: 3). Magten flyttes hermed fra teksten til læseren, fra mediet til publikum.

Denne opfattelse er blevet nuanceret af empiriske undersøgelser af bl.a. Condit (Fenton, 1998: 5), der har påvist, at der er forskel på, om publikum aflæser teksterne/mediernes forskelligt, eller om de har forskellige synspunkter på dem. Fenton et al. konkluderer, at publikum nok er aktivt, men kun til et vist punkt (Fenton, 1998: 7). Diskussionerne og nuancerne inden for receptionsforskningen er dog ikke ærindet her. Det afgørende er, at forskningen hamrer en pæl gennem troen på, at man kan 'fylde på tomme kar'.

Specifikt inden for PUS-traditionen peger den empiriske forskning på, at borgerne ikke bliver mere positivt stemt over for forskning og teknologi, blot fordi de har mere viden (Aagaard og Mejlgaard, 2003:5). Det blev erkendt, at mange andre faktorer end viden påvirker folks holdninger, bl.a. opfattelse af nytte og risiko ved forskningen, tillid til forskere og forskningspolitikere – samt øvrige holdninger til samfund og politik.

Den generelle udvikling inden for medie- og kommunikationsforskningen betyder kort sagt, at den lineære forståelse af kommunikationsprocessen viger for en væsentlig mere kompleks forståelse af kommunikationsprocesser, og af mediebrugernes reception i forhold til kulturelle og sociale forhold. Den pædagogiske tilgang til forskningskommunikation, formidlingsparadigmet, er hermed udfordret af kommunikationsforskningen.

Videnskab som konstruktion

Det er ikke kun i forhold til forståelsen af kommunikationsprocessen, at formidlingsparadigmet udfordres. Det er i selve forståelsen af, hvad videnskabelig viden er.

Den engelske forsker, Brian Wynne (Wynne, 1995), inddeler forskningen i forskningskommunikation i tre kategorier:

Den ene er kvantitative undersøgelser af forståelser af og holdninger til videnskab og teknologi. Den anden er kognitive tilgange, hvor intentionen er at beskrive de mentale modeller, lægfolk forstår videnskab inden for. De to tilgange problematiserer ikke videnskaben. De tager videnskaben for givet, og undersøger lægfolks forståelser, holdninger, brug af videnskaben, og ligger i den forstand i forlængelse af formidlingsparadigmet.

Den tredje tilgang er kvalitativ forskning i, hvordan videnskabelig viden kontekstualiseres i offentligheden, og hvordan mennesker i forskellige sociale sammenhænge konstruerer videnskabelig mening (Wynne, 1995: 364). Denne tredje tilgang bygger på en konstruktivistisk videnskabsforståelse og tager hverken videnskaben eller forståelser af videnskab for givet:

'Scientific meaning can not be taken for granted as if deterministically provided by nature or some other privileged authority. ...'understanding' is a function, inter alia, of social identification with scientific institutions, and these processes of identification or alienation are multiplex, often fractured and chronically open to redefinition.' (Wynne, 1995: 364)

Den konstruktivistiske tilgang, som Wynne selv ligger inden for, repræsenteres bl.a. af forskningen inden for SSK, Sociology of Scientific Knowledge. Den konstruktivistiske tilgang er mangfoldig, men det fælles udgangspunkt er at undgå antagelser om, hvad der er 'proper science' (Wynne, 1995: 375), og i stedet undersøge, hvordan sociale kontekster og sociale relationer influerer på opfattelser af, hvad 'videnskab' er.

Science and Technology Studies, STS, er en anden væsentlig forskningstradition i forbindelse med forskningskommunikation. Indtil 1970'erne er STS også præget af formidlingsparadigmet, peger den tyske STS-forsker Ulrike Felt på (Felt, 2003: 15). I slutningen af 70'erne skifter det forskningsmæssige fokus imidlertid. Flere STS-forskere undersøger videnskabelige kontroverser og undersøger, hvordan viden forhandles og konstrueres i videnskabelige sammenhænge.

Ulrike Felt (2003) ser dette skift i sammenhæng med andre samfundsmæssige forandringer som bl.a. kvindebevægelsen og miljøbevægelsen, som på forskellige måder satte spørgsmålstegn ved videnskaben som autoritet (Felt, 2003: 16). I forhold til relationen mellem videnskab og samfund, havde STS-forskerne dog stadig mest fokus på videnskaben, på hvordan information blev konstrueret, distribueret samt på selve medieprodukterne. Forskningen havde dermed stadig fokus på videnskaben, på hvordan videnskaben kontrollerede og strukturerede kommunikationen med borgerne/publikum.

Demokrati

I midten af 80'erne manifesteres et stærkt politisk krav om 'public understanding of science' med henblik på bredere offentlig støtte til videnskab og teknologi (Felt, 2003: 18), og der blev givet penge til forskning i 'best practise' og 'scientific literacy'. STS-forskningen går i to retninger: Dels kritik af det metodiske grundlag for undersøgelser af befolkningens forståelse af videnskab, dels udvikling af kvalitative metoder til undersøgelse af, hvordan folk bruger information om videnskab. I erkendelse af, at forståelsen af og holdningen til videnskab og teknologi hænger sammen med tidligere erfaringer, den sociale kontekst etc., går forskningsinteressen nu i retning af, hvad der er konstituerende for tillid, frem for hvad der kvalificerer forståelse (Felt, 2003: 20). STS øger fokus på, hvordan befolkningen kan inddrages i forskningspolitiske diskussioner forud for forskningspolitiske beslutninger. Den øgede offentlige bevidsthed om risici ved dele af den naturvidenskabelige forskning giver også anledning til flere diskussioner om, hvordan befolkningen inddrages i forskningspolitiske beslutninger. Meget forskning om risikokommunikation, fx Ulrick Beck, har netop dette perspektiv (Beck, 1997; Breck, 2001).

Erkendelsen af, at mere viden om forskning ikke nødvendigvis giver mere positiv holdning til forskning, betyder, at PUS som policy-begreb udviklede sig til en to-delt bro: dels en 'policy for science', dvs. sikring af folkelig opbakning til forskning, dels 'science for policy', dvs. indarbejdning af de nødvendige hensyn til den folkelige skepsis i grundlaget for forskning, fx i forhold til bio-etik (Aagaard og Mejlgaard, 2003: 4).

Deltagelsesparadigmet

Formidlingsparadigmet står hermed over for den anden pol i kontinuumet, et 'dialog- og deltagelses-paradigme' (Aagaard og Mejlgaard, 2003: 5), hvor der lægges vægt på dialogen mellem borgerne og forskerne. Her er det i mine øjne helt centralt, hvad hensigten med dialogen er. Hensigten kan fx være uændret: 'at mobilisere folkelig opbakning til forskning' (Aagaard og Mejlgaard, 2003: 5) og at 'imødekomme en række normative hensyn for en demokratisk organisering af videnskaben i samfundet'.

Hvor formidlingsparadigmet knytter demokrati sammen med adgang til viden og oplysning, knytter deltagelsesparadigmet demokrati sammen med deltagelse. Altså en bevægelse fra en liberal demokratiforståelse mod en deliberativ demokratiforståelse. Det sker parallelt med en udvikling inden for demokratiteorien, hvor den deliberative forståelse bliver stærkt fremtrædende (Dryzek, 2002).

Sociologerne Margaretha Bertilsson og Mark Elam (Bertilsson and Elam, 2003) beskriver denne udvikling fra 'public understanding' til 'public engagement' i sammenhæng med, at den politiske bevægelse i 90'erne gik i retning af deltagelse og

deliberation. PUS tager det deliberative ideal til sig og går mere i retning af 'engagement'. Før 1990 blev begrebet deliberativt demokrati kun brugt lejlighedsvis, men i de sene 1990'ere var deliberativt demokrati det væsentlige omdrejningspunkt i meget, om ikke det meste, demokrati-teori (Dryzek, 2000: 2).

Formidlingsparadigmet udfordres både på policy-niveau og på forskningsfronten af et deltagelsesparadigme, eller hvad Slayton kalder et 'interaktivt paradigme'. Deltagelse er imidlertid heller ikke et entydigt begreb. Medieforskeren Louise Philips (Philips, 2007), redegør for tre forskellige forståelser af begrebet deltagelse i forbindelse med forskningskommunikation. Den ene er de stigende offentlige krav om forskeres kommunikation med offentligheden, der oftest bliver til (lidt upræcise) krav om dialog. Som eksempel nævner Philips den danske Tænketales rapport med tilhørende bilag samt rapport fra det britiske forskningsråd (Philips, 2007: 234).

Den anden form for deltagelse er baseret på deltagelses- eller deliberative demokrati-forståelser og tilstræber at inddrage befolkningen i beslutningsprocesser. Det gælder fx konsensuskonferencer, som Danmark og Holland er internationalt kendte for. Men det kan også være mere ustrukturerede initiativer som fx videnskabscafeer. Den tredje form for deltagelse er i selve forskningsprocessen. Det er forskningsmetoder som fx dialogisk forskning, deltagelsesorienteret aktionsforskning, auto-etnografi etc.

Der er således flere forståelser af selve formålet med forskningskommunikation på spil. De forskellige forståelser relaterer alle til demokratibegrebet. I en forståelse, hvor demokrati forudsætter en generelt vidende befolkning, bliver formålet med forskningskommunikation at øge folks viden, at formidle forskningsbaseret viden så akkurat som muligt, altså formidlingsparadigmet. Så selvom formidlingsparadigmet går i retning af et deltagelsesparadigme, er der flere afgørende forskellige forståelser af, hvad deltagelse er. Afgørende, fordi de bygger på forskellige videnskabsteoretiske forudsætninger, og fordi de har forskellige normative demokrati-forståelser.

Popularisering

Begrebet popularisering beskriver ideen om, at kompliceret videnskabelig viden kan forenkles og gøres levende og interessant på en måde, så lægfolk fatter interesse for den og forstår den. At popularisering er både muligt og ønskeligt var en af præmisserne for oprettelsen af kommunikationsuddannelsen på RUC. De oprindelige intentioner med uddannelsen, som de blev beskrevet i studievejledningen, var:

'De videnskabelige resultater, teorier og metoder har direkte og indirekte virkning på alle menneskers arbejdsforhold og levevilkår. Og det hænger sammen med at mængden af information om ny videnskab og teknologi vokser eksplosivt. Der er behov for akademikere som er specialister i at indsamle, bearbejde og videregive faglig information til en bestemt målgruppe.' (citeret efter Wille, 2003: 132)

I sin analyse af uddannelsens udvikling peger Niels Erik Wille (selv mangeårig underviser på uddannelsen) imidlertid på, at der sker et skred fra det oprindelige fokus på informationsprodukter til et nyt fokus på informationsprocesser med den nye studieordning fra 2000 (Wille, 2003: 134). Her ses således en parallel bevægelse fra den kanoniske (pædagogiske) model med vægt på envejskommunikation og produkter til det interaktive fokus på dialog og tovejskommunikation. Samtidig bevæger uddannelsen sig dog også væk fra det faglige/ videnskabelige indhold til kommunikationsprocesser med bredere indhold, fx i organisationer.

Begrebet popularisering ligger tæt på formidlingsparadigmet, på det pædagogiske paradigme. Og med et konstruktivistisk udgangspunkt som fx sociologen Stephen Hilgartner (Hilgartner, 1990) har, er hele ideen om popularisering grundlæggende forkert. Hilgartner argumenterer for, at ideen om popularisering bygger på to præmisser, som ikke holder. Den ene præmis er, at der findes objektiv, genuin videnskabelig viden. Den anden præmis er, at denne viden kan 'oversættes' til populær viden, som er adskilt fra den videnskabelige verden. Hilgartner påviser, bl.a. med henvisning til Bruno Latours og Steve Woolgars studie af laboratorieliv (Latour and Woolgar, 1979), at videnskabelig viden konstrueres i kollektive forhandlinger og transformationer af synspunkter, og at disse derfor hverken er genuine eller objektive.

Dernæst peger Hilgartner på, at produktionen af videnskabelig viden er stærkt influeret af den populære viden, af lægmandsviden, hverdagsviden. Dels henter forskere viden om andre forskningsfelter end deres eget fra populære kilder, dels er forenklingsprocesser en væsentlig del af den videnskabelige proces, både som den indgår i undervisning og i samtaler med andre forskere.

Hilgartner trækker også konsekvenser i forhold til analyser af videnskabspopulariseringer. Eftersom populariseringen er en integreret del af den videnskabelige proces, kan man ikke trække en klar grænse mellem, hvad der er populariseret viden, og hvad der er videnskabelig viden. Videnskab og popularisering er to yderpunkter på en skala, men der er ingen klar grænse mellem de to typer af fremtrædelsesformer (Hilgartner, 1990: 524). Hvis man fx vil analysere på baggrund af den kontekst, viden optræder i, må man definere, hvornår konteksten er videnskabelig eller ej. Er det fx kun, når det er de førende eksperter på området, der udtaler sig, eller er det også, når medlemmer af en videnskabelig sammenslutning, der hver for sig har anden specifik forskningsbaseret viden, udtaler sig?

Et lignende definitionsproblem opstår, hvis man tager udgangspunkt i indholdet. Påstande, der ytres i videnskabelige kredse, har ganske vist tendens til at blive udtrykt med større præcision end påstande i populære tekster, men hvilken præcision der kræves, er et spørgsmål om enighed i den aktuelle situation, og dermed ikke et klart kendetegn for skellen mellem videnskabelig viden og populær viden.

Endelig kan man søge at identificere den 'oprindelige' viden og skelne strengt mellem den og alle andre udgaver af den. Men denne 'oprindelighed' findes ikke i den videnskabelige verden, siger Hilgartner, for alle videnskabelige tekster har først været diskuteret og rettet til i forhold til kollegial kritik.

Det andet problem med popularisering handler om, hvordan man skelner mellem god og dårlig popularisering, mellem rigtig og misledende popularisering. Denne grænse er endnu mere fleksibel og kontekstafhængig, mener Hilgartner. Der vil altid, mener han, ske ændringer med et udsagn, når det gengives. Og af mange forskellige grunde har videnskabelige udsagn/tekster en stærk tendens til at blive simplificerede, dvs. kortere, mindre tekniske, mindre detaljerede i repræsentationen (Hilgartner, 1990: 529). Derfor vil der altid være forskelle mellem forskellige udgaver af den samme videnskabelige viden. Og hvilke forskelle kan så karakteriseres som signifikante, spørger Hilgartner retorisk.

Konsekvensen af populariseringstankegangen er, at forskere får stor magt, mener Hilgartner. Eftersom der ikke kan defineres klare grænser mellem videnskabelig viden og ikke-videnskabelig viden, og det heller ikke kan defineres, hvornår en popularisering er dækkende, og hvornår den er misledende, bliver det forskerne, som får retten til at definere videnskab/ikke-videnskab og god/dårlig popularisering. Det giver forskerne en stor frihed i offentligheden til at popularisere, når de vil, og som de vil og til at underkende populariseringer, som de af forskellige grunde ikke synes om. Og det giver individuelle eksperter mulighed for at pleje egne interesser i den offentlige debat. Med denne 'fleksibilitet' er det ikke underligt, hvis forskere klandrer medierne for mis-repræsentation af videnskabelig viden. Det kræver ikke nær så mange resurser at kritisere mediernes behandling af et emne, som det gør at kritisere kollegers forskning, påpeger Hilgartner.

Dette videnssociologiske fokus på, at populariseringsbegrebet tjener til at legitimere videnskabens autoritet, bliver kritiseret af den italienske sociolog Massimiano Bucchi. Han klandrer videnssociologien og videnskabshistorien for ikke at have interesseret sig for videnskaben i offentligheden (Bucchi, 1998: 8). Det videnssociologiske fokus har højst været, at hele populariseringsbegrebet tjente til at legitimere videnskabens autoritet. Bucchi lancerer den tanke, at videnssociologerne måske har været sofistikerede ofre for formidlings-paradigmet. De har set offentlig formidling af videnskab som helt adskilt fra den videnskabelige produktion, lagt i hænderne på helt andre sociale aktører. Dermed har de afskåret sig selv fra at få øje på, hvordan sociale faktorer indvirker på den videnskabelige produktion. Bucchi er netop interesseret i, hvordan den populære diskurs virker ind på den videnskabelige.

Kontinuitetsmodellen

Et bud på at se videnskabelig vidensproduktion og offentlighed i sammenhæng er at se forskningskommunikation som et kontinuum, som bl.a. Cloître og Shinn gør

(Bucchi, 1998: 9). Cloître og Shinn identificerer fire niveauer for, hvordan videnskabelige indsigter spredtes. Der er et intraspecialist-niveau, det er fx artikler i videnskabelige tidsskrifter. Her er typisk fokus på empiriske data, referencer til eksperimentelle aktiviteter osv. Dernæst et interspecialist-niveau, som er tværdisciplinært. I forhold til intraspecialist-niveauet er her mere vægt på teoridannelser. Det tredje niveau er det pædagogiske. Det er fx lærebøger, hvor det teoretiske fundament er veletableret, og fokus er på præsentationen af historiske perspektiver m.m. Endelig er der det populære niveau, som inkluderer præsentationer i dagspressen, tv-dokumentarudsendelser m.m. Her er tekstlige karakteristika som metaforer, eksplicite relationer til økonomi, teknologi og sundhed (Cloître and Shinn, 1985).

De forskelle, man kan konstatere i kommunikationen af videnskabelige ideer på disse fire forskellige niveauer, skyldes forskelle i konteksterne, mener Cloître og Shinn (1985). Men der er ikke tale om stadier, der følger naturligt efter hinanden. Nogle ideer kan eksponeres i nogle kontekster, men ikke i andre. Nogle ideer kan fx få offentlig opmærksomhed uden først at have fået opmærksomhed i videnskabelige miljøer. Som eksempel refererer Bucchi til en undersøgelse om særlig blodsygdom, der ramte hvert femte barn blandt den afro-amerikanske befolkning (Bucchi, 1998: 10). Enkelte forskere havde identificeret sygdommen, den kunne diagnosticeres og behandles allerede i 1957. Men først i midten af 70'erne blev denne sygdom – som jo faktisk ramte en stor del af befolkningen - omtalt i lærebøgerne. Det skete efter nogle tv-dokumentarudsendelser og efter, at Nixon havde nævnt sygdommen i en tv-tale. Så blev forskningsmidlerne til denne specifikke sygdom øget fra en til ti millioner dollars, hvilket gjorde det muligt at screene den relevante befolkningsgruppe og udvikle behandlingsmetoderne.

For Bucchi er popularisering kort sagt en del af forskningsprocessen, fordi populære og offentlige diskurser virker tilbage på forskningsprocesserne. Bucchi mener fx, at der kan være situationer, hvor det videnskabelige samfund har vanskeligt ved at løse konflikter internt, og at det faktisk kræver en offentlig intervention at afklare spørgsmålet. Men han mener også, at forskere oftere og oftere bruger pressen til at offentliggøre forskningsresultater, bl.a. fordi det tager lang tid at offentliggøre i de videnskabelige tidsskrifter, og denne 'ventetid' øger risikoen for, at andre forskere plagierer ens forskning (Bucchi, 1998: 14).

Det er en praksis, som strider mod idealet om, at den videnskabelige kvalitet sikres ved, at videnskabelige ideer først offentliggøres og kritiseres i forskersamfundet gennem peer review processen i videnskabelige tidsskrifter. Statistikerne Inge Henningsen fra Københavns Universitet har peget på flere fejl i PISA-undersøgelsen, bl.a. i forbindelse med opgaveformuleringer. Hun mener, at PISA-undersøgelsen ikke har været igennem tilstrækkelig, kollegial kritik og dermed kvalitetssikring, og det mener hun, hænger sammen med, at den er rekvireret forskning:

'...den rekvirerede forskning finansieres og organiseres på en måde, som dårligt levner plads til en kritisk faglig diskussion. Der er ikke tradition for

indbygget kvalitetssikring i form af uafhængige vurderinger af resultater og metoder. Der er heller ikke faglige fora, hvor en eventuel kritik af metoder og resultater kan fremføres på en måde, der forpligter forskerne til at forholde sig til den. Dette skyldes først og fremmest, at der i forbindelse med projekterne sjældent er afsat resurser til uafhængige vurderinger, og at de ansatte i sektorforskningen ikke er sikret tid til at forholde sig til deres forskningsområde som helhed. Resultatet er et svagt system for kvalitetssikring.' (Folkeskolen, 15. april, 2005)

Hvor Inge Henningsen ser manglende eller 'svag' kvalitetssikring i sammenhæng med, om forskningen er rekvireret eller ej, ser Bucchi, at forskere får mere og mere brug for offentligheden i kampen om den akademiske karriere.

Bucchi nævner også andre eksempler på offentlighedens indflydelse på den videnskabelige produktion, bl.a. studier af hvordan metaforer, der starter som populariseringsteknikker, bliver indarbejdet som begreber i den videnskabelige verden (Bucchi, 1998: 11).⁶ Et andet eksempel er, at artikler i det medicinske tidsskrift *The New England Journal of Medicine* bliver citeret dobbelt så tit i andre videnskabelige sammenhænge, hvis de først er nævnt i dagspressen (ibid.).

Et samspil

Bucchi mener, der er en parallel mellem politisk kommunikation og forskningskommunikation. Ligesom dele af den massemedierede politiske kommunikation egentlig ikke henvender sig til offentligheden, men er kommunikation og forhandling mellem politiske parter, er dele af den massemedierede kommunikation om forskning slet ikke henvendt til den brede offentlighed, men er kommunikation forskerne imellem. Fordelen ved den offentlige kommunikation frem for kommunikationen i videnskabelige kommunikationskanaler er at undgå de tidsmæssige og andre begrænsninger, der ligger her. Netop i forhold til kontroversielle spørgsmål, kan det sætte skub i videnskabelige diskussioner, at visse vinkler dømmes ude eller inde og fx kan tildeles eller ikke tildeles forskningsmidler. Men offentlighedsarbejdet opfylder også et behov for at komme i dialog med forskere fra andre felter og med praktikere.

Bucchi skelner mellem de normale former for forskningskommunikation og afvigelserne. Det normale er fx, når nye videnskabelige indsigter formidles i populærvidenskabelige magasiner. Her mener Bucchi, at kontinuitetsmodellen som Cloître og Shinn har beskrevet den, udmærket forklarer processen.

Det, som især interesserer Bucchi, er imidlertid afvigelserne, de ekstreme tilfælde. De forekommer især, når der er kritiske situationer, som ikke kan afklares inden for det videnskabelige samfund. Det kan fx være i relation til grænsedragninger – dels

⁶ For en beskrivelsen af ,hvordan metaforer indgår i forskeres i erkendelsesprocesser undervejs i forskningsprocessen, se Sanne Knudsens artikel i antologien "Faglig formidling" (Knudsen, 2003).

mellem videnskab og ikke-videnskab, dels mellem forskellige videnskabelige områder og forskellige discipliner. Men det er især i relation til konstitueringen af videnskabelige områder, at videnskabsfolk har brug for offentligheden. Det er nødvendigt at overbevise offentligheden om nytten af det nye videnskabelige område for at kunne konstituere det. Dette behov eksisterede ikke bare i starten af dette århundrede, hvor mange nye videnskabelige discipliner voksede frem. Det eksisterer også i dag, hvor nye forskningsområder vokser frem, fx miljø, kommunikation, køn etc.

Bucchi fremhæver, at når videnskab kommer i medierne, udelukker det visse aktører, visse indsigter og visse diskussioner, præcis på samme måde som det udelukker visse aktører, indsigter og diskussioner, når videnskabelige diskussioner holdes i forskersamfundene (Bucchi, 1998: 20).

For Bucchi er formidlingsparadigmet og kontinuitetsmodellen begge begrænsede i forhold til at beskrive og forklare det komplekse samspil og den gensidige påvirkning mellem forskning og samfund. Kontinuitetsmodellen kan bruges til at beskrive en almindelig populariseringsproces, men kompleksiteten i det gensidige samspil kan bedst begribes ved at studere afvigelserne fra de 'almindelige populariseringsprocesser'. Bucchis konklusion er, at offentlig kommunikation om videnskab i disse 'afvigende tilfælde' handler om grænsedragninger. Han identificerer tre grænsedragninger i sine cases: mellem videnskab og ikke-videnskab, mellem forskellige discipliner og omkring grænserne i forbindelse med et paradigme.

Bucchi ser således også den offentlige debat vedrørende videnskabelige emner som en kamp. En kamp om grænsedragninger i forhold til professioner ('videnskab eller ej') samt 'disciplin-grænser' og i forhold til tolkninger af verden (paradigmer).

Den øgede andel af kommunikationsmedarbejdere på universiteter og lignende steder forstår han også i denne sammenhæng. Kommunikationsmedarbejdernes funktion er at udvide det videnskabelige samfunds genkendelse af de specielle situationer, som udfoldes uden for den gængse populariseringsproces i populærvidenskabelige magasiner. Bucchis syn på forskningskommunikation som en sofistikeret form for territorieafmærkning er således et andet udtryk for at se forskere som aktører i offentligheden.

Forskere som aktører i offentligheden

Et lignende synspunkt repræsenteres i den svenske antologi, 'Den mediala vetenskapen'. Den svenske idehistoriker Anders Ekström har her samlet en række artikler, som netop forholder sig til relationen mellem samfund og videnskab. Artiklerne belyser, hvordan videnskaben historisk set har været både afhængig af og influeret af offentligheden. Antologien er resultatet af et forskningsprojekt, hvor den grundlæggende antagelse er, at:

‘... Kommunikationen av vetenskap i olika medier är en integrerad del av det forskningspolitiska fältet i vid mening; förmedlarna - vetenskapsjournalister, informatörer, forskarna själva - är forskningspolitiska aktörer.’ (Ekström, 2004,: 10).

Det fælles udgangspunkt for alle analyserne er derfor, at den offentlige videnskab bliver analyseret som gensidigt udbytte mellem medier og forskersamfund snarere end et spørgsmål om, hvordan forskningen spredes eller formidles. De offentlige relationer ses derfor ikke som eksterne i forhold til den videnskabelige vidensproduktion, men som en grundlæggende del af videnskabens sociale og epistemologiske organisation (Ekström, 2004: 11).

Som et bidrag til forskningsfeltet videnskab og medier introducerer antologien forskning, der kombinerer de historiske og sociologiske perspektiver fra Science and Technology Studies, STS, med mere kulturteoretisk mediehistorie.

Anders Ekström peger på, at de seneste årtiers videnskabshistoriske forskning entydigt viser, at båndene mellem politik, økonomi og videnskab altid har været stærke. Nye forskningsområder blev etableret i begyndelsen af 1900-tallet, netop i tæt alliance med stat og industri, og hvor krigen fungerede som motor for teknisk og videnskabelig udvikling (Ekström, 2004, p. 12).

Ekströms konklusion er, at publikum/offentligheden var lige så vigtig en resurse for videnskaben, som videnskaben var for offentligheden. Dermed er distinktionen mellem indre videnskabsproduktion og kommunikation af videnskabens resultater ikke længere en selvfølge.

Følgen af dette perspektiv er, at forskningskommunikation involverer stærke, politiske kræfter; ikke bare i forhold til at udfordre viden, synspunkter og argumentation i offentligheden, men også i forhold til den indre videnskabsproduktion. Grænsefeltet mellem ‘den frie forskning’ i forskningsverdenen og samfundet i øvrigt bliver derfor vanskelig at definere præcist.

Modus 2 viden

I bogen ‘Re-thinking science: knowledge and the public in an age of uncertainty’ problematiserer Helga Nowotny, Peter Scott og Michael Gibbons (Nowotny et al., 2001) også grænsefeltet mellem samfund og videnskab. Nowotny et al. mener, at vidensproduktionen i den vestlige verden har udviklet sig fra den klassiske ‘modus 1’ vidensproduktion på universiteterne til en ‘modus 2’ vidensproduktion, som foregår i mange sammenhænge. I det ligger, at viden nu produceres mange steder i samfundet, og at viden produceret på universitetet ikke længere automatisk har større legitimitet eller troværdighed i samfundet end andre former for viden. Kravene til

vidensproduktionen er derfor ikke længere pålidelighed, men social robusthed. Videnskabelig viden kan ikke bevise, den skal overbevise, være socialt robust, og det bliver den gennem inddragelse af relevante aktører.

At dette skulle være en radikalt ny historisk situation, er blevet problematiseret af bl.a. Dominique Pestre (Pestre, 2003). Pestre skriver, at modus 1 vidensproduktion aldrig har eksisteret i ren form. Moderne videnskab som social institution har altid været genstand for økonomiske og politiske interesser, og viden er altid blevet produceret i mange forskellige sociale sammenhænge. Pestre medgiver dog Nowotny et al., at der *er* tale om betydningsfulde ændringer inden for de sidste 20-30 år, men at det væsentlige er at beskrive de 'vidensregimer', der har udviklet sig de sidste 4-500 år. Med dette længere historiske perspektiv ønsker Pestre at beskrive udviklingen som konfliktende sociale, politiske og økonomiske kræfter.

Fælles for Hilgartner, Bucchi, Ekström, Nowotny og Pestre er, at de alle peger på, at kommunikationen af forskning foregår i et kompliceret samspil med politiske og forskningspolitiske betydninger. Den 'rene' formidling af videnskabelige facts eksisterer ikke. Videnskaben er ikke en selvstændig, uafhængig institution i samfundet. Videnskaben påvirkes af samfundet i lige så høj grad, som den påvirker samfundet. Kommunikationen om forskning og forskningsbaseret viden indgår i dette komplicerede netværk.

Formidlingsparadigmet udfordres altså ikke blot af medie- og kommunikationsteoretiske forståelser, men også af videnssociologiske forståelser af samspillet mellem politiske aktører og samfundsmæssige institutioner, bl.a. i offentligheden.

Det er ikke ærindet i denne afhandling at søge en mere præcis forståelse af dette samspil, men afhandlingen bygger videre på den grundlæggende antagelse, der er præsenteret her: at kommunikation af og om forskning indgår i komplekse politiske samspil. I den forstand betragter jeg den 'rene' formidling af forskning som en illusion. Forskningskommunikation vil altid være indlejret i politiske kontekster. De kan så være mere eller mindre tydelige.

Brugsværdi

Den østrigske socialpsykolog, Wolfgang Wagner, føjer nye begreber til diskussionen om popularisering, nemlig folkelig videnskab og brugsværdi (Wagner, 2007).

Wagner kritiserer såvel formidlingsparadigmet med deficitmodellen som den konstruktivistiske mere kontekst-orienterede model for ikke at beskæftige sig med spørgsmålet: hvorfor lægfolk overhovedet skulle interessere sig for videnskab?

Wagners pointe er, at folk kun tilegner sig videnskabelig viden i det omfang, denne viden har en brugsværdi i hverdagslivet. Han foreslår fem mulige brugsværdier: En kan være evnen til at bruge tekniske hjælpemidler i hverdagen. Den affærdiger Wagner nu hurtigt igen, for det kræver jo ikke videnskabelig forståelse af teknikken

at bruge teknik i hverdagen. Den anden er en grundlæggende interesse i eller nysgerrighed for at forstå teknologi og videnskab. Hvorvidt denne er en drivkraft i forhold til et ønske om at forstå videnskab, lader Wagner stå åbent. Den tredje brugsværdi er et behov for at komme usikkerhed i forhold til videnskab og teknologi til livs. Den fjerde er den sociale værdi, den sociale kapital, der ligger i at besidde litterær, videnskabelig, politisk og anden viden som symbolsk magt i en social verden i Bourdieus forstand.

Den femte motivation er den, som Wagner især udfolder, nemlig behovet for at kunne deltage i sociale udvekslinger:

‘... perhaps the most dominant motivation for people to stay somehow connected to science is related to their participation in the web of generalized social exchange and discourse.’ (Wagner, 2007:10).

Kommunikation, hvad enten den er passiv medieforbrug eller aktiv interpersonel kommunikation forudsætter fælles baggrundsviden. Og hvis man mangler denne viden, kommer man i en ubehagelig social situation. Andre kan i så fald udøve symbolsk magt i i Bourdieus forstand i kraft af deres større sociale kapital.

Wagner refererer til nogle empiriske undersøgelser, foretaget på grundlag af ‘social representation theory’, hvis udgangspunkt er, at sociale repræsentationer og deres genstande er kollektivt udviklet med henblik på adfærd og kommunikation (Wagner, 2007: 11; efter Moscovici, 1963: 251). Undersøgelserne handler om den viden, folk har omkring bl.a. genmodificerede grønsager. Konkrete, falske udsagn blev testet tre gange i et forløb: før medieomtale, når medieomtalen var på sit højeste, og endelig i en senere fase. I undersøgelsen identificeres tre stadier for udviklingen af viden. I det første stadie må nye fænomener fremtræde som relevante på den sociale dagsorden. Det kræver, at de udfordrer den givne livsform. Her har medierne en stor betydning.⁷ I denne fase er det socialt acceptabelt at være uvidende. Men i næste fase er der en social tilskyndelse til at gøre det nye fænomen forståeligt. For at indpasse det nye fænomen i den eksisterende, sociale viden, må det optræde i medier og i personlig interaktion. Her udvikler det sig til få spredte forståelser, som sammenbinder nogle få distinkte træk ved fænomenet til den aktuelle kulturelle ramme. I tredje fase konsolideres forståelsen eller rettere: der gives plads til flere videnskabelige nuanceringer. Uvidenhed erstattes af forestillinger og metaforiske repræsentationer, som tjener kommunikative formål. Uvidenhed erstattes af en kommunikativ viden.

Kommunikativ viden består af en serie af overbevisninger, forestillinger og metaforer, som former en social repræsentation omkring et emne. Det er den prosaiske form for tænkning om relativt fjerne og generelle facts og om noget, som ikke har direkte forbindelse med ens eget liv. Den kommunikative viden har

⁷ Sensationelle historier kan ses som en udfordring af den givne livsform.

tilstrækkelig forklaringskraft for hverdagsforståelsen. Den giver folk mulighed for selv at blive forstået og for at forstå andre menneskers udtalelser om emnet.

Studier af offentlig perception af bioteknologi viser, at medier og folk kreativt applicerer eksisterende litterære, populære og i det hele taget fiktive og kulturelle resurser i deres forsøg på at forstå og kommunikere ideer og forestillinger fra ny biologisk videnskab på en meningsfuld måde. Wagner kalder denne form for viden for folkelig videnskab, 'vernacular science'. Den er forskellig fra den viden, amatør-arkæologer, -ornitologer etc. har.

Det er væsentligt i forhold til diskussionen med den socialkonstruktivistiske position, at Wagner ikke mener, at grænserne for folkelig viden indikerer en deficit i forhold til videnskabelig viden. Folkelig viden er ikke mangelfuld, den tjener simpelthen et andet formål end det, som Wagner kalder 'ægte populariseret videnskab'. I moderne samfund er vejen fra videnskabelig innovation til offentlig forståelse/udbredelse ikke en direkte top-down vej fra uvidenhed til videnskabelig litteracy. Folkelig videnskabelig viden udvikles gennem et langt træk i skoler, uddannelser og velinformerede medier. 'Social representation Theory' anerkender den lokale værdi og kommunikative funktion, af uanset hvilke forestillinger, metaforer eller repræsentationer, folk producerer og kollektivt 'validerer' i deres forsøg på at komme på kommunikativ omgangshøjde med den moderne verden.

Commonsense og hverdagstænkning indeholder ofte modsætningsfyldte meninger. Det fungerer imidlertid fint, så længe de er lokalt konsistente og ikke udtrykkes på samme tid i diskurserne. Mennesker lever i flere sociale verdener, og det, der repræsenteres, er ikke facts, men repræsentationer der giver mening i forhold til stabiliteten af en social verden.

Wagner konkluderer, at:

'The public's understanding of science is embedded in the web of individual, collective and political processes of communication. Public discourse makes science more than, and at the same time, less than a stripped down version of the original. In the present model, the route scientific information takes from the laboratories to the public does not resemble an error-prone conduit but more a meat grinder mincing the chunks of scientific "meat" and seasoning it with various cultural and imaginary spices. Vernacular and communicative knowledge resembles science knowledge as much as a hamburger resembles the original filet; and, just as a hamburger is tastier than the original unseasoned meat, everyday science is popular and good to talk about even though it reflects little if anything of its original scientific shape.'

(Wagner, 2007: 19).

Dette synspunkt, at populære diskurser om videnskab svarer lige så nøje til videnskab som en hakkebøf svarer til en engelsk bøf, betyder, at det ikke giver mening at vurdere den populære diskurs ud fra videnskabelige kriterier. Men det betyder jo ikke, at hakkebøffen ikke er interessant at studere. Og når jeg i analysen af mediernes PISA-dækning sammenligner PISA-rapporten og mediedækningen, er det på en måde, hvad jeg gør. PISA-rapporten kan ganske vist ikke helt sammenlignes med den 'engelske bøf', for den er beregnet til at blive brugt også uden for videnskabelige sammenhænge. Men metaforen hakkebøf er til gengæld meget passende for mediedækningen.

Tilgange til forskningskommunikation

Denne tilgang til at undersøge forskningskommunikation kan placeres i forhold til øvrige forskningsmæssige tilgange inden for feltet. Brian Wynne beskriver som nævnt tre forskningsmæssige tilgange til forskningskommunikation: Der er de kvantitative og de kognitive undersøgelser af forståelser og holdninger til videnskab, som begge er knyttede til formidlingsparadigmet, og der er de konstruktivistiske tilgange, der i stedet har vægt på, hvordan viden kontekstualiseres i offentligheden.

Teorien om sociale repræsentationer placerer Wynne som en fjerde position mellem den kognitive psykologi og den konstruktivistiske forståelse (Wynne, 1995: 364).

Det var Sergei Moscovi, der formulerede teorien om sociale repræsentationer i 1960'erne. Begrebet sociale repræsentationer er en socialpsykologisk ramme for studiet af socialpsykologiske fænomener i moderne samfund (Wagner et al, 1999: 95). Teorien om sociale repræsentationer fastholder, at socialpsykologiske fænomener og processer må forstås i forhold til deres historiske, kulturelle og makrosociale forhold.

Sociale repræsentationer forstås som den kollektive udvikling af sociale objekter i fællesskabet med henblik på adfærd og kommunikation (Wagner, 1999: 96/ Moscovici, 1963: 251). Sociale repræsentationer er et kollektivt fænomen, som konstrueres af individer i fællesskaber i daglig tale og handling. Repræsentationerne forstås ikke som repræsentationer i individernes tænkning, men som repræsentationer, der udveksles mellem mennesker:

'In summary, a social representation is the ensemble of thoughts and feelings being expressed in verbal and overt behaviour of actors which constitutes an object for a social group.' (Wagner et al., 1999: 96).

Wagner et al. beskriver, at sociale grupper indoptager ny viden gennem flere processer. De nye fænomener forstyrrer en eksisterende forestilling om verden, en eksisterende social verden, og for at håndtere det, må de først forankres og forstås i forhold til kendte begreber og forståelser, som måske ud fra en videnskabelig

betragtning er misvisende. Gennem fortsatte kommunikationsprocesser bliver disse til en objektiveret repræsentation i form af billeder, metaforer eller symboler. Efterhånden bliver fænomenet velkendt og en del af den social gruppes commonsense viden, og det påvirker gruppens sociale identitet og omverdensforståelse.

Massemedierne forstås som en del af den proces, hvor forstyrrende ny viden må indsættes og forstås i forhold til velkendte rammer, repræsentationer. Massemedierne indgår også i den videre proces mod en objektiveret repræsentation i form af billeder, metaforer eller symboler. Så bliver den nye viden, det nye fænomen, en del af commonsense og indgår i fællesskabets sociale identitet.

Det er i forlængelse af teorien om sociale repræsentationer, at Wagner (2007) indfører begrebet folkelig videnskab. Wagner argumenterer for, at hvis man vil forstå, hvordan folk forstår videnskab, er man nødt til at inddrage hvorfor, under hvilke omstændigheder, og i hvilke former offentligheden optager videnskabelig viden (Wagner, 2007). I hverdagslivet er det tilstrækkeligt for lægpersonen at have metaforisk og ikonisk repræsentation af videnskabelig viden, såkaldt folkelig videnskabelig viden. Det afgørende er, at denne viden fungerer som acceptable forståelsesrammer i de sociale sammenhænge, man færdes i.

Wagner peger på, at de fleste sociale situationer er præget af 'fuzziness' (Wagner, 2007: 9), dvs. der sjældent kun er én mulig måde at handle på. Hvis en social situation skal klares succesfyldt, er der næsten altid flere, mulige handlinger. Han identificerer tre forhold, som er karakteristiske ved tænkning og handling i hverdagen:

- Direkte påvirkning: Uanset hvad en person gør, er vedkommende direkte påvirket af den sociale handling, vedkommende foretager sig. Folk er direkte afhængige af, hvad der sker i deres sociale omgivelser. Hverdagshandlinger har derfor at gøre med følelsen af identitet og social overlevelse for de sociale aktører.
- Handling: Hverdagslivet stiller os konstant over for nødvendigheden af at handle – og ofte er det bedre at handle på ufuldstændig viden end at undlade at handle.
- Socialt situeret: Hverdagstænkning og –handling sker altid i en konkret social sammenhæng, der er påvirket af de konkrete personer, de aktuelle forventninger og muligheder.

Hverdagen er kort sagt karakteriseret ved, at man er direkte påvirket, man er nødt til at handle, og kompleksiteten i de sociale situationer betyder, at man har brug for at tænke konkret. Tilsvarende er metaforer og analogier de foretrukne kognitive værktøjer til at drage slutninger i hverdagen. Disse hverdagsbehov har betydning for

den måde, folk er villige til at indoptage videnskabelig viden på. Og dermed for mulighederne for popularisering.

Jeg ser Wagners begreb om folkelig videnskab og hans ide om brugsværdi som en bro til forståelsen af medierne. Ligesom man tilegner sig (videnskabelig) viden i det omfang, den har en brugsværdi, sådan bruger man medierne i det omfang, de har en brugsværdi i ens hverdagsliv. Den journalistiske praksis med overvejelser om nyhedskriterier, relevans etc. er jo også overvejelser over, hvad medieprodukterne kan bruges til af mediebrugerne. Udviklingen af servicejournalistikken kan fx også ses som en orientering mod brugsværdi. Mediernes udvælgelse af temaer og vinkler i forhold til PISA-undersøgelsen kan også tolkes i dette lys: Journalisterne vælger ud fra en forståelse af, hvad mediebrugerne har brug for i sociale kontekster, dvs. en forståelse af, hvilken viden der fungerer som en acceptabel forståelsesramme i de sociale kontekster, man færdes i.

Afhandlingens udgangspunkt

Jeg har nu beskrevet forskningen i forskningskommunikationen som et kontinuum med to poler. I den ene pol, den pædagogiske eller kanoniske model, anskues videnskabelig viden som objektiv og sand viden, i den anden pol, den interaktive model, anskues videnskabelig viden som en social konstruktion. Disse to videnskabsteoretiske poler dækker over to væsensforskellige synspunkter på præmisserne for og formålene med at kommunikere forskning uden for snævre faglige kredse.

Det helt centrale spørgsmål, der adskiller de to poler i forhold til begrebet forskningskommunikation er, hvilken karakter videnskabelig viden har i forhold til viden frembragt i massemedierne. Hvis videnskabelig viden anses for objektiv og sand viden, følger det, at denne viden kan spredes videre fra vidensproducenterne, typisk universitetsforskerne, til befolkningen via relevante kanaler. Det kan være uddannelse, foredrag, lærebøger, museer, populærvidenskabelige medier og massemedier. Denne tankegang ligger tæt på oplysningsidealet. Formidling af forskning anses her for et gode, fordi videnskabelig viden om verden giver indsigt i og magt til at kontrollere såvel naturprocesser som sociale og kulturelle processer (jf. side 43, Kyvik 2005).

Denne position kritiseres af den socialkonstruktivistiske position for at ignorere, at enhver form for viden produceres i en specifik historisk og social sammenhæng og ud fra specifikke præmisser. Ingen viden vil derfor kunne gøre krav på at repræsentere den absolutte sandhed om virkeligheden⁸, og det giver derfor ingen mening at

⁸ Bevidstheden om at kultur og tænke måde ændrer sig historisk, udvikledes imidlertid allerede i romantikken (Pahuus, 2003). Hermeneutikken repræsenterer netop et opgør med den naturvidenskabelige positivisme med sit fokus på fortolkning og på betydningen af konteksten for fortolkningen. Såvel forskerens historiske og sociale forudsætninger (forforståelse) som betydningen

formidle videnskabelig viden i en lineær kommunikation. Forskningskommunikation handler i den socialkonstruktivistiske position derfor ikke om formidling af viden, men om produktion af viden, om deltagelse i vidensproduktion. Derfor ville problemstillingen i denne afhandling være anderledes formuleret i et rent socialkonstruktivistisk lys. Som den ser ud nu, ligger den tættere på den kanoniske forståelse, hvor forskelle mellem videnskabeligt indhold og medierepræsentation anses for forvrængning af videnskaben.

Imidlertid bygger afhandlingen ikke udelukkende på et formidlingsparadigme, men trækker på elementer fra begge forståelser af forskningskommunikation. Med denne position trækker jeg på en række videnskabsteoretiske rødder og kilder, herunder Habermas 1980, 1996; Nørager 1985; Collin 1998; Eriksen og Weigaard 1999; Börjesson 2003; Pahuus, 2003).

Figur 1 nedenfor er en skematisk fremstilling af de to positioner. Med baggrund i den vil jeg gennemgå centrale forskelle og præcisere, hvordan jeg trækker på begge positioner.

Figur 1: To positioner i forståelsen af forskningskommunikation

Kanonisk/pædagogisk forståelse - formidlingsparadigme	Interaktiv forståelse - deltagelsesparadigme
Positivistisk videnskabsforståelse	Konstruktivistisk videnskabsforståelse
Forvrængning	Divergens
Envejs kommunikation	Dialog
Passiv modtager	Aktiv modtager

Den kanoniske model trækker som nævnt (s. 42) på et positivistisk videnskabssyn. I denne forståelse er det forskernes privilegium at producere videnskabelig viden, og eventuelle uoverensstemmelser mellem forskningsindhold og medierepræsentation vil blive betragtet som en forvrænget fremstilling af forskningen. Her kan altså ikke være tale om divergerende fremstillinger, men om en korrekt videnskabelig

af de specifikke historiske og sociale sammenhænge, som forskningsobjektet indgår i, tillægges afgørende betydning i hermeneutikken. (Pahuus, 2003). Så det socialkonstruktivistiske opgør med naturvidenskabelig positivisme er sådan set blot en videreførsel af en videnskabsteoretisk udvikling, som startede med hermeneutikken.

fremstilling og fremstillinger, som er mere eller mindre forvrængede i forhold til den objektive videnskabelige fremstilling.

Den interaktive forståelse af forskningskommunikation trækker på en socialkonstruktivistisk position. I denne forståelse anerkendes, at der er tale om divergens mellem forskningsindhold og andre repræsentationer, fx i medierne. Men det afvises, at der er tale om forvrængning, for videnskabelig viden tillægges ikke en større sandhedsværdi end andre udgaver af viden. Det grundlæggende ontologiske spørgsmål, der skiller de to poler, er, hvorvidt virkeligheden eksisterer uafhængigt af og forud for menneskers bestræbelser på at beskrive og erkende den. I den radikale socialkonstruktivistiske position hævdes, at virkeligheden ikke eksisterer, før den konstrueres af den menneskelige tanke og virksomhed (Collin, 1998). Og derfor kan der i denne forståelse ikke være tale om forvrængning, men derimod om divergencer mellem viden produceret i forskellige kommunikationssammenhænge. Begreberne forvrængning og divergens er derfor centrale for forskellen mellem henholdsvis den pædagogiske/kanoniske forståelse og den interaktive forståelse af forskningskommunikation.

Den socialkonstruktivistiske opfattelse finder vi blandt andet hos Louise Philips, som fremfører det synspunkt, at videnskabelig viden er en sandhed, som kan diskuteres. (Philips, 2006: 243). Det, der gør videnskabelig viden særlig, er dens eksplicitte natur og argumentationen for de regler, som videnskabsproduktionen er foregået under. Forskellen mellem videnskabelig viden og hverdagsviden eller lægmandsviden bliver hermed vanskelig at definere som andet og mere end et spørgsmål om divergens.

Konsekvensen af det socialkonstruktivistiske udgangspunkt er en interesse for den interaktive dimension i vidensproduktionen, og den analytiske interesse knytter sig derfor ofte til de processer, hvor (videnskabelig) viden konstrueres, altså dialogiske processer, fx i forskningssamarbejder eller i processer hvor forskere og journalister forhandler om et givent medieudtryk. Deltagelse er således et centralt begreb. En anden måde at beskrive de to poler på, er derfor som henholdsvis formidlingsparadigmet og deltagelsesparadigmet.

Deltagelsesparadigmet åbner for mindst tre former for deltagelse, som Philips (2006) nævner: dialogisk orienteret kommunikation i offentligheden, deltagelse i beslutningsprocesser som fx konsensuskonferencer samt lægfolks deltagelse i selve forskningsprocessen. Hermed lægger deltagelsesparadigmet op til, at formålet med forskningskommunikation er inddragelse på forskellige niveauer og med forskellige formål: at inddrage lægfolk i hvordan forskning bedst kommunikeres, at inddrage lægfolk i beslutningsprocesser vedrørende forskning samt at inddrage lægfolk i produktionen af videnskab.

Inden for formidlingsparadigmet er formålet med forskningskommunikation derimod primært at distribuere så meget som muligt af den videnskabelige viden 'videre ud' i samfundet. Her er en tæt tilknytning til oplysningsidealets ide om viden som grundlag for demokrati, hvilket igen knytter sig til det liberale demokrati-ideal og ideen om en borgerlig offentlighed. (Se nærmere argumentation i kap. 2). Men som de videnssociologiske studier, jeg har refereret i dette kapitel, peger på, er der en ganske omfattende interaktivitet mellem forskningsverdenen og det øvrige samfund. Forskningen lever ikke et isoleret liv, hvor objektiv viden om verden udvikles uden udefra kommende påvirkninger, og denne gensidige udveksling mellem forskningen og øvrige dele af samfundet overses i den kanoniske eller pædagogiske position. Jeg trækker derfor på deltagelsesparadigmets forståelse af forskningen som en social aktivitet og på de videnssociologiske studier af, hvordan forskningen både påvirker og påvirkes af det øvrige samfund.

I min forståelse af PISA-rapporten som tekst trækker jeg på det konstruktivistiske udgangspunkt i den forstand, at såvel PISA-rapporten som mediedækningen af rapporten anses for konstruktioner af viden om folkeskolen. PISA-rapporten betragtes ikke som en objektiv beskrivelse af folkeskolen, men som en beskrivelse, der er blevet til på bestemte præmisser og inden for bestemte rammer. Den er derfor en blandt mange mulige beskrivelser af den danske folkeskole.⁹

Men jeg adskiller mig fra den rene socialkonstruktivistiske position ved at lægge vægt på, at videnskabelige udsagn (i dette tilfælde PISA-rapporten) ikke kan ligestilles med andre vidensproduktioner. Jeg betragter PISA-rapporten som et udsagn baseret på anerkendte videnskabelige metoder og som sådan i princippet også et relevant bidrag til den offentlige deliberation vedrørende folkeskolen.

PISA mellem forvrængning og divergens

Når det er interessant at sammenligne PISA-rapporten med mediedækningen af PISA-rapporten er det netop fordi, PISA-rapporten som forskningsrapport repræsenterer et udsagn fra videnskabelige institutioner. Den repræsenterer på den måde - i det mindste noget af det - der efterlyses i den nye universitetslov, nemlig mere forskningsbaseret viden i massemedierne. Jeg ønsker at analysere, hvordan

⁹ Som filosofen Finn Collin peger på, er det dog et ganske ukontroversielt samfundsvidenskabeligt standpunkt, som gælder for al samfundsvidenskabelig vidensproduktion på tværs af videnskabsteoretiske positioner, at både vores videnskabelige og vores hverdagslige viden om den samfundsmæssige og menneskelige virkelighed er en konstruktion (Collin, 2004). Og socialkonstruktivismen er, mener Collin, i virkeligheden kun et opgør – som allerede blev taget af hermeneutikken – med ideen om, at der findes én og kun én beskrivelse af virkeligheden. Også sociologen Mats Borjesson peger på, at denne diskussion går tilbage til Durkheims videnskabssociologi (Borjesson, 2003: 40).

dette udsagn om forskningsbaseret viden dækkes i massemedierne og belyse hvilken position dette udsagn får i mediedækningen af PISA.

Jeg insisterer altså på at sætte mediedækningens indhold i relation til indholdet i det forskningsbaserede udsagn. I den forstand tillægger jeg 'forvrængningen' af det forskningsbaserede udsagn betydning. Det gør jeg, fordi analysens mål er at belyse, hvordan videnskabelige udsagn indgår i en mediemæssig kontekst. Analysen handler om kommunikation – om hvordan et udsagn (PISA-rapporten) omformes og anvendes i den mediemæssige kontekst. Det spørgsmål er interessant, fordi der er politiske krav om, at forskere skal udtrykke sig i en mediemæssig kontekst. Men hvad sker der i den kontekst? Hvad er relationen mellem det oprindelige forskningsbaserede udsagn og det massemedierede udsagn?

Denne betragtningsmåde adskiller sig dog fra det rene forvrængningsperspektiv ved, at målet med analysen ikke er at beskrive, hvordan medierne fremstiller et forvrænget billede af videnskaben. Andre undersøgelser med vægt på forvrængningsperspektivet, som fx Weiss og Singers undersøgelse (1988) sammenligner generelle træk ved medierepræsentationer med generelle træk ved videnskabelige repræsentationer. Herved kommer fokus på mediernes forvrængning af videnskabens oprindelige indhold og på hvordan de specifikke genretræk i henholdsvis videnskabelige genrer og mediegenrer er forskellige. Det empiriske mål i denne afhandling er ikke at undersøge generelle genretræk, men at undersøge hvordan et specifikt forskningsbaseret udsagn ændres i medierepræsentationen. Ikke for at hævde det oprindelige udsagn som den objektive sandhed eller for at hævde den videnskabelige institution, men for at undersøge hvordan et forskningsbaseret udsagn indgår i den del af den offentlige deliberation som den mediemæssige kontekst udgør. Det er med andre ord ikke forvrængning af videnskab, men forvrængning af et udsagn, der er i fokus for afhandlingens analyse.

Som jeg her har redegjort for, er der mange aspekter inden for det interaktive paradigme, som må medtænkes i forhold til forskningskommunikation. Men det er forvrængningsperspektivet, der kan belyse, om kommunikationen er en 'god dag mand økseskaft'-kommunikation. Og det spørgsmål er relevant i forhold til et begreb om deliberation og om mediernes funktion som arena for demokratiske debatter, hvor også forskningsbaseret viden indgår.

Jeg antager, at medierne etablerer væsentlige rammer for en offentlig deliberation og meningsdannelse. Derfor er det interessant at analysere, hvordan det forskningsbaserede udsagn indgår i mediernes repræsentation – hvordan indgår det forskningsbaserede udsagn i den kommunikation som foregår i medierne? Det spørgsmål handler imidlertid ikke kun om formidlingsparadigme contra deltagesparadigme, men også om mediernes funktioner i forhold til den samfundsmæssige kommunikation.

4. Kapitel:

Mediemæssig praksis

I kapitel 2 redegjorde jeg for afhandlingens ene teoretiske felt: idealer for offentlighed og samfundsmæssig kommunikation. I kapitel 3 redegjorde jeg for afhandlingens andet teoretiske felt: forståelser af, hvad videnskab og forskning er. Nu vender jeg blikket mod afhandlingens tredje teoretiske felt: den mediemæssige praksis og dens betydning for kommunikation af forskning.

Afhandlingens teoretiske forståelse af mediemæssig praksis bygger på nyere medieforsknings teoridannelser om medierne som selvstændig institution i samfundet og det synspunkt, at mediernes produktion af nyheder må forstås inden for rammerne af en institutionel teori. Et væsentligt element her er de institutionelt betingede medielogikker, som mediernes praksis forstås i forhold til, dvs. de fælles idealer, normer og rutiner for nyhedsproduktionen. Disse giver sig bl.a. udtryk i nyhedskriterier (Ørsten, 2007, Hjarvard, 1995) og journalistiske fortælleformer. Den analytiske interesse i denne afhandling er centreret om de journalistiske fortælleformer som det konkrete udtryk for, hvilke informationer og hvilken viden der stilles til rådighed for mediebrugerne vedrørende PISA.

Det ligger i opfattelsen af medierne som en selvstændig institution, at medierne har en væsentlig politisk betydning gennem deres fastsættelse af en dagsorden (Hjarvard, 2004). Mediedagsordnen bliver derfor et centralt element i såvel analyse som diskussion af kommunikation af forskning i massemedierne. Afhandlingens analyse af, hvordan medierne dækker PISA-undersøgelsen, sigter derfor mod at karakterisere den dagsorden, medierne sætter for PISA-undersøgelsen, og jeg redegør kort for det teoretiske afsæt i teorien om mediernes dagsordensættende funktion (MacCombs, 2004).

Kapitlet fortsætter med en redegørelse for empiriske undersøgelser af mediernes dækning af forskningsstof. På baggrund af en redegørelse for disse undersøgelsers empiriske fund og teoretiske grundlag, præciserer jeg det teoretiske grundlag, som denne afhandling bygger på i sin forståelse af den mediemæssige praksis.

Medierne som institution

Den institutionelle teori har stor betydning for medieforskningen. Empirisk medieforskning peger på, at medierne har udviklet sig til en selvstændig nyhedsinstitution (se bl.a. Pedersen et al., 2000; Ørsten, 2006; Lund, 2002), hvilket betyder, at produktionen af nyheder styres af 'professionelle kriterier for nyhedsværdi, ubundet af de politiske institutioners formelle regelsæt, dagsorden, tidsrytmer og aktørkreds.' (Pedersen et al., 2000: 281).

Ideen om medierne som selvstændig social institution blev formuleret i 1978 af Gaye Tuchman (Ørsten 2007). Tuchman beskriver medierne som en social institution, idet hun peger på, at nyheder produceres af nyhedsarbejdere gennem institutionelle processer og tilpasset institutionelle praksisser.¹⁰

Disse fælles professionelle journalistiske kriterier og den fælles institutionelle praksis kan beskrives som mediernes logik, der er 'et grundvilkår i mediernes måde at berette om virkeligheden på.' (Hjarvard, 1995: 11). Begrebet medielogik er egentlig udviklet af Altheide og Snow i 1979 i bogen 'Media Logic'. I Altheide og Snows definition er medielogik den proces, hvor igennem medier præsenterer og overfører information (Altheide og Snow, 1991: ix).¹¹

Altheide og Snow mener, at medielogikken sætter sig igennem også uden for medierne i andre sociale sfærer. At andre institutioner så overtager medielogikken, dvs. spiller med på mediernes præmisser for at kunne komme til orde i medierne. Stig Hjarvard peger på, at mediernes logik derved kan få betydning for, hvordan politik organiseres i både indhold og form. Et lovforslag skal ikke bare være velgennemtænkt, det skal også være muligt at sælge til medierne (Hjarvard, 1995).

Men Hjarvard mener, at udviklingen også har positive aspekter: Den selvstændige journalistiske behandling, uafhængig af partipolitiske tilhørsforhold, kan betragtes som en demokratisk gevinst. Et andet positivt aspekt er, at medielogikken også handler om at gøre den politiske virkelighed forståelig for befolkningen. Medielogikken forstået som særlige journalistiske fortællemåder 'tilfredsstiller tillige nogle basale kognitive træk i menneskers måde at bearbejde sansning og sprog på.' (Hjarvard, 1995).

Medierne som selvstændig politisk institution

Den amerikanske medieforsker Timothy Cook (Cook, 2005 (1998)) mener, at medierne fungerer som en selvstændig politisk institution. Cook er inspireret af

¹⁰ Se Tuchman: "Making News by Doing Work in: Berkowitch, 1997, for en analyse af hvordan medieorganisationer netop gennem institutionelle rutiner tackler det uventede.

¹¹ Se Ørsten, 2006, for en redegørelse for forskellige opfattelser af begrebet medielogik.

nyinstitutionalismen (Cook, 2005/1998:14), hvor vægten ligger på institutionernes praksis, på de uformelle strukturer og rutiner, som udspilles i hverdagens praksis.

Cook pointerer, at der er forskel på at se medierne som organisationer og som institution. Hvis medierne anskues som en række af organisationer, overser man deres politiske magt. For hvis medierne som forskellige organisationer har forskellige forståelser af nyheder og forskellige måder at henvende sig til offentligheden på, repræsenterer de ikke en politisk magt. Det er netop i ensartetheden, i det at medierne i praksis arbejder på nogenlunde ens måder og producerer nogenlunde det samme indhold, at medierne repræsenterer en politisk magt:

'The news media, despite different technologies, deadlines, and audiences, are structured similarly in their internal organisation, the way they interact with sources, the formats they use, and in the content they provide. (...) This transorganizational agreement on news processes and content suggests that we should think of the news media not as a set of diverse organisations, or even a batch of individual institutions, but collectively as a single social institution.' (ibid.: 64).

Cook undersøger tre kriterier, der er centrale i definitionen af en institution. Det ene er, at der er fælles procedurer, rutiner og normer. Her henviser Cook til en række undersøgelser af nyhedsproduktionen, som peger på dens karakter af kollektivitet og på nødvendigheden af fælles normer for, hvad der er nyheder, hvis der skal produceres et dagligt medie fyldt af nyheder. Hvis ikke redaktører og journalister arbejder inden for fælles rutiner og normer, ville denne daglige produktivitet ikke kunne lade sig gøre (ibid.: 72).

Dette betyder dog ikke, at de enkelte journalister ikke har valgmuligheder. I den institutionelle optik arbejder journalister i højere grad som kollektive aktører på baggrund af fælles normer og rutiner, end som selvstændige individer (Cook, 2005, Ørsten, 2006). Cook beskriver, hvordan de enkelte aktører inden for institutionens rammer kan træffe individuelle valg, der adskiller sig fra institutionens sædvanlige rutiner, men at det er vanskeligt, fordi den institutionaliserede praksis betragtes som den naturlige og rigtige måde at gøre tingene på – ikke bare inden for institutionen, men også udenfor (Cook, 2005: 71).

Det andet kriterium for at kunne definere medierne som en institution er, at disse normer og rutiner ikke blot gør sig gældende inden for enkelte medier, men er fælles på tværs af nyhedsmedierne, og at de er vedvarende over tid. Derved udgør medierne samlet set en institution med fælles normer og rutiner.

Det tredje kriterium er, at der er forventninger fra både det politiske system, embedsapparatet og borgerne til medierne om, at en væsentlig del af den samfundsmæssige kommunikation foregår gennem medierne.

Cooks argumentation er, at medierne i kraft af disse tre kriterier kan betegnes som en social institution. Dertil lægger han, at medierne udgør en politisk institution. Cook peger på et tæt samarbejdende netværk mellem myndigheder og politikere på den ene side, og medier på den anden. Fx presseløjerne i de parlamentariske institutioner. Og det, at medierne har et stærkt indholdsmæssigt fokus på initiativer netop fra officiel side. Der er dog ikke tale om et ensidigt forhold:

'The authority of officials, as represented in the news, depends, in no small part, on the ability and willingness of those political actors to fit their activities to the production values of the news.' (Cook, 2005: 111).

Denne konklusion følger Cook op i sit efterord til andenudgaven af bogen (2005). Her skriver han, at nyhedsmedierne er en integreret del af den offentlige styring på to måder. Dels i kraft af nyhedsmediernes indflydelse på den politikskabende proces, dels i kraft af den måde, officielle aktører inkorporerer medierne i deres handlinger for at opnå politiske mål. Det bliver derfor sværere og sværere at adskille nyhedsproduktion fra politikdannelse. (ibid.: 196).

Det er en forståelse af medierne, som ligger et stykke væk fra de liberale ideer om medierne som informationsformidlere og 'vagthund', jf. kapitel 2. For Cook ligger det centrale spørgsmål imidlertid ikke i, at dette 'samarbejde', denne gensidige afhængighed, eksisterer, men i præmisserne for dette gensidige engagement, ikke mindst i ensartetheden i det samlede udbud af nyheder:

'... this kind of coverage is not troubling unless and until it is widely reproduced in one news outlet after another. Perhaps it is too much to ask for any news organisation to represent accurately the full diversity of options and range of opinions in a policy debate, and to do so in a way that engages a public that often has other things to do besides pay close attention to politics. Instead, we can aim at a more realistic possibility by shifting our examination away from the performance of individual news outlets to the news media system as a whole.' (ibid.: 208).

Det er nyhedsværdiernes dominans, der giver denne ensartethed i dækningen, og nyhedsværdier sikrer ikke nuanceret debat eller deliberation i forhold til at inkludere borgernes synspunkter eller at beskytte offentlige interesser.

Faktisk slutter Cook sit efterord med forhåbninger om, at 'meningspressen' kunne vende tilbage. Diversiteten i mediedækningen ville være større, mener Cook, hvis de enkelte medier bestræbte sig på at skabe nyheder baseret på politiske værdier frem for på nyhedsværdier. Det ville betyde repræsentation af flere forskellige synspunkter, og diskussionerne af mediernes indhold ville ikke handle om, hvorvidt

det enkelte medie var alsidig i sin dækning, men om hvorvidt der fandtes et medie med ideologisk modvægt.¹²

Den danske nyhedsinstitution

Hvor Cook altså konkluderer, at institutionaliseringen af nyhedsmedierne fører til ensartethed, når Ove Kaj Pedersen m.fl. (2000) i en analyse af den danske politiske journalistik i bogen 'Politisk Journalistik' til en anden konklusion, Nemlig at udviklingen mod mediernes selvstændiggørelse betyder mere pluralisme og på mange måder en demokratisering af samfundet.

Erik Meier Carlsen konkluderer i bogens forord på baggrund af analyserne, at:

'Det billede, der tegnes, er en dansk politisk kultur 'uden filter', hvor professionaliseringen, spin doctor-virksomhed, lobbyisme og talsmænd er stærkt begrænset udviklet, og hvor politikere stadig meget direkte møder offentligheden i 'dialog-journalistikken'. (Carlsen, 2000: 22).¹³

Pedersen m.fl. (2000) beskriver, hvordan medierne specifikt i Danmark gradvist er blevet mere og mere selvstændige, politiske institutioner. Processen ses som et samspil mellem politikens tilbagetrækning fra mediepolitikken og journalistikkens selvstændiggørelse i forhold til de politiske institutioner. Denne proces beskriver Pedersen et al. som foregået i fire faser.

Den første ligger i perioden 1945-55, hvor pressens selvstændighed problematiseres. Den betegnes som 'den demokratiske presse' (Carlsen, 2000: 18). I denne periode peges på, at ytringsfrihed og pressefrihed også indebærer en forpligtelse til selvstændig funktion i forhold til den demokratiske proces. I de kommende år tages de første initiativer til at organisere pressen på tværs af partitilhørsforhold. Det får bl.a. sit udtryk i etableringen af interesseorganisationer som fx journalisternes fagforening, Dansk Journalistforbund, og Danske Dagblades Udgiverforening, men også etableringen af et pressenævn, den formaliserede journalistuddannelse og et institut for presseforskning (Pedersen, 2000: 283).

¹² I denne sammenhæng diskuterer Cook betingelserne for deliberation. Han peger på, at deliberation forudsætter et vist mål af fælles præmisser og forståelser, og at konfrontation mellem for mange synspunkter gør folk ambivalente og mindre villige til at deltage i debatter (Cook, 2005: 209). Denne diskussion tager jeg op i afhandlingens sidste kapitel.

¹³ I Anker Brink Lunds næsten samtidige analyse for Magtudredningen (Lund 2002), konkluderer Lund - på et andet teoretisk og empirisk grundlag - tilsvarende, at:
"... nyhedsinstitutionens politiske indflydelse (hviler) tilsvarende på usikre forudsigelser, indirekte rådgivning og mere eller mindre velbegrundede advarsler. Det står altid autoriteter og publikum frit for at handle anderledes end foreskrevet. Og det gør de da også i høj grad. Nyhedsinstitutionen magter altså kun undtagelsesvist at kontrollere reaktionerne i det omgivende samfund." (Lund, 2002: 216).

Den anden fase er perioden 1950'erne til 1970'erne, hvor journalistikken som profession knyttes til journalisten som person og til udøvelsen af et bestemt sæt kompetencer, som bl.a. objektivitet. Den betegnes som 'den journalistiske presse'.

Den tredje fase er perioden 1965 til 1975, hvor medierne betragtes som markedsdrevne virksomheder, der nødvendigvis må drives effektivt for at sikre selvstændighed (økonomisk uafhængighed) og et pluralistisk medieudbud. Mediepolitiske initiativer regulerer den politiske journalistik i denne periode, der betegnes som præget af 'politisk kommunikation'.

Den fjerde fase er perioden 1970'erne til 1990'erne, hvor politiske og journalistiske aktører konkurrerer om indflydelse på dagsordenen. Den betegnes som 'kommunikationsfællesskabet'. Markedsreguleringen bliver mere fremtrædende, Danmarks Radios monopol brydes, kravet om alsidighed modificeres, og det diskuteres, hvad der egentlig ligger i public service. Der sker kort sagt en gradvis tilbagetrækning af politikken fra journalistikken.

Samtidig udvikles journalistikken, de journalistiske fortællemåder, mere og mere selvstændigt, mener Pedersen. Han lægger her vægt på to faser. Den første er perioden 1950'erne – 1980'erne, hvor begivenheder bliver mere væsentlige for beskrivelsen af den politiske nyhed, og hvor den refererende journalistik nedtones til fordel for 'dialogjournalistikken', dvs., en journalistik hvor 'journalisten bliver mødeleder for en dialog mellem citater' (Pedersen, 2000: 284). Der introduceres selvstændige journalistiske nyhedskriterier, den politiske nyhed bliver et journalistisk produkt – ikke et politisk. Og politikere bliver subjekter i den politiske nyhed som aldrig før.

Den anden fase er perioden 1980'erne til 1990'erne, hvor der sker en produktudvikling af den politiske nyhed. Nyhedskriterierne bliver mere fælles, og enkeltsagen bliver en ny type af nyhedshistorie. Nyhedskriteriet udvides ved, at der skabes nye fortællemåder med vægt på det dramatiske, det tragiske og det episke.

Pedersen konkluderer, at denne udvikling mod journalistikken og den politiske dagsorden som en selvstændig institution betyder en demokratisering af medierne. Den konklusion drager han på baggrund af det, forfatterne betegner som tre autoritative konventioner om, hvad der bør ligge i den parlamentariske styreform (Pedersen m.fl., 2000).

For det første identitet. Her peger Pedersen på, den store ensartethed i den nationale mediedækning, og at politiske nyheder præsenteres med nationale briller, dvs. gennem brugen af nationale politikere, og at medierne derved skaber grundlag for national identitet.

For det andet pluralisme. Her lægger Pedersen vægt på, at nyhederne er eksplicit politiske, og at der derfor er mange flere, 'der inviteres ind som deltagere i den politiske nyhed' (Pedersen, 2000: 314), og at mange flere aktører betragtes som relevante kilder i forhold til historierne. Pluralismen ligger også i konkurrence-momentet: mediernes konkurrence om at levere dagens politiske nyhed, og konkurrencen om indflydelse på den politiske dagsorden.

For det tredje deliberation. Her peges dels på dialogjournalistikken, dels på at aviserne er åbnet for læserdebat, og at den almindelige borger er blevet en væsentlig og højt prioriteret kilde i nyhedsdækningen.

Pedersens konklusion er, at der har fundet en demokratisering sted. Det betyder dog ikke, at der ikke er væsentlige demokratiske udfordringer i den aktuelle situation. Bl.a. er der politiske beslutningsprocesser og aktører, som har væsentlig samfundsmæssig betydning, men som ikke inddrages i den politiske nyhed. Der er også spørgsmålet om, hvor meget journalisterne blander sig i det politiske spil, og hvordan medierne fungerer som et samfundsmæssigt kommunikationssystem: er ensartetheden for stor, er der for få fortælleformer i journalistikken, og er fødekæden for homogen?

De demokratiske implikationer af nyhedsmediernes selvstændiggørelse tager jeg op i afhandlingens sidste kapitel. Her hæfter jeg mig ved de faktorer, som både Cook og Pedersen m.fl. peger på som væsentlige i forståelsen af den mediemæssige praksis. Nemlig hvordan institutionaliseringen og de fælles idealer, normer og rutiner i nyhedsmedierne har betydning for den faktiske mediedækning, for de konkrete medieprodukter. Afhandlingens analytiske interesse ligger her: Hvilke journalistiske fortælleformer præger mediedækningen af forskningsstof?

Dette institutionelle udgangspunkt betyder, at jeg analyserer de journalistiske fortælleformer som udtryk for medielogikker, og ikke som udtryk for 'dårlig journalistik' eller som udtryk for individuelle journalisters forståelse af PISA-undersøgelsen, eller som forvrænget forskningsformidling.

Dagsordenen

Den institutionelle teori peger på, at medierne har udviklet sig til en selvstændig politisk institution med politisk betydning. En væsentlig del af mediernes politiske betydning ligger i deres fastsættelse af en dagsorden for den offentlige kommunikation.

Hvor offentlighedsteorien lægger op til, at medierne ideelt set skal fungere som loyale referenter, der på vegne af borgerne sætter en politisk dagsorden, som magthaverne forholder sig til, påviser empirisk forskning inden for den dagsordensættende teori, agenda setting-teorien, at dagsordenen ofte sættes af

embedsapparatet, og at politikerne så gennem medierne må sælge denne dagsorden til borgerne (Lund, 2002: 14). Denne kamp om mediedagsordenen omfatter naturligvis også forskningsstoffet. Som omtalt i kapitel 1 og 2 er der mange aktører med forskellige interesser på spil i diskussionen om forskningskommunikation.

Agenda setting som teoridannelse startede i slutningen af 1960'erne med det berømte Chapel Hill Studie af mediernes indflydelse på vælgere, der ikke var fast besluttet på, hvem de ville stemme på i forbindelse med præsidentvalg (McCombs, 2004). Agenda Setting er i dag studiet af mediernes dagsordensættende funktion, altså studiet af mediernes evne til at influere på, hvilke emner der kommer på den offentlige dagsorden (McCombs, 2004: 1). I dag skelnes dog typisk mellem tre dagsordener: mediernes, befolkningens og den politiske dagsorden. Dearing og Rogers (1996) mener, at den dagsordensættende proces består af disse tre dagsordener og deres indbyrdes forhold. Alle tre dagsordener påvirkes af personlige erfaringer og interpersonel kommunikation samt 'real-world indicators of the importance of an agenda issue or event' (Dearing and Rogers, 1997: 5). Fokus i denne afhandling er dog ikke på selve den dagsordensættende proces eller på forholdet mellem de tre dagsordener, men kun på en beskrivelse af mediedagsordenen.

Et af de teoretiske udgangspunkter for agenda setting er Walter Lippmans forståelse af, at nyhedsmedierne som vores vindue til den verden, vi ikke umiddelbart sanser, bestemmer vores kognitive billede af verden. Den forståelse er gennem agenda setting studier bekræftet af empirisk materiale (MacCombs, 2004).

Agenda setting processen er egentlig et biprodukt af den nødvendige udvælgelse af stof i medierne (MacCombs, 2004: 19). Der er ganske enkelt ikke plads eller tid i nyhedsmedierne til det totale udbud af politisk stof, og derfor må journalisterne prioritere, dvs. udøve redigerende magt, som Anker Brink Lund udtrykker det (Lund, 2002). Denne dagsordensættende proces foregår overalt, hvor der er rimeligt åbne politiske systemer og rimeligt åbne mediesystemer (McCombs, 2004: 36-37).

I sin beskrivelse af, hvem der sætter mediedagsordenen, refererer McCombs til et løg. Med den metafor ønsker han at anskueliggøre, at der er tale om mange indflydelseskanaler til mediedagsordenen. Det er ikke et enkelt billede. Han vil dog alligevel gerne udpege eksterne nyhedskilder og intermedial indflydelse som helt fundamentale indflydelseskanaler (McCombs, 2004: 99-100). Disse filtreres gennem journalistiske normer og traditioner, som derfor udgør væsentlige filtre for kildernes indflydelse. Anker Brink Lund peger i sin undersøgelse af 'Den redigerende magt' (Lund, 2002) på præcis samme empiriske iagttagelse: Journalisternes professionelle normer har væsentlig indflydelse på, hvad forskellige aktører, der forsøger at påvirke mediedagsordenen, kan komme igennem med.

Dagsordensteoriens andet niveau

Dagsordensteorien er en almindelig anvendt teoretisk baggrund for empiriske studier af mediedækning (se fx Hjarvard et al., 2004, Laursen, 2001). Dagsordensteorien startede som effektmåling af, hvordan medierne influerer på mediebrugernes præferencer. Derfor var fokus på, *hvilke* emner der var på mediernes dagsorden, og hvordan der prioriteres mellem dem. Det er dagsordensteoriens første niveau (Hjarvard et al., 2004: 2).

Ligeledes undersøger jeg, hvilke temaer der kommer på dagsordenen i mediernes dækning af PISA-undersøgelsen i en afgrænset periode. Så hvor dagsordensteorien

'med mediedagsordenen som udgangspunkt ideelt set giver et øjebliksbillede af hvilke problemer, samfundet prioriterer' (Hjarvard m.fl., 2004: 3)

søger jeg i min analyse af PISA-dækningen at give et øjebliksbillede af, hvilke problemer vedrørende PISA-undersøgelsen samfundet prioriterer. Ved at sammenligne denne mediedagsorden med PISA-rapporten belyser jeg, i hvilket omfang forskningsrapportens indhold præger mediedagsordenen.

Inden for dagsordensteorien arbejdes der med 'dagsordensteoriens andet niveau', hvor fokus er på, *hvordan* temaerne beskrives i medierne (Ghanem, 1997):

'Agenda setting is now detailing a second level of effects that examine how media coverage affects both what the public thinks about and how the public thinks about it. This second level of agenda setting deals with the specific attributes of a topic and how this agenda of attributes also influences public opinion.' (Ghanem, 1997: 4)

Til analysen af, hvordan temaerne beskrives i medierne, bruger agenda setting teorien begrebet frames. Der er forskellige definitioner af frames (se fx Reese, Gandy and Grant, 2001 for diskussioner af forskellige teoretiske tilgange til begrebet, samt en beskrivelse af begrebets selvstændige teoretiske oprindelse, uafhængig af dagsordensteorien).

Begrebet frames har rødder i både sociologien og i psykologien. Sociologen Erving Goffman har beskrevet, hvordan frames gør det muligt at forholde sig til uventede hændelser ved at forstå dem i forhold til kendte frames. Psykologerne Kahneman og Tversky har beskrevet, hvordan frames har betydning for, om og hvordan et problem bliver forstået (de Vreese, 2001).

Her tager jeg udgangspunkt i den amerikanske medieforsker, Robert M. Entmans forståelse af frame (Entman, 1993):

'To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text in such a way as to promote a particular problem definition, casual interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described.' (Entman, 1993: 52).

Gennem frames fremhæves altså nogle aspekter af en sag frem for andre. Framing betegner den proces, hvor et problem defineres, den såkaldte vinkling af historien. En frame er den centrale, organiserende idé for nyhedsindholdet, der støtter en kontekst og foreslår, hvordan et emne forstås.

Framingen sker ifølge Entman fire steder i kommunikationsprocessen. For det første hos afsenderen, der foretager bevidste eller ubevidste valg om tekstens indhold og i den proces er guided af de frames, der ligger i hendes egen forståelse af verden. For det andet manifesteres frames i teksten gennem valg af ord, fraser, stereotype forestillinger og informationskilder samt sætninger, grupperinger af facts eller vurderinger inden for bestemte temaer. For det tredje hos mediebrugeren, hvis tænkning og vurdering af emnet muligvis er anderledes end den, der fremstår i teksten og den, afsenderen intenderede. Entman understreger, at det ligger i forståelsen af framingbegrebet, at frames antages at have en effekt på størstedelen af publikum, men ikke en universel effekt på alle (ibid.: 54). For det fjerde i kulturen, som Entman beskriver som et lager af fælles frames, der kan aktiveres (Entman, 1993: 52-53).

I min analyse af mediedækningen fokuserer jeg på de frames, som manifesterer sig i teksten, og jeg anvender derfor frames som en måde at beskrive nogle karakteristika for, hvordan et emne præsenteres i medierne. En måde, som både inddrager såvel kognitive som affektive sider af mediedækningen. Specielt i forhold til omtale af forskningsstof er den kognitive dimension relevant at undersøge, fordi det i modsætning til stofområder som fx livsstilsstof eller kriminalstof i højere grad involverer kognitive aspekter.

Som tidligere nævnt giver mediernes institutionelle praksis sig bl.a. udtryk i en række fælles træk i de journalistiske fortælleformer. Derfor vender jeg nu blikket mod en række empiriske undersøgelser af, hvordan forskningsstof præsenteres i medierne. De har ikke egentlige analyser af frames, men de beskriver generelle træk ved journalistiske fortællinger om forskning, både indholdsmæssigt og formmæssigt, og er derfor relevant empirisk materiale at sammenligne min undersøgelse med.

I min gennemgang af undersøgelserne fokuserer jeg dels på beskrivelserne af de journalistiske fortælleformer, dels på de teoretiske udgangspunkter for disse beskrivelser.

Undersøgelser af forskningsstof i medierne

Inden for medieforskningen har flere undersøgelser fokuseret på, hvordan forskning fremtræder i massemedierne. De fleste undersøgelser fokuserer imidlertid på naturvidenskab og teknologi (Weiss and Singer, 1988). Som Fenton et al. bemærker, er der relativt lidt forskning i, hvordan specifikt samfundsvidenskab (og humaniora) optræder i medierne, ikke mindst når man tager i betragtning, at samfundsvidenskabelig forskning faktisk fylder en del i massemedierne (Fenton et al, 1998:16).

To større internationale undersøgelser har beskæftiget sig med samfundsvidenskab i medierne. Den ene er Weiss og Singers undersøgelse fra 1988, 'Reporting of Social Science in the National Media', der undersøger amerikanske medier. Den anden undersøgelse er fra 1998 og omhandler britiske medier. Det er 'Mediating Social Science', skrevet af Fenton et al.

De empiriske undersøgelser i Danmark beskæftiger sig hovedsageligt med eksperter i medierne. Først og fremmest har Magtudredningen undersøgt brugen af eksperter i medierne, og de har i den sammenhæng en række overvejelser, der specifikt forholder sig til samfundsvidenskab. To publikationer er her relevante, dels Togeby m.fl. 2002, dels Albæk, 2004. Togeby et al. undersøger dagspressens omtale af forskere og konstaterer, at den politiske offentlighed til en vis grad er videnskabeliggjort. Albæk fokuserer på, hvordan eksperter øver indflydelse på de politiske beslutninger og inddrager i den sammenhæng en undersøgelse af, hvordan eksperter fremstår i medierne. Jakob Arnoldi (2005) har med teoretisk afsæt i Bourdieu undersøgt, hvordan massemedierne udvælger og bruger ekspertkilder. Arnoldi mener, at medierne er med til at skabe ekspertise og den magt, der ligger i ekspertisen.

Specifikt om forskning i danske medier er der tillige kvantitative undersøgelser fra det daværende Analyseinstitut for Forskning (nu: Dansk Center for Forskningsanalyse). Der er en kvantitativ indholdsanalyse af avisernes omtale af forskning og udviklingsarbejde (Siune og Vinther, 1998), og der er tilsvarende en undersøgelse af de danske tv-nyheder, som bygger på både en kvantitativ indholdsanalyse og en kvalitativ analyse af de frames, der anvendes i indslagene (Vinther, 2000). Begge undersøgelser viser en overvejende positiv og ukritisk omtale af forskning i de danske medier. Specielt de naturvidenskabelige områder omtales positivt.

I aviserne er det samfundsvidenskab, der dominerer, når samtlige artikler, hvor forskere optræder, tælles med. Men hvis man kun ser på de artikler, hvor forskning og udviklingsarbejde er hovedindholdet i artiklerne, er det faktisk humaniora, der fylder mest i medierne. Der er således tilsyneladende en tendens til, at samfundsvidenskab fylder mere som en 'kommenterende ekspertise', mens humaniora får mere plads på egne præmisser.

Den kvalitative analyse af, hvordan der fortælles om forskning i tv-nyhederne, viser en tendens til, at naturvidenskabelig forskning primært præsenteres inden for 'den

intentionelle årsagshistorie', dvs. hvor handlinger er udført bevidst med henblik på at opnå bestemte konsekvenser (Vinther, 2000: 53-54). Indslagene om humaniora og samfundsvidenskab er dels mindre positive, dels er de mere 'kuriøse' (ibid.: 54), fx ved at skildre forskeren som en pudsigt person eller ved at lave interview med mennesker, som 'modbeviser' undersøgelser.¹⁴

Kort sagt viser denne undersøgelse af, hvordan forskning frames i tv-nyhederne, at naturvidenskabelig forskning skildres som intenderet og rationel videnskabelig forskning, der leder frem til resultater. Humaniora og samfundsvidenskab bliver ikke skildret på samme måde og kan tilsyneladende ikke helt passes ind i klassiske nyhedskriterier. Deres funktion i den samlede nyhedsudsendelse bliver i stedet at balancere 'hårde' og 'bløde' nyheder (Vinther, 2000: 56).

Mediernes dagsorden – og forskningens

Der er en undersøgelse af naturvidenskabelig forskning i massemedierne, som især har præget feltet. Det er Dorothy Nelkins undersøgelse, 'Selling Science. How the press covers science and technology', der udkom første gang i 1987 og blev opdateret i 1994 (Nelkin, 1995). Selvom Nelkins undersøgelse forholder sig til naturvidenskab og teknologi, har den flere ligheder med Weiss og Singers undersøgelse.

Såvel Nelkins som Weiss og Singers undersøgelser fokuserer på, hvad medierne vælger at bringe om (samfunds)videnskab, og hvordan mediebilledet forholder sig til videnskabens indhold, som forskerne opfatter det. Eller som Weiss og Singer formulerer det: 'What the media choose to report and how well they report it.' (Weiss and Singer, 1987: 1). Begge undersøgelser begrundes deres interesse for dette spørgsmål med, at det har stor politiske betydning, hvad medierne bringer. Og begge forholder sig til betydningen af samspillet mellem den videnskabelige profession og den journalistiske.

Weiss og Singer skriver:

"It was the realization of the media's importance that provoked the inquiry reported here. If the mass media have the capacity to capture the attention for social science, it becomes important to find out which social science the media report." (Weiss and Singer, 1988: 2).

¹⁴ Som eksempel nævnes en undersøgelse (fra privat forskningsinstitut), der viser, at der er en sammenhæng mellem danskernes uddannelse og deres valg af biler. Indslaget har interview med forskellige danskere ved siden af deres biler og sammenligner disse eksempler med undersøgelsens resultater. Et andet kuriøst indslag handler om Pil Dahlerup, der på det tidspunkt netop var i gang med at skrive en ny, dansk litteraturhistorie. Indgangen til indslaget er, at der normalt skal flere mænd til at skrive en stor, dansk litteraturhistorie, men "... nu tager en kvinde fat på det helt alene." (Vinther, 2002:55). Og indslaget handler så i øvrigt mere om personen Pil Dahlerup end om forskningsarbejdet bag litteraturhistorien.

Weiss og Singer beskriver videre massemedierne som en væsentlig – og ofte den eneste - kilde for politikere og beslutningstagere.¹⁵ Medierne etablerer en dagsorden for, hvilke spørgsmål der er samfundsmæssigt vigtige, og de er desuden beslutningstageres væsentligste kilde til information (Weiss and Singer, 1988: 1-2). Der er således to metaforer som ledetråde for undersøgelsen. For det første *filteret*, dvs. hvordan udvælgelsen af de forholdsvis små mængder af samfundsvidenskabeligt stof foregår, hvad der er selektionskriterierne. For det andet *transformationen*, altså hvad der sker med samfundsvidenskabelig viden, når den tages ud af den videnskabelige kontekst og ind i den journalistiske kontekst (Weiss and Singer, 1988: 3).

Nelkins ærinde er tilsvarende at undersøge den måde, videnskab og teknologi repræsenteres på i medierne. Hendes interesse for dette spørgsmål blev vakt, fordi videnskabsfolk generelt var utilfredse med mediedækningen af videnskabeligt stof, men ude af stand til at beskrive, hvorfor de var utilfredse. Hun ønsker derfor at beskrive, hvordan såvel videnskab som journalistik er med til at forme mediebillederne. Det er oplagt, siger hun, at kontrol over information, image, værdier, synspunkter og symboler, der bibringes offentligheden, er et meget følsomt emne. Alle ønsker at styre, hvad der bringes ind i den kulturelle arena gennem uddannelse, underholdning og ikke mindst gennem medierne (Nelkin, 1995: 13). Forskere er ingen undtagelse.

'Analyzing their [forskernes] relationship with the press is thus a means of shedding light on problems that are of concern to scientists in their quest for improved public understanding of science and greater public support, to journalists in their difficult and important profession, and to those of us who want to be fairly and accurately informed about complex technical matters that affect our lives.' (Nelkin 1995:13)

Det fremgår af citatet, at Nelkin ser massemedierne som en arena, hvor videnskabsfolk kæmper for udbredelse af viden og større offentlig støtte til forskningen. Men også som et sted, hvor borgerne søger pålidelig viden om komplicerede, tekniske spørgsmål af betydning for hverdagslivet. Journalisterne beskrives som nogle, der har en svær og vigtig funktion i denne arena. Og Nelkins formål med at analysere problemstillingen er at kaste lys på de problemer, videnskabsfolk møder i deres forsøg på at udbrede viden og søge offentlig anerkendelse. Hendes tilgang til at analysere forskningsjournalistik bygger på den antagelse, at kommunikation i offentligheden skabes i samarbejde – og konflikt – mellem flere samfundsgrupper, der hver for sig handler i forhold til egne behov, motiver og begrænsninger (Nelkin, 1995: 11).

¹⁵ Medieforskningen i dag giver et noget mere nuanceret billede af det gensidige udvekslingsforhold mellem politikere og medier, jf. beskrivelsen af institutionel teori i dette kapitel, samt bl.a. Lund, 2002, Cook, 2004 samt Pedersen m.fl. 2000.

Nelkin påviser, hvordan indholdet i videnskabsjournalistikken gennem de sidste 100 år har passet med skiftende, ideologiske strømninger (Nelkin, 1995: 63). Men hvad er årsag og virkning, spørger hun. Er det journalistikken, der skaber holdninger, eller er det holdningerne, der afspejles i medierne? Gennem en historisk gennemgang af medieforskningens gradvist voksende erkendelse af, at mediebrugere ikke er tomme kar, men at de aktivt tolker mediebudskaber i forhold til normer, værdier og viden erhvervet i andre sammenhænge, konkluderer Nelkin, at medierne har en dagsordensættende funktion, som i sidste ende får betydning for de politiske beslutninger:

'It is the media that create the reality and set the public agenda, directly influencing policy decisions.' (Nelkin, 1995: 72)

Det er gennem journalisternes udvælgelse af nyhedsrelevant stof, at det defineres, hvad der er presserende, samfundsmæssige problemer. Det er gennem deres fokus på kontroversielle problemer, at journalisterne stimulerer krav om pålidelighed og tvinger politikerne til at retfærdiggøre deres handlinger i forhold til offentligheden. Det er gennem mediernes fremstillinger, at journalisterne skaber grundlaget for de vurderinger, der ligger implicit i offentlig politik (Nelkin, 1995: 73).

Modsætninger

Nelkins undersøgelse fokuserer derfor dels på, hvordan videnskaben repræsenteres i medierne, dels på det samarbejde mellem videnskabsfolk og journalister, der er grundlaget for mediernes fremstilling. Hun tager udgangspunkt i nogle enkeltsager, der har fået bred mediedækning, og analyserer, hvordan de er blevet dækket i landsdækkende presse, i lokalaviser, i populær-magasiner og i mere nyhedsorienterede landsdækkende, periodiske magasiner. Derudover har hun interviewet forskere og journalister, deltaget i konferencer, uformelle samtaler m.m.

Nelkin finder her to modsætninger. Den ene handler om den måde, videnskab fremstår på i offentligheden. På den ene side er der en væsentlig stigning i mediernes dækning af videnskab, og på den anden side bliver fremstillingen af videnskaben mere og mere ødelagt. Ødelagt i den forstand, at videnskab i højere og højere grad bliver forbundet med mystik og magi, hvor videnskaben ellers var den rationelle kerne i videnssamfundet (Nelkin, 1995: 7). Og hvor videnskaben tidligere blev betragtet som nøglen til fremskridt, samles den offentlige interesse nu mere og mere om risici ved videnskaben.

Den anden modsætning ligger i videnskabens forhold til pressen. Det er måske knapt så meget en modsætning som et modsætningsfyldt forhold. På den ene side udvikler forskerne mere og mere avancerede PR-strategier. Det er nødvendigt på grund af den måde, forskningen organiseres på, hvor forskningsprojekterne bliver større og større, finansieringer bliver mere og mere usikre, og samtidig er offentlighedens krav om

pålidelighed stadigt voksende. På den anden side bliver forskerne mere og mere mistænksomme over for mediernes dækning af forskningen. Så der er en stigende interesse for mediedækning fra forskernes side, men samtidig bliver forskerne mere og mere frustrerede over den mediedækning, de faktisk får. Der bliver derfor en stigende spænding mellem forskere og journalister, mener Nelkin (Nelkin, 1995: 8).

Teoretiske udgangspunkter

Der er flere ligheder mellem Weiss og Singers undersøgelse og Nelkins. Begge forudsætter, at massemedierne har en dagsordensættende funktion, og at det er af væsentlig politisk betydning, hvad og hvordan medierne bringer om forskning, og det er netop denne politiske betydning, der i begge undersøgelser er baggrunden for interessen. Weiss og Singer fokuserer i højere grad end Nelkin på en sammenligning af mediedækning og forskningsmæssigt indhold, men i begge undersøgelser vurderes mediedækningen i forhold til videnskaben – i forhold til videnskabelige kriterier for, hvad der er væsentligt ved viden, og i forhold til den ‘sandhed’, videnskaben kan bidrage med.

Der er et par mere tekniske forskelle mellem de to undersøgelser, nemlig at de undersøger mediedækningen i forholdt til hvert sit videnskabelige stofområde, henholdsvis samfundsvidenskab og naturvidenskab, og at Nelkin primært arbejder med casestudier, mens Weiss og Singer primært arbejder med kvantitative undersøgelser.

Fenton et al. har to ankepunkter mod forskningen i forskningskommunikation i massemedierne, som den er repræsenteret i Nelkins og i Weiss og Singers undersøgelser. For det første mener de, at den er meget isoleret fra den generelle teoretiske udvikling inden for medie- og kommunikationsforskningen (Fenton et al.: 18). Fx tager den ikke højde for formidlingen af forskning via internettet, og selvom begreber som agendasetting og framing har vundet indpas i medieforskningen, er forskningen i massemedieret forskningskommunikation stadig primært orienteret mod at finde facts. Forskningens sigte bliver primært, hvordan man kan ‘forbedre’ kommunikationen, hvordan man kan træne journalister til at blive bedre videnskabsjournalister, og hvordan man kan træne forskere til at blive bedre kommunikatører. Disse betragtninger hænger sammen med den optagethed, der er af, hvordan mediedækningen afspejler forskningen, hvor præcis den er i forhold til den videnskabelige viden, mener Fenton et al.

Deres andet ankepunkt er, at denne måde at anskue forskningskommunikation på, kun er fra videnskabens perspektiv. Det bliver videnskaben, der kan stå som dommer over, hvad der er rigtigt og forkert i mediernes fremstillinger. Her er Fenton et al. på linje med Hilgartners kritik af populariseringsbegrebet (Hilgartner, 1990). Ironien i dommerrollen er, som Fenton et al. bemærker, at forskere jo netop ikke er enige om, hvad der er ‘sandt’. Der diskuteres metoder, dataindsamling, teorier etc. i det

videnskabelige samfund. Ydermere er det faktisk ikke sjældent, at forskere mistolker hinandens arbejde (Fenton et al., 1998: 19), så journalister har ikke patent på at misforstå.

Derudover påpeger Fenton et al., at forskningen viser, at journalistikken generelt er ukritisk over for forskningen. Forskeren er 'i førersædet' (ibid.: 20):

'Consequently, the frequently mentioned reason for carrying out research on science in the mass media - that it will enlighten and inform an otherwise ignorant polity - has to be taken with the proverbial pinch of salt since the perspective taken on such research is from the standpoint of the scientific establishment.' (Fenton et al., 1998: 21).

De mener, at spørgsmålet om magt og kontrol skal stå centralt i udforskningen af forskningskommunikation, ikke mindst, når forskerne har en stigende erkendelse af, hvordan medierne kan bruges til at fremme deres egne interesser. Deres forskningsstrategiske konklusion er at tilrettelægge et holistisk studie. De ser magten delt mellem encoder og decoder, mellem producent og publikum.

Publikums/receptionsforskningen har påpeget, at mediebrugerne har magt til at fravriste meninger fra medieprodukter og passe dem ind i egne forståelser, men den magt er begrænset af de mulige læsninger af medieprodukterne. Og lige præcis derfor skal analyserne af medieprodukterne ikke adskilles fra receptionsanalyserne (Fenton et al., 1998: 21).

Derfor arbejder Fenton et al. på en holistisk medieanalyse, som søger at få fat i alle aspekter i produktionen og receptionen af et medieindhold. Undersøgelsen omfatter en kvantitativ og kvalitativ indholdsanalyse af samfundsvidenskab i massemedierne, interview med forskere og journalister samt receptionsstudier.

Forskningsstof er ikke anderledes

De empiriske fund, Fenton et al. gør, er dog på mange måder i god overensstemmelse med Nelkins samt Weiss og Singers. Fenton et al.'s kvantitative indholdsanalyse bygger på 6 omnibus-aviser (broad-sheet) og 6 frokostaviser (tabloid) over en periode på i alt 81 dage jævnt fordelt over 8 måneder. I optællingen indgår samtlige enheder, der omtaler original forskning, foretaget af samfundsvidenskabelige forskere eller samfundsvidenskabelige forskningsinstitutioner. Desuden indgår samtlige enheder, hvor samfundsvidenskabelige forskere bidrager med kommentarer (Fenton et al., 1998: 25 ff).

Denne optælling viser, at det er omnibus-aviserne, der bringer mest stof om samfundsvidenskabelig forskning. Over halvdelen af dækningen bringes som feature, altså ikke som nyhedsstof. Samfundsvidenskabelig forskning er sjældent forsidestof,

men bringes primært i andre sammenhænge, fx generelle nyheder, økonomisk stof og mere 'bløde' nyheder. Samfundsvidenskabelig forskning er sjældent den primære vinkel, dvs. samfundsvidenskabelig forskning bringes ikke i kraft af sin egen ret, men i relation til andet stof. Det er den samme konklusion, som Analyseinstitut for Forskning (nu: Dansk Center for Forskningsanalyse) når i sine undersøgelser af danske nyheder.

Her refererer Fenton et al. til Deacon og Goldings skelnen mellem advocates og arbiters, talsmænd og dommere, og påpeger, at forskere oftere optræder som dommere end som advokater. For selvom forskere er proaktive i forhold til medierne, er det ikke forskerne, der sætter dagsordenen. De spiller med på journalisternes dagsorden. Samfundsvidenskabelige forskere og forskning har ingen nyhedsværdi i sig selv, så når de kommer i medierne, er det i kraft af deres bidrag til den journalistiske dagsorden. Og her optræder de oftest i den rådgivende rolle, især når de optræder som eksperter (Fenton et al, 1998: 29). Forskernes rolle i offentligheden bliver kort sagt at understøtte den journalistiske dagsorden.

Den indholdsanalyse, Fenton et al. foretager, viser, at den journalistiske dækning af samfundsvidenskabelig forskning overvejende er ukritisk (ibid.: 30). Men de har dog også eksempler på, at forskning, der påviser, hvad i forvejen er almindelig antaget common sense, bliver latterliggjort, mens forskning, der modsiger almindelige antagelser, skildres som utroværdig.

Som Fenton et al. påpeger, er det lige så interessant, hvad der ikke kommer i medierne, som hvad der kommer i medierne. Her lægger de vægt på, at medierne sjældent har fokus på forskeren eller på finansieringen af forskningen – hverken bevillingens størrelse, eller hvor den kommer fra. Endelig er der sjældent beskrivelse af forskningsmetoder, og når det sker, er det i meget upræcise termer, fx blot i kategorier som kvantitative eller kvalitative undersøgelser. Altså svarende til såvel Nelkins som Weiss og Singers konstatering af de manglende facts.

Såvel Fenton som Nelkin samt Weiss og Singer konkluderer, at skildringen af (samfunds)videnskab i massemedierne passes ind i almindelige journalistiske fortællemåder. Der er nyhedsgenren, der er eksemplificering, der er sensation, der er den menneskelige vinkel osv. At denne iagttagelse er generel for studier af mediedækningen af videnskab, påpeges også af den portugisiske medieforsker, Anabela Carvalho (2007), i forbindelse med hendes undersøgelse af mediedækningen af klimaændringer.

Valg af perspektiv

Når det af fx Weiss og Singers samt Nelkin skildres som problematisk, at forskning skildres på samme måde som andre stofområder, skyldes det, som Fenton et al. påpeger, at undersøgelserne er designet fra forskernes perspektiv. Derfor overses to

væsentlige spørgsmål vedrørende forskningskommunikation. For det første anskues spørgsmålet om forskning i massemedierne som en ensidig formidlingsproces fra forskere til lægfolk via medierne. For det andet undersøger de ikke, hvordan forskerne selv agerer som aktører i offentligheden med professionelle interesser, politiske interesser osv.

Som Fenton et al. bemærker, skyldes de generelle ligheder i undersøgelser af forskningens fremtræden i massemedierne måske, at undersøgelserne i bund og grund stiller de samme forskningsspørgsmål, nemlig hvor præcist medierne afspejler forskningen:

'A striking feature of these findings [Weiss og Singers] is their broad similarity to those deriving from research on science in the media. This similarity is in large part due to the examination of similar (and often identical) questions and issues, such as concerns about the accuracy of reporting and journalist's news values. (Fenton et al., 1998:18)

I denne diskussion om, hvilke spørgsmål det er relevant at stille til undersøgelser af forskningskommunikation i massemedierne, har jeg ligesom Fenton et al. det udgangspunkt, at det er meningsløst at sammenligne forskningsrapporter med mediedækning med henblik på at kunne konstatere, at medierne ikke giver præcis afspejling af forskningsstoffet. Massemedierne udgør en så fundamentalt anderledes kontekst end den, videnskabelige fremstillinger indgår i, at forskellene må være betydelige.

At der er tale om to forskellige kontekster, og at disse tjener hvert sit formål i et demokratisk samfund, udtrykker Nelkins tydeligt i sin beskrivelse af, at forskere og journalister forhandler den offentlige mening om videnskab og teknologi, og at det netop er i kraft af forskellene på den journalistiske og den videnskabelige tilgang, at forskere og journalister opfylder hver deres samfundsmæssige funktion:

'Scientists and journalists are negotiating the public meaning of science and technology. This terrain, today more than ever, is contested as journalists increasingly – and appropriately - probe issues of scientific responsibility and accountability, questioning the ideologies and social priorities that guide science policy decisions. The tensions between these two communities are essential if each community is to fulfill its unique social role.' (Nelkin, 1995: 170)

Weiss og Singer har ikke den samme distance til forskersamfundet. De vurderer mediedækningen ud fra videnskabelige kriterier:

'The good news from this study is that most social scientists were satisfied with the coverage they received in the national media. And, further, social science in

the media is easier to read, and often more interesting, than the social science research reported in scholarly journals. The bad news is that the readability is often achieved at a price and that individual satisfaction is no guarantee of collective quality.' (Weiss and Singer, 1988: 255)

Den "pris", der betales, for at forskningsresultaterne bliver mere læsevenlige, er bl.a., at mediedækningen ikke præsenterer forskningsresultater i deres forskningsmæssige sammenhæng, at evt. uenigheder mellem forskningsresultater bliver beskrevet i forskellige artikler uden at blive set i sammenhæng, at mediernes egne uvidenskabelige meningsmålinger og undersøgelser præsenteres i samme form som egentlig videnskabelig forskning, og endelig at mediernes præmisser for, hvilken forskning der omtales, er mediebrugernes præferencer, og dermed kan det lige så nemt blive kuriøs forskning som god forskning, der omtales (Weiss and Singer, 1988: 255-57).

Denne afhandling bygger på den præmis, at det ikke giver mening hverken at undersøge eller at stille normative krav til massemediernes dækning af videnskab med udgangspunkt i videnskabelige kriterier. Derimod må den måde, forskning fremstilles i massemediene på, forstås i lyset af de tre teoretiske felter: mediemæssig praksis, demokratiske normer samt forståelser af videnskabelighed og videnskabens placering i samfundet.

Når jeg finder det relevant at beskrive den journalistiske kontekst og de karakteristika, der ligger i de journalistiske udtryksmåder, er det derfor ikke som grundlag for at kritisere medierne for ikke at leve op til videnskabelige kriterier, men som grundlag for at forstå de mediemæssige rammer for at kommunikere om forskning.

Og da en væsentlig del af disse rammer udgøres af de journalistiske fortællemåder, frames, vender jeg her blikket mod empiriske undersøgelser af netop journalistiske fortællemåder.

Journalistiske fortællemåder

De empiriske undersøgelser af mediernes dækning af forskningsstof peger i store træk på de samme karakteristika. Disse er interessante på to måder. Dels beskriver de en del af den medielogik, som dækningen af forskningsstof foregår inden for, dels kan de fungere som et sammenligningsgrundlag for PISA-dækningen.

Weiss og Singer beskriver mediedækningen af samfundsvidenskab i forhold til de hyppigst anvendte journalistiske fortællemåder, de har fundet i deres empiriske materiale. Weiss og Singer bruger begrebet 'frames' (Weiss and Singer, 1988: 144 ff), men ikke i forhold til dagsordensteorien eller i relation til framing teori i øvrigt. Weiss og Singer anvender begrebet som betegnelse for de journalistiske fortællemåder, de har identificeret i undersøgelsens empiri:

'Analysis of stories with social science content shows that reporters use a series of frames to make a story out of social science. These are the frames that are most commonly used' (Weiss and Singer, 1988: 144)

De ti journalistiske fortællemåder er:

- at gøre en begivenhed ud af offentliggørelsen af en undersøgelse
- at koble en samfundsvidenskabelig undersøgelse eller anden samfundsvidenskabeligt indhold til en aktuel nyhed
- at koble samfundsvidenskabeligt indhold til en cyklisk begivenhed (fx årlige festdage)
- at sætte samfundsvidenskabeligt indhold ind i en konkret, menneskelig kontekst
- at gøre samfundsvidenskabeligt indhold i sig selv til en historie om mennesker, fx i livsstilsstof, hvor både underholdning og oplysning kan være til stede
- at dramatisere: Den første, den bedste, den største
- at fremhæve det paradoksale, det ironiske, det uventede
- at fokusere på kontroverser og konflikter
- at skildre kendte eller farverige personligheder inden for videnskaben
- at analysere samfundsmæssige og politiske emner

I langt de fleste af disse ti journalistiske fortællemåder er nyhedsværdien central, mens andre er mere fokuserede på den menneskelige vinkel.

Nyhedshistorier

Ifølge Weiss og Singer er den mest brugte af de ti journalistiske fortællemåder offentliggørelsen af en rapport eller bog. Det er offentliggørelsen i sig selv – uanset om det er pressekonference, pressemeddelelse, videnskabelig konference – der fungerer som nyheden. Tilsvarende har Analyseinstitut for Forskning (Dansk Center for Forskningsanalyse) gjort op, at 70% af samtlige artikler i aviser om forsknings- og udviklingsarbejde er en præsentation af et forskningsresultat (Siune og Vinther, 1998:17).

Fenton et al. har fundet samme tendens. I deres undersøgelse er det udgivelsen af en bog eller rapport, der udgør 43 % af de tilfælde, hvor samfundsvidenskabelig forskning omtales i medierne (Fenton et al., 1998: 27).

En anden type nyhedshistorier, som Weiss og Singer nævner, er, når samfundsvidenskab knyttes til begivenheder. Det kan være enkeltstående begivenheder, men det kan også være periodisk tilbagevendende begivenheder, som fx Mors eller Fars Dag, jubilæer etc. Et andet eksempel kan være undersøgelser om kvindernes situation på arbejdsmarkedet i forbindelse med Kvindernes Internationale Kampdag, den 8. marts.

Samfundsvidenskab knyttes også til aktuelle 'hårde nyheder'. Det er en måde, som Weiss og Singer på den ene side ser positive muligheder i, fordi samfundsvidenskab så kan bruges til at forklare den politiske, sociale og økonomiske udvikling, men på den anden side vil det forudsætte, at journalisterne hele tiden er opdaterede på den relevante forskning (Weiss and Singer, 1988: 145). De konkluderer, at denne form måske har chancer i nyhedsmagasiner og i søndagsaviser, men de sætter nu mere lid til, at samfundsvidenskaben kan spille en rolle i baggrunds- og analysestoffet. Der ligger heri en opfattelse af, at såvel medierne som videnskaben har oplysende funktioner i samfundet, jf. oplysningsidealet, kapitel 2.

Udgivelser af rapporter er således helt klassiske anledninger til medieomtale af samfundsvidenskabelig forskning.

Den sensationelle nyhedshistorie

Weiss og Singer nævner også nogle mere sensationssøgende journalistiske nyhedshistorier. Det er fx historier, der tager udgangspunkt i ekstremerne: det største, det første, det mindste, det dyreste etc. Her er det det ekstreme i sig selv, der giver nyhedsværdien, ikke en perspektivering i forhold til en undersøgelses indhold.

Sensationen kan tilsvarende søges i det paradoksale, det ironiske eller det uventede. Hvad journalister ville kalde 'mand bider hund-historien'. Eksponering af det sensationelle kan fx betyde, at medierne lægger meget vægt på sammenligninger mellem Danmark og lande, vi normalt ikke sammenligner os med. Et er, at et nordisk broderland som Finland får en bedre placering i læsefærdigheder end Danmark, men at se en liste, hvor et asiatisk land som Sydkorea bliver nr. 2, og Danmark roder helt nede ved en 19. plads er et nævestød til dansk stolthed. På den måde kan opbygges en sensationel historie, hvor forestillingen om Danmark som tilhørende den mest veluddannede del af verden får en rutschetur.

En tredje sensationel vinkling er fokus på kontroverser. Det kan fx være historier om konflikter mellem forskere. Og det kan være pro et contra i forhold til et emne (Weiss and Singer, 1988: 148).

Baggrund og analyse

En del af de artikler, som Weiss og Singer inddrog i undersøgelsen, faldt inden for, hvad de kalder nyhedsanalyser. Det er historier, hvor journalisten forsøger at beskrive og analysere et samfundsmæssigt fænomen ved at inddrage samfundsvidenskabelig forskning. I artikler, hvor samfundsvidenskab inddrages, vil det så typisk være forskningen eller forskeren, der inddrages i den analyserende og vurderende del.

Weiss og Singer ser en fare for, at analysen ikke bliver gjort ordentligt i forhold til kildematerialet, men generelt er Weiss og Singer meget positive over for nyhedsanalyser:

'... when journalists use social science well in analytical stories, they not only disseminate social science to a wider public (which social scientists are likely to appreciate), but they also broaden the range of evidence and ideas available to the public.' (Weiss and Singer, 1988: 151).

I den sammenhæng er Magtudredningens undersøgelse, af hvordan eksperter bliver brugt i medierne, interessant. Magtudredningens undersøgelse bygger på optællinger i 1961, 1971, 1981, 1991 og 2001. Det viser sig, at der er en betydelig vækst i antallet af artikler, hvor forskere udtaler sig, især samfundsvidenskabelige forskere, særligt fra 90'erne og frem. Også når man tager højde for, at aviserne er blevet mere omfangsrige gennem tiden. En anden tydelig tendens er, at det især er samfundsvidenskabelige, og ikke naturvidenskabelige eller humanistiske forskere, der udtaler sig.¹⁶

I 1960'erne blev ekspertkommentarer mest brugt til at forklare og kommentere egen og andres forskning. Det gælder sådan set stadig væsentlige dele af de 'hårde fag', som naturvidenskab, jordbrug, sundhed og de tekniske fag. Magtudredningens undersøgelse viser kort sagt et skred i den journalistiske fremstilling, hvor den naturvidenskabelige forsker, som formidler nye forskningsbaserede erkendelser, viger pladsen til fordel for den samfundsvidenskabelige ekspert, der kommenterer aktuelle politiske begivenheder. De samfundsvidenskabelige og humanistiske forskere bliver i dag i højere grad end tidligere brugt til at kommentere aktuelle begivenheder.

Denne tendens understøttes af en undersøgelse fra Analyseinstitut for Forskning (Dansk Center for Forskningsanalyse), hvor det er gjort op, at i de artikler, hvor forsknings- og udviklingsarbejde er bi-indhold, er der ikke mindre end 63 % af artiklerne inden for samfundsvidenskabelige områder, hvor forskningen bruges som led i en argumentation (Siune og Vinther, 1998). Det ser således ud til, at den

¹⁶ Magtudredningen, som jo er et samfundsvidenskabeligt projekt, har indsamlet data, der viser, at de samfundsvidenskabelige forskere dominerer pressebilledet. Men i undersøgelserne fra Analyseinstitut for Forskning (Dansk Center for Forskningsanalyse) (Siune og Vinther, 1998) er billedet ikke så entydigt: I de fem store morgenaviser (Politiken, Jyllandsposten, Information., Berlingske Tidende og Aktuelt) er det faktisk humaniora, der har det højeste antal spaltecentimeter. Årsagen til forskellene er forskellige måder at tælle på. Magtudredningen tæller artikler, hvori forskere optræder, mens Analyseinstituttet tæller artikler, hvor forsknings- og udviklingsarbejde enten er bærende for artiklen, eller hvor forskere udtaler sig eller nævnes i forbindelse med forsknings- og udviklingsarbejde. Prognoser, konsulentrapporter, opinionsundersøgelser m.m. er ikke medtaget, dvs. at artikler, hvor fx en universitetsansat forsker kommenterer statsministerens nytårstale eller et politisk udspil vil tælle med i Magtudredningens tal, men ikke i Analyseinstituttets.

journalistiske fortællemåde, som Weiss og Singer sætter mest lid til, faktisk er tiltaget i omfang siden Weiss og Singers undersøgelse fra 1988.

Det er altså et typisk træk for medieomtale af samfundsvidenskabelige undersøgelser og forskningsbaseret viden, at den ikke omtales i sin egen ret. Samfundsvidenskabelig forskning indgår typisk i argumentation omkring samfundsmæssige og politiske problemstillinger.

Den menneskelige vinkel

Weiss og Singer giver eksempler på to klassiske, journalistiske fortællinger, der inddrager den menneskelige vinkel, human interesse historierne. Det er, fx når et eller flere konkrete mennesker bliver indgangen til en historie om et mere generelt fænomen (Weiss and Singer, 1988: 146). Det, man kan kalde konkretisering og eksemplificering af, hvad forskningen omhandler. Det giver sig fx udtryk i, at artiklen åbnes in medias res med formuleringer som fx: 'Se det for dig. Du sidder og slapper af i sofaen, Det ringer på døren. Det er et meningsmålingsinstitut ...' eller: 'Som de fleste andre japanere husker Hiroshi Nakamura stadig tydeligt ...' ¹⁷

Ud fra en formidlingsbetragtning illustrerer den menneskelige vinkel forskningens relevans for almindelige mennesker og deres dagligdag. De konkrete eksempler er også en almindelig brugt pædagogisk teknik til at beskrive komplicerede sammenhænge. Det er en anbefalet teknik, ikke blot i indføringer i det journalistiske håndværk, men også i bøger om formidling af fagligt stof ¹⁸.

Som Weiss og Singer skriver:

"They relate to peoples' everyday lives, and they usually try not only to entertain, but also enlighten. (Weiss and Singer, 1988: 146).

Det er også, hvad teorien om sociale repræsentationer betegner som 'objectifying', den ene af de to transformationer, som videnskabelig viden undergår i offentligheden:

'... to turn something abstract into something almost concrete, to transfer what is in the mind to something existing in the physical world'. (Moscovi, 2001: 42).

¹⁷ I PISA-dækningen er der en del eksempler på artikler, der netop har den menneskelige vinkel. Der er bl.a. reportager fra undervisningssituationer, som illustrerer disciplinære problemer eller beskriver, hvordan undervisningen i fx naturfag foregår. Der er også portræt-interview med mennesker, som eksemplificerer nogle af konklusionerne fra PISA-undersøgelsen, fx et portræt af en ung pige – 'et funktionelt analfabet' - der ikke lærte nok i skolen, og nu er i gang med folkeskole-stoffet som voksen (Berlingske Tidende 7.december 2004)

¹⁸ Se fx Jensen, Leif Becker (1994): Ud af elfenbenstårnet, Samfundslitteratur, Roskilde

Fenton et al. har fundet en tendens til, at kvalitative undersøgelser dækkes mere end kvantitative (Fenton et al. 1998). Det forklarer Fenton et al. med, at de kvalitative undersøgelser måske giver bedre muligheder for human interest genren. Lige præcis på dette punkt er der faktisk uoverensstemmelse mellem de to undersøgelser. Weiss og Singer finder en journalistisk forkærlighed for kvantitative undersøgelser, hvilket de kæder sammen med disse undersøgelsers autoritative kraft (Weiss and Singer, 1988: 141). Kvantitet, målinger, er typisk for en logisk rationel tankegang. Når der er forskel på de to undersøgelser på lige præcis dette område, kan det skyldes ændringer i journalistikken inden for den 10 års periode, der er mellem undersøgelserne. Eller måske kan årsagen ligge i forskellige opgørelsesmetoder.

Journalistik contra videnskab

Dorothy Nelkin (Nelkin, 1995) identificerer på baggrund af sine casestudier fire karakteristiske træk ved mediernes dækning af videnskab og teknologi. Det er tendensen til at gøre videnskab til noget mystisk, tendensen til dramatisering, manglen på baggrundsoplysninger og endelig forskernes søgen efter PR gennem medierne.

Nelkin anvender begrebet karakteristiske træk ('striking features'). I lighed med Weiss og Singer bruger Nelkin altså ikke begrebet frames. Men tendenserne til at gøre videnskab til noget mystisk og til at dramatisere forskningsstoffet kan med en vis ret betegnes som særlige måder at frame forskningsstoffet på. Derimod har manglen på baggrundsoplysninger og PR-bestræbelser intet med frames at gøre.

Nelkin ser i sin undersøgelse en tendens til, at forestillinger, 'imagery', erstatter indhold. Det er det fænomen, hun kalder 'den videnskabelige mystik':

'A frequent image is the scientist who spends twelve hours a day, seven days a week, at his work. Prize-winning scientists are part of "an inner circle of scientific giants" who talk about science "the way other people talk about ball games." Being with them is "like sitting in a conversation with angels."'
(Nelkin, 1995: 17)

Der er mange lighedspunkter, mener Nelkin, til skildringen af sportsstjerner. Dog med den væsentlige forskel, at i forbindelse med dækning af sportsstjerner bringer medierne tit analyser af, hvordan sportsstjerne trænere, hvilke teknikker de bruger, og detaljerne i de resultater, de opnår. Videnskabelig forskning bliver derimod beskrevet som en mystisk aktivitet, der ligger uden for almindelige menneskers fatteevne. (Nelkin, 1995:16).

Denne glorificering og mystificering af videnskaben og videnskabens udøvere er også påpeget af andre forskere. Bl.a. af den norske forsker, Harald Hornmoen, der har

en fortid som videnskabsjournalist. Hornmoen har i sin doktorafhandling (Hornmoen, 2003) ved brug af kritisk diskursanalyse påpeget, at forskningsjournalistikken bruger bestemte appelformer, fx appeller om anvendelse af forskningen – 'nyt håb for ...', hvor forskningen bliver den frelsende engel, der kan kurere sygdomme. Eller undringsappellen, hvor forskningen bliver omtalt som åbenbarer af det hemmelighedsfulde, som forskningen der afdækker noget gådefuldt.

Både Nelkin og Hornmoen påpeger, at denne måde at skildre videnskaben på kan være belejlig for forskerne. Nelkin skriver:

'This is a convenient image, serving the interests of scientists seeking status and autonomy, while allowing journalists to present problematic incidents as significant "news"
(Nelkin, 1995: 30).

Og Hornmoen gør opmærksom på, at forskningen har brug for journalistikken til at skaffe sig legitimitet, mens journalistikken har brug for forskerne til at give sig selv autoritet som sandfærdige og 'neutrale' (Kristiansen, 2002).

Det er det samme synspunkt, som Hilgartner (Hilgartner, 1990. Se også kapitel 3) udtrykker i sin kritik af populariseringsbegrebet: Forskningsverdenen har en interesse i at fastholde definitionsmagten i forhold til, hvad der er videnskabeligt korrekt.

Præcision

Weiss og Singer sammenligner medierepræsentationen med normer for videnskabelig repræsentation af forskning. Hvor den videnskabelige repræsentation altid lægger vægt på præcise kildeangivelser, er det kun i mindre end halvdelen af de analyserede artikler, at der var kildeangivelser på den forskning, der blev omtalt (Weiss and Singer, 1988: 235).

Det er også en videnskabelig dyd at identificere forskeren bag en undersøgelse, både som en erkendelse af ophavsretten, men også som en erkendelse af, at der faktisk er en personlig dimension i forskningen: En anden forsker kunne måske have fundet noget andet (Weiss and Singer, 1988: 237). I mediedækningen er der imidlertid sjældent identifikation af forskeren. I tre fjerdedele af de artikler, som indgik i Weiss og Singers undersøgelse var det umuligt at se, hvilke eller hvor mange forskere der indgik i forskningen. I stedet refereres der oftest til forskningsinstitutioner. Fra et læsersynspunkt er det fornuftigt: læseren kender næppe den eller de konkrete forskere. En institution er sandsynligvis bredere kendt og fungerer derudover som en 'varedeklaration', en kvalitetetsstempling af forskningen. Men når forskeren ikke identificeres, når kilderne ikke angives, når forskningsmetoderne ikke omtales, og når hele den kontekst, forskningen foregår inden for, ignoreres, bliver resultatet uklaret

omkring forskningen. Resultaterne fremstår som 'objektive kendsgerninger' uden den relativitet, som al forskning indeholder.

Pointen er i den forstand den samme, hvad enten der er tale om naturvidenskab eller samfundsvidenskab: Ved at udelade facts om grundlaget for de forskningsmæssige udsagn, kommer de til at fremstå i absolut og indiskutabel form, der ikke er forskningsmæssigt belæg for.

Drama

Angående dramatisering nævner Nelkin, at medierne ofte præsenterer urealistiske forhåbninger om, at videnskaben kan kurere sygdomme eller løse andre alvorlige problemer, hvilket hun mener, hænger sammen med stærke interesser i at promovere forskningsprojekter kombineret med redaktionelle forestillinger om, hvad læserne ønsker at læse:

'Just as high technology is a "solution" to international competition, so medical technologies are "solutions" to problems of physical health, mental illness; or infertility. As we have seen this style of reporting reflects the pressures from aggressive sources of information, as well as current fashions and editorial perceptions of what the readers want to hear. Journalists respond to the interests of academic, industrial and research institutions eager to promote the latest technologies and therapeutic techniques. But there is a counter side to these promotional tendencies, for exaggerated promises that dovetail with prevailing hopes or beliefs pen the way to disillusionment should they falter. The result is the tendency toward polarized reporting so evident in the coverage of technological risks.' (Nelkin, 1995: 46).

Der er ikke de samme forventninger til, at samfundsvidenskaben kan 'fixe' alvorlige samfundsmæssige problemer. Men sensation forekommer som nævnt alligevel i skildringen af samfundsvidenskab. Det er ikke så underligt, al den stund, at overraskelse betragtes som et klassisk element i en god historie – også i en god journalistisk historie, og den rigtig store overraskelse er jo sensationen.

Kaj Asmussen beskriver fem kriterier for en god journalistisk historie:

1. Rummer et element af overraskelse
 2. Har en eller anden form for konflikt eller 'arketype' indbygget
 3. Handler om mennesker eller forhold, læseren kan identificere sig med
 4. Skildrer en aktuel begivenhed – helst før den sker
 5. Berører flest læsere mest muligt.
- (Asmussen, 1992: 23).

Og i det omfang, mediernes opgave ikke er at videreformidle videnskab, men som Kaj Asmussen skriver, at fortælle gode historier, er det dels forventeligt, dels knapt så

problematisk (jf. i øvrigt diskussionen om forventningerne til mediernes rolle som oplysere og vidensformidlere i kapitel 2).

Resultater før processer

Nelkin påpeger, at medierne fokuserer på den videnskabelige konkurrence. Videnskabsfolk skildres som nogle, der konkurrerer om at komme først med nye 'opdagelser'. Det blokerer for at skildre forskningen som en langsom udviklingsproces med små og gradvise erkendelser. Som eksempel fremdrager Nelkin dækningen af risici:

"The coverage of controversies over the effect of fluorocarbons on ozone in the atmosphere, the ban on artificial sweeteners, the health effects of dioxin, and the risks of biotechnology illustrates several patterns in the reporting of risks. Attracted to catastrophic incidents, journalists emphasize competing interests, disputed data and conflicting judgments, and then they turn to science as the source of authoritative evidence and definitive solutions – as the arbiter of truth. Trying to balance opposing positions, the media seldom explore the scientific issues involved in risk disputes or the methods of risk analysis that would provide a basis for meaningful judgments about competing claims." (Nelkin, 1995:48).

I den forstand giver mediedækningen et meget dårligt grundlag for en offentlig debat i demokratisk forstand, mener Nelkin. Når mediedækningen gengiver uenigheder, men ikke præmisserne for uenigheden, bliver det vanskeligt for lægfolk at forholde sig til debatten. I stedet for at åbne for en folkelig debat, fx om hvordan der bør handles politisk i forhold til ozonlaget, bidrager mediedækningen til at sætte skel mellem borgerne og videnskaben.

De empiriske undersøgelser, jeg her har beskrevet, peger på, at medieomtalen af forskning foregår på de samme præmisser som andre stofområder. Forskning giver sjældent anledning til presseomtale i sin egen ret, men i sammenhæng med aktuelle politiske problemstillinger.

Det centrale i den teoretiske forståelse af mediemæssig praksis, som denne afhandling bygger på, er, at medierne ansues som en selvstændig politisk institution. En institution, som i samspil med andre dele af samfundet fastsætter en mediedagsorden, der har væsentlig indflydelse på, hvilke emner der får politisk opmærksomhed. Det er også en institution, hvis institutionelle praksis bl.a. giver sig udslag i en række fælles træk i de journalistiske fortælleformer. Gennem sine fortælleformer etablerer medierne nogle forståelsesrammer, nogle frames, som har indflydelse på (men ikke determinerer) mediebrugernes forståelse af 'virkeligheden' og dermed også på det sprog, de begreber og forståelsesrammer, som emnerne kan diskuteres inden for.

I næste kapitel gør jeg rede for, hvordan denne teoretiske forståelse udmøntes i en strategi for analysen af mediernes PISA-dækning.

5. Kapitel:

En opsummering og et afsæt

Dette kapitel er en opsamling af pointerne i afhandlingens første del og en argumentation for, hvordan disse pointer leder frem til rammen for den analyse, som udfoldes i afhandlingens anden del.

Jeg beskriver, hvordan de tre teoretiske felter – forståelser af, hvad videnskab er, idealer om samfundsmæssig kommunikation samt forståelser af den mediemæssige praksis - danner fokus for min undersøgelse af, hvordan medierne dækker PISA 2003.

Opsummering

Afhandlingens centrale spørgsmål er, hvordan mediedækning af forskningsbaseret viden kan forstås i lyset af videnskabsbegreber, demokrati- og offentlighedsforståelser samt mediemæssige praksis. Målet er at udforske en teoretisk analytisk ramme for forskningskommunikation i massemedierne, og afhandlingens empiriske ambition er at udfolde denne diskussion i analysen af en specifik case.

I første kapitel beskrev jeg den aktuelle relevans af dette spørgsmål. Jeg tog udgangspunkt i de aktuelle politiske krav om mere forskningskommunikation, ikke mindst i massemedierne. Jeg beskrev, hvordan forskningsverdenen inden for de seneste år har taget nye initiativer for at imødekomme kravene om at kommunikere forskning mere og bredere.

Jeg argumenterede for, at de politiske forventninger til forskningskommunikationen er knyttet til tre antagelser: At forskningskommunikation yder et væsentligt bidrag til de demokratiske debatter i samfundet, at forskningskommunikation primært er en spredning af viden fra forskere til lægfolk, og at massemedierne er velegnede som fora for forskningskommunikation. Disse tre antagelser knytter sig til tre forskellige teoretiske felter, som undersøges i de tre følgende kapitler. Og jeg formulerede afhandlingens centrale forskningsspørgsmål således: 'Hvordan kan kommunikationen af forskning i massemedierne forstås i lyset af videnskabsbegreber, demokrati- og offentlighedsforståelser samt mediemæssig praksis?' Denne teoretiske diskussion udfolder jeg empirisk i afhandlingens anden del i en analyse af, hvordan medierne dækker PISA-undersøgelsen 2003.

Jeg vil her trække konklusionerne fra de tre teoretiske kapitler op og forklare, hvordan de danner afsæt for en analyse af, hvordan medierne har dækket PISA-undersøgelsen 2003.

Demokratiteoretisk tilgang

I min undersøgelse af demokratibegrebet tager jeg afsæt i idealet om et offentligt ræsonnement. Habermas beskriver i teorien om den borgerlige offentlighed, hvordan det feudale samfunds religiøst begrundede magtforhold blev erstattet af det borgerlige samfunds ideal om ophævelse af magten. Det centrale instrument her er indførelsen af det offentlige ræsonnement, hvor det er den rationelle argumentation, der skal være afgørende for, hvad der skal gælde.

Dette ideal er imidlertid ikke en politisk realitet. Men det er et ideal, der har stor betydning i aktuelle diskussioner om demokratisk praksis. Den grundlæggende ide om deliberation står centralt i dansk, demokratisk praksis, påpeger tre danske forskere, Loftager, Albæk og Lund, fra hvert sit udgangspunkt. En væsentlig distinktion mellem forskellige demokratiforståelser ligger i sondringen mellem

beslutningsdemokrati og samtaledemokrati. De er imidlertid begge en integreret del af dansk, demokratisk praksis, og flere demokratiforståelser realiseres samtidigt i dansk offentlighed. Der er også flere demokratiforståelser på spil i de formelle normative forventninger til medierne, som de er formuleret i Betænkning om medierne i demokratiet (Medieudvalget, 1996).

Der er udtalt bekymring for, om medierne kan leve op til disse forventninger, bl.a. i den selv samme betænkning, men også inden for medieforskningen. Der er bl.a. bekymring for mediernes informationsformidlende rolle. Det ses fx i, at dele af medieforskningen undersøger forskningsformidling i medierne netop ud fra en antagelse om, at medierne forvrænger forskningen. Der er også bekymring for, at medierne ikke kan fungere som forum for det offentlige ræsonnement, se fx Loftager, 2007.

Rationalitet har en central placering i det offentlige ræsonnement. Rationalitet i deliberativ forstand er argumentationen, det bedre argument, det argument der overbeviser ud fra fælles standarder. I kølvandet af oplysningstidens tro på videnskabelig rationalitet (positivismen) og sagkundskab, får forskning og det forskningsbaserede argument imidlertid stor argumentatorisk og overbevisende kraft, fordi forskningen og den videnskabelige rationalitet repræsenterer en væsentlig 'fælles standard'.

Videnskabsteoretisk tilgang

I kapitel 3 undersøger jeg derfor, hvad videnskabelig rationalitet er. Jeg beskriver et kontinuum af videnskabsteoretiske positioner med positivismen i den ene pol, og en radikal socialkonstruktivisme i den modsatte pol.

Jeg trækker i denne afhandling på begge positioner. Afhandlingens problemstilling med fokus på sammenligning af en forskningsrapport og dens repræsentation i medierne er inspireret af den kanoniske forståelse af forskningskommunikation, hvor fokus er på videnskabens objektive beskrivelse af virkeligheden og, hvordan denne kan formidles fra den videnskabelige verden til lægmandsverdenen.

Problemstillingen er også inspireret af formidlingsparadigmets ambition om en bred formidling af forskning.

Afhandlingen trækker dog også på en interaktiv forståelse af forskningskommunikation, hvor forskningen ses som en social aktivitet og en aktiv del af et samspil med offentligheden. Ligeledes trækkes på den konstruktivistiske position, hvor vidensproduktion betragtes som en konstruktion og ikke som objektive udsagn om virkeligheden. I afhandlingen anskues PISA-rapporten som en blandt flere mulige beskrivelser af den danske folkeskole, ikke som en objektiv beskrivelse. Når PISA-rapporten alligevel er interessant at sammenligne med mediedækningen, skyldes det,

at rapporten kan ses som et udsagn fra forskningens og videnskabens verden - et udsagn fra 'statsanerkendte' forskere på 'statsanerkendte' forskningsinstitutioner.¹⁹

Mediesociologisk tilgang

Med det udgangspunkt, at viden er kontekstafhængig, må jeg også undersøge den mediemæssige praksis, som er en væsentlig, kontekstuel faktor i mediernes PISA-dækning.

Tidligere empiriske undersøgelser af forskningsstof i medierne peger på, at den journalistiske praksis omkring forskningsstof ikke er væsensforskellig fra andre stofområder. At nogle forskere peger på særlige problemer omkring forskningsstof i medierne, handler således mere om disse forskeres udgangspunkt, nemlig at forskning har en særlig sandhedsværdi, end om at forskning får en anderledes behandling i medierne end andre stofområder. Grundlæggende er forskningsstoffet underlagt de samme mediemæssige logikker som andre stofområder, og forskning beskrives på baggrund af de samme journalistiske kriterier som andre stofområder.

Medieteksterne er produkter af en mediemæssig praksis, og teksterne må derfor forstås i forhold til den kontekst, som den mediemæssige praksis udgør. For at beskrive og forstå den mediemæssige praksis tager jeg udgangspunkt i nyere medieforsknings teoridannelser om medierne som selvstændig politisk institution i samfundet og de institutionelle logikker, som præger mediemæssig praksis. Mediernes politiske rolle ligger bl.a. i fastsættelsen af en mediedagsorden. Her interesserer jeg mig for to forhold, dels dagsordensteoriens første niveau, der handler om, hvilke emner der kommer på mediedagsordenen, dels dagsordensteoriens andet niveau, der handler om den forståelsesramme, medierne etablerer - hvordan emnerne frames.

De centrale spørgsmål i analysen er derfor, *hvad* der fortælles om PISA, og *hvordan* det fortælles. Hermed kan jeg belyse, hvordan mediernes dækning af PISA 2003 bidrager til den samfundsmæssige kommunikation om folkeskolen. Hvilken plads og rolle får den forskningsbaserede viden, som PISA-rapporten repræsenterer, i medierne? Og hvordan kan dette forstås dels som kommunikation af forskningsbaseret videnskab, dels som demokratisk praksis?

Med det udgangspunkt, at videnskabelig viden er kontekstafhængig, og altså ikke en objektiv uafhængig størrelse, er det relevant at inddrage en forståelse af de præmisser, den massemedierede kontekst sætter for kommunikation af forskning.

¹⁹ Hermed er ikke taget stilling til den konkrete videnskabelige kvalitet i PISA-rapporten. Det ligger uden for denne afhandlings rammer.

Analytisk afsæt

Offentlighedsidealet og de demokratiske idealer er væsentlige som implicitte forudsætninger både for journalistisk praksis (Lund, 2002) og for normative diskussioner om forskningskommunikation (se kapitel 1). Et samfunds kommunikative praksis er kort sagt tæt forbundet med dets demokratiske idealer. Og medierne indgår i denne kommunikative praksis. Men da demokrati ikke er et entydigt begreb, og da demokratisk praksis dækker over flere forskellige og samtidige forståelser af demokrati (se kapitel 2) kan en mediedækning af et emne indgå i demokratisk praksis på flere måder. En analyse af en konkret mediedækning må derfor have flere demokratiforståelser i spil.

Analysen vil forholde sig til, hvordan den konkrete mediedækning relaterer sig til idealer om samfundsmæssig kommunikation. Her er flere idealer interessante. For det første de officielle danske medieideal. I forhold til de officielle danske medieideal, som de udtrykkes i Betænkning om medierne i demokratiet (Medieudvalget, 1996) skal medierne 'formidle nyheder og andre informationer af almen eller speciel interesse' (se i øvrigt kapitel 2). PISA 2003 har oplagt almen interesse i den forstand, at PISA undersøger kvaliteten af grunduddannelsen i landet²⁰. Derved har PISA både generel samfundsmæssig interesse samt interesse for ansatte og brugere af folkeskolen. Betænkningen lægger vægt på, at denne formidling er neutral og nøgtern. Begreberne neutral og nøgtern forstår jeg som en formidling, hvor de centrale pointer fra PISA-rapporten kan genkendes i mediedækningen. Derfor vil analysen undersøge, i hvor høj grad indholdet i mediedækningen genfindes i PISA-rapporten. Det gør jeg i første omgang gennem en kvantitativ registrering af forholdet mellem temaerne i mediedækningen og temaerne i rapporten.

Når en sådan sammenligning er interessant, skyldes det ikke kun idealet om mediernes neutrale og nøgterne informationsformidling. Det skyldes også, at den pædagogiske og formidlende tanke er grundlaget for mange initiativer inden for forskningsformidling. Det gælder fx hele formidlingskonventionen, jf. kapitel 3, og mange af Tænketankens forslag om forskningsformidling. Ideen om, at medierne kan afspejle eller transmittere viden, lever både som et ideal om mediernes praksis i et demokrati og som et ideal om forskningsverdenens kommunikation med lægfolk. Det er to gode grunde til at analysere, i hvor høj grad dette sker, ved at sammenligne rapportens historie med mediernes historie.

Der er imidlertid også to gode teoretiske grund til at forvente, at der ikke vil være tale om en afspejling af PISA-rapporten i medierne. Den ene ligger i den mediemæssige praksis. Den del af medieforskningen, der beskæftiger sig med mediemæssig praksis, peger på, at medierne må forstås som en selvstændig politisk institution i samfundet. Og praksis i denne institution hænger sammen med en række medielogikker, som fx nyhedskriterier, kommercielle betingelser, tidspres etc. (Ørsten, 2006). Disse

²⁰ Det er i hvert fald den erklærede hensigt med undersøgelsen. I hvor høj grad, det faktisk er det, den gør, har været genstand for diskussion, jf. bl.a. artikler i dagbladet Information og i Folkeskolen.

institutionelle betingelser er mere afgørende for indholdet i medieprodukterne end det forskningsmæssige indhold i en rapport.

Den anden teoretiske grund til ikke at forvente en afspejling af forskningsindholdet ligger i forståelsen af, hvad videnskab er. Forestillingen om en direkte afspejling af det forskningsmæssige indhold er knyttet til et positivistisk videnskabsideal. I det omfang viden anses for kontekstafhængig, må den mediemæssige kontekst anses for at ville repræsentere en anden viden, end den som PISA-rapporten præsenterer.

Analysen af PISA-dækningen kan derfor ikke stoppe med en konstatering af, at der er forskelle. Det var jo kun forventeligt ud fra såvel videnskabssociologiske som mediesociologiske teorier. Om det er problematisk ud fra en demokratiteoretisk betragtning kan også diskuteres. Demokratisk praksis er som påvist i kapitel 1 ikke et entydigt begreb, og den måde, medierne dækker PISA på, kan have andre kommunikative funktioner i et demokrati end blot transmission af forskningsbaseret viden.

Analysen af PISA-dækningen må kort sagt undersøge den kvalitative forskel mellem rapport og mediedækning. Når det ikke er rapportens indhold, der kommunikeres i medierne – hvad er det så? Og hvilke kommunikative kvaliteter ligger der her, set i forhold til demokratiske idealer og set i forhold til kommunikation mellem forskning og samfund?

Det teoretiske grundlag for at formulere, hvilke spørgsmål det er relevant at stille om kommunikation af forskning i et demokratisk samfund, er således demokratiteori og de ideale fordringer, der stilles til medierne. Fortolkningen af analysen bygger på en videnskabsteoretisk præmis om, at viden er kontekstafhængig. Forståelsen af, hvad medierne som kontekst så betyder for kommunikationen af forskningsbaseret viden, baseres på teoridannelse om medierne som en selvstændig politisk institution.

Analysens opbygning

For at belyse disse spørgsmål om den kvalitative forskel mellem rapport og mediedækning, opbygger jeg en tredelt analyse. Første del er et kvantitativt baseret overblik, hvor fokus er på omfanget af mediedækningen i den valgte periode, og hvordan det tematiske indhold i mediedækningen forholder sig til det tematiske indhold i PISA-rapporten. I denne kvantitative analyse beskriver jeg primært temaerne i mediedækningen, samt hvilke aktører der kommer til orde. Jeg er her inspireret af dagsordensteoriens første niveau, hvor fokus er på, *hvad* der bringes i medierne.

Den institutionelle teori peger på, at mediernes selvstændiggørelse betyder, at flere kommer til orde i medierne, og at der derfor sker en demokratisering. Analysen skal derfor belyse, hvilke aktører der præger mediedækningen af PISA.

Men betyder pluralisme i 'stemmer' også pluralisme i synspunkter og i tolkninger af hændelser? Hvilken betydning har mange stemmer for de deliberative elementer i den mediemæssige kommunikation – giver flere stemmer også bedre mulighed for, at synspunkter udveksles og kvalificeres gennem argumentation?

For at belyse det spørgsmål skal analysen yderligere fokusere på indholdet i, hvad der bliver sagt – hvordan manifesteres 'det bedre argument'? Det spørgsmål belyser jeg ved en kvalitativ analyse af de forståelsesrammer, der tilbydes i artiklerne i de første dage, hvor mediedækningen havde størst fokus på rapporten.

Det spørgsmål er ikke kun interessant, fordi det relaterer til de demokratiske aspekter af mediernes praksis, men også fordi forventningerne til forskningskommunikation i massemedierne er en kvalitetsforbedring af den offentlige debat (jf. Tænk tanken). I den sammenhæng er det særligt interessant, hvordan forskningen indgår i mediedækningen og i argumentationerne.

Analysen har således to hovedelementer. Dels en kvantitativ analyse af, hvilke temaer og aktører der dominerer mediedækningen, dels en kvalitativ analyse af, hvilke forståelsesrammer, der kommer til udtryk i mediedækningen.

Udover at den kvantitative analyse besvarer andre spørgsmål end den kvalitative, har den kvantitative analyse den funktion at give et overblik over den samlede mediedækning. Det er gennem den kvantitative indholdsanalyse, at de karakteristiske træk ved den samlede mediedækning, bliver synlige. Den kvantitative analyse fungerer således som grundlaget for udvælgelse af relevante artikler til den kvalitative analyse.

Det empiriske grundlag

Mediedækningen af PISA 2003 må forstås i forhold til den kontekst, den indgår i. Derfor omfatter det samlede empiriske grundlag mere end blot PISA-rapporten og mediedækningen. Hvilke kontekstuelle forhold jeg forstår PISA-dækningen i forhold til, gør jeg rede for i kapitel 6.

Her er en oversigt over materialet i den samlede analyse:

1. Mediedækningen af PISA 2003 i 7 dagblade samt nyhedsbureauet Ritzau i 17 dage indgår i en kvantitativ indholdsanalyse. Perioden går fra den omfattende mediedækning i forbindelse med offentliggørelsen af rapporten den 6. december, frem til dækningen bliver mere sporadisk lige før jul. De elektroniske public service mediers dækning inddrages ikke i den kvantitative indholdsanalyse, men er gennemset og gennemhørt, og enkelte indslag inddrages i den kvalitative analyse.

2. Rapporten 'PISA 2003 - Danske unge i en international sammenligning' - i denne afhandling omtalt som 'PISA-rapporten'.
3. Undervisningsministeriets pressemateriale om PISA 2003: En pressemeddelelse, en sammenfatning af rapporten samt de forslag om politiske tiltag, som regeringen offentliggjorde samtidig, dvs. forslag til fire ændringer i folkeskoleloven og forslag til profiltest.
4. Indlæg på nyhedstjenesten *Folkeskolen.dk* i perioden lige efter offentliggørelsen.
5. Artikler om PISA 2003 i ugebrevet *Mandag Morgen*. Dette materiale repræsenterer sammen med *Folkeskolen.dk*, dele af en særligt informeret og professionelt interesseret offentlighed for beslutningstagere og praktikere på feltet. Dette materiale undersøges med henblik på perspektivering af analyserne af dagspressens dækning.
6. PISA 2000. Her inddrages - også til perspektivering - pressematerialet samt en optælling af temaer og af, hvem der kommer til orde i de trykte mediers dækning af PISA 2000 i en tilsvarende periode som PISA 2003 (bilag 1).

Afgrænsninger

Denne undersøgelse giver ikke et fuldstændigt billede af, hvad den danske befolkning får at vide om PISA 2003. Selvom massemedierne er en væsentlig kilde til mediebrugernes viden om forskning, er der selvfølgelig også andre kilder. Selve rapporten er tilgængelig på Internettet, og rapporten er beskrevet og diskuteret i forskellige, offentligt tilgængelige fora, hvoraf jeg kun inddrager ganske få. Og de er ikke genstand for en omfattende analyse på niveau med den analyse, selve mediedækningen får. Det er således nyhedsmedierne, der er i fokus.

Fokus er yderligere, hvilken viden de større danske dagblade stiller til rådighed for mediebrugerne - ikke hvilken viden mediebrugerne rent faktisk tilegner sig. Jeg afgrænser derved analysen fra receptionssiden. Det er tidligere – bl.a. i et bidrag til den danske magtudregning (Phillips og Schrøder, 2004) påvist, at mediebrugerne inddrager erfaringer fra mange dele af hverdagslivet i refleksionerne over et givent medieformidlet indhold. Derfor er receptionen naturligvis relevant i forhold til at vurdere massemediernes indflydelse på meningsdannelsesprocesser. Disse er imidlertid ikke, hvad afhandlingen handler om. Afhandlingen handler om, hvad medierne tilbyder mediebrugerne, ikke hvad mediebrugerne gør med medieindholdet. Medieindholdet er bl.a. interessant, fordi det har betydning for den forståelsesramme, den offentlige debat vedrørende emnet får (McCombs, 2004).

I tæt relation til teorien om mediernes dagsordensættende funktion, peger agenda-building teorien (Fenton et al., 1998) på, at kilderne har en stor betydning i

fastsættelsen af mediedagsordenen. Kilderrelationerne i denne case omfatter ud over presse materialet også pressemødet, hvor rapporten offentliggøres, pressemeddelelser fra interessenter, personlige kontakter etc. Disse omfattende kilderelationer indgår ikke i min analyse, kun undervisningsministeriets presse materiale indgår. Når jeg har valgt denne afgrænsning, er det, fordi analysen ikke skal afdække opbygningen af en mediedagsorden, men den viden, mediebrugerne tilbydes om PISA. Når presse materialet indgår i analysen, er det altså ikke som en del af en agendabuilding analyse, men fordi presse materialet er en del af den kontekst, PISA-dækningen forstås inden for.

Fokus er hverken, hvordan nyhederne bliver produceret, eller hvordan de bliver brugt. Begge disse aspekter er selvfølgelig relevante for at nå en større forståelse af, hvilken betydning nyheder, i dette tilfælde forskningsnyheder, har i en større samfundsmæssig kontekst. Imidlertid er det empiriske fokus i denne afhandling kun den lille puslespilsbrik, der kan kaldes det vidensgrundlag, borgerne - i tilfældet PISA-undersøgelsen - kan få gennem nyhedsmedierne. Denne puslespilsbrik er relevant, dels fordi netop denne indfaldsvinkel ikke findes i andre undersøgelser af massemedieret forskningsstof, dels fordi den kan nuancere forståelsen af hvilken oplysningsværdi der ligger i, at massemedierne bringer forskningsstof. Analysen er således udelukkende en analyse af medietekster, ikke en analyse af receptionen af tekster eller af produktionen af tekster.

6. Kapitel: PISA i kontekst

Dette kapitel beskriver den kontekst, som PISA-undersøgelsen indgår i, og hvordan PISA kan karakteriseres som case.

De kontekstuelle forhold, jeg beskriver her, er mediedækningen af den tidligere PISA-undersøgelse fra 2000, PISA-rapporten 2003, presse materialet, Ritzaus dækning af PISA samt andre begivenheder af såvel forskningsmæssig som politisk art, der omtales i medierne i sammenhæng med PISA-rapporten.

På dette grundlag redegør jeg for, hvordan netop denne case placerer sig i forhold til andre empiriske undersøgelser af, hvordan forskning repræsenteres i medierne, og på hvilke måder PISA kan anses for en relevant case i forhold til afhandlingens problemstilling.

Konteksten for PISA-undersøgelserne

Min analytiske tilgang til PISA-dækningen er inspireret af den pragmatiske tekstanalyse, som interesserer sig for teksten i kontekst (Vagle et al., 2004). Inden for pragmatikken defineres begrebet kontekst som den fysiske, sociale og psykologiske verden, som sprogbrugerne bevæger sig inden for. Konteksten omfatter to planer: For det første den umiddelbare situation, som ytringerne er en del af, dvs. tid, rum, aktivitet, deltagere og forholdet mellem dem. For det andet den mere overgribende kulturelle og sociale kontekst (Vagle et al., 2004: 34).

‘Den umiddelbare situation’ omfatter i tilfældet PISA-undersøgelsen hele mediedækningen. Her inddrager jeg som beskrevet i kapitel 5 størstedelen af mediedækningen i undersøgelsen. Men ytringerne i mediedækningen om PISA refererer til en række aktiviteter, fx andre forskningsaktiviteter og politiske aktiviteter. Derfor vælger jeg her at betragte de begivenheder, der refereres til i mediedækningen af PISA 2003, som en del af konteksten. Disse begivenheder relateres til PISA og udgør en kobling til ‘den mere overgribende kulturelle og sociale kontekst’ for PISA.

De forhold, jeg her inddrager i analysen af PISA-dækningen, er begivenheder af såvel forskningsmæssig som politisk art, der omtales i medierne i sammenhæng med PISA-rapporten, de politiske forhandlinger om folkeskolen, den tidligere PISA-undersøgelse fra 2000 samt PISA-relaterede artikler umiddelbart forud for offentliggørelsen af PISA. Dem betegner jeg ‘forløbere’.

PISA-undersøgelserne

PISA er en forkortelse for Programme for International Student Assessment. Hensigten med undersøgelsen er at måle:

‘...hvor godt unge 15-16-årige er forberedt på informationssamfundets udfordringer med vægt på færdigheder og kompetencer i fagområderne læsning, matematik og naturvidenskab – samt på personlige og sociale kompetencer’.

(<http://www.uvm.dk/verden/oecd/pisa.html>)

PISA er iværksat af Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD. PISA-undersøgelserne er foretaget i 2000, 2003 og den sidste i 2006. Hver PISA-undersøgelse har et hovedtema. Det var læsefærdigheder i 2000, matematik og problemløsning i 2003, og naturvidenskab i 2006. Alle felter dækkes dog i samtlige undersøgelser. PISA-undersøgelserne strækker sig således over mere end 6 år og dækker flere faglige og sociale aspekter af grundskolen.

Der har ikke været lige mange deltagende lande i hver runde, hvilket har givet anledning til noget forvirring omkring Danmarks placering i forhold til andre lande. Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, SFI, der står for dataindsamlingen i Danmark, oplyser på deres hjemmeside, at 32 lande deltog i den første runde i år 2000. I anden runde i 2003 var 41 lande med, og i 2006 var 58 lande tilmeldt (<http://www.sfi.dk/sw23239.asp>).

I Danmark er det et konsortium bestående af Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU), Anvendt Kommunal Forskning (AKF) samt Det nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI), der står for PISA-undersøgelserne.

De politiske forhandlinger om folkeskolen

OECD's undersøgelser og rapporter indgår som væsentlige faktorer i de politiske forhandlinger om folkeskolen. Rapporten om PISA 2000 er en blandt flere rapporter, som inddrages i det politiske forløb. Undervisningskonsulent Jørn Østergaard fra Undervisningsministeriet beskriver i en artikel (Østergaard, 2004) i Undervisningsministeriets tidsskrift Uddannelse²¹ forløbet omkring et 'uddannelsesreview', som OECD gav i perioden mellem de to første PISA-undersøgelser.

Østergaard forklarer, at OECD har tradition for at udarbejde såkaldte uddannelsesreview. I 2002 lagde OECD op til at revidere sine arbejdsmetoder, og tilbød at afprøve disse nye metoder på et review om den danske folkeskole. I den sammenhæng besluttede undervisningsministeren i foråret 2003, at sådan et ville Danmark gerne have. Det betød et forløb med et 10 dages besøg af udenlandske 'eksperter', primært embedsmænd, i november 2003. De udarbejdede et uddannelsesreview på baggrund af en række møder med Kommunernes Landsforening (KL), Danmarks Lærerforening, Forældreorganisationen Skole og Samfund samt interview med lærere, forældre, elever, skoleledere, pædagoger, kommunalpolitikere og arbejdsmarkedets parter. I foråret 2004 fik ministeriet forelagt et udkast til rapport med mulighed for at rette faktuelle fejl. Rapporten beskriver styrker og svagheder ved den danske folkeskole og giver på det grundlag 35 anbefalinger. I juni måned holdt undervisningsministeriet i samarbejde med KL og Danmarks Lærerforening en konference, hvor rapporten blev diskuteret (Østergaard, 2004).

Herefter blev nedsat en række arbejdsgrupper med repræsentanter fra Kommunernes Landsforening, Danmarks Lærerforening, Lederforeningen, Danmarks Skolelederforening, Skole og Samfund samt Børne- og Kulturchefforeningen. Disse grupper afgav rapport i oktober 2004. Det var planlagt, at regeringen skulle komme med et udspil om ændringer i folkeskolen i december 2004, at der skulle pågå

²¹ Tidsskriftet stoppede i følge Undervisningsministeriets hjemmeside i 2005.

regeringsforhandlinger med forligspartier 2005-2006 og udbydes evalueringsværktøj og test 2005-2006 (Østergaard, 2004).

Der har således i tiden op til offentliggørelsen af PISA-undersøgelsen 2003 været forhandlinger i gang om folkeskolen. I de forhandlinger har OECDs uddannelsesreview formentlig udgjort et væsentligt grundlag. De anbefalinger, OECD gav, faldt inden for, hvad Østergaard beskriver som seks brede emner:

- Indlæringsstandarder, evaluering af elevpræstationer og skoleeffektivitet
- Skolelederens rolle og kompetencer
- Grund- og efteruddannelse af lærere
- Den kollektive overenskomst, der fastsætter lærernes opgaver og timetal
- Muligheder for tosprogede elever og elever med behov for specialundervisning
- Andre nødvendige initiativer

(Østergaard, 2004)

Når en fremtrædende embedsmand definerer seks emner, er der grund til at formode, at netop disse seks emner har haft særlig fokus i det forhandlingsforløb, som fulgte efter reviewet. Der er også grund til at tro, at netop interessenter på folkeskoleområdet er velforberedte, har drøftet folkeskolen netop i forhold til disse emner, og derfor også er velforberedte omkring såvel deres egne krav og ønsker til folkeskoleområdet som modparternes holdninger. Så det er formentlig ingen tilfældighed, at disse seks emner kan genkendes i mediedækningen (jf. kapitel 7).

Begivenheder knyttet til PISA

Artiklerne om PISA-undersøgelsen 2003 forholder sig til en række andre aktuelle begivenheder. Der er fx et kommende folketingsvalg, som betyder, at mange medier sætter særlig fokus på, hvordan de politiske partier reagerer på PISA-undersøgelsen. I flere artikler vurderes politikernes reaktioner som mere eller mindre hensigtsmæssige i forhold til en valgkamp. I Jyske Vestkysten er næsten alle debatindlæg om PISA indsendt af folketingskandidater. Så der har formentlig også generelt blandt politikere været fokus på, at en reaktion på PISA kunne betyde noget for stemmetallene.

I denne periode har Kommunernes Landsforening tjenestetidsforhandlinger med Danmarks Lærerforening. I flere artikler tages dette emne da også op, selvom PISA-rapporten faktisk ikke forholder sig til lærernes tjenestetid. Men forholdene omkring lærernes arbejdstidsaftale bliver taget op i OECDs review.

Flere andre forskningsrapporter vedrørende folkeskoleområdet publiceres i perioden: Undervisningsministeriet udgiver 'De gode Eksempler', og Danmarks Evalueringsinstitut udgiver en evalueringsrapport om undervisningsdifferentiering. Derudover offentliggør Danmarks Lærerforening i denne periode deres egen undersøgelse om dansklæreres brug af test i folkeskolen. En særlig 'København-PISA, udarbejdet af

DICAR, Dansk Center for Analytisk Journalistik²², offentliggøres d. 19. december. Og endelig offentliggør Rockwool Fonden den 21. december, at de bevilger penge til en ny undersøgelse, der skal følge op på særlige aspekter af PISA-undersøgelsen.

PISA 2000

Mediedækningen af PISA 2003 refererer ofte til den tidligere PISA-undersøgelse, PISA 2000. Den blev gennemført i 2000, og ligesom de øvrige PISA-undersøgelser blev den offentliggjort i december året efter. Dvs. mediedækningen af PISA 2000 fandt sted i december 2001, mens mediedækningen af PISA 2003 fandt sted i december 2004. I december 2007 vil PISA 2006 blive omtalt.

I mange af nyhedsartiklerne om PISA 2003 refereres til PISA 2000 som sammenligningsgrundlag. Fx:

Information d. 7. december:

'... Den samme tendens gjorde sig gældende for tre år siden (PISA 2000) ...'

Politiken d. 7. december:

'Ifølge den nye PISA-undersøgelse er de danske skoleelever hverken bedre eller værre, end de var i år 2000.'

Tv-nyhederne d. 6. december kl. 7:

'... En ny international undersøgelse dumper endnu en gang det danske skolesystem'

TV 2 nyhederne d. 6. december kl. 7:

'... Danske elever er faldet tilbage i forhold til for 3 år siden....'

Middagsradioavisen d. 6. december:

'... Den såkaldte PISA-undersøgelse viser tilmed, at Danmark er røget længere ned ad listen...'

PISA 2000 udgør således en væsentlig del af den mediemæssige reference for PISA 2003. Det er ikke underligt, for det er selvfølgelig oplagt at sammenligne to undersøgelser, som måler de samme forhold med tre års interval. Den enkle sammenligning: 'Bedre eller dårligere?' bliver derved en fremtrædende ramme for nyhedsdækningen af PISA. Denne sammenligning ligger mere eller mindre indbygget i undersøgelsens struktur: Alene i sin opbygning med tre undersøgelser over en 9 års periode lægger PISA op til en mediedækning med et meget PISA-centreret fokus. Hvis enkeltstående undersøgelser skal sammenlignes med andre undersøgelser, vil det nødvendigvis blive i forhold til undersøgelser, som er i det mindste lidt anderledes i grundlag, metode eller empirisk materiale. Men når den samme undersøgelse gentages med tre års mellemrum, lægger det op til, at disse

²² DICAR lukkede i slutningen af 2006 (<http://www.dicar.org/>)

sammenlignes med hinanden. Derved bliver PISA-undersøgelsen sin egen primære referenceramme.

Mediedækningen af PISA 2000 er kort sagt en del af referencerammen i medierne for PISA 2003, men mediedækningen af PISA 2000 er også interessant som komparativt grundlag for mediedækningen af PISA 2003. Jeg vil derfor kort redegøre for karakteristiske træk ved mediedækningen af PISA 2000.

Mediedækningen af PISA 2000

Denne undersøgelse af mediedækningen af PISA 2000 er ikke en kodet kvantitativ indholdsanalyse, som mediedækningen af PISA 2003 er. Metodisk er der derfor ikke tale om en egentlig komparativ analyse. Men jeg har foretaget en optælling af nogle specifikke forhold vedrørende mediedækningen af PISA 2000 med henblik på et empirisk grundlag for at perspektivere visse forhold ved mediernes dækning af PISA 2003.

Undersøgelsen af mediedækningen af PISA 2000 bygger (ligesom undersøgelsen af mediedækningen af PISA 2003) på en søgning i InfoMedia i december måned, hvor undersøgelsen offentliggøres. PISA 2000 blev offentliggjort d. 4. december 2001. Søgningen omfattede de samme medier som for PISA 2003.

Denne InfoMediasøgning viser, at mediedækningen af PISA er væsentlig mindre omfattende i 2001 end i 2004. I hele december 2001 gav en søgning på InfoMedia kun 61 hits, hvoraf de 7 er telegrammer fra Ritzaus Bureau, og de 16 er læserindlæg. Jyske Vestkysten bringer slet ingen artikler, der omtaler i PISA-undersøgelsen, og gratisavisen Urban eksisterede ikke i 2001. Pudsigt nok giver søgeordet 'PISA' ikke ret mange hits i 2001. Når PISA omtales, er som en OECD-undersøgelse. Det er åbenbart først i 2004, at begrebet PISA har vundet indpas.

Opgørelsen af, hvordan medierne har dækket PISA 2000, er foretaget alene på baggrund af InfoMedia. Dvs. at jeg ikke – som for 2003 – har søgt artiklerne i den originale opsætning i aviserne. Jeg har heller ikke fået artiklerne kodet i SPSS. Optællingen er foretaget af mig, og alene på baggrund af min læsning. Der er i forhold til indholdsanalysen af mediedækningen i 2004 derfor større usikkerhed omkring tolkningen af temaerne, og reliabiliteten i opgørelsen af mediedækningen i 2001 er lidt mindre²³.

En optælling af temaerne i disse 45 journalistiske artikler viser en fordeling (se opgørelsen i bilag 1), hvor 10 artikler primært handler om PISA-undersøgelsen. Heraf fokuserer de 9 på Danmarks internationale placering, og en enkelt fokuserer på naturfagskompetencer.

²³ Se kapitel 7 for en redegørelse for, hvordan mediedækningen af PISA 2003 er kodet.

De øvrige artikler fordeler sig på 12 artikler om disciplin i folkeskolen, 6 om politiske initiativer i forhold til folkeskolen, bl.a. indførelse af test samt 7 artikler om læreruddannelsen. Disse temaer er også gennemgående i mediedækningen af PISA 2003, ligesom temaet skolesystemer (2 artikler) og temaet social arv (3 artikler) behandles i forbindelse med PISA 2003. Disciplin er et tema, der fylder meget i omtalen af både PISA 2000 og PISA 2003.

Det eneste tema, som er særegent for mediedækningen af PISA 2000, er offentliggørelse af karakterer. Dette tema får en forholdsvis høj dækning med 5 artikler. Forklaringen på, at dette tema ikke kommer op i forbindelse med PISA 2003, er formentlig, at der i modsætning til december 2001 nu er truffet beslutninger om, på hvilke måder karakterer skal offentliggøres, så temaet ikke længere er aktuelt.

Mediedækningen er som nævnt væsentligt mindre omfattende i 2001 end i 2004. Tilsvarende er der færre aktører, der markerer sig i forbindelse med PISA 2000, og de fleste interessetilkendegivelser kommer i læserindlæg.

I de journalistiske artikler er det først og fremmest PISA-forskerne, der kommer til orde. De er meget klart repræsenterede med 18 udtalelser, Danmarks Lærerforening er også velrepræsenteret med 12 udtalelser. Undervisningsministeren er klart dårligere repræsenteret end i 2003 med kun 7 udtalelser. I optællingen er der ikke taget højde for, om udtalelserne er lange eller korte. Derfor kan tallene ikke tages helt for pålydende, men tendensen er på den anden side så tydelig, at mindre ændringer i tallene forrykker tendensen til, at PISA-forskerne kommer væsentligt mere til orde i forbindelse med PISA 2000 end PISA 2003. Det er også markant, at de politiske udtalelser fylder væsentligt mindre. Dels markerer ministeren sig mindre, dels er der næsten ingen politiker-udtalelser. Det er en væsentlig forskel i forhold til PISA 2003, hvor de uddannelsespolitiske ordførere markerer sig meget ofte i medierne.

I det hele taget er der langt flere interessemarkeringer i forbindelse med PISA 2003 end PISA 2000. Det hænger formentlig sammen med, at PISA 2003 offentliggøres samtidig med regeringens forslag om ændringer af folkeskoleloven. I pressematerialet for PISA 2003 fylder regeringens forslag om ændringer i folkeskolen lige så meget som redegørelsen for PISA-undersøgelsen. Her er en klar forskel til pressematerialet for PISA 2000, hvor flere af PISA-forskerne har vedlagt redegørelser for deres del af undersøgelsen.

Selvom PISA altså ikke fik lige så omfattende mediedækning i 2001 som i 2004, er PISA generelt set et emne, som har en meget lang løbetid i medierne. Det er som om, det aldrig rigtig dør ud. Ved søgninger i InfoMedia på ordet 'PISA' er der et væsentligt antal hits, næsten uanset periode. Tilsyneladende er der dog her et mønster svarende til dækningen umiddelbart efter offentliggørelse af rapporterne, hvor mange

af artiklerne ikke handler ikke om PISA, men nævner PISA som referenceramme i forhold til problemstillinger relateret til folkeskolen.

Pressemateriale 2000

Der er flere væsentlige forskelle mellem pressematerialet for de to PISA-undersøgelser. Pressematerialet i 2001 lægger sig meget tættere på PISA-rapporten end pressematerialet i 2004 gør. I 2001 er der i pressemeddelelsens bilag en redegørelse fra hver af forskerne bag undersøgelsen, hvor de på mellem to og seks sider redegør for det kompetenceområde, som de hver især er ansvarlige for (<http://presse.uvm.dk/nyt/pm/pmpisa>). Derudover en kort faktuel redegørelse for, hvad PISA-undersøgelserne går ud på. Der er i modsætning til i 2004 ingen særskilte politiske handleplaner. Pressematerialet er i sig selv væsentligt mindre omfattende, og det er i højere grad forskerne og deres individuelle materiale, der præger materialet. Pressematerialet for PISA 2000 lægger på den måde op til en mere 'forskningsnær' dækning, end pressematerialet for PISA 2003 gør.

Undervisningsministeriets pressemeddelelse har overskriften: 'Danske elever for dårlige til naturfag'. I første afsnit sættes danske elevers færdigheder i læsning, matematik og naturfag i relation til gennemsnittet i OECD-landene og i relation til øvrige nordiske lande. Teksten balancerer positive og negative vurderinger: i naturfag ligger Danmark under gennemsnittet, i læsefærdigheder på gennemsnittet, i matematik over gennemsnittet. Næste afsnit fokuserer på de sociale og personlige kompetencer, også her balanceres: danske elever er glade for samarbejde og konkurrence, de er interesserede og har tillid til faglig kunnen, men de er ikke vedholdende. Den danske skole er omsorgsfuld, men tager for let på kravene.

Hermed er bunden gødet for en ministerudtalelse om, at undersøgelsen giver anledning til både glæde og bekymring. Efter et kort ophold ved de positive vurderinger af den danske folkeskole, handler den sidste halvdel af pressemeddelelsen om de negative vurderinger af elevernes faglige kunnen, og den sidste fjerdedel skriver specifikt om politiske initiativer til at rette op på manglerne: øget faglig fokusering, en samlet national strategi for naturfag og flere timer i dansk og matematik.

Der er en logisk selvmodsigelse i at ville give flere timer til matematik, når nu rapporten ifølge pressemeddelelsen faktisk peger på, at danske elever klarer sig bedre end OECD-gennemsnittet og endda bedre end Island, Norge og Sverige i matematik. Denne mangel på logisk sammenhæng mellem undersøgelsesresultater og konkrete politiske initiativer problematiseres ikke i mediedækningen.

Pressemeddelelsen præsenterer – om end lidt inkonsistent - en overordnet forståelsesramme, som alle andre oplysninger forstås inden for. Der er et problem: Danmark klarer sig dårligt i forhold til andre lande. Men der er også en løsning:

Regeringen sørger for mere faglighed og disciplin i skolen. Nuancerne omkring hvordan Danmark klarer sig, og årsagssammenhænge mellem skolepræstationer og pædagogiske indsatser får ikke rigtigt plads.

PISA-rapporten 2003

Den officielle rapport om danske skoleelevers færdigheder, 'PISA 2003 – danske unge i en international sammenligning', er på i alt 268 sider. Den er udgivet af DPU og redigeret af Jan Mejdning.

Rapporten er i hovedtræk disponeret på samme måde som rapporten om PISA 2000. Rapporten indledes med et forord, som opridser formalia om PISA: beslutningstagere, historik, tilknyttede forskere etc. Dernæst en sammenfatning af rapportens konklusioner på 12 sider, der mest er en gentagelse af de enkelte kapitlers konklusioner. 2. kapitel er en indføring i PISA-undersøgelsens grundlag og metode samt overvejelser over, hvad PISA kan bruges til. Kapitlet er identisk med 2. kapitel i rapporten om PISA 2000.

Rapportens hovedindhold er undersøgelserne af hvert af de kompetenceområder, PISA skal måle. Hvert kapitel indledes med en definition af de kompetencer, som måles i undersøgelsen, og i selve redegørelsen beskrives med baggrund i opgaveeksempler, hvordan de beskrevne kompetencer søges testet i opgaver og målt i tabeller. Bilag for hvert kapitel viser optællinger, tabeller og procentvise fordelinger for de enkelte områder.

Der er et forholdsmæssigt langt kapitel (61 sider) om matematikkompetencer, som er fokus for PISA 2003. Derudover et kapitel på mellem 20-40 sider om hver af de andre kompetencer, der måles i PISA. Det drejer sig om læsekompetencer (der var fokus for PISA 2000), naturfaglige kompetencer (der er fokus for PISA 2006), personlige og sociale kompetencer, problemløsningskompetencer, samt et kapitel om de unges brug af IT og et kapitel om elevernes hjemmebaggrund, skole- og læringsmiljø. Hvert af disse kapitler sammenfatter og konkluderer. Derudover har rapporten et appendiks om metode og datakvalitet.

Rapporten opfylder således i sin opbygning krav til den videnskabelige genre om refleksioner vedrørende validitet og reliabilitet. Ligeledes holdes videnskabelige dyder i hævd, når rapporten definerer centrale begreber som fx de faglige kompetencer inden for fagene. Men den søger samtidig at opfylde nogle mere anvendelsesorienterede krav ved sammenfatningerne inden for de enkelte kompetenceområder, hvor der peges på, hvad PISA kan bruges til.

Det er således tydeligt, at rapporten opfylder nogle genrekrav til den videnskabelige rapportering, men også adskiller sig fra den videnskabelige rapport på afgørende punkter. De mere konkrete og handlingsanvisende konklusioner kan ses som en tilnærmelse til den brugssituation, rapporten indgår i, dvs. en undersøgelse bestilt af

regeringen, konkret Undervisningsministeriet, og derfor med fokus på, hvordan undersøgelsesresultater kan omsættes til politiske handlinger.

Temaer i rapporten

PISA-undersøgelsen måler specifikke kompetencer hos skoleelever. Som det er formuleret på PISA's hjemmeside:

'Hensigten med dette program er at måle, hvor godt unge 15-16-årige er forberedt på informationssamfundets udfordringer med vægt på færdigheder og kompetencer i fagområderne læsning, matematik og naturvidenskab - samt på personlige og sociale kompetencer.'
(<http://www.uvm.dk/verden/oecd/pisa.html>)

Rapporten afrapporterer ret præcist i forhold til disse spørgsmål, og bortset fra at matematikkompetencerne jo er fokus for PISA 2003, og derfor kvantitativt beskrives mest grundigt, giver rapporten i sin opbygning nogenlunde ligelig prioritet til de forskellige områder i undersøgelsen.

De 7 temaer, der behandles i rapporten, er:

- Matematisk kompetence
- Kompetence i problemløsning
- Læsekompetence
- Naturvidenskabelig kompetence
- Personlige og sociale kompetencer
- Elevernes hjemmebaggrund, skolen og undervisningsmiljøet
- De unges forhold til IT med henblik på deres adgang til IT, brug af IT samt færdigheder

For hvert tema beskriver rapportens forfattere væsentlige resultater, dels i de enkelte kapitlers sammenfatninger, dels i sammenfatningen af hele rapporten. Rapporten starter med en sammenfatning (side 9-20), hvor konklusionerne vedrørende de enkelte kompetencer trækkes op. Da mediedækningen af PISA handler meget om ændringer af folkeskolen, er det af særlig interesse, hvilke handlingsrettede konklusioner rapporten fremhæver. De konklusioner, der fremhæves i rapportens indledende sammenfatning, er:

Matematisk kompetence

'Resultaterne for de danske elever har samlet set ikke ændret sig fra PISA 2000 til PISA 2003. Hverken når vi ser på gennemsnittet, der ligesom i 2000 ligger på 514, over det internationale gennemsnit på 500, eller når vi ser på antallet af OECD-lande, der har et højere eller lavere præstationsniveau.'
(Mejding, 2004: 9).

Dette samlede resultat nuanceres internationalt, kønsmæssigt og i forhold til en tredeling af matematik-kompetencerne. Vedrørende matematikkompetencer er rapportens handlingsrettede konklusioner:

- At kun 4 % af de danske elever præsterer på det højeste niveau, men 16 % på og under det laveste niveau. Det bør være omvendt – altså flere dygtige og færre dårlige.
- At drengenes præstationer er markant højere end pigernes. Sådan er det ikke i de øvrige nordiske lande, så det bør kunne ændres.
- At andengenerationsindvandrere ikke klarer sig bedre end førstegenerations-indvandrere. Her skiller Danmark sig også ud fra de øvrige nordiske lande, så det bør også kunne ændres.

Desuden konkluderes i rapporten, at danske elever har et relativt højt 'selvbillede', altså en positiv vurdering af egne kompetencer samt interesse for matematik.

Læsekompetence

Ifølge rapporten placerer Danmark sig på det internationale gennemsnit sammen med 12 andre lande. Også dette resultat har flere nuancer, internationalt, kønsmæssigt og med hensyn til fordelingen af rigtig gode og rigtig dårlige læsere. Den handlingsrettede konklusion refererer til det fokus, der har været på læseundervisningen i Danmark i de seneste 10 år, og anbefaler fastholdt fokus på læsning samt en målrettet indsats, også på de ældre klassetrin.

Naturfaglig kompetence

Det danske gennemsnit på naturfagsskalaen er signifikant lavere end OECD-landenes. Der er vedtaget flere ændringer af folkeskoleloven med henblik på styrkelse af naturfagene og disse er endnu ikke implementeret, '... så man kan derfor ikke allerede forvente en effekt deraf.' (ibid.: 13). Umiddelbart modsætningsfuldt konkluderer rapportens forfattere, at resultaterne må give anledning til grundige overvejelser af undervisningen (ibid.: 13).

CCC – personlige og sociale kompetencer

På dette område tager rapporten forbehold for internationale sammenligninger pga. forskelle i kulturelle normer og forskelle i sprogbrug. En nordisk sammenligning forekommer at være mest relevant. En opsummering af de danske elevers særlige profil er:

- Ikke styret af instrumentel motivation
- Moderat oplevelse af selvtillid
- Høj tiltro til egne evner i skolefagene
- Omkring middel i anvendelse af læringsstrategier set i forhold til Norden
- Ikke anvendelse af stærke kontrolstrategier, indsats eller vedholdenhed

- Meget positive over for konkurrence og samarbejde (nr. 2 internationalt i forhold til samarbejde)
- Meget interesserede i skolefagene (ligesom i de øvrige nordiske lande)

På dette område drager rapporten ikke nogen handlingsrettede konklusioner.

Elevernes hjemmebaggrund, skolen og undervisningsmiljøet

Rapporten konstaterer, at der er stor spredning i elevernes færdigheder, og der nævnes en række faktorer, som kan have indflydelse: familiebaggrund, læringsmiljø i skolerne, resurser stillet til rådighed i skolerne samt institutionelle forhold i skolerne som fx test og niveaudeling.

Det konstateres, at den familiemæssige baggrund har betydning for matematikfærdigheder, men det pointeres, at der ikke er en deterministisk sammenhæng. Det konstateres, at:

'... følgende samvarierer med elevernes matematikkompetence: skole- og klasse størrelse, læreruddannelse, skolens uddannelsesressourcer, brug af standardiserede prøver og disciplinen i matematiktimen på skolen.' (ibid.: 17).

Af alle disse faktorer, som *kan* have betydning, er det dog kun en enkelt faktor, som statistisk kan påvises at have betydning isoleret set, nemlig disciplinen i timen. Men det pointeres, at man ikke deraf kan slutte, at de andre faktorer ikke har betydning.

Hvis man ser på samtlige lande under ét, viser det sig, at lærernes uddannelsesniveau har betydning. Det kan bruges som en indikation på, hvordan vi kan forbedre forholdene i Danmark, konkluderer rapporten. Med hensyn til rapportens handlingsrettede konklusion ligger her altså en implicit opfordring til at gøre noget ved læreruddannelsen og/eller lærernes efteruddannelse.

Unge og IT: Adgang, brug og færdigheder

Angående brugen af IT, drages ingen handlingsrettede konklusioner. Det konstateres, at der er store kønsmæssige forskelle, og der er forskellige nuanceringer med hensyn til familiebaggrund, adgang til pc m.m.

Rapporten lægger - i kraft af de problematiseringer og konklusioner, der findes i sammenfatningerne - op til en videre debat om en række temaer. De eneste eksplícit handlingsrettede konklusioner vedrører matematikkompetencerne. Her fremhæves tre forhold, hvor

'... der er et klart behov for øget opmærksomhed, undersøgelser og initiativer ...' (ibid.: 10).

Det drejer sig om:

- At matematikkompetencerne er præget af kønsmæssige skævheder
- At der er for mange rigtigt dårlige og for få rigtigt dygtige elever
- At den gennemsnitlige præstation blandt indvandrere ikke øges fra generation til generation

Pressematerialet 2003

Det pressemateriale, som Undervisningsministeriet udsendte den 6. december om PISA 2003, var omfattende:

- En egentlig pressemeddelelse på 2 sider
- En side med opremsninger af Danmarks placering internationalt inden for hvert af de områder, som måles i PISA
- En halv sides redegørelse for hvad PISA-undersøgelsen er, og hvordan den er opbygget
- Et 26 siders sammendrag af rapporten med vægt på Danmark
- 'Fokus på den enkelte elevs indlæring'. Regeringens folkeskoleudspil efter PISA 2003 (3 sider)
- Folkeskolens nye profilttest (4 sider)
- Rapporten 'PISA 2003 – Danske unge i en international sammenligning' (268 sider)
- Rapporten 'Learning for Tomorrow's World (OECD's rapport i engelsk udgave (471 sider)
- Link til den internationale PISA-undersøgelses hjemmeside

Selve pressemeddelelsen har først to korte afsnit om Danmarks internationale placering inden for de fire kompetenceområder, der måles i PISA. Her slås det fast, at der ikke er sket væsentlige forandringer siden første PISA-undersøgelse i 2000:

'Danske elever ligger stort set, hvor de gjorde for tre år siden (...) Der er ikke sket væsentlige forandringer i Danmarks internationale placering siden første PISA-undersøgelse i 2003. I den udstrækning, tallene viser en ændring for Danmarks vedkommende, er der tale om en negativ tendens i læsning og i naturfag. Danmark ligger under OECD-gennemsnittet i læsning og naturfag og pænt over OECD-gennemsnittet i matematik samt problemløsning.'

(<http://www.uvm.dk/nyheder/pisa2003.htm?menuid=641015>)

Denne konstatering af at der egentlig ikke er sket ændringer, og at Danmark ligger under gennemsnittet på to områder og 'pænt over' gennemsnittet på to andre områder, følges op af en udtalelse fra undervisningsminister Ulla Tørnæs, der 'ser alvorligt på resultaterne.' Ulla Tørnæs peger på, at Danmark ikke er gået frem i så vigtige discipliner som læsning og matematik, og at Danmark ligger i den tunge ende i naturfag.

Herefter følger to afsnit, hvor ministeren i direkte citater uddyber, hvorfor hun ser alvorligt på resultaterne. Det gør hun, fordi Danmark ikke er gået frem, og fordi andre lande er bedre end Danmark, fx vedrørende tosprogede læsefærdigheder. Dernæst følger 1½ side med et afsnit med overskriften 'Faglig opstramning'. Her redegøres for regeringens forslag til fire ændringer af folkeskoleloven, for en værktøjskasse til evaluering, for et forslag om ændring i seminariernes linjefag, og endelig er der et løfte om drøftelser med KL om efteruddannelse af lærerne.

Der er således såvel i pressemeddelelsen som i bilagene lige så stor vægt på regeringens initiativer som på PISA-undersøgelsen. Det, der sker, er altså i lige så høj grad en lancering af nogle politiske initiativer som offentliggørelsen af en rapport. De politiske initiativer begrundes med PISA-rapporten, uden at der dog er en direkte logisk sammenhæng mellem rapportens konklusioner og argumenterne for de politiske initiativer.

Faktisk er der ikke så mange argumenter i pressemeddelelsen for radikale ændringer af folkeskolen. I hvert fald ikke i ministerens udtalelse om regeringens hidtidige initiativer:

'Den genopretning af skolen, som regeringen gik i gang med for tre år siden, er ikke slået igennem endnu. De initiativer, vi fra politisk hold er blevet enige om, er enten først lige trådt i kraft eller lige ved at træde i kraft, og afspejles derfor ikke i PISA 2003', siger undervisningsministeren'.

En nærliggende følgeslutning ville være, at så kunne man jo vente og se effekten af de igangværende initiativer, men ministeren præsenterer i stedet regeringens fire forslag til ændringer af folkeskoleloven og en værktøjskasse, som folkeskolerne kan bruge til evaluering.

Ritzaus dækning af PISA 2003

Ritzaus Bureau er ikke et nyhedsmedie, men en leverandør til nyhedsmedierne og som sådan en væsentlig del af mediernes fødekæde. I praksis er medierne koblet op til Ritzaus nyheder døgnet rundt, og journalisterne kan jævnligt orientere sig om, hvad Ritzaus bringer. Aviserne kan frit bringe Ritzaus artikler, men de kan også bruge Ritzaus som kilde i egen journalistisk virksomhed. Den danske medieforsker Anker Brink Lund har undersøgt, hvordan 'mediernes fødekæde' fungerer (Lund, 2000). Her konkluderer han, at Ritzaus Bureau har nøglepositionen som stedet for fælles udveksling af nyheder.

Ritzaus Bureau har dækket PISA med i alt 61 artikler i perioden. Den 6. december, dagen før offentliggørelsen af rapporten, er den enkelte dag med størst dækning, nemlig 23 enheder, heraf 22 artikler samt en henvisning til PISA i oversigten 'Døgnet vigtigste begivenheder'. Den 7. december bringes også en del telegrammer, i alt 10, herefter bringes 1-2 artikler om dagen indtil d. 15. og 16. december, hvor

Ritzau bringer henholdsvis 4 og 6 artikler. Det er de dage, hvor den politiske diskussion af test blusser op i samtlige medier. Det sker bl.a. med henvisning til en undersøgelse, Danmarks Lærerforening har foretaget af dansklæreres brug af test, men også til møder med politiske forhandlinger vedrørende folkeskoleforliget.

Ritzaus dækning den første dag

Da Ritzaus historier kan genkendes i den øvrige mediedækning, vælger jeg her at give en kronologisk redegørelse for de historier, Ritzau udsender første dag i perioden. Det er også relevant at se, hvordan det lykkes forskellige interessenter at komme til orde i korte telegrammer.

Ritzau bringer 22 historier om PISA d. 6. december. To historier skal ses i sammenhæng, nemlig en egentlig nyhedshistorie med vægt på, hvordan Danmark klarer sig i denne nye undersøgelse. Den anden er en rangordning af samtlige lande i undersøgelsen, det jeg har valgt at betegne som 'ranglisten'. En tredje historie er korte, faktuelle oplysninger om PISA: hvor mange lande der deltager, hvor mange elever fra Danmark, formålet med PISA etc. Det vil sige, Ritzau bringer en nyhedshistorie og to faktabokse om PISA.

Syv historier er udtalelser fra interessenter på området. Heraf bringes fire historier før kl. 10, og de er alle enkeltkildehistorier:

- Undervisningsministeren er bekymret og ønsker flere test
- Formanden for de kommunale skolechefer peger på manglende disciplin som en årsag og vil stille større krav til alle
- Dansk Folkepartis uddannelsespolitiske ordfører ønsker mere disciplin, men ikke flere test
- Formanden for KL's Børne- og Kulturudvalg vil gøre op med skolens hellige køer: metodefrihed, læreruddannelsen og organiseringen af folkeskolen

Kl. 10.01 bringes den første historie, hvor synspunkter konfronteres. Størst vægt lægges på Socialdemokratiets udsagn om, at undervisningsministerens forslag om obligatoriske test er forligsbrud, men der er også udsagn fra såvel Dansk Folkeparti som Venstre. Og Socialdemokratiet forklarer, hvad de ønsker som alternativ til obligatoriske test: flere frivillige test, bedre efteruddannelse, ny overenskomst med færre timer til administration. Der suppleres med udtalelser fra de to væsentligste forligsparter.

Dansk Arbejdsgiverforening kommer en time efter på banen med konstatering af misforhold mellem udgifter og udbytte. De ønsker mere evaluering i skolen, og at der bliver gjort 'noget' for børn midt i skoleforløbet.

Alt i alt bringes syv historier med holdningstilkendegivelser om PISA. Derudover fire artikler om enkeltresultater fra PISA, som er beskrevet i pressematerialet:

- Piger markant dårligere til matematik
- 17 % funktionelle analfabeter
- Unge endnu dårligere til naturfag
- Danske elever glade for at gå i skole

Senere bringes to historier fra udlandet, nemlig fra Tyskland og fra Finland (samt omtaler af svenske og norske forhold). Historierne fortæller om disse landes præstationer i PISA og bringer udtalelser fra politikere og eksperter, der vurderer resultaterne.

Kl. 18.00 kommer dagens eneste kritik af PISA. Det er skolepsykolog, Per Kjeldsen fra Århus, der betegner PISA som uvederhæftig. Denne kritik fra Per Kjeldsen genfindes i flere medier, bl.a. gratisavisen Urban.

Kl. 19.09 præsenteres undervisningsministerens nye folkeskoleudspil. Bortset fra en enkelt artikel om, at pigerne mangler motivation i matematikundervisning, går dækningen nu over til at behandle den politiske konflikt om folkeskoleforliget, og her fokuseres især på regeringens forslag om flere obligatoriske test. Kristendemokraterne, De Radikale, Danmarks Lærereforening og Danmarks Skoleledereforening citeres alle fire i samme artikel for, at flere obligatoriske test ikke er vejen frem.

En ny artikel ridser 'politisk hundeslagsmål' op, og flere interessenter kommer til orde. Undervisningsministeren ønsker test, Socialdemokratiet mener, det vil være forligsbrud. Dansk Folkeparti, Kristendemokraterne, og de Konservative er skeptiske over for test. Formanden for de kommunale skolechefer peger på manglende disciplin og på, at forældrene må påtage sig et ansvar. Navngivne kilder kritiserer PISA-rapporten og er skeptiske over for test som universalmiddel. De peger desuden på, at PISA bruges som politisk profilering. Danmarks Lærereforening ser ikke test som løsningen og peger på naturfag som nationalt indsatsområde.

Senere på aftenen bringes et nyt emne frem: Er lærerne for dårligt uddannede? 'Flere forskere' og 'flere eksperter', altså anonyme kilder, citeres for, at årsagen til de dårlige danske præstationer i PISA skal søges i, at læreruddannelsen ikke ligger på universitetet. Enkelte navngivne forskere udtrykker samme synspunkt: en tidligere professor ved Danmarks Pædagogiske Universitet, en professor ved Center for naturfagernes Didaktik, Københavns Universitet, samt professor Niels Egelund, DPU. Formanden for seminarirektorernes rektorforsamling udtaler sig imod dette synspunkt. Han ønsker i stedet mere efteruddannelse. Undervisningsministeren lover, at hun vil sikre den fornødne efteruddannelse i forhandlinger med Kommunernes Landsforening.

Dagens sidste historie fra Ritzau har fokus på disciplin. Ifølge PISA-undersøgelsen skulle disciplin have direkte indflydelse på, hvor meget børnene lærer. Niels Egelund,

DPU, foreslår straffeforanstaltninger, KL efterlyser mere ansvarlige forældre, skoleledernes formand vil have, at skolelederne skal blande sig mere i metoderne, Ulla Tørnæs ønsker obligatoriske test fra 2. til 8. skoleår. Danmarks Lærerforening fremhæver, at danske børn kan lide at gå i skole, og at PISA ikke viser, at test vil højne kvaliteten.

I denne afhandlings kapitel 8 analyseres de enkelte mediers dækning og her påvises, hvor Ritzaus historier genfindes, ikke bare som trykning af Ritzau-historier, men Ritzau genfindes også i valg af vinkler og kilder i mediernes egenproducerede historier. Det er naturligvis ikke så underligt. Dels kan det være de samme professionelle vurderinger, der får journalisterne til at vælge de samme kilder og vinkler. Dels var alle danske dagblade samt DR og TV2 abonnenter hos Ritzau i den periode, undersøgelsen dækker.²⁴ Den høje grad af genbrug af vinkler og kilder sætter imidlertid spørgsmålstegn ved sammenhængen mellem antallet af medier, og hvor pluralistisk en mediedækning bliver.

Groft sagt kan man sige, at de fleste nyhedsartikler og - indslag - både politiske nyheder og forskningsnyheder - svarer til, hvad Ritzau har bragt. De andre mediers selvstændige, journalistiske arbejde ligger primært inden for feature-genren, dvs. reportager, enqueter og interview. Det er derfor afgørende for den generelle mediedækning af PISA-undersøgelsen, hvordan Ritzau vælger at dække PISA.

PISAs relevans som case

Som analyseobjekt betragtet har PISA-undersøgelsen den kvalitet, at den blev meget bredt dækket, dvs. i mange medier, i en længere periode og på mange måder. Den store mediemæssige interesse for PISA skyldes bl.a., at PISA opfylder mange traditionelle, journalistiske relevanskriterier (Asmussen og Meilby, 1978; Schultz, 2005). Den har *aktualitet*, fordi den er en ny undersøgelse. Den har *væsentlighed* og *samfundsmæssig relevans*, fordi folkeskolen er et vigtigt politisk spørgsmål. Den giver mulighed for *identifikation*: vi har næsten alle været elever i folkeskolen, og mange er brugere af eller ansatte i folkeskolen. Stofområdet er spækket med muligheder for historier med mennesker som indfaldsvinkel.

Den ret omfattende mediedækning, som PISA fik i de fleste nyhedsmedier, betyder, at der er et omfattende materiale at analysere. Det betyder også, at emnet har haft høj prioritet på redaktionerne. Det er derfor ikke tale om en tilfældig pressehenvendelse, som tilfældigvis har givet omtale. Der er tale om et emne, der behandles med stor seriøsitet af nyhedsmedierne, og den fremstilling, det får i medierne, er derfor ikke tilfældig. Der er også tale om et emne, som medierne har haft mulighed for at forberede. PISA-rapporten er ikke pludselig dumpet ned fra himlen, offentliggørelsestidspunktet var kendt længe i forvejen. På grund af en 'læk' i Tyskland, skete

²⁴ Ritzaus monopolstatus blev brudt, da TV2 opsagde deres aftale med Ritzau i maj 2006, og Danmarks Radio begyndte at planlægge egen nyhedstjeneste (Fagbladet Journalisten, 16.maj 2006).

offentliggørelsen ganske vist en dag tidligere end planlagt (både ifølge telefoninterview med Lena Lindenskov og ifølge Rasmussen et al., 2007).

Det er blevet diskuteret²⁵, om PISA-undersøgelsen kan betragtes som forskning. Det er oplagt, at PISA ikke er grundforskning. PISA er bestilt af OECD og er dermed defineret inden for en politisk kontekst. Undersøgelsens formål udspringer fra politikere og af politiske årsager, ikke af forskere af forskningsmæssige årsager. I den forstand kan man karakterisere PISA som et forskningsbaseret politisk dokument – i international sammenhæng, hvor PISA udgør en basis for politiske interventioner i skolesystemerne. Det er derfor oplagt, at der ikke er tale om grundforskning eller “fri universitetsforskning”, men om rekvireret, anvendt forskning.

Men PISA-undersøgelsen er forskning i den forstand, at den udføres af samfundsmæssigt anerkendte forskere, og den udføres på samfundsmæssigt anerkendte forskningsinstitutioner. Den er således samfundsmæssigt anerkendt som forskning. Medierne omtaler konsekvent PISA som en ‘undersøgelse’ med reference til autoritative kilder som OECD og anerkendte forskningsinstitutioner som AKF, DPU og SFI. Det i sig selv gør, at PISA er relevant at analysere som mediedækning af forskning.

Yderligere vil jeg påpege, at den forskning, der finder vej til en betydelig dækning i massemedierne, ofte vil være forskning, som har umiddelbar interesse i forhold til aktuelle samfundsmæssige debatter og politiske beslutninger. Jeg anser derfor ikke PISAs politiske islæt som et problem, men snarere som det, der gør PISA til en typisk case i forhold til at belyse nogle forhold omkring, hvordan samfundsvidenskabelig forskning kommunikeres i massemedierne.

Som den meste anden samfundsvidenskabelige forskning i massemedierne (Weiss and Singer, 1988: 234; jf. i øvrigt også kap. 4) beskrives PISA ikke primært som forskning, men skildres i en politisk nyhedskontekst. Derfor kan PISA betragtes som en typisk case i den forstand, som Robert K. Yin (2003) definerer begrebet:

‘The case study may represent a typical ‘project’ among many different projects, a manufacturing firm believed to be typical of many other manufacturing firms in the same industry, a typical urban neighbourhood, or a representative school, as examples. The lessons learned from these cases are assumed to be informative about the experiences of the average person or institution.’ (Yin, 2003: 41)

Jeg betragter dog ikke PISA som en repræsentativ case, der kan belyse, hvordan samfundsvidenskabelig forskning generelt kommunikeres i massemedierne. Jeg betragter PISA som en typisk case inden for en af de typiske måder, samfundsvidenskabelig forskning optræder i medierne på. Man vil kunne finde andre måder at

²⁵ Bl.a af Staff Callewert i f.m. conference på Learning Lab Denmark og af Erik Jørgen Hansen i Information d. 7. dec. 2004.

omtale samfundsvidenskabelig forskning i medierne på end dem, der karakteriserer PISA. Men på baggrund af empiriske undersøgelser (Weiss and Singer, 1988; Fenton et al., 1998; Albæk et al., 2002; Albæk, 2004; Siune og Vinther, 1998) der har undersøgt større tekstmængder, kan jeg konkludere, at mange af de træk, disse undersøgelser påviser, genfindes i mediedækningen af PISA. Det gælder både journalistiske fortællemåder og det forhold, at forskningen indgår i en eksplicit politisk sammenhæng. Så PISA er ikke atypisk i forhold til, hvordan samfundsvidenskabelig forskning kommunikerer i medierne.

Der er kort sagt to væsentlige kriterier for at vælge PISA som case. Det ene er, at PISA er en meget fyldig case, dvs. den har et righoldigt empirisk materiale, som bidrager til en nuanceret undersøgelse og diskussion.

Det andet kriterium er, at PISAs politiske islæt er så tydeligt og eksplicit. Meget samfundsvidenskabelig forskning i medierne dækkes netop ikke kun som forskning, men i relation til aktuelle politiske spørgsmål.

Flere nyere danske undersøgelser har som nævnt undersøgt generelle træk ved mediedækningen af forskningsbaseret viden, bl.a. Siune og Vinther, 1998; Vinther 2000; Albæk et al. 2002; Albæk 2004; Arnoldi 2005. Det fælles træk ved disse undersøgelser er, at de har karakteriseret mediedækningens brug af eksperter, eller tematiske eller genremæssige karakteristika over en periode – altså hvordan medierne omtaler forskning eller fremstiller forskere. Denne undersøgelse tager derimod udgangspunkt i, hvordan en specifik, forskningsbaseret viden transformeres fra rapport til mediedækning. Den empiriske undersøgelse i denne afhandling søger ikke at bestemme generelle træk ved mediernes dækning af forskning, men at diskutere en teoretisk forståelse i forhold til en case.

7. Kapitel:

PISA 2003 i nyhedsmedierne

- en kvantitativ beskrivelse

Afhandlingens empiriske ambition er at udfolde diskussionen om forskningskommunikation i massemedierne gennem en analyse af en specifik case.

Denne analyse har som nævnt i kapitel 5 flere led. I dette kapitel præsenteres det ene led, nemlig en kvantitativ indholdsanalyse af mediernes PISA-dækning.

Den kvantitative analyse har til formål at beskrive kvantitativt, hvilke temaer der behandles i medierne i forbindelse med PISA 2003. Inspireret af dagsordensteorien søger jeg gennem en kvantitativ analyse at give et billede af, hvilke temaer der udgør mediedagsordenen vedrørende PISA 2003. Hvilke temaer er medierne optagede af i forbindelse med PISA? Og er det de samme temaer, som rapporten fremhæver? Kort sagt undersøger jeg, hvor stor indflydelse PISA-rapporten har på mediedagsordenen. Det er et udtryk for, hvor stor betydning den forskningsbaserede viden har for de temaer, der optager medierne – i denne case.

Dette fokus på i hvor høj grad forskningsrapportens temaer slår igennem i mediedagsordenen er også interessant, fordi de politiske ønsker om forskningsformidling i massemedierne bygger på en antagelse om, at massemedierne kan bidrage med oplysning og forskningsbaseret viden, som kvalificerer borgerne til at deltage i samfundsdebatten.

Jeg inddrager ikke et receptionsstudie, som kunne sige noget om, hvilke mediebrugere der forholder sig hvordan til mediernes PISA-omtale. Det er, hvad mediebrugerne tilbydes af viden om PISA, der er i fokus for undersøgelsen.

Kapitlet starter med en redegørelse for metodikken i en kvantitativ indholdsanalyse og mere specifikt for de valg, jeg har truffet i forbindelse med analysen.

Forud for den egentlige indholdsanalyse påpeger jeg en kontrast mellem de typiske overskrifter i medierne og rapportens konklusion. Dernæst beskriver jeg mediedækningens kronologiske forløb. I analysen af, hvilke temaer der præger mediedækningen, skelnes mellem de artikler, som forholder sig til selve undersøgelsen, og de artikler, der forholder sig til temaer, der er afledt af undersøgelsen, bl.a. politiske forhandlinger. Herudover undersøges, hvem der kommer til orde i forbindelse med PISA-undersøgelsen – er det forskere, politikere, lærere, interesseorganisationer eller andre?

Denne analyse af *hvad*, der kommer på mediernes dagsorden i forbindelse med PISA, og *hvem* der kommer til orde, udgør et kvantitativt baseret overblik over mediedækningen, som gør det muligt at argumentere for et relevant udvalg af artikler til de efterfølgende kvalitative analyser i kapitel 8 og 9 af, *hvordan* medierne skriver om PISA 2003.

Kvantitativ indholdsanalyse som metode

Gennem en kvantitativ indholdsanalyse kan jeg producere et systematisk, kvantitativt baseret overblik over mediedækningen af PISA 2003 – eller som Åsa Nilsson formulerer det: blotlægge generelle mønstre, der er repræsentative for materialet som helhed (Nilsson, 2002: 116).

Dette overblik bruger jeg til at beskrive nogle generelle træk ved den måde PISA-undersøgelsen repræsenteres på i massemedierne. På dette grundlag sammenligner jeg mediedækningen med PISA-rapportens indhold. Den kvantitative analyse gør det muligt at identificere artikler med henholdsvis typiske og atypiske træk, og derved danner den også grundlag for en systematisk og argumenteret udvælgelse af artikler til en kvalitativ analyse (Ørsten, 2005).

Den kvantitative indholdsanalyse er således en måde at tilvejebringe en systematisk beskrivelse af mediedækningen på. En meget citeret (fx Deacon et al., 1998; Nilsson 2000; Ørsten et al., 2005) definition på indholdsanalyse er den, Berelson brugte i sin bog fra 1952 om kvantitativ indholdsanalyse:

'Content analysis is a research technique for the objective, systematic and quantitative description of the manifest contents of communication.' (Berelson, 1952: 147)

Begreberne i dette citat kræver dog nogle flere ord med på vejen, for i praksis bliver de alle relativiseret. I begrebet objektivitet ligger, at andre forskere med samme metode og samme udvalg af tekster vil nå samme resultat (Nilsson, 2000). En af forudsætningerne for objektivitet er systematik. Undersøgelsen skal være opbygget sådan, at man er sikker på, at alle forskere vil finde de samme kendetegn – og finde dem hver gang, de optræder i materialet (Nilsson, 2000).

I kvantitet ligger, at de variabler, der indgår i undersøgelsen, skal være kvantificerbare, dvs. mulige at optælle på en måde, som gør det muligt at opstille statistiske sammenhænge (Nilsson, 2000).

Med manifest indhold mener Berelson, at undersøgelsen skal begrænse sig til det, som enhver kan læse ud af teksten. Den subjektive tolkning skal minimeres så meget som muligt.

I hvor høj grad, undersøgelsen lever op til disse objektivitetskrav, er et spørgsmål om graden af enighed om kodningen mellem forskellige kodere (Bryman, 2004; Østbye et al., 1997; Krippendorff, 2004).

Så for at kunne vurdere, hvor pålidelig denne undersøgelsen er, har to kodere uafhængigt af hinanden kodet 30 artikler fra analysematerialet. Det er over 10 % af

materialet. Denne kontrolkodning bruger jeg til at vurdere, hvor entydig kodningen af de enkelte kategorier er, og hvilke betydninger det har for tolkningen.

Materialet til denne analyse er kodet af to specialestuderende. Forud for kodningen havde vi tre test-kodninger, hvor de to kodere og jeg alle kodede et mindre antal artikler. Vi gennemgik kodningerne, hvilket gav klarhed over, hvilke kategorier der ikke var tilstrækkeligt entydige til at give mening som kodningskategorier. Kodeskemaet blev derfor revideret forud for næste test, og forklaringer til de enkelte kategorier blev præciseret. Hvad angår temaer, viste det sig fx, at hvis koderne skulle vælge et enkelt tema, ville det ofte være forskellige temaer, men hvis der var mulighed for at kode et primært, et sekundært og et tertiært tema, ville der være stort sammenfald mellem de temaer, der blev valgt, selvom de ikke nødvendigvis fik samme prioritet.

Kontrolkodningen er blevet anvendt til at belyse hvor entydig, hver enkelt kategori var. Fx viste det sig ikke muligt at nå tilstrækkelig grad af enighed om kodningen af genrer. På trods af mange prøvekodninger og præciseringer af forskellige genrer og tilsyneladende enighed i prøvekodningerne, endte kontrolkodningen alligevel med at vise store forskelligheder med hensyn til, hvilken journalistisk genre en given tekst blev kodet som. Der er ingen tvivl om, hvorvidt en tekst er journalistisk stof eller læserstof, men inden for de journalistiske genrer, kunne den samme artikel blive kodet som både nyhed, reportage og baggrund. Forklaringen er formentlig, at de fleste journalistiske nyhedsartikler bevidst søger at indbygge reportage for at gøre artiklerne levende og bevidst søger at indbygge baggrundsoplysninger for at give artiklerne tyngde og informationsværdi. Uanset hvad årsagen er, er usikkerheden så stor, at jeg har valgt ikke at anvende denne kategori i analysen. Jeg skelner således blot mellem journalistisk stof og læserstof, ikke mellem forskellige journalistiske genrer.

Med hensyn til kodningen af aktører er der høj grad af enighed mellem koderne om de overordnede kategorier af aktører. Kontrolkodningen viste nogle få uoverensstemmelser i kodningen af de specifikke underkategorier. Derfor baserer jeg mine konklusioner på de overordnede kategorier.

Kort sagt vurderer jeg, at reliabiliteten i forhold til de kategorier, jeg bygger analysen på, nemlig temaer, aktører og journalistiske genrer contra læserstof, ifølge kontrolkodningen er meget stor, idet der kun er 1-2 uoverensstemmelser mellem koderne på disse områder.

Valgene bag denne analyse

En kvantitativ indholdsanalyse bygger på en lang række valg, både med hensyn til det udvalg af tekster, som undersøges, og med hensyn til, hvordan det kodes. I det følgende redegør jeg for de valg, som denne kvantitative indholdsanalyse bygger på.

PISA-undersøgelserne resulterer i tre offentliggjorte rapporter over en 6 års periode (i 2001, i 2004 og igen i 2007). Alene af den grund er omtalen af PISA ikke en isoleret begivenhed, som kan afgrænses tidsmæssigt præcist. Derudover viser det sig, at søgninger i InfoMedia efter 2004 i vilkårlige måneder næsten altid viser adskillige artikler, hvor PISA omtales i et eller andet omfang. Det kan være i forbindelse med andre emner, hvor fokus ikke er på PISA, men PISA nævnes som eksempel, eller det kan være enkeltresultater fra PISA, der bruges i en pædagogisk eller politisk argumentation. PISA har kort sagt haft betydelig gennemslagskraft, ikke bare i den pædagogiske og politiske debat om folkeskolen, men generelt i den offentlige debat.

Den aktuelle undersøgelse sigter imidlertid ikke på hele den 6 år lange periode, men koncentrerer sig om en periode umiddelbart efter offentliggørelsen af den anden PISA-rapport. Perioden dækker de knapt tre uger, efter rapporten om PISA 2003 blev offentliggjort, dvs. perioden 6. december 2004 til 22. december 2004. Rapporten blev offentliggjort ved et pressemøde i Undervisningsministeriet d. 7. december. Politiken og Jyllands-Posten har dog begge en kort omtale d. 6. december, og Ritzaus Bureau udsender 22 artikler om PISA d. 6. december. Derfor starter min undersøgelse d. 6. december. Ved søgning i InfoMedia kan man finde nogle forløbere for dækningen af PISA-undersøgelsen allerede fra slutningen af oktober, og disse artikler vil indgå i beskrivelsen af mediedækningens kronologiske forløb.

Perioden umiddelbart efter offentliggørelsen af en PISA-rapport er særlig interessant i forhold til projektets problemstilling, fordi projektet undersøger, hvilket vidensgrundlag mediebrugerne har adgang til via massemedierne. Netop i perioden efter offentliggørelsen er der nyhedsværdi i rapportens indhold, og denne periode kunne derfor logisk være den periode, hvor massemedierne har den kvantitativt set væsentligste formidling af rapportens indhold. Senere indgår PISA som nævnt i mediernes dækning af mange andre samfundsmæssige spørgsmål, hvor det ikke på samme måde vil ligge i nyhedsmediernes logik at fokusere indholdsmæssigt på rapporten.

Valg af medier

I indholdsanalysen indgår følgende 7 aviser: Berlingske Tidende, Jyllands-Posten, Jyske Vestkysten, Information, Politiken, BT og Urban. Desuden nyhedsbureauet Ritzau. Den kvantitative undersøgelse omfatter altså et meget bredt udvalg af medier, som tilsammen dækker det meste af den danske befolkning, såvel geografisk som uddannelsesmæssigt og holdningsmæssigt.

De fleste aviser har ret detaljerede beskrivelser af deres læsere. Beskrivelserne findes på avisernes hjemmesider og henvender sig til annoncørerne. Min beskrivelse af, hvilke læsere de enkelte aviser har, bygger på avisernes egne oplysninger.

Berlingske Tidendes og Politikens læserprofiler ligner på en række områder hinanden. Dels dækker de begge HT-området, dels er beskrivelsen af læsernes købekraft, uddannelsesniveau og husstandens aldersprofil stort set ens. Men holdningsmæssigt er der en forskel, idet Politikens læsere i forhold til segmenteringsmodellen, Kompas, karakteriseres som moderne fællesskabsorienterede, mens Berlingske Tidende definerer deres målgruppe som moderne individorienterede.

Berlingske Tidendes læserprofil svarer stort set til Jyllands-Postens, som også er moderne individorienterede. Jyllands-Posten er samtidig den avis, der dækker det største geografiske område af Danmark, og den har det største læsertal.

Ingen af disse aviser dækker dog for alvor Vestjylland. Jyllands-Posten læses mest i Østjylland og i de større byer. Derfor inddrager jeg Jyske Vestkysten, som dækker Vestjylland, og som har en mindre veluddannet læserskare end de andre aviser. Jyske Vestkysten har stort set den modsatte læserprofil af Politiken.

Med dette medieudvalg har jeg stort set dækket hele landet og de fleste segmenter i Kompas, men jeg vil yderligere inddrage nogle mere specialiserede aviser. Dels gratisavisen Urban, som formentlig læses ret bredt. Ifølge avisens egne oplysninger læses den især af unge. Jeg finder det relevant at inddrage Urban, fordi den repræsenterer en nyere avistype. Den anden gratisavis, Metro, er ikke tilgængelig via InfoMedia, og den er derfor af praktiske årsager fravalgt.

Desuden inddrager jeg BT som repræsentant for den klassiske frokostavis. Den anden danske frokostavis, Ekstra Bladet, omtaler stort set ikke PISA-undersøgelsen og inddrages derfor ikke i analysen.

Endelig inddrager jeg dagbladet Information. Den er en intellektuel nicheavis og i princippet et oplagt medie for formidling af forskningsbaseret viden. Den har ry som intellektuel og vanskeligt tilgængelig, og med en veluddannet læserskare burde den have de bedste muligheder blandt danske aviser for at formidle forskningsbaseret indhold.

Ved gennemlæsning af andre medier, der er tilgængelige via InfoMedia, i den samme periode, viser det sig, at distriktsblade som Fredericia Dagblad/ Vejle Amts Folkeblad, Fyens Stiftstidende og de Bergske Blade oftest gengiver Ritzau, evt. suppleret med lokale vinkler, fx lokale skolefolk, lokal reportage eller lokale politikere. Indholdet er meget ofte taget fra Ritzaus telegrammer. Da PISA altså primært er dækket som et nationalt emne, har jeg fravalgt mange lokalblade. Ritzaus

Bureau indgår i analysen, da Ritzau som nævnt er en central kilde til de øvrige medier.

Med valget af de trykte medier dækker jeg en stor del af den danske offentlighed. De elektroniske medier indgår ikke i den kvantitative indholdsanalyse. Det er der flere grunde til. For det første var det vanskeligt at foretage en lige så præcis søgning efter indslag om PISA i de elektroniske medier som de trykte medier. Hvor samtlige de udvalgte trykte medier er søgbare i InfoMedia, er de elektroniske medier kun søgbare via stationernes databaser. Radioens database afslørede kun et enkelt indslag om PISA i perioden, og viste sig dermed upålidelig. De øvrige stationers databaser havde langt flere hits, men jeg følte mig stadig mindre overbevist om disse databasers pålidelighed end InfoMedias. Databaserne for de elektroniske medier bygger på journalisternes indtastninger, hvilket gør dem mere sårbare for fejl og udeladelser end InfoMedias elektroniske registrering. Selvom der også her viste sig enkelte mangler.

Jeg bestilte derfor fra Statsbiblioteket middagsradioaviserne samt tv-nyhederne fra DR og TV2 fra de første dage i perioden, samt de udsendelser tv-stationernes databaser havde fundet. Efter at have hørt middagsradioaviserne og gennemset tv-nyhederne fandt jeg ingen påfaldende forskelle mellem de temaer, der blev taget op i henholdsvis de elektroniske og de trykte medier. De tekniske problemer med at sikre reliabiliteten blev derfor udslagsgivende for, at jeg fravalgte de elektroniske medier i den kvantitative indholdsanalyse. Men middagsradioavisen vil blive inddraget i den kvalitative analyse.

Kodning af materialet

Beskrivelsen af mediedækningen baseres først og fremmest på en optælling af, hvilke temaer der præger mediedækningen i tiden lige efter offentliggørelsen. Det var overraskende for mig i min første gennemlæsning, hvor få oplysninger, jeg fik om selve PISA-undersøgelsen, og hvor mange artikler der tog afsæt i PISA, men faktisk handlede om noget helt andet.

Denne iagttagelse var relevant at undersøge nærmere i forhold til en antagelse om, at mediedækningen er en væsentlig kilde til viden om PISA. Jeg arbejder derfor med to hovedkategorier inden for temaerne, dels enheder som fokuserer på PISA-undersøgelsen, dels enheder som forholder sig til 'afledte' emner, som fx disciplin, skolesystemer, politiske forhandlinger om folkeskolen etc. Disse to kategorier er inddelt i flere underkategorier. Det har været muligt at kode indholdet i forhold til tre temaer, et primært, et sekundært og et tertiært. De fleste artikler er kodet for højst to temaer.

Analysen sigter mod en sammenligning af rapportens indhold og mediedækningens indhold. Derfor kategoriseres mediedækningen i to hovedkategorier: Artikler og indslag, der forholder sig til direkte til PISA-undersøgelsen (her kaldet 'PISA-

artikler'), og artikler/indslag, der forholder sig til temaer og problemstillinger, som er afledt af PISA-undersøgelsen, men hvor hovedvinklen ikke er PISA. Det er fx artikler, der fokuserer på politiske forhandlinger om folkeskolen, eller artikler som i reportageform skildrer problemstillinger, der henføres til temaer i PISA-undersøgelsen, her kaldet 'Afledte artikler'. Inden for hver af disse to hovedkategorier findes yderligere en række temaer.

Med denne måde at registrere artikler/indslag på, skabes et overblik over omfanget af artikler, der direkte forholder sig til PISA, og de artikler/indslag, der bruger PISA som afsæt for behandling af andre emner. Denne registrering giver således et billede af, hvilke indslag/artikler der kan anskues som formidling af selve rapportens indhold, og hvilke andre temaer der kan sættes på mediedagsorden med afsæt i PISA-rapporten. De artikler/indslag, der eksplicit forholder sig til rapportens indhold, kan sammenlignes med rapporten, mens de øvrige afledte artikler/indslag kan fortælle, hvilke temaer/diskurser PISA-rapporten har givet anledning til.

Temaer

Der kunne kodes for op til tre temaer²⁶ pr. artikel i prioriteret rækkefølge. Hvis ingen af de nævnte temaer dækkede artiklens indhold, blev kategorien 'andet' valgt, men enten inden for 'PISA-artikler' eller inden for 'afledte temaer'.

PISA-artiklerne omfatter en række temaer i PISA-rapporten: undersøgelser af de unges kompetencer på nogle faglige områder: Matematik, naturfag, læsning og IT. Sociale og personlige kompetencer måles også. Så jeg er interesseret i, hvordan den hovedkategori af artikler, der omhandler PISA-undersøgelsen, fordeler sig på de forskellige temaer.

PISA-rapporten omtaler desuden nogle problemstillinger, som undersøgelsen peger på: Forskelle mellem drenges og pigers kompetencer, disciplin-problemer i skolen samt hvilken betydning den sociale baggrund har for præstationerne i skolen.

Et tema, der i nogle artikler knyttes til social arv-problematikken, er indvandrere. Rapporten påviser, at andengenerationsindvandrere ikke klarer sig bedre end førstegenerationsindvandrere. Det er denne problematik, der ligger i temaet 'Indvandrere'.

'Baggrunden for PISA' omfatter artikler, der beskriver, hvordan PISA-undersøgelsen er planlagt, hvad den går ud på, hvem der står bag, hvad forkortelsen PISA dækker, hvor mange deltagere der er i undersøgelsen, hvilke opgaver der blev stillet etc.

²⁶ Kodeskema findes i bilag.

De metoder, der ligger til grund for PISA, blev både beskrevet, kritiseret og forsvaret i medierne. Det er denne diskussion, der er kodet som 'Diskussion om PISA's metoder'.

Sammenligning mellem landene er helt central i PISA, og især i de første dage i perioden beskrives Danmarks placering i forhold til andre lande. Temaet 'DK's internationale placering/rangliste' omfatter enhver omtale, hvor Danmarks præstationer i PISA sættes i forhold til andre landes præstationer.

Da mange artikler kun omtaler PISA kort (som anledning eller som argument for at tage et andet tema op), har jeg en kategori af 'afledte temaer'. Disse artikler kan beskrive de samme temaer, som ligger i PISA-rapporten (faglige kompetencer, sociale kompetencer, køn, social arv m.m.), men uden at forholde sig til PISA-undersøgelsen, udover som afsæt for artiklen. Så forskellen til PISA-artiklerne ligger i, om artiklen formidler oplysninger fra PISA-undersøgelsen eller ej.

PISA-undersøgelsen bruges som anledning til at tage en række andre temaer op. Der er fx mange artikler, som handler om politik. Regeringen offentliggjorde fire forslag til ændring af folkeskoleloven ved samme pressemøde, hvor de offentliggjorde PISA-undersøgelsen. Det betød et potentielt brud med parterne bag folkeskoleforliget, derfor er der politiske forhandlinger i gang i denne periode, og de fylder meget i mediedækningen. Temaet 'politiske udmeldinger' dækker både artikler om politiske forhandlinger (optakter, selve forhandlingerne samt efterdønninger af forhandlingerne) og markeringer fra politikere om synspunkter på skolepolitik, relateret til PISA.

Andre forskningsrapporter om folkeskolen får også mediedækning i denne periode. Og nogle forskere kommer frem med synspunkter om modersmålsundervisning, lærernes tjenestetid m.m. Temaet 'Anden forskning' dækker derfor både andre forskningsrapporter og andre forskere, der bruger PISA som anledning til at pege på andre emner.

Spørgsmålet, om hvorvidt lærerne er uddannede godt nok, kommer op i flere sammenhænge. Nogle hæfter sig ved skoleledernes og lærernes efteruddannelse, bl.a. lederuddannelse og efteruddannelse i naturfag. Andre hæfter sig ved, om lærerne burde være universitetsuddannede. Det ligger i temaet 'Lærernes uddannelse'.

En række artikler fortæller om 'skolesystemer i andre lande' – især Finlands skolesystem bliver beskrevet og sammenlignet med det danske, fordi Finland klarer sig så godt i PISA-undersøgelserne.

Lærernes tjenestetidsforhandlinger med KL er nært forestående på det tidspunkt, rapporten offentliggøres, og en række artikler beskriver tjenestetidssystemet, nogle

sammenligner også med udlandet på dette punkt. Disse artikler er kodet under 'lærernes tjenestetid'.

'Test' er et af regeringens forslag til ændringer på folkeskoleområdet, og dette forslag giver anledning til mange artikler. Nogle forholder sig primært til de politiske forhandlinger – og de hører *ikke* til denne kategori. Andre er pædagogiske argumenter for og imod eller beretninger om erfaringer med test, og det er disse artikler, som hører under denne kategori.

Udtalelser

Inden for kategorien 'udtalelser' er kodet, hvem, der udtaler sig i artiklen. Der skal være tale om egentlige udtalelser fra personer eller organisationer. Dvs. en henvisning til fx tal fra Danmarks Lærerforening er ikke kodet som om, at Danmarks Lærerforening har udtalt sig.

Kommunernes Landsforening, KL, er kodet som KL – ikke som kommunalpolitikere, selvom de jo er det, men i denne sammenhæng repræsenterer de interesseorganisationen, KL.

Der er en række foreninger, som er faglige foreninger i den forstand, at de repræsenterer bestemte typer af fag/stillinger, fx Dansklærerforeningen, der repræsenterer dansklærere, Fysik- og kemilærerforeningen, Skole- og kulturchefforeningen osv. De er ikke kodet som lærere, kommunalpolitikere eller andet, kun som faglige foreninger, hvis de ikke specifikt er nævnt i kodeskemaet.

'PISA-forskere' er en kategori. Og der skelnes mellem PISA-forskere og 'andre forskere'.

Datoen er kodet med henblik på at kortlægge dækningens kronologiske forløb. Artiklens placering i avisen er noteret med henblik på at se, hvilken prioritering artiklen har i avisen, om den fx er forsidestof.

Det viste sig, at artiklernes omfang stort set deler sig i tre kategorier: mindre nyhedstelegrammer (ofte fra Ritzaus Bureau), journalistiske artikler på 4-600 ord samt ganske få, længere journalistiske artikler. Det kan diskuteres, hvilken betydning denne form for kvantitet har i analysen, ligesom billedbrugen, billedteksterne og faktaboksene er vanskelige at kvantificere. Specielt opsætningen i temaer, som er typisk for dækningen de første dag, gør det svært at finde stringente opgørelsesmetoder. Jeg har derfor valgt ikke at registrere enhedernes kvantitet. Derfor skelner jeg i analysen ikke mellem kortere og længere artikler.

Avisartiklerne er rubriceret i to genremæssige hovedkategorier: Læserstof og redaktionelt stof. Læserstoffet omfatter læserbreve, kommentarer samt kronikker.

Debat på avisernes hjemmesider indgår ikke i analysen. Redaktionelt stof omfatter nyhedstelegrammer samt artikler skrevet af avisens journalister, herunder avisledere.

Fremskaffelse af materialet

Artiklerne er fundet ved søgning i Infomedia med søgeordene 'PISA-undersøgelse' og 'PISA-rapport'. Efterfølgende er artiklerne fundet og kopieret fra bibliotekets mikrofilm for at se artiklernes placering på siden, illustrationer og opsætning. I denne proces viste det sig, at Infomedia-søgningen ikke medtager notitser og uredigeret brug af kortere Ritzau telegrammer. Enkelte artikler viste sig at findes i aviserne, men ikke i Infomedias registrering. Det skyldes ifølge oplysninger fra Infomedia, enten at der har været tekniske problemer, eller at den pågældende journalist ikke har givet avisen rettigheder til at videresende til InfoMedia. Da det kun er ganske få artikler, primært fra Information samt nogle læserbreve fra forskellige aviser, jeg har fundet på mikrofilm og ikke i InfoMedia, har jeg valgt at lade undersøgelsen omfatte det udvalg af tekster, der findes i InfoMedia, som altid kan genfindes.

Desuden viste det sig, at der var en række af såvel debatindlæg som journalistiske artikler, der indirekte forholdt sig til PISA, fx ved at tage temaer op, som PISA-dækningen har peget på, fx tosprogede elever, disciplinproblemer eller kønsforskelle. Dvs. artikler som formentlig på linje med artikler, der eksplicit referer til PISA, vil blive læst og tolket i PISA-sammenhæng. Men disse artikler indgår ikke i analysen, fordi analysens fokus er, hvordan PISA-undersøgelsen formidles, ikke på hvordan skolepolitiske emner behandles i perioden. I den kvantitative indholdsanalyse indgår i alt 270 enheder.

En kontrast

Kontrasten mellem de konklusioner fra PISA-rapporten 2003, som avisoverskrifterne fremhæver, og de konklusioner, PISA-rapporten selv fremfører, er stor:

'Samlet set klarer danske elever sig således pænt i en international sammenhæng. Disse resultater bekræfter billedet fra PISA 2000.'
(Mejding, 2004: 10)

'Danske elever dumper internationalt'
(Ritzau telegram om PISA 2003, d. 6. dec. 2004)

Faktisk bringer de fleste danske nyhedsmedier enten den 6. december eller den 7. december historier om, at den danske folkeskole 'dumper', fx:

'Dumpekarakter til skolen'
(Temaopslag i Information om PISA 2003, 7. dec. 2004)

‘Skolen til eksamen. Hvad skal vi dog gøre? Danmark er uhjælpeligt bagud blandt de nordiske lande, viser ny international test af skolebørn. Undervisningsministerens plan er flere test – men det giver voldsom politisk ballade.’.

(Politiken i indledning til temaopslag om PISA 2003, d. 7. dec. 2004)

Dagen efter offentliggørelsen af PISA 2003²⁷, udsendte lektor Lena Lindenskov og professor Niels Egelund, begge forskere bag PISA 2003, en pressemeddelelse, hvori de giver udtryk for, at mediedækningen af PISA 2003 er misvisende i forhold til selve undersøgelsen:

‘PISA-forskere beklager konklusionerne af PISA-undersøgelsen. Danske elevers præstationer ... er ligesom tre år tidligere på det jævne, og det er selvfølgelig ikke tilfredsstillende. ... Som hovedansvarlig for matematik i gruppen af danske PISA-forskere hæfter hun (Lena Lindenskov) sig især ved meldingen om, at de danske elever skulle være gået tilbage i dette fag, således som det mandag og tirsdag fremgik af en række medier.

- Vores score blev 514, og med det ligger vi pænt over gennemsnittet ligesom ved den foregående undersøgelse ...’

(Ritzau-telegram d. 7. dec.)

Der sker kort sagt nogle betydningsbærende omformninger af den forskningsbaserede viden på vejen fra rapport til mediedækning. Tolkningen af undersøgelsens resultat varierer fra, at Danmark ‘dumper’ til, at Danmark ‘samlet set klarer sig ganske pænt’. Denne analyse giver en nærmere beskrivelse af de to tilsyneladende meget forskellige forståelser af PISA-undersøgelsens centrale konklusioner.

Forløbere til PISA

PISA-rapporten 2003 offentliggøres ved et pressemøde i Undervisningsministeriet d. 6. december 2004. Ved søgning i InfoMedia i månederne op til PISA-rapporten viser der sig at være tre forløbere, som er relateret til PISA-dækningen.

Politiken d. 26. oktober bringer en kronik af professor Erik Jørgen Hansen, DPU, hvori han kritiserer det metodiske grundlag for PISA-undersøgelserne. Hans erklærede hensigt er at sikre en kritisk gennemgang af projektet for at ‘sikre os mod løst funderede angreb på det danske uddannelsessystem.’ – Her er altså tale om et forsøg på at starte en diskussion af det metodiske grundlag for PISA. Umiddelbart følges denne kronik ikke op af andre aktører. Den metodiske diskussion af grundlaget for PISA-undersøgelsen slår kvantitativt målt aldrig rigtigt igennem i den brede offentlighed, bortset fra et par artikler i Information, men følges op i det, jeg kalder den professionelle offentlighed, bl.a. i Folkeskolen og Mandag Morgen (se kapitel 8).

²⁷ Forskerne udsendte pressemeddelelsen på baggrund af de elektroniske mediers dækning den 6. dec. ifølge telefoninterview med Lena Lindenskov.

Den anden, væsentlige forløber er offentliggørelsen af forskningsprojektet 'De gode eksempler', som AKF, SFI og DPU har udarbejdet for Undervisningsministeriet, altså de samme forskningsinstitutioner, som har stået for PISA. 'De gode eksempler' har til formål:

'at identificere forhold, der karakteriserer skoler, hvor eleverne dels præsterer fagligt bedre, og dels har en højere overgangsfrekvens til ungdomsuddannelserne, end man kan forvente, når der tages højde for deres sociale baggrund.'

(www.sfi.dk)

Det er et formål, som minder meget om PISAs. Offentliggørelsen af 'De gode eksempler' sker kort før offentliggørelsen af PISA, nemlig i slutningen af november. Dækningen er:

D. 22. november bringer Berlingske Tidende en artikel med overskriften: 'Elever lærer mest i den gamle skole', 1. sektion s. 1 (altså en forsidehistorie). Her præsenteres rapporternes konklusioner kort. Der er udtalelser fra Jill Mehlbye, AKF og fra Anders Bondo Christensen, formand for Danmarks Lærerforening, samt omtale af undervisningsministerens initiativ vedrørende offentliggørelse af skolernes karakterlister.

Samme dag har Berlingske Tidende også en baggrundsartikel, 1. sektion side 8: 'Gode skoler gør en forskel'. Her omtales forskningsprojektet 'De gode eksempler' nærmere.

23. november følger Politiken op med en ledende artikel: 'De gode skoler', hvor budskabet er, at rapporterne entydigt viser, skolerne skal lægge vægt på fagligheden og roen, og avisens leder samme dag kritiserer skarpt formanden for Danmarks Lærerforening. De følgende tre dage kører en disput om og med Danmarks Lærerforening: 24. nov. bringer Berlingske Tidende en artikel, hvor kritikken af formanden, Anders Bondo Christensen kritiseres. 25. november bringer Berlingske en artikel, hvor Dansk Industri kritiserer Danmarks Lærerforening. 26. november tager Anders Bondo Christensen til genmæle i læserbrev i Berlingske Tidende.

I dagene op til offentliggørelsen af PISA bliver der altså taget hul på diskussionen om folkeskolen, men på grundlag af en anden undersøgelse, en dansk undersøgelse, foretaget af de samme forskningsinstitutioner, som står for den danske del af PISA. Her sker, hvad agenda setting teorien ville kalde framing (McCombs, 2004; Johnson-Cartee 2005), hvor forståelsesrammen for PISA-dækningen kridtes op med en undersøgelse, der har en parallel problemstilling til PISA, og som peger på ro og faglighed som forudsætninger for indlæring.

Som det vil fremgå af den følgende beskrivelse af temaerne i mediedækningen af PISA, er der faktisk en (i forhold til vægtningen i rapporten) uforholdsmæssig høj vægtning af disciplinære problemstillinger.

Den tredje forløber er en mere præcis optakt til offentliggørelsen af PISA 2003. Den bringes d. 2. december i Politiken, hvor en artikel stiller spørgsmålet: Er danske skoleelever stadig for dårlige til at læse og regne i forhold til de lande, vi normalt sammenligner os med? Her lægges en ramme for avisens dækning: En sammenligning mellem PISA 2000 og PISA 2003 med fokus på ranglisten.

Mediedækningens kronologiske forløb

I den kvantitative indholdsanalyse indgår artikler fra Berlingske Tidende, Politiken, Jyllands-Posten, Urban, BT og Jyske Vestkysten samt artikler fra Ritzaus Bureau. Den periode, der dækkes, går fra offentliggørelsen d. 6. december frem til d. 22. december, hvor dækningen fader ud. Den 6. december bringer Ritzau 22 telegrammer om PISA. De trykte medier når naturligt nok først at bringe artikler fra d. 7. december.

Det gennemgående træk i mediedækningen af PISA 2003 i de større dagblade er, at offentliggørelsen af PISA-rapporten udløser en nyhedshistorie den 7. december, oftest på forsiden, og den følges så op med et temaopslag inde i avisen, hvor der præsenteres forskellige vinkler på PISA-undersøgelsen.

Der er nogle generelle træk ved disse temaopslag. Det er typisk, at der er artikler, som bringer synspunkter fra interesseorganisationer, politikere, eller direkte berørte som fx skoleledere, lærere, elever eller forældre om deres holdninger til årsagerne til Danmarks 'dårlige placering' eller deres holdninger til, hvad der bør gøres. Altså artikler, som sætter fokus på forskellige stakeholderes forståelse af, hvorfor danske elever scorer dårligt i PISA-undersøgelsen, og/eller hvordan dette problem bør løses.

Et andet typisk træk er, at der er en del artikler inden for human interest-genren, altså forsøg på at levendegøre 'menneskene bag tallene', fx portræt af en 'funktionel analfabet' eller en reportage fra en skole (se kap. 8).

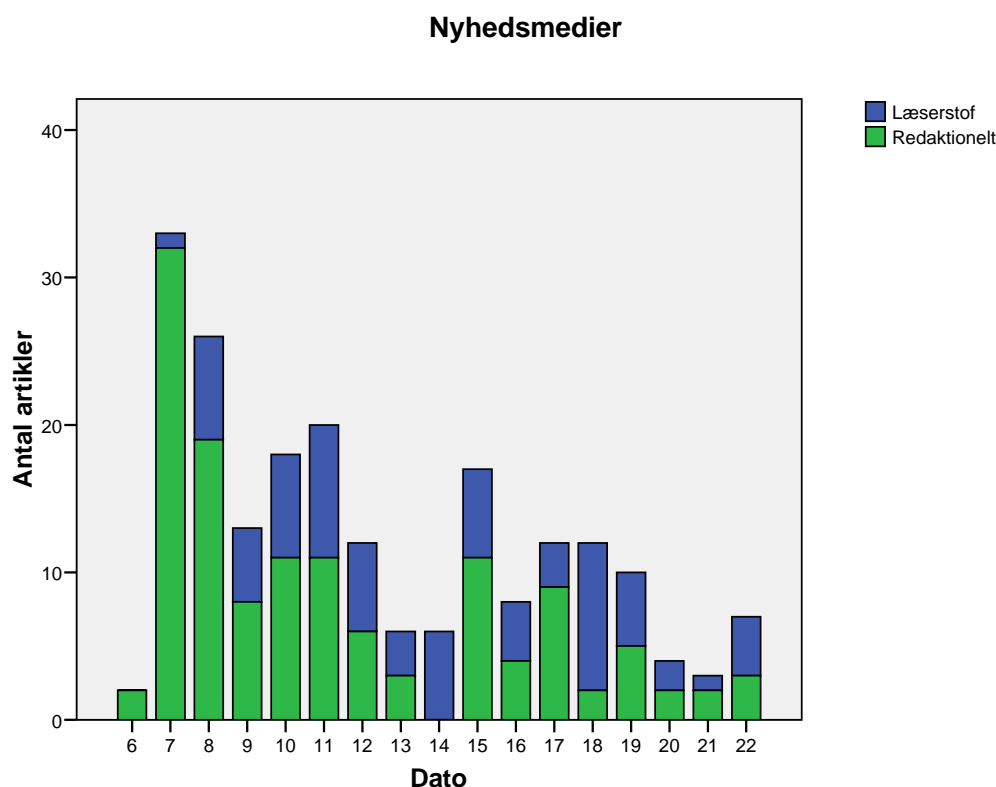
Nyhedsartiklerne

Nyhedsartiklerne er generelt opbygget sådan, at enkelte resultater fra undersøgelsen fremhæves, oftest i overskrift og manchete. I artiklernes brødtekst belyses som regel to forhold: forskellige årsager til de opsigtsvækkende resultater samt forskellige forslag til handlinger, der kan rette op på resultaterne, jf. den kvalitative analyse i kapitel 8.

Dagen efter pressemødet, d. 7. december, er naturligvis er dagen med den absolut største mediedækning. Den 8. december er dækningen taget noget af, men der er alligevel stadig adskillige artikler. Karakteren af dækningen ændrer sig i løbet af

ugen. De første to dage er artiklerne primært nyhedsartikler, senere kommer flere human interest historier, og debatstoffet begynder at fylde fra d. 10. december, men der er faktisk enkelte læserbidrag allerede fra d. 7. december. Samtlige større dagblade bringer en leder om emnet den 7. december.

Graf 1

Graf 1 viser det samlede antal artikler i de trykte medier, fordelt over undersøgelsens periode. Søjlernes øverste blå felt markerer, hvor stor en del læserstoffet udgør i forhold til det redaktionelle stof. Som det ses af grafen, er der ganske få artikler om PISA i medierne den 6. december. De fungerer som optakter til den egentlige begivenhed, nemlig offentliggørelsen af rapporten.

Når artiklerne inddeles i kategorierne redaktionelt stof og læserstof, ses det, at der er klar overvægt af redaktionelt stof på mediedækningens første dage, samt igen d. 15. december, men den generelle tendens er, at det redaktionelle stof toner ud til fordel for læserstoffet.

Temaer i mediedækningen

Spørgsmålet om, hvad mediebrugerne får at vide om PISA, belyses kvantitativt ved, at samtlige artikler er kodet for, hvilke temaer de dækker. De fleste artikler dækker mere end et tema. Det viste sig som nævnt i en testkodning, at uoverensstemmelsen

mellem kodernes kodning blev alt for stor, når der kun var mulighed for at kode et tema pr. artikel. I stedet er kodet op til tre temaer pr. artikel.

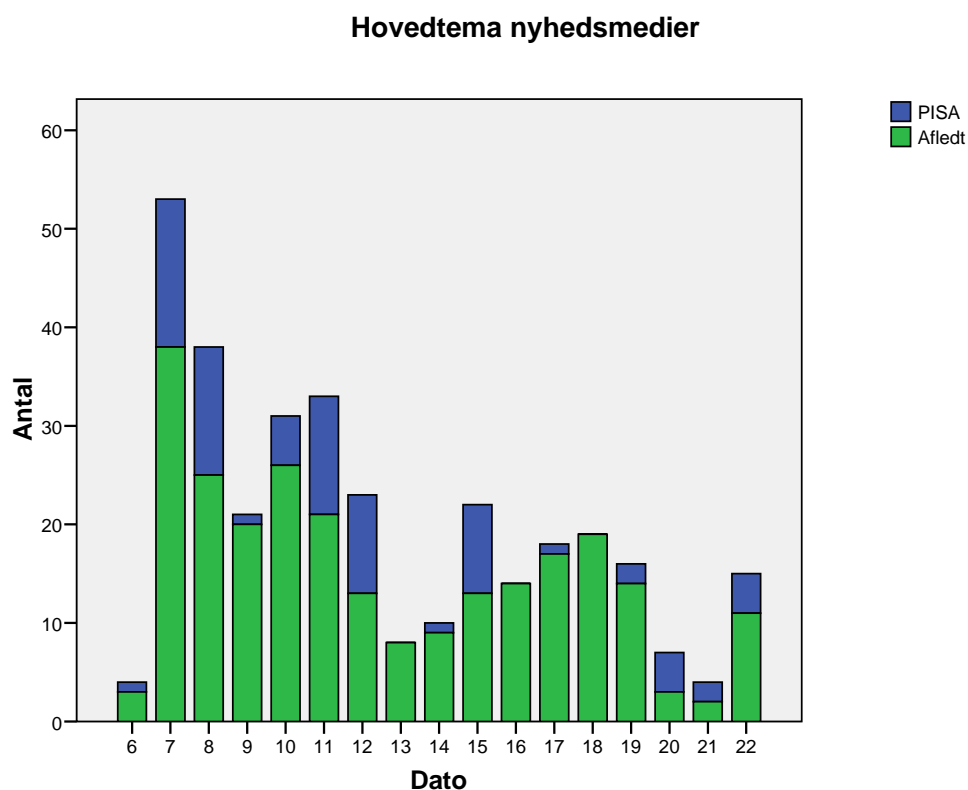
Set i forhold til, at PISA-undersøgelsen repræsenterer forskning, er det interessant, hvor mange og hvilke oplysninger om PISA-undersøgelsens metoder og resultater, der stilles til rådighed for mediebrugerne. Derfor skelner jeg i analysen mellem, hvor mange artikler der primært handler om PISA-undersøgelsens metoder og resultater, og hvor mange der bruger PISA som afsæt til at behandle andre emner, fx politiske forhandlinger, læreruddannelsen, test eller lignende.

Det viser sig i denne optælling, at de fleste artikler i perioden ikke primært handler om PISA-undersøgelsen, men om andre emner, blot med PISA-undersøgelsen som aktuel anledning. Det er oplagt, at medierne ikke har fokus på at formidle hverken resultater, metoder, forudsætninger eller lignende fra PISA-undersøgelsen. Det er kort sagt ikke de forskningsmæssige aspekter af PISA, som præger den samlede mediedækning.

I den forstand ligner pressedækningen af PISA-undersøgelsen den dækning, som anden forskning typisk får i medierne. Som beskrevet i kapitel 4 påviser Weiss og Singer (1988), Nelkin (1995) og Fenton et al. (1998) de samme tendenser til, at massemedierne kun i begrænset omfang formidler de facts, som er væsentlige ud fra en forskningsmæssig betragtning.

Graf 2 viser forholdet mellem artikler, hvis primære indhold er selve undersøgelsen og dens resultater, forudsætninger, metoder m.m. og artikler, som tager afsæt i PISA, men hvis primære indhold er 'afledte temaer', fx disciplin, politiske forhandlinger, andre landes skolesystemer etc. Det ses her, at artikler med fokus på forskningsindholdet i PISA udgør knapt en tredjedel af dækningen i perioden.

Graf 2

Interessen for PISA som forskning har sit højdepunkt d. 7. og 8. december, umiddelbart efter offentliggørelsen af rapporten. Der er imidlertid et mindretal af artiklerne, der på selve dagen for offentliggørelsen af rapporten forsøger at give dels indblik i, dels en forskningsbaseret uddybning af rapportens konklusioner. De øvrige artikler forholder sig til politiske udspil og uenigheder, enkelte dog også til sammenligninger med andre lande.

En nærmere redegørelse for indholdet i de første dages artikler findes i den kvalitative analyse i kapitel 8.

De afledte temaer

Det empiriske materiale for undersøgelsen udgør som nævnt samtlige artikler i perioden, hvori søgeordet PISA-undersøgelse eller PISA-rapport indgår. Ved at kategorisere artiklerne i temaer fås et overblik over, hvilke temaer der knyttes sammen med PISA-undersøgelsen i mediernes dækning. Temaerne er dermed et udtryk for den mediedagsorden, PISA-undersøgelsen sættes i relation til.

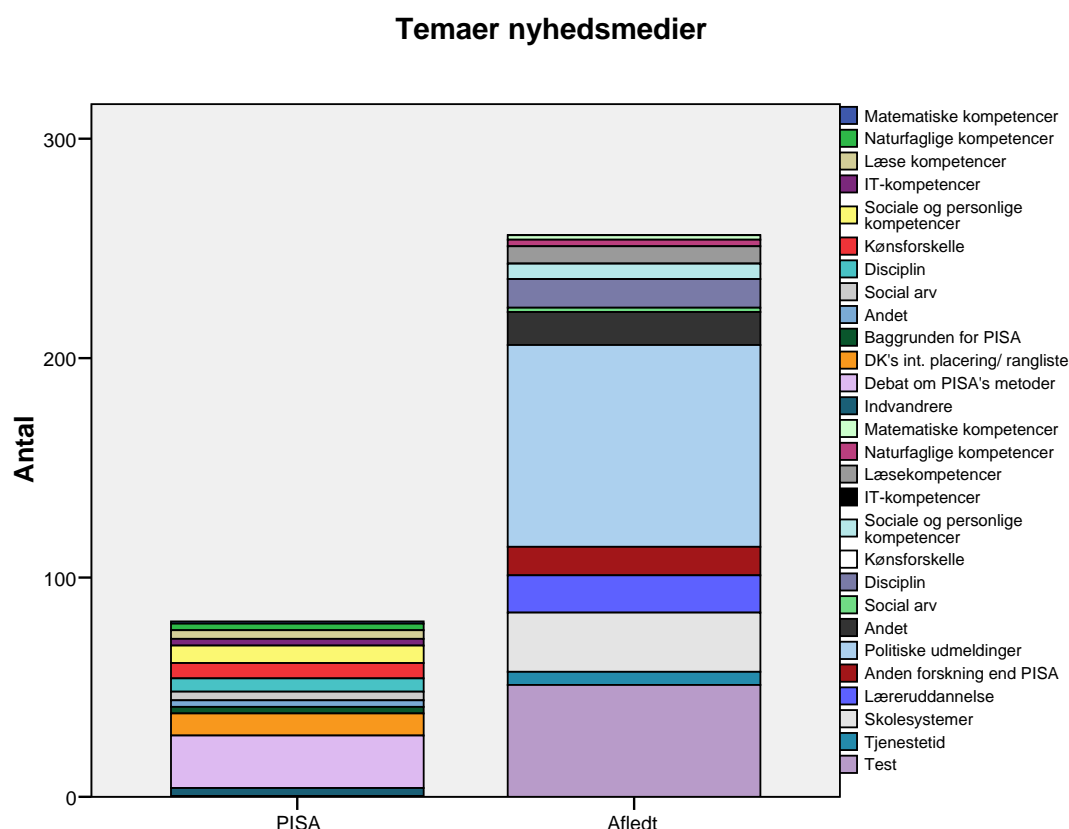
Hvad analysen her viser, er selvfølgelig afhængigt af, hvilke temaer det har været muligt at kode for. De temaer, jeg har valgt at give mulighed for at kode for, er

begrundet i et ønske om at sammenligne rapporten med mediedækningen. Derfor har jeg valgt at kode for de temaer, som jeg har redegjort for i kapitel 6, at PISA-rapporten behandler. Jeg er interesseret i, i hvor høj grad medierne dækker de temaer, som forskerne præsenterer som de vigtigste temaer i rapporten.

Jeg har også valgt at kode for, om artiklerne behandler disse temaer uden at forholde sig til selve PISA-undersøgelsen, dvs. de resultater og problemstillinger undersøgelsen peger på i forhold til temaet.

Derudover har jeg ved gentagne læsninger af det empiriske materiale fundet en række temaer i den del af mediedækningen, som ikke dækker PISA-undersøgelsen, men tager afsæt i PISA – det, jeg kalder 'afledte' temaer, dvs. de omhandler temaer, som er afledt af PISA, uden at artiklerne forholder sig til undersøgelsens indhold. Disse temaer har jeg samlet i et overskueligt antal kategorier. Det betyder, at temaer som kun optræder en enkelt eller to gange, ikke vil kunne spores i analysen som andet end 'andre temaer'.

Graf 3

Graf 3 viser samtlige kodede temaer i materialet i hele perioden. Grafen virker noget uoverskuelig, fordi samtlige kodede temaer er med. Og det er temmelig mange. Den

har til gengæld den styrke, at den viser den forholdsmæssige andel af temaer. Da der har været mulighed for at kode op til tre temaer for hver artikel, kan den samme artikel tælle med op til tre gange.

Det ses af grafen, at nogle få temaer fylder væsentligt mere end andre. Det er således disse temaer, der dominerer den mediedagsorden, der sættes i forbindelse med PISA.

Det tema, som fylder mest, er temaet 'politiske udmeldinger'. De ændringsforslag til folkeskoleloven, som regeringen offentliggjorde samtidig med PISA-undersøgelsen gav anledning til mange artikler. Der optræder derfor mange artikler i den undersøgte periode, som er artikler om politiske uenigheder, politiske forhandlinger eller politiske tilkendegivelser om regeringens forslag til ændringer af folkeskoleloven. Regeringens udspil blev betragtet som brud på folkeskoleforliget af oppositionen. Alene i den kvantitative opgørelse over temaer er det således tydeligt, at i medierne er PISA-undersøgelsen i langt højere grad et politisk spørgsmål end et forsknings-spørgsmål.

Det andet tema, som fylder meget kvantitativt, er 'test'. Det ene af regeringens forslag er indførelse af nationale test, og netop dette forslag blev diskuteret intensivt i perioden, mestendels som politiske spørgsmål, dvs. hvem går ind for hvad, styrkeforholdet mellem de politiske partier, forhandlingsprocessen omkring test etc. I den forstand kan man sige, at temaet 'test' egentlig er en underkategori til kategorien 'politiske udmeldinger'.

I forhold til PISA-rapportens temaer er det bemærkelsesværdigt, at de temaer, som rapporten peger på, kræver stillingtagen og handling, kun dækkes i ganske få artikler i medierne. Det er temaet om matematikkompetencerne, der er præget af køns-mæssige skævheder, det er forholdet mellem de rigtigt dårlige og de rigtigt dygtige elever, og det er andengenerationsindvandreres præstationer i forhold til førstegenerationsindvandrere.

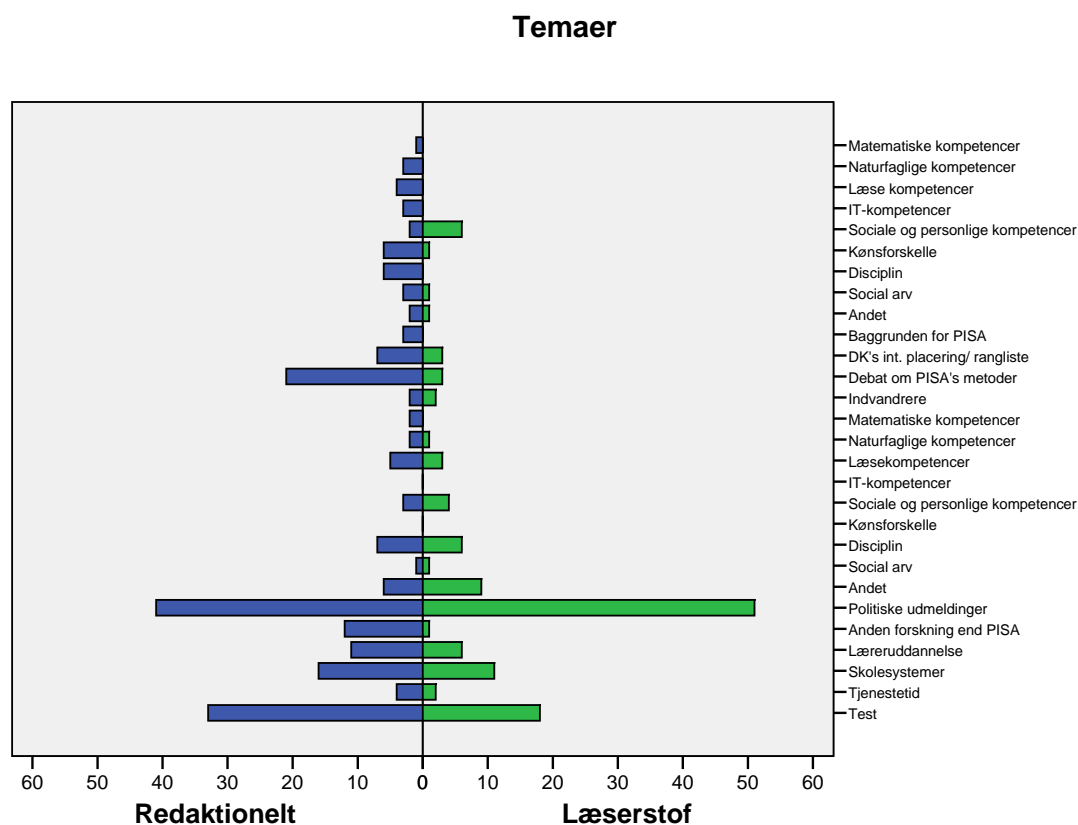
Temaer i læserstoffet

I graf 4 ses fordelingen mellem læserstof og redaktionelt stof inden for de enkelte temaer. Som det ses, er der mest læserstof inden for temaet 'politiske udmeldinger'. Det hænger sammen med, at der er rigtig mange læserbreve i Jyske Vestkysten, som er skrevet af folketingskandidater. Som nævnt i kapitel 5, varmes der i denne periode op til folketingsvalg, og især i Jyske Vestkysten bruger folketingskandidater PISA-rapporten som anledning til at markere synspunkter. Ellers samler læsernes interesse sig om test, skolesystemer, disciplin samt sociale og personlige kompetencer.

Forskellen på læserinteresse og redaktionel interesse er størst inden for temaet 'Sociale og personlige kompetencer'. Det skyldes muligvis, at netop dette tema i høj grad lægger op til at fortælle om personlige erfaringer og om moralske vurderinger

om børns adfærd i skolen. Der, hvor læserinteressen er mindre end den redaktionelle interesse, er omkring PISAs metoder. Her er kun lidt læserstof i denne periode. Som nævnt i kapitel 6 var der forsøg på at starte en debat om metoderne gennem en kronik inden offentliggørelsen.

Graf 4

Forskellen i temaer

De temaer, der præger mediedækningen af PISA, er altså meget forskellige fra de temaer, der præger indholdet i PISA-rapporten.

Der er stort set ingen artikler, der fortæller om, hvad der står i rapporten. Den viden, man som mediebruger tilbydes om PISA-undersøgelsen, er ganske sporadisk. Enkelte endda misvisende. Fx bliver de faktuelle oplysninger om Danmarks internationale placering misvisende, når landene sættes op i rangorden i stedet inden for i de grupper, som indbyrdes ikke har statistisk signifikante forskelle, som undersøgelsen benytter.

Der sker desuden en tematisk drejning fra rapport til mediedækning. Hvis man ser bort fra de artikler, der primært forholder sig til de politiske udmeldinger, viser det sig, at de dominerende temaer i mediedækningen er test, sammenligning med andre landes skolesystemer, disciplin, læreruddannelse samt anden forskning. Det er temaer, som – bortset fra disciplin – ikke nævnes i rapporten. Derved sætter medierne en helt anden dagsorden for, hvad der anses for de væsentligste problemer i folkeskolen, end rapporten gør.

De temaer, der dominerer i medierne, svarer til en vis grad til den dagsorden, regeringen sætter med sine fire forslag til ændring af folkeskoleloven. Regeringens forslag omfatter obligatoriske profilttest, obligatorisk sprogscreening, skriftlige elevplaner (skriftlig tilbagemelding til forældrene) og evaluering i forhold til trinmålene i folkeskoleloven. Altså først og fremmest flere test og mere evaluering. Derudover ønsker regeringen at styrke lærernes efteruddannelse. Temaerne test og lærernes uddannelse er således relateret til regeringens dagsorden.

Når man ser på mediernes samlede historie om PISA, er det i høj grad en historie om politiske diskussioner og forhandlinger om, hvilke politiske krav der skal stilles til folkeskolen. Den historie er særdeles relevant, fordi regeringen lancerer forslag til ændringer af folkeskolen netop på dette tidspunkt. Og den historie er journalistisk relevant at tage op ud fra såvel en liberal forståelse af medierne som formidlere af politiske beslutninger, som en deliberativ forståelse af medierne som et samtaleforum, hvor væsentlige, samfundsmæssige spørgsmål bliver genstand for offentlighed (jf. kapitel 2). Ud fra en liberal demokratiforståelse skal medierne synliggøre politiske diskussioner, mens de ud fra en deliberativ demokratiforståelse, skal facilitere en debat om politiske spørgsmål.

Men de dominerende temaer i mediedækningen er nogle andre end dem, der er dominerende i rapporten. Der er generelt ikke tale om, at mediedækningen behandler rapportens temaer, ikke engang i andre genrer eller ved at sætte andre former for viden i spil, fx læreres, børns eller forældres. Mediediskussionen kommer simpelthen til at handle om nogle andre temaer, end dem rapporten peger på. Der er således meget lidt korrespondens mellem mediedækningen og rapporten.

At der er markante forskelle mellem de temaer, der præger mediedækningen, og de temaer, der lægges vægt på i rapporten, belyser dog ikke i sig selv, hvordan forskellene på de dominerende forståelser i mediedækningen og de konkluderende afsnit i rapporten opstår. Tolkningerne, problemforståelsen, understøttes blot af valget af temaer. For at undersøge, hvordan medierne bygger op til konklusionen om, at Danmark er dumpet i PISA-undersøgelsen, analyserer jeg i næste kapitel forståelsesrammen, framingen, af de bærende nyhedsartikler den 7. og 8. december.

Aktørerne

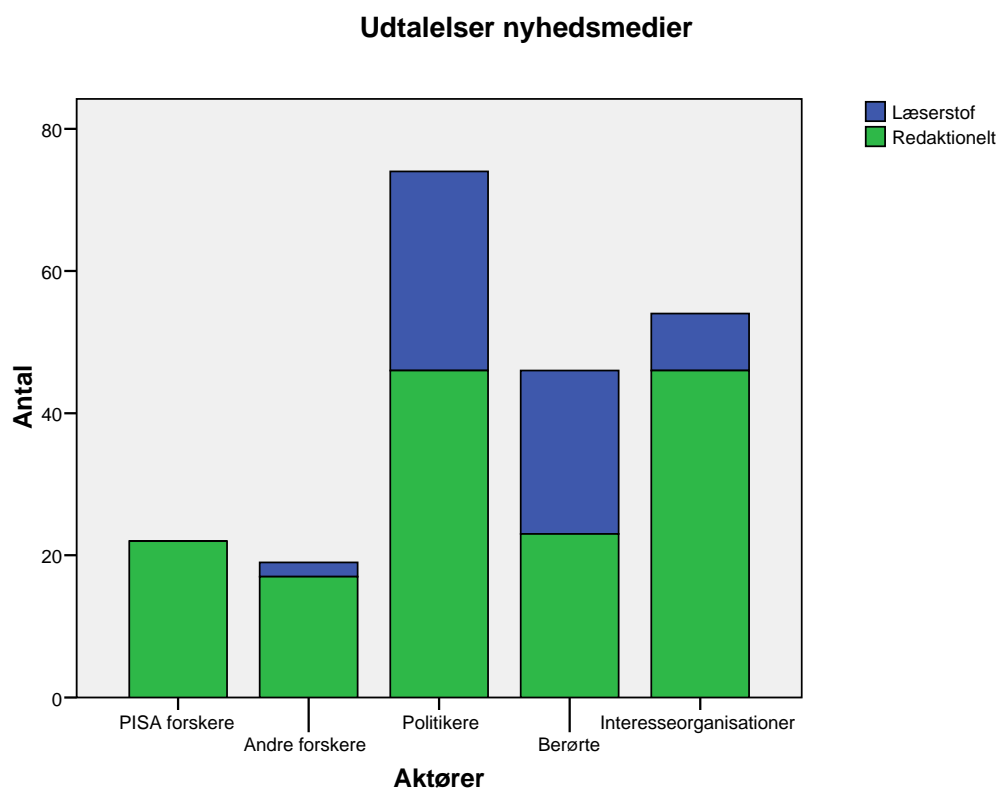
Det er karakteristisk for PISA, at undersøgelsen oftere bruges som anledning til at tage andre temaer op, end til at fortælle om PISA-undersøgelsen. En del af de tilgrænsende temaer understøttes af – eller udspringer af – en række forskellige aktører. Det er derfor interessant, hvilke aktører der sætter hvilke temaer på mediedagsordenen.

Ligesom jeg har defineret nogle kategorier af temaer gennem læsninger af materialet, har jeg defineret et antal kategorier af aktører på baggrund af de aktører, jeg kunne konstatere, der kom til orde i materialet. Der indgår følgende kategorier af aktører i undersøgelsen: PISA-forskere, andre forskere, politikere, berørte samt interesseorganisationer.

PISA-forskere omfatter de forskere, der har bidraget til PISA-undersøgelsen, mens *andre forskere* omfatter alle andre forskere. Blandt 'andre forskere' er det karakteristisk, at nogle markerer sig som kritikere af PISA, mens andre markerer sig med synspunkter i forhold til PISA-undersøgelsen, med tilgrænsende forskningsfelter, bl.a. inden for modersmålsundervisning, ordblindhed og læreres arbejdsvilkår.

Derudover omtaler medierne flere forskningsrapporter, som offentliggøres nogenlunde samtidig med PISA-rapporten. Der er 'De gode Eksempler', som er Evalueringsinstituttets undersøgelse af undervisningsdifferentiering i folkeskolen. Desuden er der DICARs Københavner-PISA samt Danmarks Lærerforenings egen undersøgelse af brugen af test i folkeskolen.

Graf 5

Når man ser på, hvem der udtaler sig i medierne om PISA-undersøgelsen, er det tydeligt, at PISA overvejende behandles som et politisk spørgsmål. Det fremgår af graf 4, at det er politikerne, der især får 'udtaleret' i medierne. Dernæst er det interesseorganisationer. Det svarer til, at de politiske udmeldinger er det dominerende tema i dækningen.

Det ses også i fordelingen mellem redaktionelt stof og læserstof, at journalisterne især giver plads til politikere og interesseorganisationer. 'De berørte', dvs. skoleelever, lærere, forældre og skoleledere, kommer mestendels til orde i læserstoffet, men selvfølgelig også gennem deres interesseorganisationer.

PISA-forskerne er i modsætning til mediedækningen af PISA 2000 ikke fremtrædende i mediedækningen. Forskere er i det hele taget ikke den gruppe af aktører, der udtaler sig mest. Heller ikke når gruppen af PISA-forskere og 'andre forskere' lægges sammen.

De anledninger, hvor forskerne kommer til orde er fx, når forskere udtaler sig om årsager til PISA-resultaterne. Her relateres typisk til andre forskningsområder. Der er fx en forsker, som forklarer, at problemerne med danske skoleelevers dårlige præstationer skyldes den dårlige modersmålsundervisning af tosprogede elever. En

anden forsker forklarer, at hans undersøgelser viser, at lærernes tjenestetidsaftale er ødelæggende for lærernes arbejdsglæde. Disse synspunkter kan ses som forskeres forsøg på at bidrage til den offentlige debat med forskningsbaserede viden, men det kan også ses som henholdsvis et forsøg på at henlede opmærksomheden på eget forskningsområder og en håndsækning til lærerne i deres pågående forhandlinger om tjenestetid med Kommunernes Landsforening. Temaet om lærernes tjenestetid ligger ikke i PISA-rapporten.

Flere af de forskere, der kommer til orde i dækningen af PISA, tager således afsæt i PISA. Men PISA bruges i realiteten blot som legitim anledning til at lede mediedagsordnen i andre retninger, mod henholdsvis modersmålsundervisning, lærernes tjenestetidsaftale etc.

Politikere har flere underkategorier: Der er partierne, som primært udtaler sig gennem de uddannelsespolitiske ordførere, der er repræsentanter for regeringen, primært undervisningsministeren og statsministeren, der er kommunalpolitikere, herunder repræsentanter for KL. Endelig er der en gruppe af folketingskandidater. De er især fremtrædende i Jyske Vestkysten, hvor stort set alle læserbidrag i perioden er underskrevet af folketingskandidater. De jyske folketingskandidater er en væsentlig del af den blå del af søjlen med politikere. I den sammenhæng har det selvfølgelig betydning, at folketingsvalget er nært forestående. Ligesom nogle forskere kan bruge PISA som anledning til at påpege betydningen af eget forskningsfelt, så kan folketingskandidater benytte PISA som anledning til at markere partipolitiske synspunkter.

Kategorien, *de berørte*, omfatter dem, der er direkte involverede i skolehverdagen: Skoleledere, lærere, elever samt forældre kommer til orde, fortrinsvis i reportager, portrætter og enqueter. Det er karakteristisk, at det først og fremmest er i avisernes egenproducerede artikler, at de direkte berørte kommer til orde.

Interesseorganisationer er den sidste kategori. En række interesseorganisationer markerer synspunkter i perioden. Ud over den mest fremtrædende interesseorganisation på området, Danmarks Lærerforening, markerer Dansk Arbejdsgiverforening sig, Dansk Industri, Kommunernes Landsforening, forældreorganisationen Skole og Samfund, Skolelevernes organisation og Danmarks Skolelederforening sig i debatten. Der kommer også aktører til orde, som ikke repræsenterer interesseorganisationer, men alligevel repræsenterer interesser. Det gælder fx Naturvidenskabeligt Fakultet på Københavns Universitet, der markerer behov for mere naturvidenskabelig uddannelse.

Inden for samtlige kategorier er en del af aktørerne fra udlandet. Flere medier har udtalelser, reportager m.m. fra udlandet, hvor skoleledere, politikere, forskere, skoleelever og lærere kommer til orde. Interessen er ikke overraskende

størst for de finske skoleforhold, men også skoleforhold i Sverige, Tyskland og England bliver beskrevet.

Forskning som anledning

Den kvantitative indholdsanalyse viser, at på trods af en omfattende mediedækning af PISA 2003, er der kun få artikler i nyhedsmedierne, som fortæller om selve PISA-undersøgelsen.

Der er således en omfattende mediedækning af PISA-undersøgelsen, men den omhandler stort set ikke den forskningsbaserede viden, der fortælles om i PISA-rapporten. I mediedækningen fremstår PISA-undersøgelsen i stedet som en anledning til at tage andre temaer med tilknytning til folkeskolen op. Trukket skarpt op, er det ikke det forskningsmæssige indhold i PISA, der har fået plads i medierne. Det forskningsmæssige indhold i PISA fremstår i stedet som en anledning til at tage andre temaer op. Forskningen bliver brugt som en anledning.

Dette forhold må både ses i forhold til den specifikke kontekst, PISA indgår i, og i forhold til generelle forhold omkring repræsentationen af forskning i medierne.

Andre empiriske undersøgelser af, hvordan forskning fremtræder i massemedierne, viser som omtalt i kapitel 4, at forskning sjældent omtales i sin egen ret, men oftest i forbindelse med andre aktuelle begivenheder. Det er altså et generelt træk, at forskning bliver en anledning til at tage andre emner op. Selvom forskningsrapporter ofte er den konkrete anledning til medieomtale af forskning, sker det oftest, når rapporten kan sættes i relation til aktuelle begivenheder. I medierne er forskning ikke interessant i sig selv, forskning er interessant, når den kan relateres til andre aktuelle spørgsmål, der er på mediernes dagsorden. I den forstand er det ikke atypisk, når den forskningsbaserede viden i PISA-rapporten stort set ikke omtales i mediedækningen, og at oplysningerne om selve forskningsprojektet kun er sporadiske.

Men den specifikke kontekst, PISA 2003 indgår i, har også betydning. Det tema, som er mest fremtrædende i forbindelse med PISA 2003, er de politiske forhandlinger, og der er flere forhold omkring PISA 2003, som skærper mediernes interesse for de politiske forhandlingsspil. Der er det nærtstående folketingsvalg, som øger politikernes behov for at markere partipolitiske synspunkter, og mediernes interesse for at belyse partipolitiske synspunkter.

Men der er også den politiske forhandlingsproces omkring folkeskolen, som PISA 2003 er en del af. Det uddannelsesreview, som OECD tilbød Danmark, blev fulgt op af forhandlinger mellem de berørte interesseorganisationer. I lang tid inden offentliggørelsen af PISA-rapporten har politikere og interesseorganisationerne på området således forhandlet om ændringer på folkeskoleområdet. Det kan tænkes at

influere på mediedækningen på to måder. Dels har aktørerne på området haft en afklaringsproces forud for offentliggørelsen af PISA omkring holdninger samt en skærpet bevidsthed omkring andre aktørers holdninger. Dels har disse forhandlinger forholdt sig til de temaer, som OECD's uddannelsesreview har peget på, jf Østergaard, 2004. Det vil sige, at en række aktører på folkeskoleområdet har været 'kørt i stilling' forud for offentliggørelsen af PISA-rapporten, og at de har været 'kørt i stilling' i forhold til de temaer, som OECD's review har peget på.

Da analysen her ikke forholder sig til agenda building processen (Fenton et al, 1998), men kun til de medietekster, som er resultatet af processen, giver analysen intet empirisk belæg for at sige, at der er en sådan årsagssammenhæng. Hvad analysen af mediedækningen imidlertid peger på, er, at der er meget stort sammenfald mellem de temaer, der har været politisk drøftet i kølvandet på OECD's uddannelsesreview, og så de temaer, som fylder mest i mediedækningen.

Der er kort sagt stort sammenfald mellem temaerne for de politiske forhandlinger og de temaer, medierne fokuserer på. Og disse temaer er ikke de samme som PISA-rapporten fokuserer på. Rapporten dokumenterer måling af elevernes faglige og sociale kompetencer, og selvom dette fokus selvfølgelig er bestemt af den formålsbeskrivelse for PISA, som OECD har udformet, så etablerer OECD en mere handlingsorienteret dagsorden med udformningen af et uddannelsesreview. På den måde har de aktuelle politiske forhandlinger formentlig præget den tolkning, som interesseorganisationerne har haft af PISA-undersøgelsen.

Det er derfor heller ikke underligt, at de aktører, som kommer mest til orde, er politikere, primært partiernes uddannelsesordførere samt undervisningsministeren og (sjældnere) statsministeren. Dernæst interesseorganisationer, især Danmarks Lærerforening, men også stærke erhvervsinteresser som Dansk Arbejdsgiverforening og Dansk Industri. 'De berørte', dvs. lærere, skoleledere, forældre samt elever kommer næsten lige så meget orde som interesseorganisationerne. Men hvor interesseorganisationerne først og fremmest kommer til orde i det redaktionelle stof, kommer de berørte til orde lige ofte i det redaktionelle stof og i læserstoffet.

Den kvantitative indholdsanalyse viser, at der er ganske væsentlige forskelle på, hvad der er på mediedagsordenen, og hvad der er rapportens væsentligste temaer. Analysen viser også, at PISA i høj grad behandles som et politisk spørgsmål, og at det først og fremmest er politikere, der kommer til orde om PISA.

Men det betyder ikke, at PISA kun er et politisk spørgsmål. Artiklerne i hele den undersøgte periode er netop karakteriseret ved, at de politiske spørgsmål knyttes til PISA-undersøgelsen. Det er ikke kun politiske spørgsmål, det er politiske spørgsmål relateret til en forskningsrapport. Det er derfor også interessant, hvordan forskningen omtales i medierne, og hvordan forskningen knyttes til de politiske spørgsmål.

Men det er jo ikke kun sammenhængen mellem temaer, der siger noget om ligheder og forskelle. Det er nok så meget den forståelsesramme, der tilbydes. Derfor analyserer jeg i næste kapitel de forståelsesrammer, som fremtræder i mediedækningen.

8. Kapitel: Forståelsesrammer

I kapitel 7 præsenterede jeg en kvantitativ indholdsanalyse af mediedækningen i de fleste danske dagblade i perioden fra offentliggørelsen af PISA-rapporten den 6. december 2004, til mediedækningen fader ud lige før jul. Denne indholdsanalyse viste bl.a., at størstedelen af mediedækningen ikke forholdt sig til den forskningsbaserede viden, der er repræsenteret i rapporten om PISA 2003, men først og fremmest brugte undersøgelsen som anledning til at tage andre temaer op.

Det analytiske fokus er nu på den del af mediedækningen, som faktisk fortæller om PISA 2003 – hvad fortælles her? Hvilke oplysninger om PISA 2003 stilles til rådighed for mediebrugerne? Og hvordan fortælles om PISA 2003? Hvilken forståelse af PISA 2003 lægger teksterne op til? Kort sagt: i det omfang, der sker en formidling af forskningsbaseret viden, hvad er så karakteristisk for denne formidling?

Disse spørgsmål må besvares med baggrund i mediedækningens allertidligste fase, fordi den kvantitative indholdsanalyse viste, at de artikler, som forholdt sig mest til det forskningsbaserede indhold i PISA-rapporten, blev bragt de to dage lige efter offentliggørelsen. Det empiriske grundlag for denne del af analysen er derfor mediedækningen den 7. og 8. december.

Det teoretiske grundlag for denne kvalitative del af analysen findes i dagsordens-teoriens andet niveau, som har fokus på, hvordan medierne beskriver et givent emne (kap. 5). Analysens centrale begreb er 'frame', dvs. den forståelsesramme, som medierne sætter emnet ind i.

Kapitlet starter med en redegørelse for begrebet frame, og hvordan det anvendes i analysen. Dernæst beskrives på baggrund af mediedækningen den 7. og 8. december tre frames, som jeg har identificeret i materialet: 'dårlig disciplin', dårlig kvalitet' samt 'sædvanlige tabere'.

Men det var jo ikke kun nyhedsmedierne, der skrev om PISA 2003. PISA blev flittigt debatteret i medier, som henvender sig til de professionelle på området, bl.a. Lærerforeningens medlemsblad, Folkeskolen, men også fx bladet for 'beslutningstagere', Mandag Morgen. Kapitlet slutter derfor med en undersøgelse af forskelle på forståelsesrammerne i dagspressen og forståelsesrammerne i udvalgte medier i denne mere professionelle offentlighed.

Frames

Analysen tager som nævnt udgangspunkt i dagsordensteorien, som er en almindelig anvendt teoretisk baggrund for empiriske studier af mediedækning (se fx Hjarvard, 2004; Ørsten, 2004, Laursen, 2001; de Vreese, 2001). I denne kvalitative analyse tager jeg udgangspunkt i 'dagsordensteoriens andet niveau', hvor man beskæftiger sig med, *hvordan* temaerne beskrives i medierne (Ghanem, 1997).

Begrebet frames har rødder i både sociologien og i psykologien. Sociologen Erving Goffmann har beskrevet, hvordan frames gør det muligt at forholde sig til uventede hændelser ved at forstå dem i forhold til kendte frames. Psykologerne Kahneman og Tversky har beskrevet, hvordan frames har betydning for, om og hvordan et problem bliver forstået (de Vreese, 2001). Derfor er frames en relevant indgang til en analyse, der sigter mod at beskrive den kognitive forståelse, som en tekst tilbyder. Og da afhandlingens empiriske spørgsmål netop handler om, hvilken viden om PISA 2003 der stilles til rådighed for mediebrugerne, er den samlede forståelse, bl.a. de kognitive aspekter, vigtige i analysen. Specielt i forhold til omtale af forskningsstof er den kognitive dimension relevant at undersøge, fordi forskningsstof i højere grad, end fx livsstilsstof eller kriminalstof, involverer kognitive aspekter.

Jeg tager udgangspunkt i den amerikanske medieforsker, Robert M. Entmans, forståelse af frame (Entman, 1993), hvor en frame beskrives som den centrale organiserende idé for nyhedsindholdet. En frame støtter en kontekst og foreslår, hvordan et emne forstås.

Det sker ved, at frames:

- Definerer problemer, dvs. beskriver en årsagssammenhæng, ofte med cost/benefit beskrivelser i forhold til kulturelle værdier
- Diagnosticerer årsager ved at identificere de kræfter, der skaber problemet
- Foretager moralske vurderinger ved at evaluere de implicerede handlinger
- Foreslår, hvordan problemet kan afhjælpes (Entman, 1993: 52).

Framingen sker ifølge Entman fire steder i kommunikationsprocessen. For det første hos afsenderen, der foretager bevidste eller ubevidste valg om tekstens indhold, og i den proces er guidede af de frames, der ligger i hendes egen forståelse af verden. For det andet manifesteres frames i teksten gennem valg af ord, fraser, stereotype forestillinger og informationskilder samt sætninger, grupperinger af facts eller vurderinger inden for bestemte temaer. For det tredje hos mediebrugeren, hvis tænkning og vurdering af emnet muligvis er anderledes end den, der fremstår i

teksten og den, afsenderen intenderede. Entman understreger, at det ligger i forståelsen af framingbegrebet, at frames antages at have en effekt på størstedelen af publikum, men ikke en universel effekt på alle (ibid.: 54). For det fjerde i kulturen, som Entman beskriver som et lager af fælles frames, der kan aktiveres (ibid.: 52-53).

Materialet for den aktuelle analyse er medietekster, og analysen forholder sig til de frames, der manifesteres i teksten. Analysen er bygget op om en nærlæsning af samtlige artikler om PISA i hvert enkelt medie. Fokus er på bestemmelsen af de fire elementer, Entmann beskriver som definerende for frames. Når man nærlæser de enkelte medier, hvordan beskriver de så, hvad der er problemet, hvad der er årsagen, og hvilke handlemuligheder der er?

Derfor stiller jeg følgende spørgsmål til teksten:

- Hvilke problemer defineres i teksten?
- Hvilke årsagssammenhænge præsenteres - hvilke årsager til problemet diagnosticeres?
- Hvilke moralske vurderinger foretages (gennem evaluering af de implicerede handlinger)?
- Hvilke løsninger foreslås – direkte eller indirekte i teksten?

En sådan beskrivelse af forståelsesrammer²⁸ gør det muligt at sammenligne medieteksterne med PISA-rapporten, fordi PISA-rapporten også er problemorienteret i sin opbygning. Undersøgelsens primære formål er ganske vist måling af en række faglige og sociale kompetencer, men i rapportens konkluderende afsnit sættes disse målinger ind i årsagssammenhænge (hvilke målinger viser problematiske resultater, hvilke årsager er der til resultaterne) og i handlingsorienterede sammenhænge: hvordan kan resultaterne forbedres?

Netop med en analyse af de forståelsesrammer, der ligger i mediedækningen, bliver det muligt at sammenligne med de forståelsesrammer, PISA-rapporten udtrykker, og at beskrive, hvor tæt rapporten og mediedækningen er på hinanden med hensyn til, hvordan problemerne defineres og beskrives.

Denne forståelse af frames er især relevant i forhold til journalistiske artikler, som formidler forskningsbaseret viden, i det omfang forskning er en søgen efter kausalsammenhænge. Dette kapitel er således en empirisk belysning af afhandlingens teoretiske spørgsmål om mulighederne for at kommunikere forskning i massemedierne. De ideale fordringer om universiteternes forskningsformidling (som omtalt i kap. 1) handler bl.a. om forskningen som rationelt grundlag for samfundsmæssig

²⁸ Jeg bruger begrebet frame i den betydning, som Entmann bruger det, og når jeg andre steder i teksten bruger begrebet forståelsesramme, bruges det i samme betydning. Denne brug af et dansk og et engelsk begreb i flæng, skyldes, at det nogle steder i teksten forekommer mig mest naturligt at bruge det danske begreb, andre steder det engelske.

debat og politisk beslutningstagen. I hvilket omfang indfries disse forventninger i denne konkrete case?

Det empiriske materiale

Det empiriske grundlag for denne del af analysen er mediedækningen d. 7. og 8. december. Det er de to første dage i mediedækningen af PISA-rapporten, og det er de to dage, der ifølge den kvantitative indholdsanalyse (kap. 7) har flest artikler, der forholder sig til selve PISA-undersøgelsen. Analysen er foretaget på baggrund af fotokopier af artiklerne. Ud over de aviser, som indgår i den kvantitative undersøgelse, inddrager jeg her tillige Middagsradioavisen.

Analysen af de dominerende forståelsesrammer bygger på den totale mediedækning d. 7. og 8. december. Derudover inddrages til perspektivering nogle medier, der henvender sig til dem, der er professionelt engagerede i folkeskolen. Hvilke forståelsesrammer etableres her? Er der forskelle i forhold til dagspressen? De valgte medier er lærernes fagblad Folkeskolen og dette fagblads internetbaserede nyhedstjeneste, folkeskolen.dk samt ugebrevet Mandag Morgen.

De enkelte mediers dækning af PISA-undersøgelsen

Den følgende analyse er baseret på en læsning af *samtlig*e artikler i materialet den 7. og 8. december. Teksterne er analyseret med henblik på at identificere den forståelsesramme, der præsenteres. Det vil sige, at jeg har ledt efter, hvordan teksterne definerer problemer, beskriver årsagssammenhænge, foretager moralske vurderinger og præsenterer løsningsforslag. Dernæst har jeg undersøgt, på hvilke måder forskningsrapport eller forskere indgår i disse forståelsesrammer.

Fremstillingen af analysen er bygget op om de enkelte mediers dækning og en afsluttende fremhævelse af de væsentlige karakteristiske træk i den samlede mediedækning. Endelig perspektiverer jeg denne dækning i nyhedsmedierne ved at sammenligne den med dækningen i et udvalg af medier, som henvender sig til professionelle inden folkeskoleområdet.

Jyllands-Posten

Jyllands-Posten er det medie, som bringer mest stof om PISA-undersøgelsen. Med den høje prioritering undrer det ikke, at undersøgelsen får plads som forsidehistorie i Jyllands-Posten den 7. december. Det er en illustreret artikel med overskriften:

‘Undersøgelse: Mere disciplin i skolerne’

Artiklen fylder ca. halvdelen af forsiden. I overskriften tildeles forskningen²⁹ hovedrollen som den, der kan påpege, at der er behov for mere disciplin i skolerne. Kolonet efter 'undersøgelse' indikerer et udsagn, og at udsagnet stammer fra en undersøgelse.

I manchetten uddybes, hvad disciplinen skal føre til:

'Disciplin skal være med til at forbedre danske resultater i internationale undersøgelser.'

Hermed er præsenteret en løsning: mere disciplin, mens det problem, mere disciplin skal afhjælpe, først præsenteres i brødteksten. Det er også her, der etableres en årsagssammenhæng: Eleverne klarer sig dårligt, fordi der er for lidt disciplin i skolen. Avisen skriver:

'Disciplinen i danske skoler er for slap, og det går ud over den faglige kunnen.'

De informationer, læseren får om PISA, er altså, at disciplinen i danske skoler er for slap, og at det går ud over elevernes faglige kunnen. Der er en kraftig styrkemarkør her: det er nemlig: 'et *klart* resultat'.

Der er i alt 3 linier i artiklen, som giver andre faktuelle oplysninger om undersøgelsen: at PISA-undersøgelsen netop er offentliggjort, at undersøgelsen tester danske elevers færdigheder i matematik, naturfag, læsning og problemløsning, og at Danmark er fjerdesidst i naturfag blandt OECD-landene.

Resten af artiklen er udtalelser fra politikere, både ministeren og oppositionen samt PISA-forsker Niels Egelund og forskellige interesseorganisationer: Kommunernes Landsforening, Danmarks Lærereforening (DLF), Skolelederforeningen under DLF samt Danske Skoleelever.

Artiklens klare fokus er altså, at der mangler disciplin i folkeskolen, og det er præcis denne forståelse, der udbygges i den øvrige dækning af PISA i Jyllands-Posten den dag. Dækningen i øvrigt består af en reportage fra fysikundervisning i en 8. klasse, to større faktabokse samt to artikler, hvoraf den ene uddyber resultater fra PISA, og den anden omhandler politisk uenighed.

Den artikel inden i avisen, som uddyber beskrivelsen af undersøgelsens resultater, appellerer til international kappestrid og angsten for at falde igennem i international konkurrence:

²⁹ Jeg skelner i denne analyse ikke mellem "undersøgelse" og "forskning". Jeg mener, at begreberne bruges i flæng i daglig tale og dermed også i medietekster. Distinktionen mellem dem hører til i den videnskabelige offentlighed (jf. i øvrigt min argumentation i kapitel 6 for, at kommunikation om PISA-undersøgelserne kan analyseres som kommunikation om forskning).

'Danmark er milevidt fra internationale guldmedaljer, når det gælder skolekundskaber ...'

Problemets alvor – ikke mindst for dansk erhvervsliv - understreges af en udtalelse fra forskningschefen i Dansk Industri, der kritiserer den nuværende regering for ikke at have taget fat på de ældre årgange blandt skoleeleverne. Hun er meget bekymret for Danmarks internationale konkurrenceevne:

'Hvem skal bygge regeringens vision om det højteknologiske samfund, når danske elever er på en international 31. plads?'

Problemet er hermed ikke blot defineret, dets alvorlige karakter er præciseret.

Ministeren citeres for, at PISA-resultaterne er en falliterklæring for den skolepolitik, som Socialdemokratiet førte i 90'erne. Så den kritik, Dansk Industri rejser af det faglige niveau i den danske folkeskole, sender ministeren videre til Socialdemokratiet.

Resten af artiklen beskriver flere af undersøgelsens resultater og uddyber dermed beskrivelsen af de dårlige PISA-resultater: Danmark er dårlig til at bryde den sociale arv, pigerne sakker bagud i forhold til drengene i matematik, IT og ikke mindst i naturfag. Disse oplysninger findes i de korte nyhedstelegrammer, Ritzau udsendte. Der præsenteres hermed forskningsmæssigt belæg for, at ikke blot manglende disciplin, men også mange andre forhold i den danske folkeskole er kritisable.

En enkelt årsag, nemlig lærernes faglighed, får særlig vægt, fordi en forsker kommer på banen og præsenterer den. Forskeren peger på, at lærernes faglighed ikke vægtes i skemalægningen på skolerne. Derfor får eleverne ikke altid de lærere, der er fagligt bedst kvalificerede i faget.

En anden artikel handler om de politiske uenigheder om test. Ministerens forslag beskrives, og modstanden fra de større partier beskrives. Her præsenteres kort sagt en løsning på problemet med folkeskolens dårlige resultater: Flere test. Men denne løsning er vanskelig at realiseres på grund af politiske uenigheder.

I faktabokse bringes flere oplysninger om PISA-undersøgelsen. Dels eksempler på to opgaver fra PISA (der findes i rapporten), dels en rangliste over landenes præstationer i læsning, matematik og naturfag. I boksen angives med pile, at Danmark er dumpet ned ad ranglisten siden sidste undersøgelse. Det giver en overbevisende visuel demonstration af, at det går tilbage for Danmark. Derudover beskrives meget kort nogle af resultaterne vedr. matematik, læsning, problemløsning og naturfag. Fx:

'Danske elever klarer sig dårligere i læsning end i 2000.' ...
'Danmark har store vanskeligheder med at bryde den sociale arv.'

Det er korte udsagn,³⁰ hvor de forudsætninger, de forskningsbaserede konklusioner bygger på, ikke er med. Andre undersøgelser af forskningsstof i medierne peger på samme tendens til, at medierne udelader forudsætninger for konklusioner (jf. kap. 4). Og naturligvis kan teoretiske og metodiske forudsætninger for forskningsbaserede konklusioner heller ikke beskrives i nyhedsmedierne. Det videnskabelige samfund og offentligheden er (som beskrevet i kap. 3) to vidt forskellige kontekster, og derfor vil der også være indholdsmæssige forskelle. Korte statements er formmæssigt velegnede til den hurtige orientering og overblikket over dagens nyheder, som er en læserforventning til nyhedsmedierne.

Jyllands-Posten bringer samme dag en reportage, der illustrerer disciplin-problemet. Det er en reportage, som starter med fysikundervisning i en 8. klasse og fortsætter på lærerværelset. Reportagen beskriver en udisciplineret 8. klasse, hvor eleverne ikke tager notits af læreren:

'... en mindre lydbølge af teenagefnis ... Og snakket bliver der også i dag. Eller rettere sunget, klappet i hænderne og råbt sporadisk efter sidemanden, så Pernille må gentage sine beskeder igen og igen.'

Læreren, Pernille, beskrives som en '28-årig' lærer, der 'konstant balancerer mellem en venlig og bestemt tone.' Ved at nævne alderen, som i princippet er en irrelevant oplysning i forhold til hendes funktion som lærer, henledes opmærksomheden på, at hun er ung og ikke kan have mange års erfaring som lærer. Manglen på disciplin og seriøsitet er faktisk allerede slået an på forsiden med et billede af Pernille foran tavlen og en billedtekst, der fortæller, at eleverne spontant synger den kendte børnesang 'Fy, fy, skamme ...' Sangens omkvæd ikke blot citeres, det fremhæves som en lille overskrift. Det er ikke normal praksis at bruge overskrifter i billedtekster.

Reportagen fortsætter på lærerværelset, hvor forskellige lærere citeres for at mene, at test er en dårlig ide, og at børnene lærer præcis, hvad de skal i forhold til folkeskolens formålsparagraf, nemlig 'at tænke selv, at arbejde i netværk og have empati med andre mennesker ...' og at test blot vil ødelægge elevernes interesse for faget. Eleverne citeres for gerne at ville have flere test og mere disciplin. I øvrigt mener de, at fysik er mere kedeligt end de andre fag. Deres interesse for faget er åbenbart ikke så stor, som deres lærere tror.

Således fremstår lærernes udsagn utroværdige: reportagen viser en undervisning, der ikke fungerer, fordi børnene er udisciplinerede. Eleverne citeres for at efterlyse mere disciplin og flere test – stik modsat hvad lærerne giver udtryk for. Så lærerne er

³⁰ Udsagnene bygger på Ritzau-telegrammerne.

tilsyneladende ude af stand til at se, hvad der foregår lige for øjnene af dem. Vi har her en 'virkelighedsskildring' af det problem, forsidehistorien fortæller, at forskningen har påvist. Beskrivelsen af en undervisningssituation, hvor eleverne ikke tager undervisningen seriøst, anskueliggør og levendegør den forskningsmæssige pointe om, at manglende disciplin giver dårlige faglige resultater. Det er den journalistiske 'Don't tell it, show it', der her sætter mennesker og konkrete oplevelser i spil som argument for mere disciplin og flere test i skolen. At lærerne i artiklen argumenterer mod test, understreger blot, at de ikke ser elevernes behov.

Set under ét har Jyllands-Posten altså denne første dag en forsidehistorie, hvor nyheden er, at forskningen har påvist dårlig disciplin som årsag til dårlige skolepræstationer i Danmark. Alvoren i problemet beskrives i artiklen inden i bladet, hvor en væsentlig interesseorganisation som Dansk Industri udtrykker sin bekymring. Dokumentationen for problemet findes i faktabokse med angivelse af talmateriale fra undersøgelsen, hvor Danmark konkret visuelt er placeret nede på en rangliste, og endda med en nedadgående retning i forhold til sidste undersøgelse. Enkelte konklusioner fra rapporten udtrykkes i kort form, som statements om dårlige resultater i den danske folkeskole, og endelig bringes reportagen som den konkrete, den oplevede, beskrivelse af problemet.

Forskningsrapporten om PISA er kort sagt anledningen til, at Jyllands-Posten tager disciplinproblemet op. I forhold til rapporten som helhed, har Jyllands-Posten større vægt på disciplinspørgsmålet, end rapporten har. Rapporten er primært en anledning til at tage disciplinspørgsmålet op.

De journalistiske genrer som reportage og interview bidrager både til at gøre problematikken konkret og vedkommende, og til at argumentere for problemstillingens relevans og 'sandhed'. Reportagen kan både ses som en måde at eksemplificere (formidle) et problem – eller et forskningsresultat – på, og som et argument for, at disciplin er et problem 'ude i virkeligheden'. Udtalelserne viser, at vigtige interessenter i samfundet anser dette problem for vigtigt. Set i sammenhæng udgør artiklerne en argumentation for, at disciplinen i danske skoler skal strammes kraftigt op.

Løsninger

Dagen efter, den 8. december, bringer Jyllands-Posten fire artikler og to faktabokse. Denne dag har avisen fokus på læsefærdigheder. Læsefærdigheder var fokus for sidste PISA-undersøgelse, ikke denne, så i den forstand er emnet et lidt malplaceret valg i forhold til PISA 2003. På den anden side måles samtlige kompetenceområder i samtlige PISA-undersøgelser, så der er også en nyhedsvinkel på læsefærdigheder. Men det er faktisk ikke den, avisen vælger.

Avisen fokuserer i stedet på løsninger: hvad man kan gøre ved de dårlige læsefærdigheder. Den ene artikel har udtalelser fra tre eksperter: en PISA-forsker, formanden for Dansklærerforeningens Folkeskoleafdeling samt formanden for Grundskolerådet. De skal alle besvare spørgsmålet om, hvordan danske skoleelever kan forbedre deres læsefærdigheder. Når artiklen udelukkende fokuserer på løsningsmuligheder, ligger det implicit i artiklen, at det problem, som løsningsmulighederne omhandler, rent faktisk er en realitet. Det er ikke problemets eksistens eller karakter, der er til diskussion. Det er udelukkende løsningsmulighederne, der behandles. To af de adspurgte peger på bedre uddannelse til lærerne, den tredje på bedre evalueringskultur i skolen. Både lærernes uddannelse og evaluering eller test er nævnt blandt de seks brede temaer, som anbefalingerne i OECDs uddannelsesreview er rubriceret i (Østergaard, 2004).

En anden artikel handler om regeringens løsningsmodel, nemlig en national handlingsplan for læsning, som bl.a. indbefatter test. Her er fokus dog på de politiske diskussioner, ikke de pædagogiske. Det centrale i artiklen er, at partier uden for regeringen ikke er imod den nationale handlingsplan, men peger på at sådan en plan kræver penge.

Et illustreret interview præsenterer en skoleleder, der er imod flere test. Det beskrives i artiklen, at kommunen stiller krav om jævnlige test, så hun har mange erfaringer på området. Teksten tillægger hendes argumentation vægt ved at præsentere hende som en flittig bruger af test; erfaringsgrundlaget er i orden. Vi har altså her en erfaren praktiker, som taler imod regeringens forslag om flere test. Artiklen kan ses som et svar på artiklen dagen før, hvor ministeren argumenterede for test. Hvis artiklen ses på den måde, kan man se de to artikler i sammenhæng etablere en form for dialog, eller i hvert en modstilling af argumenter omkring test. Det er bemærkelsesværdigt, fordi synspunkter ellers sjældent kommer i dialog i dækningen af PISA. Det er selvfølgelig også en dialog med begrænsninger, for skolelederens argumenter bliver ikke imødegået af ministeren eller andre. Dialogen rækker ikke længere end, at ministerens synspunkt bliver imødegået af praktikerens – men uden at skolelederen eksplicit referer til ministerens forslag.

En fjerde artikel udpeger en årsag til de dårlige PISA-præstationer: 'For lidt fokus på de ældre skoleelever'. Artiklen udpeger dog også andre årsager: Den negative sociale arv, og at forældrene ikke følger op med læsning derhjemme. Artiklen ledsages af en faktaboks med en PISA-opgave i læsning. En anden faktaboks forklarer, hvordan PISA definerer skalaen for elevernes læsefærdigheder.

Hvor PISA-undersøgelsen den 7. december bruges som anledning til at argumentere for, at disciplin er skolens største problem, handler dækningen den 8. december mest om løsninger på skolens problemer. PISA-undersøgelsen fylder endnu mindre i dækningen denne dag end dagen før. De aktører, der kommer til orde omkring løsninger, er politikere, praktikere og interesseorganisationer - og en enkelt forsker. I

alt citeres to PISA-forskere denne dag. Den ene i forhold til løsninger ved at pege på, at løsningen på folkeskolens dårlige resultater kunne være mere efteruddannelse af lærerne. Den anden forsker bidrager til beskrivelsen af problemet med flere generelle facts om læsefærdigheder, men disse facts stammer ikke fra PISA-undersøgelsen.

Alt i alt kan man sige, at selvom PISA-undersøgelsens afsnit vedrørende disciplin ikke står centralt i rapporten, står disciplinspørgsmålet centralt i Jyllands-Postens dækning. Det karakteristiske for måden, disciplinspørgsmålet dækkes på, er, at hovedhistorien er en argumenterende tekst, og når artiklerne ses i sammenhæng, fungerer de som en uddybende argumentation for, at disciplinmangel er et stort problem i folkeskolen.

Berlingske Tidende

I Berlingske Tidende har PISA også en høj prioritet. Avisen bringer ikke mindre end 12 artikler om PISA d. 7. december. Lige som i Jyllands-Posten udpeger hovedartiklen disciplin-mangel som årsag til, at folkeskolen er 'dumpet'.

Artiklen i Berlingske Tidende er bygget op ligesom artiklen i Jyllands-Posten, hvor første afsnit er en uddybning af disciplinproblemet:

'De larmer og hører ikke efter, hvad læreren siger. Mangel på disciplin er så stort et problem i skolen, at det har direkte indflydelse på, hvor meget eleverne lærer. Det viser OECDs internationale PISA-undersøgelse af 15-16 årige skoleelevers kunnen.'

Brødteksten er en omformulering af manchetten, men bringer dog yderligere to informationer: Dels at undersøgelsen er OECDs PISA-undersøgelse, dels at den har undersøgt de 15-16 årige skoleelevers kunnen.

Herefter sammenlignes med PISA 2000: Som i den første undersøgelse for tre år siden klarer Danmark sig dårligt. Hvor dårligt Danmark klarer sig, uddybes i et typisk hverdagsprog uden nogen egentlig måling:

'... nogenlunde i matematik, pænt i tværfaglig problemløsning, sløjt i læsning og rigtig skidt i naturfag.'

Terminologien kobler her til hverdagslivet med brug af udtrykkene 'nogenlunde', 'pænt', 'sløjt' og 'rigtigt skidt'. Det er udtryk som en (skuffet) forælder kunne kommentere en karakterbog med.

Artiklens vinkel er heller ikke en minutiøs gengivelse af en videnskabelig rapport – eller blot PISA-resultaterne generelt. Vinklen er det ene udsagn om disciplin. Det uddybes med et citat fra rapporten:

‘[Disciplin er] en betydningsfuld faktor for elevresultater – og vel at mærke en faktor, som skoler kan stille noget op over for’, fremgår det af rapporten.’

Hvad skolerne kan stille op med disciplinære problemer, uddybes med to citater. Dels har PISA-forskeren Niels Egelund en udtalelse, hvor han anviser klare, politiske handlemuligheder:

‘Hvis reglerne overtrædes, bør man tage straffeforanstaltninger som bortvisning fra skolen i brug. Jeg mener også, man kan straffe forældrene økonomisk for børnenes dårlige opførsel på samme måde, som Bendt Bendtsen har foreslået en straf for pjæk...’

Citatet her er klart handleanvisende: bortvisning fra skolen og økonomisk straf til forældrene. Begge handlemuligheder ligger egentlig uden for Egelunds kompetencefelt som forsker i uddannelsesspørgsmål. Det er i hvert fald ikke handlemuligheder inden for det pædagogiske felt, eller inden for skolens eget beslutningsområde. Hvis disse handlemuligheder skal realiseres, kræver det politiske beslutninger. Egelund refererer faktisk også eksplicit til Bendt Bendtsens forslag om økonomisk straf til forældrene. Han forsøger således ikke at holde sine udtalelser inden for det område, han har forsket i. Men han får sin forskningsmæssige troværdighed og autoritet med over i det politiske domæne ved at blive præsenteret som professor og som ansat på Danmarks Pædagogiske Universitet.

Artiklen underbygger Egelunds forslag ved at følge op med en udtalelse fra Bjørn Dahl, der er formand for Kommunernes Landsforenings børne- og kulturudvalg. Han ‘efterlyser også mere ansvarlige forældre.’ Med ordet ‘også’ indikeres, at de to citater har indhold, der ligner hinanden. Strengt taget siger Bjørn Dahls citat intet om Egelunds politiske forslag:

‘Det er ikke samfundets børn. Det er fars og mors. Børnene skal lære respekt hjemmefra. Det kan lyde reaktionært og gammeldags, men det er nødvendigt, samtidigt med at skolerne må indføre ordensregler, der skal overholdes.’

Ligheden mellem Bjørn Dahl og Egelund ligger i, at begge er interesseret i at øge disciplinen, men Dahl er i modsætning til Egelund ikke handlingsorienteret. Hvor Egelund bolttrer sig på det politiske domæne – med sin forskerautoritet – bevæger Dahl sig på et ideologisk moralsk domæne. Dahls hovedbudskab er, at forældrene skal tage ansvar for at opdrage børnene ordentligt. Hvilke midler der skal tages i brug, nævner Dahl intet om – bortset fra den lidt upræcise udtalelse om, at ‘skolerne skal indføre ordensregler, som skal overholdes.’

Artiklens budskab om, at disciplin er hovedproblemet, underbygges med en henvisning til yderligere en forskningsrapport:

'I rapporten 'De gode eksempler', som Undervisningsministeriet offentliggjorde for nylig, blev det ligeledes fremhævet, at skoler med disciplin, orden og ledelse får de bedste resultater.'

Der er nu to forskningsrapporter, der peger på, at disciplin er den vigtigste forudsætning for gode skoleresultater. Begge rapporters udsagn beskrives med kraftige styrkemarkører: PISA påviser, at disciplin har 'direkte indflydelse' og rapporten 'De gode eksempler' 'fremhæver' sammenhængen mellem disciplin og gode resultater.

Artiklen har altså fremdraget to forskningsmæssige belæg for, at disciplin er folkeskolens største problem. Artiklen fortsætter sin argumentation ved at lade ansvarlige på området udtale sig om, hvordan der nu bør handles. Skoleledernes formand, Erik Lorentzen, udtaler:

'Vi er kommet dertil, at skolelederne skal være med til at blande sig i valget af metode.'

I udtrykket 'vi er kommet dertil' ligger, at en proces mod dårligt har været i gang længe, og at denne proces nu har nået et punkt, hvor der fordres handling.

Og der er handling på vej:

'Samtidig har undervisningsminister Ulla Tørnæs (V) bebudet, at hun vil ændre folkeskoleloven, så der indføres seks obligatoriske, nationale test fra 2. til 8. skoleår.'

Ved at sætte denne udtalelse fra undervisningsministeren om test umiddelbart efter Lorentzens udtalelse om, hvor alvorligt problemet er, og ved at knytte de to sætninger sammen ved brug af ordet 'samtidig', bliver problemet disciplin koblet til løsningen test.

Der er ingen eksplicit argumentation for, at de to forhold har en kausalsammenhæng, men teksten etablerer alligevel en sammenhæng alene i kraft af sin struktur og rækkefølgen i udsagnene.

Forsikringen, om at den ansvarlige minister vil gøre noget ved sagen, punkteres dog straks af en hindring:

'Lærerne er imod flere test.'

Denne konstatering, af at lærerne er imod test, følges op af en udtalelse fra lærernes formand, Anders Bondo Christensen, hvor han argumenterer imod test:

‘I Danmark er børnene glade for at gå i skole, og det skal vi ikke ødelægge, når der ikke er noget i undersøgelsen, der sandsynliggør, at test højner kvaliteten.’

Artiklen runder således af med et enkelt modargument i forhold til tekstens hovedbudskab. Kvantitativt fylder det dog ikke meget. Bondos argumentation fører tilbage til rapporten med en konstatering af, at rapporten ikke sandsynliggør, at test højner kvaliteten.³¹

Som et andet modsynspunkt bringes en enquete med en lærer og fire elever fra 8. klasse, hvor alle eleverne fortæller, at de lærer meget i skolen, og at disciplinen stort set er i orden.

Berlingske Tidende har flere internationalt orienterede artikler end de øvrige medier. I fire artikler fortælles om PISA-undersøgelse og skoleforhold i andre lande. En artikel fortæller, at tyske elever ikke kan skrive tysk. Tyskerne klarer sig dårligt i PISA, og artiklen præsenterer forskellige holdninger til årsagerne. En anden beskriver, at briterne har et benhårdt eksamensræs, og faktisk ikke er tilfredse med det. En tredje handler om ny skolelov i Sverige, hvor man vil gøre som Ulla Tørnæs og indføre flere test. En fjerde er en beskrivelse af, at finnerne fører feltet.

Under overskriften ‘I Østen stiger solen op’ beskrives, hvordan mange lande i øst klarer sig bedre end Danmark. Og selvom de rige lande generelt klarer sig bedre end de fattige, er der ifølge artiklen ikke direkte sammenhæng mellem udgifterne til skoleuddannelse og elevernes udbytte af undervisningen.

Den mest detaljerede gengivelse i hele perioden af landenes præstationer i forhold til hinanden bringes af Berlingske Tidende denne dag. For matematik, læsning, naturfag og problemløsning angives ikke bare landenes placering i forhold til hinanden, men også landenes gennemsnitlige scores. I en billedtekst angives, at:

‘Nogle af landenes gennemsnit ligger så tæt på hinanden, at der ikke er statistisk signifikante forskelle.’

Det er interessant, fordi Berlingske Tidende faktisk er det eneste medie i undersøgelsen, ud over Folkeskolen, som nævner begrebet signifikans. Netop i en kvantitativ sammenligning, er det afgørende for tolkningen, hvornår der er tale om signifikante forskelle eller ej. Mediernes generelle fokus på rangliste og nedadgående tendenser er derfor en negligering af en væsentlig præmis for PISA-undersøgelsens konklusioner. Det interessante er, at selvom Berlingske Tidende nævner, at der ikke

³¹ Strengt taget hænger Bondos argumentation ikke logisk sammen. Der er jo heller intet i rapporten, der viser, at børnene skulle blive mindre glade for skolen, fordi der kommer flere test. Det postulat mangler belæg.

altid er signifikante forskelle, så bruges den oplysning ikke til noget. Ranglisten fylder en stor del af siden, og teksterne fortæller intet om, hvilke forskelle der ikke er statistisk signifikante.

En portrætartikel fortæller om en af de elever, der forlod folkeskolen som 'funktionel analfabet'. Hendes kamp for at indhente de forsømte skolekundskaber beskrives. Vi har her igen et eksempel på, at en konklusion fra undersøgelsen illustreres med en beskrivelse af, hvordan problematikken opleves i praksis.

To artikler forholder sig til løsningsmuligheder. En artikel beskriver ministerens forslag til ændringer af folkeskoleloven. Hun udpeger 90ernes socialdemokratiske skolepolitik som årsagen til de dårlige resultater i PISA, og lancerer på den baggrund sine forslag til ændringer. En anden artikel beskriver de politiske diskussioner om test i skolen, og faren for at folkeskoleforliget sprænges.

Den 8. december bringer Berlingske Tidende 4 artikler på side 6-7 under temaoverskriften 'Kritik af skolen'. Den ene artikel handler om regeringens forslag til national handlingsplan for læsning. I denne artikel præsenteres statsministerens ide, og såvel den politiske opposition (De Radikale) som Danmarks Lærerforening citeres for også at ville øge indsatsen på læseområdet. Her er det altså læsning, der defineres som problemet, mens løsningen ligger i regeringens handleplan. De traditionelle modstandere er enige med regeringen, så der er tilsyneladende konsensus om løsningen, men der mangler penge til at realisere den.

En anden artikel tager en af konklusionerne fra undersøgelsen op og fokuserer på pigerne som 'PISAs problembørn'. De danske piger 'skraber bunden', når det gælder interesse for IT. En PISA-forsker bekræfter, at det står så slemt til, men hun kan ikke angive nogen årsag endnu. Her kommer så en praktiker, en skoleleder, på banen med erfaringer om, at det er en god ide at kønsopdele fysikundervisningen. Næstformanden for de danske skoleelever er dog ikke meget for den ide. En tredje artikel er et portræt af pige, som faktisk er glad for IT. Her har vi den menneskelige vinkel, hvor læseren kan få syn for sagen og oplevelse. Ligesom reportagen om den dårlige fysikundervisning i Jyllands-Posten eksemplificerede udsagnet om disciplinmangel, har vi her et interview, der eksemplificerer, at piger ikke er glade for IT. Vi præsenteres for en pige, der kan bekræfte, at hun er meget alene om at være interesseret i IT. Altså en illustration af det korte statement om, at danske piger ikke er glade for IT.

Disciplinvinklen tages op igen i tre tekster. Den ene er et interview med lederen af skolemuseet, som giver et historisk perspektiv på disciplinen i skolen. Han peger på, at der skete et voldsomt brud i 60erne og 70erne, og at lærerne nu åbenbart har svært ved at finde et fornuftigt niveau for disciplinen. Han mener, at det især er de svageste elever, der har svært ved at klare sig, når læreren ikke styrer.

Den anden er faktaboks, der opsummerer nogle af de konklusioner, rapporten har vedrørende sammenhænge mellem elevpræstationer og disciplin samt forældres erhverv og etniske baggrund. Her slås det fast, at 'Disciplin påvirker elevers kunnen'.

Den tredje er lederen, der opsummerer problemet, som Berlingske Tidende ser det:

'Folkeskolen dumper, mens de ansvarlige benægter fakta'.

Af lederen fremgår det, at 'de ansvarlige' ikke er politikerne, men repræsentanter for uddannelsessystemet.

Dækningen i Berlingske Tidende har kort sagt mange lighedspunkter med dækningen i Jyllands-Posten. Begge aviser har forsidehistorier om PISA, og begge artikler er historier, hvor flere forskellige kilder belyser artiklens emne. Men ingen af artiklerne giver et indtryk af hovedindholdet i PISA-rapporten. De fremdrager et enkelt aspekt i rapporten, nemlig sammenhængen mellem disciplin og indlæring. Dette aspekt fremhæves, som om det var det primære resultat af undersøgelsen, og det belyses ved at lade forskellige kilder argumentere for det samme grundlæggende synspunkt. Alle kilderne – på nær en enkelt i Berlingske Tidendes artikel - bruges som led i den samme argumentation. Jeg vil derfor karakterisere disse to artikler som argumenterende tekster, frem for nyhedsartikler³² om en forskningsrapport. Avisernes øvrige dækning støtter – med få undtagelser - den samme forståelse af PISA-undersøgelsen.

Politiken

Det tredje store dagblad, Politiken, har også PISA på forsiden den 7. december. Denne artikel handler dog ikke om selve PISA-undersøgelsen, men om de politiske diskussioner om regeringens forslag om flere test.

Kravet om test begrundes i PISA-resultaterne, og socialdemokratiet samt De Radikale citeres for kritik af ministerens udspil. Desuden bringes en faktaboks om PISA, hvor det grafisk med tre fede pile markeres, at Danmarks placering på ranglisten er rykket ned fra 2000 til 2003. Forsideartiklen ledsages af et stort foto af to piger, som er ved at løse en matematikopgave med udgangspunkt i en Toblerone-æske.

Derudover bringer Politiken en leder samt et temaopslag på side 2-3. Temaet har denne introduktion, der er fremhævet som manchete:

'Skolen til eksamen. Hvad skal vi dog gøre? Danmark er uhjælpeligt langt bagud blandt de nordiske lande, viser ny international test af skolebørn.

³² Denne tekst har ikke den hierarkiske struktur, som van Dijk beskriver som karakteristisk for nyhedsartiklen (van Dijk, 1988).

Undervisningsministerens plan er flere test – men det giver voldsom politisk ballade.'

Hermed er problemet identificeret: Skolen er dumpet. Årsagen beskrives ikke her, men løsningen præsenteres: det er undervisningsministerens forslag om flere test. Det giver imidlertid politiske problemer.

Hovedartiklen i temaet fokuserer på selve undersøgelsen med overskriften:

'PISA-rapporten: Ny nedtur for folkeskolen.'

Manchetten fremhæver, at ti års satsning på læsning ikke har gjort de danske elever bedre, men at de til gengæld scorer pænt i matematik med en 15. plads, som er over OECD-gennemsnittet. Selve artiklen adskiller sig fra øvrige artikler ved ikke at forholde sig til politiske uenigheder, men derimod bringe enkeltresultater fra rapporten samt uddybende udtalelser fra forskerne bag rapporten. Det er særligt betydningen af forældrenes baggrund og balancen mellem drenges og pigers præstationer, der bliver uddybet.

Politikens hovedartikel om PISA adskiller sig fra artiklerne i de øvrige medier ved at være noget længere og ved at have en meget fyldig faktaboks. Den gennemgående vinkel i denne artikel er sammenligningen med PISA 2000. Her fokuseres på bristede forhåbninger:

'PISA-undersøgelsen 2003 var ventet med ekstra spænding. Mange håbede nemlig, at i PISA 2003 skulle frugterne af ti års massiv satsning på læsning høstes. Sådan er det bare ikke gået.'

Artiklen fortæller ikke *hvem*, der ventede PISA 2003 med ekstra spænding – eller hvad spændingen er ekstra i forhold til. Artiklen fortæller heller ikke, hvem de 'mange', der håbede på at høste frugter, er. Men teksten skaber en forestilling om, at rigtig mange danskere er dybt engagerede i PISA. Skuffelsen er berettiget: 'ti års massiv satsning' uden resultat. På denne måde følger brødtekstens første afsnit op på det tema, der blev slået an i overskrift og manchet: nedtur.

Inden for denne ramme fortsætter artiklen med nogle oplysninger fra PISA-undersøgelsen og præciserer, at eleverne faktisk hverken er værre eller bedre end for 3 år siden. Det forklares, at selvom Danmark rykker ned ad ranglisten, er det ikke udtryk for, at Danmark klarer sig dårligere, blot at der er flere lande med i undersøgelsen denne gang. Det bekræftes af et citat af PISA-forskeren, Jan Mejdning.

Artiklen fastholder dog skuffelses-temaet: 'Men det er også slemt nok.', fastslår artiklen og underbygger det med, at på trods af en massiv læseindsats siden 1994, er der alligevel 17% af eleverne, der forlader skolen som funktionelle analfabeter. Og

sammenlignet med de nordiske lande har vi færre gode læsere. Pigerne i de andre lande trækker læseniveauet op, men det gør pigerne ikke i Danmark.

Artiklen har altså præsenteret et problem: Danmarks elever præsterer ikke bedre i PISA-undersøgelserne, selvom der er sat massivt ind på læsning. Artiklen fortsætter nu med at undersøge muligheder for handlinger. Først kommer ministeren på banen. Hun bekræfter artiklens skuffelses-tema ved at være 'stærkt bekymret', og konstatere, at der er behov for handling. Konkretiseringen af, hvordan der skal handles, finder artiklen dog hos andre.

PISA-forskeren, Helene Sørensen, fortæller, at naturvidenskab sidste år er blevet styrket, dels med flere timer, dels ved at biologi og geografi er blevet prøvfag, men hun mener ikke, det er nok. Helene Sørensen refererer strengt taget ikke til PISA-undersøgelsen i denne udtalelse. Hun har et synspunkt om, at naturfag bør styrkes endnu mere, end det er blevet siden sidste år. Det synspunkt søger hun imidlertid ikke belæg for i PISA. Men når synspunktet står i denne sammenhæng, kommer det i en umiddelbar læsning til at fremstå, som om der er en sammenhæng til PISA.

I en enkelt sætning konstateres, at de danske elever er over OECD-gennemsnittet i matematik. I næste sætning konstateres det, at danskerne absolut er bedst til problemløsning. Det hindrer dog ikke skuffelsestematikken. Artiklen fortsætter med, at 'lande som Korea, Hongkong og Japan er bedre til at løse problemer'.³³ En anden oplysning fra rapporten er, at elevernes selvtillid er dalet siden sidste undersøgelse. En tredje oplysning er, at eleverne ikke læser nok lektier, og at danskerne er blandt den dårligste fjerdedel til disciplin. PISA-forskeren, Niels Egelund, citeres for, at der er en stærk sammenhæng mellem det faglige niveau og disciplinen og opfordrer til opstramning.

Artiklen fortsætter med årsagerne til problemet:

'...forældrebaggrunden er den afgørende faktor for, hvor godt eleverne klarer sig. ... Det betyder meget mere end forhold som klassestørrelse, og om læreren har linjefag. Kun disciplin og ro i klassen har afgørende betydning for, hvor godt eleverne klarer sig.'

Artiklen får her, lidt selvmodsigende, udpeget to årsager, som hver især udpeges som 'afgørende'. Hvis en årsag er afgørende, kan andre årsager jo ikke også være det. Men artiklen betegner forældrebaggrunden 'den afgørende faktor', altså i bestemt form ental. Og samtidig konstateres det, at det er 'kun disciplin og ro i klassen', der har afgørende betydning for, hvor godt eleverne klarer sig.

³³ Udtrykket "lande som ..." bruges i mange artikler/ indslag. Udtrykket markerer, at det er lande, som opfattes tilhørende samme kategori – en kategori der er helt anderledes end den, Danmark hører til.

En kortere artikel har en overskrift om, at ministeren 'ikke består' i Folketinget. Paradokset, mellem at Danmark har 'verdens dyreste folkeskole' og samtidig langt fra har de bedste præstationer, trækkes op, og såvel opposition som regeringsstøtter citeres for kritiske udtalelser om ministerens udspil. Denne vinkel er bl.a. udtrykt af Dansk Arbejdsgiverforening i et Ritzau-telegram.

En enquete lader repræsentanter for forskellige interesseorganisationer komme til orde med kommentarer om rapporten. Synspunkterne er:

- Skole og Samfund: 'Det er ærgerligt'
- Danske Skoleelever: 'Jeg er overrasket'
- Børne- og kulturchefene: 'Det er skuffende'
- Kommunernes Landsforening: 'Resultatet er begrædeligt'
- Danske Arbejdsgiverforening: 'Det er uacceptabelt'
- Danmarks Lærerforening: 'Det kommer ikke bag på mig'

Alle vurderer samtidig, hvilke konsekvenser man bør drage af PISA. Denne enquete demonstrerer, at en forskningsrapport har påvist så store problemer i folkeskolen, at mange forskellige interesseorganisationer må forholde sig til det. På nær Danmarks Lærerforening udtrykkes stærke reaktioner og udsagn, der indikerer, at problemet betragtes som meget alvorligt.

Derudover har temaet en i forhold til de øvrige aviser usædvanlig stor faktaboks baseret på Ritzau-telegrammer. Her er lidt om baggrunden for PISA, om de seks resultater fra undersøgelsen, som Ritzau har fokuseret på, samt den fulde rangliste over OECD-landenes præstationer.

En anden faktaboks viser eksempler på to opgaver fra testen, som findes i rapporten.

Endelig har temaet en reportage fra en matematiktime, hvor der foregår utraditionel undervisning ('Lav selv matematikopgaver ud fra en Toblerone-æske')³⁴. Her præsenteres vi for en erfaren lærer:

'Leif Hansen har undervist i over 39 år og er også censor. Han har taget hele turen fra den Blå Betænkning i 1960erne ...'

Han bruger test i sin undervisning, og niveauet i hans klasser er over landsgennemsnittet. Forklaringen kan være, står der i artiklen, at forældrene er engagerede, at lærerne er erfarne, og at skolen er 'en gammeldags skole, som vogter over de klassiske dyder.' Der er ro og orden med ugentlige elevplaner, og som Leif Hansen siger, er:

'... lærerne faktisk glade for, at de ikke længere har helt frie hænder til at tilrettelægge undervisningen.'

³⁴ Forsidebilledet er fra samme undervisningssituation.

Reportagen indgår således som et argument for, at test er befordrende for gode skoleresultater.

I lederen udtrykker avisen da også kritik af socialdemokraternes trussel om at bryde folkeskoleforliget og argumenterer for, at der skal være flere test i folkeskolen.

Den overordnede forståelsesramme i Politiken den 7. december er, at der er et meget alvorligt problem i folkeskolen: 'Danmark er uhjælpeligt bagud'. Beskrivelsen af problemet uddybes gennem gengivelse af Ritzau-telegrammernes beskrivelse af enkeltresultater fra rapporten. Der er ikke rigtigt nogen artikler, som forholder sig til årsagen til dette problem. Derimod er flere artikler optagede af løsningen, test. Ikke blot i lederen, også i reportagen fra matematikundervisningen samt i artiklen om den politiske kritik af ministeren.

Den 8. december bringer Politiken en lille forsideartikel med overskriften 'Timetælling kvæler skolen'. Her præsenteres en ny årsag til problemerne i folkeskolen:

'Lærernes minutløse regler ... blokerer for kvalitet i undervisningen og lærernes engagement.'

Fokus i artiklen er udtalelser fra en forsker på Danmarks Pædagogiske Universitet, der forklarer, at hans forskning viser, at lærerne har et dalende engagement på grund af de stramme arbejdstidsregler. Vi har altså her en forskningsbaseret viden – og en forskning, der bruges i en argumentation for mere fleksible arbejdstidsregler. Denne artikel kommer belejligt i forhold til de på det tidspunkt igangværende forhandlinger om lærernes tjenestetidsaftale mellem Kommunernes Landsforening og Danmarks Lærerforening.

Derudover bringer Politiken denne dag fire artikler på side 6 under temaoverskriften 'PISA-Rapporten'. Den ene artikel er et 'Partitjek', som i kort form resumerer, hvilke handlinger hvert enkelt politisk parti er indstillet på for at højne kvaliteten i folkeskolen. Hele ideen med at lave et 'partitjek' hviler på den forudsætning, at der findes et problem, og at dette problem kræver politisk handling. Kun i beskrivelsen af De Radikale problematiseres det udgangspunkt, idet det nævnes, at partiet er kritisk over for undersøgelsen. I beskrivelsen af Socialdemokratiets holdning nævnes, at partiet mener, årsagen til de dårlige danske resultater skal søges i undervisningen af tosprogede elever. Men ellers beskrives kun de politiske handlemuligheder.

En anden artikel beskriver regeringens forslag til national handlingsplan og de politiske reaktioner på planen.

En tredje artikel er et interview med Ulla Tørnæs i avisens faste rubrik '10 skarpe' om de forskellige handlemuligheder. Det er primært test, der tales om. Her er altså

igen fokus på handlemuligheder. Spørgsmålene sætter dog til en vis grad fokus på årsager gennem at spørge kritisk ind til handlingsforslagene.

Den fjerde og mest omfangsrige artikel er en uddybning af forsideartiklen om lærernes arbejdstidsaftale. I manchetten beskrives de minutiøse opgørelser over lærernes arbejdstid som en årsag til dårlig undervisningskvalitet i folkeskolen:

‘... Alle er enige om, at det går ud over kvaliteten af undervisningen. Alligevel kan lærere og kommuner ikke blive enige om en ny aftale om arbejdstid.’

Artiklen udpeger altså meget eksplicit en årsag til problemerne i folkeskolen. Denne årsag beskrives ret præcist ved en stor faktaboks, baseret på en opgørelse fra Danmarks Lærerforening, over hvordan opgavefordelingen for en typisk lærer ser ud. Der opstilles her en modsætning mellem lærerne og kommunerne om, hvem der skal have retten til at lede og fordele arbejdstiden. I denne konflikt kommer en forsker fra DPU på banen og udtaler med baggrund i sin forskning, at

‘Arbejdstidskulturen skaber en lærerkultur, som ikke er hensigtsmæssig.’

Dermed bidrager han med forskningsbaseret argument for Danmarks Lærerforenings syn på konflikten.

Politiken vælger her den 8. december at fremhæve én årsag til problemerne i folkeskolen, nemlig tjenestetidsaftalen. Derudover behandles PISA mest ud fra en politisk vinkel, hvor partiernes uenighed er det centrale.

Information

Den intellektuelle nicheavis, Information, dækker PISA-rapporten den 7. december med 3 artikler fordelt på side 3 og 4 samt en leder. Derudover bringes 5 korte Ritzau-telegrammer om hver sit resultat fra undersøgelsen.³⁵

Ingen af artiklerne er forsidehistorier. Samtlige artikler, på nær lederen, er placeret i et tema, med overskriften ‘Dumpekarakter til skolen’. Temaet er fordelt på side 3-4. Side 3 har det mest nyhedsorienterede stof, dvs. Ritzau-telegrammerne samt en artikel, som avisen selv betegner som ‘analyse’. Her argumenteres for det synspunkt, at folkeskolen igen kommer i fokus i ‘værdi- og valgkampen’.³⁶

³⁵ Information bringer desuden en lidt længere Ritzau-artikel, der beskriver den politiske uenighed om folkeskoleforliget. Denne indgår dog ikke i denne del af analysen, da den udelukkende forholder sig til politik, ikke til PISA-rapporten.

³⁶ Valgkampen nævnes også i andre artikler og andre medier som en faktor, der præger hele den politiske debat om PISA. I Jyske Vestkysten ses valgkampens betydning i, at næsten alle læserbidrag om PISA i denne periode er indsendt af folketingskandidater.

Side 4 bringer to artikler. Den ene artikel præsenterer synspunkter fra to kritikere af PISA-undersøgelsen og dens metoder. Den ene kritiker er DPU-professor Erik Jørgen Hansen, den anden er lederen af de danske lærerorganisationers repræsentation i Bruxelles, Birgitte Birkvad. Desuden præsenterer artiklen den liste med rangordning af lande, som fremgår af PISA-undersøgelsen og af pressematerialet.³⁷

Vinklen i den anden artikel er, at PISAs kritik af den danske folkeskole rejser debat om læreruddannelsen. Den problemstilling fremhæves ikke i PISA-rapporten, men er et af de seks emner, som er omtalt i anbefalingerne fra OECDs review. Tre forskere citeres for synspunkter om, at læreruddannelsen bør flyttes til universiteterne. Lidt over halvvejs ind i artiklen citeres en skoleleder samt formanden for seminarium-rektorernes rektorforsamling for det modsatte synspunkt. Desuden er der en udtalelse fra Ulla Tørnæs om, at hun vil kontakte KL med henblik på at sikre den fornødne efteruddannelse for lærerne. Artiklen sluttet af med en faktaboks om, hvor mange elever der deltog i PISA, og det konstateres, at man ikke kan se, hvordan den enkelte skole placerer sig i forhold til andre skoler.

De to artikler problematiserer implicit hinanden. Den ene artikel har som udgangspunkt, at PISA har påvist, at der er noget galt i folkeskolen, og det problem præsenteres der så en løsning på: Læreruddannelsen på universitetet. Den løsning er anbefalet af flere forskerne. Pudsigt nok præsenterer den anden artikel et problem, som faktisk demonstrerer grundlaget for det problem, der præsenteres i den første artikel: Her er problemet nemlig, at metoden bag PISA betyder, at PISA 'kan ikke bruges til noget'.

Den tredje artikel er den artikel, der redaktionelt er karakteriseret som 'analyse'. Vinklen er, at folkeskolen nu bliver en del af den valgkamp, som netop da var under opsejling. Artiklen tegner et billede af en politisk konflikt mellem regeringen og Socialdemokratiet, samt en konflikt mellem faglige/ professionelle kritikere af rapporten og regeringen.

Samlet set lægger artiklerne i Information denne dag op til, at rapportens metoder er stærkt problematiske. Den overordnede forståelse af, at der er noget helt galt i folkeskolen, fastholdes dog, dels gennem præsentationen af en rangliste, hvor Danmark ligger langt nede, dels gennem en præsentation af tre forskere, eksperter, som peger på en 'løsning', nemlig læreruddannelsen på universitet. Hvis der er behov for en løsning, må der jo være et problem.

³⁷ Det er karakteristisk for mediedækningen, at det ikke nævnes, at rapporten inddeler landene i tre grupper, hvor der ikke er signifikante forskelle mellem landene inden for hver gruppe. Begrebet signifikans bruges en enkelt gang i Berlingske Tidende, ellers bruges begrebet kun i Folkeskolen.dk.

Løsningen problematiseres ved at stille modstridende synspunkter op over for hinanden. Tre forskere, alle professorer og ansat ved forskellige universiteter, stilles over for to interessenter på området, nemlig formanden for seminarierektorerne samt en skoleleder. Artiklen repræsenterer på den måde nogle klassiske journalistiske dyder ved at præsentere modstridende synspunkter. Selvom personerne ikke er i direkte dialog, sættes argumenter alligevel op over hinanden. Første halvdel af artiklen fremfører argumenter for, at lærerne skal uddannes på universitetet, mens anden halvdel har udtalelser om, hvad der vil mistes, hvis uddannelsen flyttes til universitetet.

Den ledende artikel (skrevet af den tidligere, socialdemokratiske minister, Birthe Weiss) fungerer som en opsummering af den forståelsesramme, artiklerne lægger op til. PISA-rapporten tages til indtægt for, at der *er* et problem i folkeskolen. Her ser lederen bort fra de problematiseringer af metoderne i PISA, som er taget op i den ene artikel. Forståelsen i lederen er, at der er et problem. Undervisningsministerens krav om flere test, altså en væsentlig del af regeringens handleplan for at 'løse' problemet, kritiseres og i stedet fremhæves en anden løsning, nemlig at flytte lærernes uddannelse over på universitetet.

På trods af en artikel, der bringer kritik af metoden i PISA, fastholder Information altså den overordnede forståelsesramme: PISA har påvist alvorlige problemer i folkeskolen, og der må gøres noget for at løse det problem, nemlig at uddanne lærerne på universitetet.

Det er en forståelse, som indeholder en logisk selvmodsigelse. Hvis metoderne bag PISA ikke er pålidelige, hvordan kan man så tage undersøgelsens resultater for pålydende og foretage drastiske handlinger, som fx at flytte en uddannelse fra seminarierne til universiteterne, på denne baggrund?

Den 8. december følger Information op med endnu et tema om PISA. Denne gang under overskriften: 'Baghjul til folkeskolen'. Avisen konstaterer, at 'Forskere og embedsmænd er enige om, at PISA-undersøgelsen har meget stor indflydelse på dansk skolepolitik'³⁸, og avisen lover at kigge nærmere på PISA i de kommende dage.

Det sker bl.a. i en artikel om det finske skolesystem. Artiklen lader en svensk professor i pædagogik pege på tre forskelle mellem det danske og det finske skolesystem: læreruddannelsen, forældreopbakningen samt et fokus på konservativ indlæring, og artiklen uddyber disse tre forhold gennem andre forskerudsagn og henvisninger til undersøgelser. Artiklen illustreres med et foto af en skoleelev, der sidder i en klasse og hviler sit hoved i hånden med et trist, opgivende blik ud i rummet. Af billedteksten fremgår det, at finske elever ikke bryder sig om den finske skole, men at de klarer sig fagligt godt alligevel.

³⁸ Præcis denne pointe er hovedvinklen i Mandag Morgens artikel om PISA d. 6. december.

En faktaboks fortæller om, hvad PISA-undersøgelserne er. En mindre faktaboks nævner Danmarks placering i forhold til det samlede antal OECD-lande i undersøgelsen og hvilken placering på ranglisten over kønsforskelle, Danmark har på de pågældende kompetenceområder.

At Danmark er 'i top på kønsforskelle', uddybes i en artikel. PISA-forskere, men også en forsker inden for ligestilling, Karen Sjørup, bekræfter, at der er store kønsmæssige forskelle, og at der må gøres noget. De løsninger, der præsenteres på problemet, er overvejende af pædagogisk karakter: inddrage pigerne i beslutninger om naturvidenskabelige emner samt anspreke pigernes interesse for matematik.

Temaets tredje artikel er en Ritzau-artikel, der handler om forskellige politikeres modargumenter til gårdsdagens forslag om at flytte læreruddannelsen til universitetet. Det problem, der belyses her, er for og imod at flytte læreruddannelsen, dog mest imod. Artiklen etablerer en modstilling mellem forskere og politikere, fordi forslaget om at flytte læreruddannelsen er baseret på forskeres vurdering:

'... flere forskere foreslår at flytte læreruddannelsen fra lærerseminarier til universiteter ligesom i Finland, hvor skoleelevers færdigheder får en fin bedømmelse ...'

Dette forslag afvises, først af ministeren, der hellere vil afskaffe enhedslæreren, og resten af artiklen er bygget op om andre politikeres argumenter. Egentlig handler deres argumenter ikke om, at det er en dårlig ide at flytte læreruddannelsen. Argumenterne handler om andre ideer til at højne lærernes niveau. Således bliver det bekræftet, at problemet er kvaliteten af læreruddannelsen. Det, der problematiseres, er ikke selve problemet: læreruddannelsens kvalitet, men løsninger: hvordan læreruddannelsens kvalitet kan højnes.

Information bygger således også en del af sin dækning af PISA på Ritzaus Bureau, nemlig den del af dækningen, der beskriver indholdet i rapporten. Derudover supplerer Information med egen-producerede artikler. Det er karakteristisk, at vinklerne i de historier alle kan genfindes i Ritzau-telegrammerne. Information anvender dog ikke direkte Ritzau-artiklerne, og Information bruger sine egne kilder. En artikel uddyber et enkelt resultat fra rapporten, nemlig kønsforskellene. En anden handler om forudsætningerne for PISA, nemlig metoderne. Ligeledes har avisen sine egne kilder til at belyse forslaget om at flytte læreruddannelsen til universitetet og til at belyse skoleforhold i Finland.

BT

Forventningerne til at blive informeret om forskning i frokostavisen BT er næppe høje, men faktisk ligger BT i sin dækning tættere på rapporten, end de store seriøse morgenaviser gør.

BTs hovedartikel fokuserer på de økonomiske forskelle i samfundet med overskriften:

'Rige folks børn er klogere.
Danske skoler har svært ved at bryde den sociale arv'

Overskriften er sjælden i den forstand, at den er ironisk. Det er ikke almindeligt, at medier bruger ironi uden for de dertil indrettede faste rubrikker i aviserne. Ingen i Danmark tror formentlig på, at rigdom i sig selv resulterer i, at man får klogere børn, så udsagnet: 'rige folks børn er klogere' er ikke blot ironisk, det er også en markering af, at her præsenteres noget vrøvl. Det blødes dog op allerede i manchetten, hvor der angives en alment accepteret årsag til, at der kan påvises en sammenhæng mellem sociale forskelle og skolepræstationer: 'Danske skoler har svært ved at bryde den sociale arv'. Hermed udpeges problemet også: det er den sociale arv. Det er opgaven med at bryde den sociale arv, skolerne ikke magter, hvorfor 'rige folks børn er klogere'. Her præsenteres altså en helt anden forståelse af problemet end i de øvrige aviser, ja faktisk end i samtlige af de øvrige medier i hele perioden. Der angives ikke nogen løsning på problemet, men i og med den sociale arv beskrives som problemet, antydes det, at løsningen må være at gøre op med den sociale arv.

BTs artikel har to afsnit i brødteksten. Det første afsnit har fokus på, hvad PISA-undersøgelsen viser om den sociale arv. Afsnittet indledes med en omskrivning af et gammelt mundheld: 'Fortæl mig, hvem dine forældre er, og jeg skal fortælle, hvordan du klarer dig i skolen.' I denne sætning bruges direkte henvendelse, en teknik der etablerer en nærhedsrelation til læseren. Faren ved den direkte henvendelse er, at den kan virke nedladende, men det undgås her, fordi den er 'pakket ind' i omskrivning af et gammelt mundheld.

Afsnittet fortsætter med at erkende, at det er 'lidt firkantet sagt'. Desuden bliver det beskrevet som 'et af resultaterne' af PISA, dvs. på den måde vægtet som et blandt flere resultater af en undersøgelse. Der tages altså her nogle forbehold, som muligvis ikke får den store betydning i læserens læsning, men som er bemærkelsesværdige, fordi de ikke tages i de store seriøse dagblade. Og egentlig også fordi BT her demonstrerer, at forskning kan præsenteres med relevante forbehold for sandhedsværdien af forskningen og samtidig være formuleret kort, klart og let læseligt.

PISA-undersøgelsens hovedformål præsenteres som måling af elevernes kompetencer i en række lande. Efter således at have præsenteret sammenhængen, vender artiklen tilbage til det resultat, som BT har valgt at fremhæve, om den sociale arv. Det gør

den ved at beskrive konkret, hvordan resultatet er opnået: eleverne har besvaret spørgeskema om hjemlige og skolemæssige forhold, og disse er så sammenlignet med de faglige resultater.

Artiklens andet afsnit har fokus på undersøgelsens øvrige resultater. Det gøres ved at beskrive et udvalg af resultaterne i stikordsagtig form, hvor de får en enkelt sætning hver.

Det er bemærkelsesværdigt, at hele artiklen forholder sig til PISA som forskning. Den indeholder ingen udtalelser, ingen politiske udmeldinger, ingen temaer uden bund i PISA. Denne artikel er formentlig den artikel i hele perioden, der giver flest oplysninger om PISA-undersøgelsen. Hvilket er interessant, netop fordi BT er en frokostavis.

Radioavisen

Radioavisen kan som et elektronisk medie være tidligere ude med dækningen, og der bringes da også den 6. december et indslag om PISA. Indgangen til indslaget er, at der nu skal være flere test i folkeskolen. Det præsenteres som undervisningsministerens bud på handling efter PISA-rapporten. Det imødegås dog af to lærere, der argumenterer imod test. Her er samme mønster som i Berlingske Tidende, hvor ministerens forslag også imødegås af praktikere, og der er en ansats til en dialog mellem argumenter.

Der er ingen beskrivelse af forskningsresultater. Indslaget fokuserer på for og imod test. Test er et af de forslag, som ministeren har til løsning af problemet med folkeskolens dårlige PISA-præstationer.

Den 7. december har radioavisen et indslag om at flytte læreruddannelsen til universitetet – altså et indslag om et andet løsningsforslag. Dette forslag kommer ikke fra ministeren, men fra nogle forskere. Forskerne får altså her en rolle som løsningsmagere, og ikke som problembeskrivere.

Såvel ministeren som nogle seminariestuderende citeres for at være imod. Igen en form for dialog mellem synspunkter, uden at der dog etableres en egentlig dialog mellem argumenterne.

Indslaget slutter med, at ministeren mener, at pointen i forskernes ide om at flytte uddannelsen til universitetet er at højne niveauet, og at det gøres bedre gennem specialiseringer inden for den nuværende læreruddannelse. Og derfor har ministeren forslag til ændringer af læreruddannelsen. Sådan – vupti - blev forskernes forslag vendt til et argument for ministerens forslag.

Rollefordelingen kan beskrives kort: Forskere definerer problemet: der er noget galt med læreruddannelsen. Og de har også løsningen: læreruddannelsen skal på universitetet. De berørte, dvs. de der netop er i gang med læreruddannelsen, er ikke enige. Ministeren har den salomoniske løsning: højne niveauet, som forskerne foreslår og samtidig bibeholde seminarierne, som de lærerstuderende ønsker.

Radioavisen kl. 18.00 d. 7. december bringer et indslag med to pointer. Den første er, at PISA-forskeren Lena Lindenskov udtaler sig om den misforståelse, der har præget medierne, at Danmark skulle være gået tilbage i forhold til sidste undersøgelse. Den anden handler om 'furore' i Tyskland, hvor man har postet mange penge i skole-systemet, men stadig klarer sig 'middelmådigt'.

Radioavisen har altså ikke disciplin-vinklen, der er så fremtrædende i Berlingske Tidende og Jyllands-Posten. Men såvel test som læreruddannelse er gengangere i de fleste medier.

URBAN – ren Ritzau

Gratisavisen Urban baserer sin dækning udelukkende på Ritzaus Bureau. Den 7. december bringer Urban en notits på forsiden samt to artikler inden i bladet på side 4. Notitsen på forsiden svarer, på nær den sidste sætning, til de første linjer i den ene artikel.

I notitsen på forsiden står, at 'skoleelever får dumpekarakter', og det forklares, at ministeren nu vil indføre obligatoriske prøver på grund af PISA-rapporten, som viser, at Danmark ligger under gennemsnittet i læsning og naturfag. Selvom Danmark ligger over gennemsnittet i matematik og problemløsning, ligger Danmark generelt 'ret langt nede på listen', fastslås det.

Der etableres således en forståelse af, at en undersøgelse påviser et problem, nemlig at danske skolebørn klarer sig dårligt. Der nævnes intet om årsagen til problemet, men der præsenteres en handling, nemlig at ministeren vil indføre test.

De to artikler, Urban bringer inden i bladet på side 4 er begge fra Ritzau. De repræsenterer to radikalt forskellige syn på PISA. Den ene artikel har overskriften 'Skoleelever skal mandsopdækkes'. Det er denne artikel, som notitsen på forsiden bygger på. Her bringes undervisningsministerens, dvs. den politiske magthavers, den formelt ansvarliges, vinkel på undersøgelsen. Artiklen refererer ministerens synspunkter og hendes ønsker om handlinger. Samtlige oplysninger ligger i ministeriets pressemeddelelse, jf kapitel 6. Den anden artikel er en anelse kortere. Under overskriften 'Uvederhæftige undersøgelser' refereres skolepsykolog Per Kjeldsens kritiske vurdering af PISA-undersøgelsen.

Der er her tale om en modstilling af to divergerende synspunkter: ministerens og en kritisk eksperts. I og med de to artikler er placeret på samme side, lægges der op til, at de læses i sammenhæng. Urban præsenterer således to forståelser, stammende fra hver sin kilde. De to synspunkter står så at sige 'rent' ved siden af hinanden. Avisen har ingen artikler, der sammenligner eller konfronterer synspunkterne. Men artiklen, der præsenterer ministerens synspunkt får mere opmærksomhed, fordi den bringes sammen med et foto og en billedtekst.

Artiklen om Ulla Tørnæs' synspunkt beskriver ministerens bekymring og hendes ideer om, hvad der kan rette op på danske elevers dårlige resultater. Problemet identificeres: De danske skolelever klarer sig dårligt. Årsagen nævnes der intet om, men løsningen præsenteres af ministeren, nemlig flere test.

I den anden artikel udpeges to andre problemer: At PISA-undersøgelserne anvender uvederhæftige metoder (sammenligning af forskellige lande, som ikke er sammenlignelige), og at PISA bruges politisk. Her angives hverken årsag eller handlingsforslag, problemerne identificeres blot.

Den 8. december bringer Urban en kort notits (70 ord) på side 6, der fortæller om PISA-forskernes påpegning af, at de danske elever ikke klarer sig dårligere end ved sidste PISA-undersøgelse.

Urbans dækning er altså udelukkende baseret på Ritzaus Bureau. Avisens udvælgelse af Ritzau-artikler er karakteriseret ved, at Urban har fravalgt de artikler, der fortæller om resultater og facts om undersøgelsen. I stedet vælges det telegram, der gengiver regeringens vinkel samt et telegram, der kritiserer hele grundlaget for PISA. På den måde etableres en klassisk modstilling af synspunkter på dagen for offentliggørelsen af PISA. Til udgaven den 8. december udvælges det Ritzau-telegram, som har den mest afgørende nye vending i sagen, nemlig at gårsdagens mediedækning var fejlagtig. Urbans dækning er kortfattet, hvilket ligger i, at gratisaviser er nyhedsorienterede og kortfattede.

Jyske Vestkysten

Jyske Vestkysten er meget kortfattet de første dage. En notits d. 7. december fortæller, hvor mange danske elever der deltog i undersøgelsen, hvad PISA er en forkortelse for, samt hvad formålet med programmet er. Her fremhæves altså tre faktuelle oplysninger, som ikke omhandler undersøgelsens resultater, men udelukkende er baggrundsoplysninger om, hvad PISA-undersøgelsen er. Den 8. december bringes intet journalistisk stof, men to debatartikler.

Karakteristika ved mediedækningen

Denne gennemgang af de enkelte mediers dækning af PISA 2003 viser, at der er en række fælles træk.

Den overordnede forståelsesramme: at det er et alvorligt problem, at de danske elever præsterer for dårligt i forhold til andre lande, er helt gennemgående i mediernes dækning. Ikke engang de medier, som forholder sig kritisk til PISA-metoderne, som fx Information, bryder med denne overordnede ramme.

I min gennemgang af PISA-rapporten i kapitel 6 argumenterer jeg for, at den forståelse ikke ligger i rapporten. Rapporten peger på nogle problemer, som der bør tages hånd om, nogle forhold som Danmark kunne gøre bedre, men katastrofeblink omkring den danske folkeskole generelt er der ikke tale om. Det er bemærkelsesværdigt, at den danske presse så samstemmende leverer en forståelse af, at der er store problemer i folkeskolen. Der er nuanceforskelle, og der er forskelle, i hvilke løsninger de enkelte medier fremhæver, men overordnet får man som mediebruger et billede af en katastroferamt folkeskole med alvorlige disciplinære og faglige problemer, og hvor radikale løsninger er påkrævede – uanset hvilket medie man frekventerer.

Nogle forståelsesrammer er gennemgående og meget sejlivede, fx har ideen om at skoleeleverne scorer dårligt på grund af manglende disciplin også en fremtrædende plads i mediedækningen af PISA 2000. Det er også en sejlivet forståelsesramme, at den er helt gal i folkeskolen. Ingen af medierne sætter for alvor spørgsmålstegn ved dette. Nogle få artikler er kritiske over for PISAs metoder, men ikke så det anfægter den overordnede forståelsesramme.

Generelt er mediedækningen mere fokuseret på det handlingsorienterede, fx ændringer i læreruddannelsen og indførelse af test, end på beskrivelse af den forskningsbaserede viden. Medierne fungerer muligvis som en undersøgelses-kontekst, som Habermas ville sige det (jf. kap. 2), men det er løsninger, der undersøges, ikke problemstillinger.

Og de undersøges ved at stille uenige aktører/interessenter op overfor hinanden, ikke ved at konfrontere argumenter med modargumenter. Divergerende synspunkter repræsenteres altså, men ikke så de kommer i dialog.

De løsninger, der tages op i medierne, svarer til de forhandlingspunkter, som Undervisningsministeriet har taget op i forhold til parterne på folkeskoleområdet. Og de svarer igen til anbefalingerne fra OECD-s uddannelsesreview, jf. kapitel 6.

Mediedækningen er karakteriseret ved, at den i høj grad er baseret på Ritzaus Bureau. De faktuelle oplysninger om undersøgelsen er mestendels fra Ritzau, som igen har dem fra Undervisningsministeriets pressemateriale. Det er derfor centralt for denne del af mediedækningen, hvilket pressemateriale der udarbejdes.³⁹ Mediernes øvrige

³⁹ I kapitel 6 beskrives sammenhængen mellem pressemateriale og mediedækning for PISA 2000, hvor såvel pressemateriale som pressedækning var mere orienteret mod undersøgelsen og mindre mod

vinkler kan også for det meste spores tilbage til Ritzau. Selvom det ikke er en Ritzau-artikel, kan det være en artikel fra Ritzau, som inspirerer til at tage præcis den samme vinkel, evt. med egne nye kilder.

Genremæssigt er avisernes egne artikler primært enqueter, portrætter og reportager. Vinklen i disse egenproducerede artikler er ofte understøttende i forhold til den forståelsesramme, avisen i øvrigt har præsenteret læserne for.

De fleste medier bringer artikler, som illustrerer skolens hverdag. Enten i form af reportager fra skolehverdagen eller i form af portrætinterview med elever. Det er også almindeligt at bruge en enquete til at gengive korte synspunkter fra elever, lærere og skoleledere.

De fleste medier anvender faktabokse til korte statements om rapporten. Disse er i overensstemmelse med Ritzau telegrammerne, som således har stor indflydelse ikke bare på, hvilke oplysninger der fremtræder i medierne, men også på hvilke emner der tages op. Næsten alle medierne omtaler Danmarks internationale placering ved at bringe en rangliste.

Forskerne optræder på to måder. Den ene er som nogle, der uddyber og dokumenterer de problemstillinger, der tages op i mediet. Deres autoritet som forskere bruges således til at understøtte artiklens troværdighed. Her bevæger de sig stadig inden for det forskningsmæssige felt. Men de forskere kan også træde uden for forskningsfeltet og gå ind i det politiske domæne og foreslå handlinger – eller evt. komme med forskningsbaserede statements, der kan fungere som argument for eller i mod andre aktørers handlingsforslag. Faktisk indeholder materialet flest eksempler på, at forskere bruges i argumentation *for* noget.

Flere nyhedsartikler viste sig at være argumenterende tekster, og den samlede dækning i et medie kan ofte læses som en videre argumentation for det samme synspunkt.

PISA i andre medier

PISA-undersøgelserne er genstand for journalistik og debat i mange andre medier end nyhedsmedierne. Så selvom fokus i denne afhandling er forskningskommunikation i den brede offentlighed, i massemedierne, hører det med til billedet, at der kommunikeres om PISA i mange andre sammenhænge.

Derudover er det interessant, om de forståelsesrammer, der er karakteristiske for nyhedsmediernes behandling af PISA, genfindes i medier med smallere målgrupper,

politiske forhandlinger. Men en del af de samme temaer (disciplin, læreruddannelse og test) kommer dog op begge år.

eller del-offentligheder for 'professionelle målgrupper' som lærere, skoleledere, pædagoger, forskere, forældre, politikere og embedsmænd.

Derfor har jeg undersøgt, hvordan Danmarks Lærerforenings blad, Folkeskolen, har dækket PISA-undersøgelserne. Det viser sig ved elektronisk søgning på Folkeskolens hjemmeside, at 'PISA' har ikke mindre end 425 hits. De fordeler sig over flere år, og tallet ændres jævnlige. Tallet fortæller derfor (ikke overraskende), at PISA er et stadigt tilbagevendende emne i lærernes fagblad. Men da bladet er et ugeblad, har dækningen i undersøgelsesperioden i december 2004 ikke været stor.

Der er mere stof at hente på Folkeskolen.dk, som er Folkeskolens elektroniske nyhedstjeneste. På Folkeskolens hjemmeside findes flere elektroniske kanaler. Der er netnyheder, der er weblogs, og der er debatfora. Og der er flittig brug af links til kilder, bl.a. til PISA-rapport, OECDs hjemmeside, forskellige forskeres hjemmesider, andre undersøgelser etc. Det betyder, at der er en del tilgængelige kilder (som selvfølgelig også er tilgængelige uden Folkeskolen) og en del tilgængelig debat.

Der er kort sagt et righoldigt materiale, som med rimelighed kunne indgå i en analyse af, hvordan PISA kommunikeres uden for nyhedsmedierne. Undersøgelsen her indskrænkes dog til, hvilke temaer i tilknytning til PISA der behandles i de mest centrale medier og kun i en kort periode efter offentliggørelsen af PISA. På den måde kan man sige, at undersøgelsen ikke giver et dækkende billede af, hvordan der kommunikeres om PISA i den professionelle offentlighed. På den anden side giver den et billede af kommunikationen i en kort periode, lige efter offentliggørelsen i såvel nyhedsmedierne som de smallere medier. Helt præcist inddrages:

- Den elektroniske nyhedsdækning på Folkeskolen.dk i perioden 6.december – 20. december 2004.
- Mandag Morgen den 6. december og d. 13. december 2004

Hermed har jeg kun et lille udpluk af debatten om PISA i den pædagogiske og politiske offentlighed. I de udvalgte artikler er der henvisninger til videnskabelige artikler, til Dansk Pædagogisk Tidsskrift m.m. Der er kort sagt en videnskabelig offentlighed med diskussion af PISA, som slet ikke er undersøgt. Denne lille, kvalitative undersøgelse kan derfor blot supplere billedet af PISA i nyhedsmedierne med en stikprøve på, hvilke temaer der tages op lige omkring offentliggørelsen af PISA i den offentlighed, som henvender sig til beslutningstagere og praktikere inden for feltet, med henblik på at se, om de samme forståelser ser ud til at være her eller ej.

Folkeskolen.dk

Folkeskolen.dk er Folkeskolens nyhedstjeneste på hjemmesiden. Jeg har undersøgt 26 nyheder, bragt i perioden 6. december – 20.december 2004. Forud for denne periode bragte Folkeskolen.dk dog også artikler om PISA, dels metodekritik, hvor

PISA-forskere og andre forskere var i disput om videnskabeligheden i PISA og i kritikken af PISA, dels andre landes resultater i PISA. Jeg har for overskuelighedens skyld og for at have sammenlignelige perioder dog valgt kun at tage denne korte periode efter offentliggørelsen. Netnyhederne er et dagligt medie.

Det er karakteristisk, at netnyhederne i langt højere grad end såvel nyhedsmedierne som det trykte blad Folkeskolen, forholder sig direkte til rapportens resultater. Dels redegøres der for resultaterne i overensstemmelse med rapportens tekst, dels anvendes PISA-rapportens konklusioner i politisk argumentation.

Den 6. december bringes fx 8 nyheder, hvoraf de 5 forholder sig til PISA-resultater. De 3 øvrige er henholdsvis referat af et synspunkt fra KL, referat af Lærerforenings kritik af regeringens forslag om test samt en kritisk artikel om regeringens forslag om test, hvor der argumenteres med baggrund i PISA-rapporten.

Den 7. december bringes 4 artikler, hvoraf de tre forholder sig til PISA-resultater, og en enkelt refererer et synspunkt fra Danmarks Lærerforening. Herefter kommer dækningen til at handle mere om politiske uenigheder, både partipolitiske og interesseorganisationers markeringer.

Danmarks Lærerforening tager i perioden nogle initiativer til at problematisere PISA, og disse refereres naturligvis i foreningens eget organ. Den 10. december stiller Danmarks Lærerforening spørgsmålstejn ved PISA-resultaterne på baggrund af resultaterne fra Folkeskolens Afgangsprøve, hvor pigerne klarer sig bedre end drengene. I forlængelse af denne mistillid til PISA-undersøgelsen, kræver Danmarks Lærerforening den 15. december opgaverne fra PISA offentliggjort. Også den 15. december går de i pressen med deres egen undersøgelse af dansklæreres brug af test i de yngste klasser. Derudover handler artiklerne dels om de politiske forhandlinger, dels om initiativer i Norge og Sverige i forbindelse med test samt Danmarks brug af en anden international test, TIMSS.

Det generelle billede her er altså, at PISA i dette netbaserede nyhedsmedie for en faglig offentlighed behandles som en forskningsnyhed i den forstand, at de første to dages dækning overvejende er beskrivelser af rapportens indhold. Oven i købet – og delvis i modsætning til dagspressen – med en korrekt beskrivelse af rapportens udsagn. Først derefter kommer fokus på de politiske forhandlinger. Det er kort sagt dette medie, hvis forståelsesrammer passer bedst i forhold til rapporten.

En anden interessant iagttagelse er, at Folkeskolen.dk næsten er det eneste medie, der bruger begrebet signifikans i artikler, hvor der redegøres for resultater fra rapporten. Ellers er det kun Berlingske Tidende, der anvender udtrykket en enkelt gang i en billedtekst. Indholdet i signifikans-begrebet er væsentligt i tolkningen af rapporten, fordi rapporten opererer med tre grupper af lande, hvor der ikke er nogen signifikante forskelle mellem de enkelte lande inden for hver gruppe. Denne væsentlige pointe for

at tolke sammenligningen mellem landene bortfalder, når medierne placerer landene på en rangliste uden at tage højde for, om der er signifikante forskelle mellem fx land nr. 5 og land nr. 12.

Folkeskolen.dk præsenterer en anden forståelsesramme end massemediernes. Hvor massemediernes præsenterer det politiske forslag om test som en løsning, beskriver Folkeskolen.dk forslaget om test som et problem. Forståelsesrammen i Folkeskolen.dk er, at test angiveligt skal løse nogle problemer, men at der ikke er forskningsmæssigt belæg i PISA-rapporten for, at disse problemer er væsentlige eller for, at test skulle være løsningen. Her er altså en tættere kobling mellem rapport og mediedækning.

På Folkeskolens hjemmeside er desuden et debatforum, hvor PISA-forskere og andre forskere samt enkelte lægfolk og skolefolk med udgangspunkt i artikler fra Folkeskolen og Dansk Pædagogisk Tidsskrift debatterer metoder og grundlag for PISA-undersøgelsen. Denne debat indgår ikke i min analyse. Debatten strækker sig over en ret lang tidsperiode og er altså ikke særlig intens. Den føres primært af forskere og er næppe så central for formidlingen af PISA i den faglige ikke-forskningskyndige offentlighed som henholdsvis Folkeskolen og Folkeskolen.dk.

Mandag Morgen

Mandag Morgen er et interessant medie i denne sammenhæng, fordi det ifølge ugebrevets hjemmeside henvender sig eksplicit til private og offentlige topledere.

Her inddrages to numre af Mandag Morgen, nemlig det nummer, der udkom d. 6. december, altså samme dag som PISA-undersøgelsen offentliggøres, og det nummer, der udkom ugen efter, dvs. d. 13. december. Mandag Morgen har dækket PISA i andre numre, både før og siden, men disse to numre ligger inden for den periode, hvor dagspressens dækning også undersøges.

Den 6. december har Mandag Morgen jo ikke haft mulighed for at skrive om selve PISA-rapporten. Der bringes i stedet en artikel med den vinkel, at PISA-undersøgelserne har en stor betydning for dansk skolepolitik, men at ingen sætter spørgsmålstegn ved PISAs resultater.⁴⁰ Når denne vinkel er valgt, kan det bl.a. hænge sammen med, at emnet vurderes som mediemæssigt vigtigt, og derfor skal dækkes, men samtidig har Mandag Morgen ikke haft rapporten tidsnok til at kunne nå at skrive om rapportens resultater, må man finde en alternativ vinkel.

Artiklen er bygget op om udtalelser fra tre embedsmænd og deres erfaringer med PISA i deres arbejde. Det er tre centrale organisationer i forhandlingerne på

⁴⁰ Denne vinkel, at forskere og embedsmænd er enige om, at PISA-undersøgelser har stor betydning for dansk skolepolitik, indgår i Information d. 8. december i indledningsmanchetten til temaopslag om PISA.

folkeskoleområdet, der repræsenteres: Kommunernes Landsforening, Undervisningsministeriet og Danmarks Lærerforening. Desuden er tre forskere blevet bedt om deres vurdering af PISAs betydning for debatten om folkeskolen.

Artiklen skildrer PISAs betydning for dansk skolepolitik som et problem ud fra den begrundelse, at undersøgelseernes forskningsmæssige kvalitet ikke er god nok. Artiklen har således to påstande, den argumenterer for.

Første påstand er, at PISA har afgørende betydning for dansk skolepolitik. Denne påstand underbygges dels af en enkelt kort udtalelse fra forskerside, nemlig professor Per Fibæk Laursen, der udtaler, at det er svært at overvurdere betydningen af PISA-undersøgelserne. Dels underbygges påstanden med udtalelser fra de tre embedsmænd. Deres troværdighed som vidner underbygges af beskrivelser af deres placering og funktion i forhold til forhandlinger om og udmøntning af dansk skolepolitik. Fx:

‘Jeg har været en del af det område i fire år, og i de seneste tre har PISA været det allestedsnærværende udgangspunkt for de problemstillinger, vi arbejder med. PISA har ikke givet os svarene, men den har defineret problemerne.’

Og:

‘PISA har udgjort et centralt led i overvejelserne bag såvel revisionen af folkeskoleloven som andre tiltag, der siden er taget initiativ til, fortæller direktør i Undervisningsministeriet, Kim Mørch Jakobsen.’

Artiklens anden påstand er, at PISAs forskningsmæssige kvalitet ikke er i orden. Denne påstand underbygges med professor Erik Jørgen Hansens kritik af PISA-metoderne. Hvor den første påstand ikke blev imødegået af modargumenter, bliver denne kritik forsøgt imødegået af argumenter fra PISA-forskeren Jan Mejding. Men artiklen lader altid Erik Jørgen Hansen fremføre det afgørende argument, og derved står artiklens påstand endnu stærkere: Modargumenterne er imødegået.

Den væsentlige forskel på denne artikel og dagspressens artikler er selvfølgelig længden, bl.a. i citaterne, men også forsøget på at ‘gå bagom’ nyheden. Mandag Morgen beskriver PISA i et fugleperspektiv, hvor der ikke er fokus på resultater og partipolitiske diskussioner, men på hvordan en undersøgelse bruges som grundlag for realpolitiske forhandlinger, og om dette grundlag så er videnskabeligt i orden.

Her er fokus på rationalitet på flere måder. Artiklen sætter spørgsmålstegn ved, om den førte politik drives på et videnskabeligt, rationelt grundlag, når den føres på grundlag af PISA. Og betydningen af rationelle grundlag bekræftes af, at KLs og ministeriets embedsmænd pointerer, at embedsmænd kun er modtagelige for ‘kolde facts’:

‘Embedsmænd er alle opdraget i en mere eller mindre samfundsvidenskabelig tradition, og hvis der er en undersøgelse, der kan påvise nogle sammenhænge, lytter vi. Det er simpelthen den tungeste form for argument, man kan anvende over for sådan nogle som os. Ideologisk baserede diskussioner om, hvorvidt der er synd for børnene, at de ikke ved, hvor Nakskov ligger, påvirker ikke embedsmandssystemer særlig meget’, som Schloss formulerer det.’

Det pudsige her er jo, at hele artiklen handler om, at PISA ikke er videnskabeligt funderet, og at det derfor ikke er rationelt, når PISA får så afgørende betydning for politiske beslutninger vedrørende folkeskolen. PISA skildres som et uvidenskabeligt og irrationelt grundlag for politiske beslutninger. Mens embedsmændenes forståelse samstemmende er, at de agerer fuldkommen rationelt og på et videnskabeligt grundlag, når de handler på baggrund af PISA.

Ugen efter bringer Mandag Morgen en artikel om test. Her er overskriften, at ‘Test vil gavne folkeskolen’. Det fortælles i manchetten, at forskere er positive over for test. Årsagen til ministerens forslag om obligatoriske test ligger i PISA-rapporten. Og hvor rapportens forskningsmæssige kvalitet blev betvivlet i artiklen sidste nummer, tages den i dette nummer for givet. En enkelt forsker bliver citeret for at være kritisk over for brugen af test, men ellers er det kun PISA-forskere, der citeres. Og deres eneste forbehold er, om lærerne nu også kan bruge dem ordentligt.

Forskelle på forståelsesrammer

Der er ikke de store forskelle på forståelsesrammerne i dagspressen. Men disse stikprøver på, hvad der foregår i andre dele af offentligheden, i en mere professionel offentlighed viser, at Folkeskolen præsenterer et andet problem end dagspressen. Her er problemet ikke, at skoleeleverne ikke præsterer gode resultater i PISA-undersøgelser; her er problemet, at ministeren vil indføre test.

Det er jo ikke underligt, at lærernes faglige organisation definerer problemet anderledes, og at deres medier derfor også søger at definere andre problemstillinger, som i højere grad svarer til medlemmernes faglige interesser. Det er heller ikke overraskende, at debatten her i højere grad er baseret på en mere nuanceret læsning af rapporten og mindre præget af Ritzau-telegrammer.

Det er også interessant at se, at Mandag Morgens dækning har præget Informations dækning. At der er meget genbrug inden for medieverdenen, konstaterer Anker Brink Lund i sin undersøgelse af en nyhedsuge i Danmark (Lund, 2000). Genbrug er en nødvendighed ifølge Lund. Genbruget er samtidig en gentagelse af bestemte forståelsesrammer, og det er interessant, hvilke forståelser der gentages, og af hvem.

9. Kapitel:

Mediedækningens karakteristika

Med baggrund i en kvantitativ indholdsanalyse af den trykte dagspresses dækning af PISA 2003 har jeg identificeret forskelle og ligheder mellem dominerende temaer i henholdsvis rapport og mediedækning: Hvad er på mediernes dagsorden vedrørende PISA 2003? Og med baggrund i en analyse af de forståelsesrammer, der kendetegner nyhedsdækningen har jeg beskrevet den placering og funktion, forskningen får i teksterne: Hvordan forstås PISA 2003 i medierne? Som et perspektiverende element har jeg analyseret forståelsesrammer i medier, der ikke er nyhedsmedier, men henvender sig til en mere professionel offentlighed.

I dette kapitel opsummerer jeg konklusionerne fra disse tre delanalyser og diskuterer på den baggrund, hvilken plads den samlede analyse peger på, at den forskningsbaserede viden i PISA 2003 har i en massemedieret sammenhæng.

Analysens elementer

Analysen undersøger forholdet mellem forskningsbaseret viden og massemedieret viden. Hvad sker der med den viden, som fremgår af rapporten, når den fremstilles i massemedierne? Hvilken viden om PISA-undersøgelsen er tilgængelig for mediebrugere via massemedierne?

Analysen består af to dele:

1. En kvantitativ indholdsanalyse af mediedækningen af PISA i et antal dagblade samt nyhedstelegrammerne fra nyhedsbureauet Ritzau, en beskrivelse af indholdet i den danske PISA-rapport samt en analyse af det danske pressemateriale om PISA 2003.
2. En kvalitativ analyse af forståelsesrammer i mediedækningens første dage.

Forskelle mellem rapport og mediedækning

Den kvantitative analyse af mediedækningen viser væsentlige forskelle mellem, hvilke temaer der dominerer i henholdsvis rapporten og medierne. Der viser sig også at være tydelige sammenhænge mellem de temaer, der præger mediedækningen, og de temaer der har haft politisk interesse, også før rapportens offentliggørelse. Der er flere sammenhænge mellem mediedækningen og temaerne i OECD-reviewet, end der er mellem mediedækningen og rapporten. Og de temaer, der behandles i medierne, dvs. de temaer, der diskuteres i offentligheden, er i højere grad politiske handlinger i forhold til folkeskolen, end det er forskningsbaseret viden om folkeskolen.

Det er interessant, at der er så væsentlige forskelle mellem de dominerende temaer i rapporten og i medierne, fordi det giver et indblik i, at de problemstillinger, forskningsrapporten peger på, ikke er de problemstillinger, der kommer frem i medierne. Hvor andre undersøgelser (jf. kapitel 4) af forskningsbaseret viden i massemedierne peger på, at der sker ændringer og udeladelser af den forskningsbaserede viden, når den optræder i medierne, peger denne kvantitative analyse altså på, at den mediemæssige tematisering er en ganske anden end den forskningsmæssige tematisering. Der er – firkantet sagt – tale om to forskellige historier.

Forskellene er bl.a. belyst ud fra den kontekstuelle sammenhæng, mediedækningen indgår i. Kontekstuel sammenhæng forstås her som de tekster, der danner grundlag for mediedækningen. Det er det pressemateriale, der ligger til grund for mediedækningen samt de nyhedstelegrammer, nyhedsbureauet Ritzau udsendte om PISA 2003. Som et perspektiverende bidrag til analysen er desuden inddraget tekster vedrørende den tidligere PISA-undersøgelse, PISA 2000. Det drejer sig om pressemateriale, Ritzau-telegrammer samt en undersøgelse af temaer i pressedækningen for PISA 2000.

Der viste sig både ligheder og forskelle her. Mediedækningen af PISA er væsentlig mindre omfattende i 2001 end i 2004. Begge år beskrives folkeskolen som mangelfuld, tonen er dog noget skærpet vedrørende PISA 2003. Tendensen til, at medierne fokuserer på afledte temaer, ses også i 2000. Begge år fylder temaet disciplin meget. Ligesom temaerne politiske initiativer, test og læreruddannelse alle er gennemgående temaer begge år. Den væsentlige forskel er, at PISA-forskerne kommer væsentlig mere til orde om PISA 2000 end om PISA 2003. Det er også markant, at de politiske udtalelser fylder væsentligt mindre i forbindelse med PISA 2000. Dels markerer ministeren sig mindre, dels er der ganske få politikerudtalelser. I det hele taget er der langt flere interessemarkeringer i forbindelse med PISA 2003 end PISA 2000.

Det hænger formentlig bl.a. sammen med, at der forud for offentliggørelsen af PISA 2003 har været en mere intensiv, politisk proces, og at regeringen offentliggør forslag om ændringer i folkeskolen sammen med redegørelsen for PISA-undersøgelsen. Det er en klar forskel til PISA 2000, hvor pressematerialet var præget af PISA-forskernes redegørelser for undersøgelsen. Pressematerialet for PISA 2000 lægger på den måde op til en mere 'forskningsnær' dækning end pressematerialet for PISA 2003 gør.

Begge år er mediedækningen altså mere præget af politiske diskussioner end af forskning. De temaer, der optager medierne (ud over de politiske initiativer) er i store træk de samme begge år: disciplin, lærernes uddannelse og test/evaluering. Det er temaer, der kun i begrænset omfang har rod i rapporterne, men til gengæld er orienteret mod handlinger på skoleområdet.

Forskellene på rapportens temaer og mediedækningens må bl.a. ses i lyset af forskellen på mediernes og forskningens funktioner. Det viser sig meget tydeligt i den kvalitative analyse, at medierne fokuserer på løsninger, på hvordan der kan handles politisk i forhold til en problemstilling. Det er en ganske anden vinkel på en problemstilling end den analytiske, som ligger i en forskningsmæssig tilgang.

Der ses lidt andre tendenser i den mere professionaliserede offentlighed, repræsenteret ved Folkeskolen.dk og Mandag Morgen. Folkeskolen.dk præsenterer en forståelsesramme, som ligger tættere på rapportens end nyhedsmediernes. Men også her er der mere fokus på handling end på analyse. Eller snarere: Fokus på analyse som forudsætning for handling. Men det er vel også præcis, hvad et organ for en faglig organisering bør fokusere på.

Mandag Morgen bryder i en artikel med de øvrige mediers forståelsesramme ved at forsøge at 'gå bagom' PISA. Dels ved at belyse PISAs realpolitiske betydning, dels ved at belyse spørgsmålet om, hvorvidt det er videnskabeligt i orden at bruge PISA-undersøgelsen som grundlag for realpolitiske forhandlinger. Artiklen sætter altså spørgsmålstegn ved, om den førte politik drives på et videnskabeligt, rationelt

grundlag. I en anden artikel er der fokus på løsninger, helt specifikt om test kan løse problemet eller ej.

Ensartethed i forståelsesrammer

Den kvalitative analyse af forståelsesrammerne viser, at alle medierne beskriver PISA-undersøgelsen og de tilknyttede problematikker ud fra den samme overordnede forståelsesramme. Ingen af medierne bryder for alvor med den forståelsesramme, som er politisk defineret i regeringens udspil: At folkeskolen er på katastrofens rand. I den forstand er dækningen meget ensartet, selvom Information har enkelte artikler, som sætter spørgsmålstejn ved grundlaget for PISA. Forståelsen af, at den danske folkeskole har mange mangler, fremstår derfor som en alment accepteret sandhed i mediedækningen.

Ensartetheden gælder ikke kun den overordnede forståelse af PISA 2003, men også måden, PISA dækkes på. Det gælder i formen, fx med hensyn til valg af genrer: reportager, politiske konfrontationer, faktabokse etc. Det gælder også med hensyn til valg af oplysninger – medierne bygger i deres brug af konkrete oplysninger stort set alle på telegrammerne fra Ritzau, som igen stammer fra Undervisningsministeriets pressemateriale. Mediernes egenproducerede artikler er primært reportager og interview, som illustrerer snarere end undersøger forståelsesrammen. Og her er igen stor ensartethed med hensyn til, hvilke vinkler og typer af kilder der vælges.

At Ritzaus Bureau har stor betydning for mediedækningen, og at der i øvrigt er stort sammenfald i mediernes dækning er ikke overraskende i forhold til den analyse af 'mediernes fødekæde', som Anker Brink Lund (Lund, 2000) har foretaget. Lund konkluderer, at der er et

'... entydigt billede af samspillet mellem fire typer af nyhedsudbydere med dagbladene som hovedleverandør og det dagbladsejede nyhedsbureau i orkanens øje. Der lånes og stjæles på kryds og tværs, men Ritzaus Bureau indtager nøglepositionen som det sted, hvor nyheder transformeres og gøres fælles.' (Lund, 2000: 147)⁴¹

Det omfattende genbrug kommenterer Lund på den ene side sådan, at vinklerne er forudsigelige og ensartede, og det ser han som et symptom på, at medierne vælger de lette løsninger. På den anden side konkluderer han også, at genbruget er en nødvendighed:

⁴¹ I den periode, som afhandlingen undersøger, er Ritzau stadig det nationale nyhedsbureau, men denne monopolstatus er blevet antastet (jf. side 118), bl.a. ved at TV2 opsagde deres aftale med Ritzau i maj 2006 og i kraft af Danmarks Radios planer om egen nyhedstjeneste (Fagbladet Journalisten d. 17. maj 2006).

'Uden dette omfattende genbrug ville de journalistiske fødekæder komme til at lide af alvorlige mangelsygdomme' (Lund, 2000: 147).

Når man - som i denne afhandling - har fokus på dækningen af et enkelt emne, bliver det meget påfaldende, hvor ensartet dækningen er. Set i forhold til et ideal om offentligt ræsonnement, er ensartetheden i vinkler og genrer ikke befordrende. Idealet om medierne som en vagthund, der forholder sig kritisk til såvel magthavere som forskere, forudsætter også en vis mangfoldighed i vinkler. Hertil skal siges, at den aktuelle undersøgelse jo er begrænset til en ret kort periode, umiddelbart efter offentliggørelsen af PISA-undersøgelsen. Variationen i dækningen ville måske vise sig at være større over en længere periode.

Den journalistiske fremstilling

Den kvalitative analyse i kapitel 8 peger på nogle karakteristika ved den måde, medierne dækker PISA-undersøgelsen på. Den journalistiske udtryksform har betydning for indhold og forståelsesramme. Som beskrevet i kapitel 4 peger andre undersøgelser (bl.a. Weiss and Singer, 1988; Nelkin, 1995; Fenton et al., 1998) på, at medierne udelader oplysninger i forbindelse med omtale af forskning, og at forskning passes ind i de traditionelle journalistiske fortællemåder. Jeg vil her trække de specifikke fremstillingsmæssige træk for mediernes PISA-dækning frem.

Forskning som argument

Et af disse er brugen af korte statements om undersøgelsens resultater. Korte statements fremstår bl.a. i faktabokse, men også i teksterne. Korte statements optræder også i forskningsrapporter. I PISA-rapporten er der flere, korte statements i opsummeringer og konklusioner på undersøgelsens forskellige dele. Den store forskel mellem rapporten og mediedækningen er, at når der optræder korte statements i en forskningsrapport, fremstår det tydeligt, at de er baseret på en række præmisser, fx udvælgelse af bestemte typer empiri, formulering af bestemte spørgsmål til empirien og udeladelse af en række faktorer. Genren forskningsrapport markerer tydeligt med sin opbygning, hvor disse præmisser er beskrevet, at her præsenteres et udsagn, der bygger på en række forudsætninger, som kan ses i andre dele af rapporten. I en mediekontekst bliver de korte statements eller konklusioner løsrevet fra deres præmisser og fremstillet som sande udsagn. Udsagnene fremstår som sande, i det omfang de er baseret på forskning. Forskning har som beskrevet i kapitel 2 en stærk troværdighed i vores kultur. Derfor kan disse 'sande udsagn' fungere som overbevisende argumenter. Det fremgik af den kvalitative analyse, at korte statements om Danmarks præstationer i PISA-undersøgelsen indgår i mediekonteksten som argumenter. Enten for, at der må handles radikalt og hurtigt eller for, at der må handles på bestemte måder. Forskningen kommer til at indgå i nogle interessenters argumentation for bestemte handlinger.

Hvor videnskaben fokuserer på problembeskrivelse og problemforståelse, fokuserer medierne på handlinger og løsninger. Derfor kan de meget korte udsagn om, hvad forskningen påviser, blive brugt argumenterende i avisens samlede dækning. De bliver til argumenter i diskussionen om, hvordan der skal handles politisk, fordi avisernes dækning ikke handler om forskning, men om politik, om løsninger.

Disciplin

Disciplin omtales i flere medier som den væsentligste faktor for børnenes indlæring, og både Berlingske Tidende og Jyllands-Posten vælger disciplinvinklen i deres hovedhistorie. At mangel på disciplin er årsag til dårlige skolepræstationer, er en af de dominerende forståelser i medierne. Det kan undre, når man læser rapporten, for her fremhæves disciplin ikke. Omtalen af disciplin som problem i forhold til faglige resultater nævnes i sammenhæng med matematikundervisningen og udgør halvanden side af rapportens 268 sider. Rapporten skriver:

'Af de 19 forhold vedrørende skoleressourcer, skolemiljø og skolepolitik og skolepraksis [som indgår i PISA-undersøgelsen, red.bem.], er kun ét forhold signifikant korreleret med matematikfærdighederne: indekset for disciplin i matematiktimerne (se tabel A8.3).'
(Mejding, 2004: 221).

Disciplin er kort sagt et af mange, mulige forhold, men et hvor man kan påvise en kvantitativ sammenhæng. Derfor tillægges denne ene faktor stor betydning. En af PISA-forskerne forklarer dette i en e-mail til mig, hvor hun svarer på min undren over, at noget, der ikke tillægges videre betydning i rapporten, fremføres med så stor kraft i medierne:

'Det fremgår af den danske (og den internationale) PISA 2003 (s. 222 i den danske), at der er en positiv sammenhæng mellem disciplin i matematiktimerne og elevernes matematikfærdigheder. Denne forskel gælder for Danmark og i de fleste andre lande, der deltog i PISA (jf. Tb. A8.3; s. 237 i den danske rapport). Grunden til det er blevet specielt fremhævet ved præsentationen af rapporten er, at det er (næsten) den eneste skolefaktor, for hvilken der for Danmark kunne eftervises at være en sammenhæng med elevernes PISA-scores.'
(Beatrice S. Rangvid, AKF, i svarmail til mig).

Citatet peger på dels, at der sker en bevidst ændring i vægtningen fra selve rapporten til præsentationen af rapporten, dels at der i præsentation ('fremhævet specielt ved præsentationen') er lagt vægt på, hvor der kan påvises målbare sammenhænge, på kvantitative 'beviser'. Det er et eksempel på, at forskerne fokuserer på kvantiteten som et gyldigt udtryk for tendenser. Deres fokus på kvantitet får betydning i forhold til offentliggørelsesprocessen, og den kvantitative virkelighedsbeskrivelse får betydning for mediedækningens fokus. Her er altså et eksempel på, at den forskningsmæssige tilgang faktisk slår igennem i mediedækningen.

Karakteren af mediedækningen hænger sammen med karakteren af undersøgelsens *indhold*. PISA-undersøgelsens kvantitative udgangspunkt med fokus på rangordning af lande og på fremgang/tilbagegang fra 2000 til 2003 afspejles i mediernes ranglister og ordvalg som fx 'dumpekarakter'. Kvantitativ forskning lægger op til en mediedækning, der fokuserer på bedst/dårligst, fremgang/tilbagegang. Samtidig er PISA – både som forskningsrapport og som politisk initiativ betragtet – fokuseret på handling. På kausalsammenhænge, der kan påvises kvantitativt, så der kan handles politisk. Det giver forskningen en plads i offentligheden som 'the missing link' – det argumentationsled, der mangler mellem ideologiske ønsker og politiske handlinger: PISA-rapporten påviser, at Danmark klarer sig dårligt og, at det skyldes manglende disciplin m.m.

Handlingsaspektet spiller også ind. I en artikel i Berlingske Tidende står:

'(Disciplin er) en betydningsfuld faktor for elevresultater – og vel at mærke en faktor, som skoler kan stille noget op over for', fremgår det af rapporten.'

Dette udsagn findes ikke som ordret citat i rapporten, men det er muligvis blevet sagt ved pressemødet. Grundlaget for citatet er formentlig denne formulering i PISA-rapporten, side 198:

'Det kan diskuteres, om elevadfærd i undervisningen skal betragtes som et CCC-emne, (personlige og social kompetencer, red. bem.) eller om det i højere grad skal betragtes som en lærerrelateret skolevariabel. Da det imidlertid er en faktor, der gennem de seneste år har været meget fokus på, bliver den inddraget under område CCC, vel vidende, at både skolens og lærernes indsats med hensyn til at etablere det, som i engelsk PISA-terminologi kaldes 'disciplinary climate', er af stor betydning. Netop det, at skolernes og lærernes indsats har betydning, indikerer at det er et forhold, der i modsætning til for eksempel elevernes sociale baggrund, er noget, der kan ændres på.'

(Mejding, 2004: 198)

Forskerne giver her udtryk for, at disciplin er en forskningsmæssig interessant faktor, fordi den er relateret til forhold, man kan ændre på. Handlingsaspektet er således også centralt for forskerne.⁴²

Både kvantitet og handlingsaspekt er væsentlige forhold i såvel PISA-undersøgelsen som i medierne, men da disciplinspørgsmålet også var forholdsvis fremtrædende ved mediedækningen af PISA 2000, skal den store medieinteresse for disciplin måske

⁴² Det er strengt taget en snæver forståelse af handlemuligheder. For det er handlemuligheder udelukkende relateret til skoleverdenen. Andre faktorer, som ikke er skole- eller lærerrelaterede, kan vel i princippet også ændres – blot ikke i skoleverdenen alene.

også forklares med baggrund i andre forhold, fx en ideologisk og kulturel interesse for disciplin.

Signifikans

Et andet af de dominerende temaer i mediedækningen, er Danmarks placering i forhold til de øvrige lande. Næsten alle medier bragte ranglister, hvor landenes præstationer kunne ses i forhold til hinanden. I PISA-rapporten findes disse lister, men rapporten skriver også, at Danmark er placeret i en gruppe af lande, der ikke er signifikant forskellige fra hinanden. Der er således en gruppe af lande, hvor forskellene er så små, at det ikke giver mening at placere dem i rækkefølge. Pressedækningen fremhæver derimod en rangliste over lande, som placerer Danmark relativt langt nede, og netop ikke skelner mellem betydende og ikke-betydende forskelle.

Den mest detaljerede gengivelse i hele perioden af landenes præstationer i forhold til hinanden bringes af Berlingske Tidende. For matematik, læsning, naturfag og problemløsning angives ikke bare landenes placering i forhold til hinanden, men også landenes gennemsnitlige scores. I en billedtekst angives, at:

‘Nogle af landenes gennemsnit ligger så tæt på hinanden, at der ikke er statistisk signifikante forskelle.’

Berlingske Tidende er faktisk det eneste medie i undersøgelsen, ud over Folkeskolen.dk, som nævner begrebet signifikans. Netop i en kvantitativ sammenligning, er det afgørende for tolkningen, hvornår der er tale om signifikante forskelle eller ej. Mediernes generelle fokus på en rangliste, hvor det ikke kan ses, hvornår der signifikante forskelle, er derfor en negligering af en væsentlig præmis for PISA-undersøgelsens konklusioner. Det interessante er, at selvom Berlingske Tidende nævner, at der ikke er signifikante forskelle, så bruges den oplysning ikke til noget. Ranglisten fylder en stor del af siden, og teksterne fortæller intet om, hvilke forskelle der ikke er statistisk signifikante.

Det er velkendt i litteraturen om forskningsformidling, at forskere kritiserer mediernes behandling af de oplysninger og den viden, forskerne videregiver til journalisterne (Nelkin, 1995). Et aspekt af denne kritik er diskussionen om journalisternes uddannelse, og flere har stillet krav om, at journalister, der skriver om forskning, bør have en særlig indsigt i videnskabelige metoder (Hornmoen, 1999).

Spørgsmålet er, om en anderledes uddannelsesmæssig ballast ville have ændret på avisens fremstilling af landenes præstationer. Når den statistiske signifikans stort set forsvinder i mediedækningen, skyldes det snarere, at forskningen ikke er i fokus i mediedækningen. Mediernes interesse er ikke forskningsbaseret viden, men aktuelle politiske diskussioner, styrkeforhold og forhandlinger.

Vinkling

Hvor medieforskningen arbejder med frames, arbejder journalisterne med vinkler. I bogen 'Journalistikkens grundtrin' definerer Mogens Meilby, Danmarks Journalisthøjskole, begrebet vinkling. Han skriver, at vinkling er:

‘en afgræsning af historien til et overkommeligt udsnit af emnets virkelighed’
(Meilby, 2006: 110).

Analyserne i denne undersøgelse har fokuseret på, netop hvordan de journalistiske tekster afgrænser historien om PISA til et overkommeligt udsnit af emnets virkelighed.

I flere undersøgelser om forskningsstof i medierne (jf. kapitel 4) er det et helt centralt spørgsmål, hvordan medierne udelader væsentlige oplysninger og er upræcise i deres omtale. Det betragtes så – med forskerøjne – som et problem.

Denne afhandling bidrager med en analyse, der fokuserer på mediernes vinkling (framing) af forskningsstof. Ved at undersøge, hvordan mediernes valg af vinkler indvirker på den måde, forskningsbaseret viden indgår i den offentlige, demokratiske debat på, kommer fokus til at ligge på forholdet mellem medieteksternes vinklinger og massemediernes funktioner, i stedet for på mediernes ‘forvrængning’ af forskningen.

Det betyder også, at de fremstillingsmæssige karakteristika ved mediedækningen, som analysen peger på, må forstås i lyset af den mediemæssige praksis. Medierne er en institution, der fungerer ud fra logikker (jf. kapitel 4), som ikke handler om pædagogisk formidling af forskning. Som Kaj Asmussen (1992) meget klart beskriver det i en lærebog:

‘... aviser er ikke grundbøger i samfundslære. (...) Hovedparten af historierne i aviserne er variationer over temaer, som læserne kan nynne med på. Det nye ligger i, hvordan variationen denne gang udspiller sig, og hvem der medvirker.’
(Asmussen, 1992: 17-18).

På grundlag af analysen af PISA-dækningen vil jeg konkludere, at det politiske ønske om, at der skal kommunikeres mere om forskning i massemediernes, ikke vil føre til mere viden i offentligheden om forskning. Som Carvalho (2007) skriver i forbindelse med en undersøgelse af mediernes fremstilling af klimaspørgsmålet, viser flere undersøgelser, at medierne formidler ideologiske standpunkter, ikke videnskabelig viden. Ikke fordi der er noget galt med journalisterne, men fordi medierne tjener andre formål end at højne befolkningens vidensniveau gennem forskningsformidling.

Derfor vil konsekvensen af, at flere forskere bidrager til den offentlige debat i medierne, formentlig ikke være mere forskningsbaseret viden, men flere argumenter i

den offentlige debat. Ikke nødvendigvis forskningsbaserede argumenter, men måske argumenter som henter legitimitet i forskning.

Forskningens placering og funktion

Min undersøgelse peger på, at forskningen bliver en anledning til, at nogle temaer tages op. Mediedækningen forholder sig ikke ret meget til indholdet i forskningsrapporten, og bortset fra dagbladet Information slet ikke til forudsætningerne for rapporten, til de præmisser, den er udarbejdet på. Den problematik, forskningen arbejder med, nemlig elevernes faglige og sociale kompetencer, behandles egentlig ikke. Resultaterne beskrives i korte statements, men som problemstillinger behandles de ikke. Mediedækningen handler langt mere om handling, om hvordan man løser det problem, rapporten tages til indtægt for omkring de dårlige skolepræstationer.

Forskningen bruges i to funktioner. Denne ene som anledning. Det er PISA-rapporten, der er den direkte anledning til at tage spørgsmål om læreruddannelse, om test, om folkeskoleforlig etc. op. Den anden funktion er som argument. De korte statements og udtalelser fra forskere om resultater fra PISA fungerer i den samlede mediedækning ofte som led i argumentationer. Det kan være argumentationer for problemets alvor, men det er tit som argument for nogle af de forslag om handling, der fremstilles.

Forskningen bliver således led i en argumentation for politiske handlinger, og PISA-dækningen bliver domineret af synspunkter, ikke af information eller forskningsbaseret viden om undersøgelsen. Analysen af nyhedsartiklerne viser desuden flere eksempler på, at nyhedsartikler i sig selv er opbygget som argumenterende tekster. I den forstand bliver en forskningsbaseret viden brugt, men hverken i en oplysende eller en deliberativ sammenhæng.

Brugsværdi

Kan mediedækningen af PISA også tolkes inden for rammerne af Wolfgang Wagners (2007) forståelse af folkelig videnskab (se kapitel 4)? Wagners pointe er, at viden tilegnes i det omfang, den har en brugsværdi. Videnskabelig viden antager derfor en ganske anden form, når den tilegnes i ikke-videnskabelige kredse. Wagner mener, at videnskabelig viden ligner lægmandsviden lige så meget som en engelsk bøj ligner en hakkebøj, og i øvrigt ligger der ingen kvalitetsstempling i sammenligningen. En hakkebøj kan være mere saftig og krydret end en engelsk bøj, pointerer Wagner.

Måske er det lige præcis begrebet brugsværdi, der beskriver, hvad der sker i mediedækningen af PISA. Medierne er underlagt kommercielle krav, og dermed et krav om at modsvare publikums behov. En af de vigtige brugsværdier, Wagner nævner, er behovet for at fungere i sociale situationer, bl.a. at kunne kommunikere omkring aktuelle emner. Det kan fx være i diskussioner ved frokostbordet på arbejdspladsen eller ved familiemiddagene. I de sociale sammenhænge, hvor man

ikke skal fungere professionelt, men netop som lægmand sammen med andre lægfolk, er det sjældent forskningsbaseret viden, men snarere synspunkter og handlingsrelaterede overvejelser, der efterspørges. Tilsvarende er medierne optagede af handlinger og løsninger, frem for analyser.

Kaj Asmussens præcisering af, at aviser ikke er grundbøger i samfundslære (jf. tidligere citat) er vel bare et andet udtryk for, at mediernes praksis i høj grad er bygget op om hensyn til mediebrugernes brugsværdi. Brugsværdibegrebet åbner ikke for en ny tolkning af analysen, men det åbner for et andet perspektiv på forventninger til medierne, hvis det, der styrer mediebrugernes medieforbrug, er hvilke brugsværdier, mediet kan tilbyde.

Casen PISA

I analysen har jeg påvist, at mediedækningen af PISA-undersøgelsen kun i sporadisk omfang har formidlet forskningsbaseret viden, at der var stor ensartethed i mediernes dækning, at PISA 2003 i høj grad har været en anledning til at fremføre argumenter om politiske ønsker, og at medierne generelt var fokuseret på politiske løsninger og handlinger i forhold til folkeskolen. Jeg har også peget på, at mange aktører har interesser i emnet og søgt at påvirke mediedagsordenen, og at disse krydser klinger i offentligheden.

Men i hvor høj grad er disse iagttagelser kun gældende for PISA? I kapitel 6 har jeg redegjort for, at der er nogle specifikke forhold ved PISA, som ikke er generelt gældende for forskningsstof i medierne. Der er en større politisk interesse, men samtidig argumenterer jeg med baggrund i andre undersøgelser af forskningsstof i medierne for, at der typisk vil være politiske interesser involveret, når forskningsstof – ikke mindst samfundsvidenskabeligt forskningsstof – kommer i medierne, selvom der selvfølgelig også er andre typer af forskning og andre typer af mediedækning af forskning. De fleste undersøgelser, der får mediernes interesse, er imidlertid væsentlige i forhold til politiske spørgsmål, så i den forstand er PISA snarere typisk end speciel. Analysen af denne case kan derfor pege på problematikken af generel interesse.

Fx er denne konklusion relevant i forhold til de politiske ønsker om, at forskere skal optræde mere i medierne, fordi min undersøgelse antyder, at mere forskningsstof i medierne ikke betyder mere viden om forskning.

Konklusionen er også relevant i forhold til overvejelser om mediernes funktion i et demokrati. I forhold til informationsformidling har medierne ikke bidraget væsentligt i forhold til PISA. Medierne har til gengæld været et forum for interesseartikulation, hvor forskellige interessenter har bragt deres interesser ind i den offentlige debat.

I forhold til et ideal om offentligt ræsonnement og deliberation, kan man sige, at medierne ikke har bragt synspunkter i dialog med hinanden. Det er ikke deliberativt, hvis man tager udgangspunkt i Joshua Cohens forståelse af deliberativt demokrati (jf. kapitel 2), hvor det centrale er, at argumentationen for et synspunkt ikke skal resultere i enighed, men i en forståelse af argumenterne for de andres synspunkter. Forståelsen bliver jo begrænset, når et medie stort set kun argumenterer for ét synspunkt, som fx Jyllands-Posten og Berlingske Tidende i deres dækning, eller når synspunkter bliver fremført, men ikke konfronteret. På den måde er der ikke mulighed for afprøvning af 'det bedre argument'.

I forhold til et ideal om oplysning, er mediebrugerne dårligt hjulpet af mediernes PISA-dækning. Der er ikke meget viden om undersøgelsen, dens forudsætninger og dens resultater tilgængeligt i medierne. Mediebrugerne er til gengæld godt hjulpet i forhold til at få oplysninger om politiske synspunkter på, hvordan folkeskolen bør ændres.

Analysen peger på, at medierne er orienteret mod handlingsaspekter, mod politiske processer, mod problemløsning og ikke mod analyse. Forskningsbaseret viden får derfor typisk to funktioner i medierne. Dels som anledning til at tage problemstillinger op, dels som argument for handling.

Analysen af mediedækningen viser, at det faktum, at mange medier og mange aktører prægede dækningen af PISA, ikke betød pluralisme i dækningen. Tværtimod er dækningen af PISA karakteriseret ved en stor ensartethed. Det er interessant i forhold til den institutionelle tilgang til forståelse af nyhedsmedierne. Her er der nemlig overvejende en vurdering af, at mediernes selvstændiggørelse betyder større pluralisme i mediedækningen, og at flere aktører kommer til orde (Ørsten, 2006). Analysen af PISA-dækningen stiller spørgsmålstegn ved graden af pluralisme.

Udover at analysen af mediernes PISA-dækning peger på relevante perspektiver i forhold til demokrati, påpeger den også relevante forhold i forståelsen af forskningskommunikation. Hvordan denne analyse bidrager til diskussionen af forskningskommunikation er emnet for næste kapitel.

10. Kapitel: Konklusion

Det centrale forskningsspørgsmål, jeg har besvaret i denne afhandling er: Hvordan kan kommunikationen af forskning i massemedierne forstås i lyset af videnskabsbegreber, demokrati- og offentlighedsforståelser samt mediemæssig praksis?

Målet var at indkredse teoretiske forudsætninger for at diskutere forskningskommunikation i forhold til idealer om samfundsmæssig kommunikation, i forhold til forståelser af videnskab og i forhold til den mediemæssige praksis. Afhandlingens påstand er, at disse tre felter er centrale for den aktuelle praksis vedrørende forskningskommunikation i massemedierne, og at mange initiativer omkring forskningskommunikation bygger på tre antagelser. Den ene er forståelsen af forskningskommunikation som en diffusion af viden fra forskere til lægfolk. Den anden er forståelsen af massemedierne som adækvate formidlere af forskningsbaseret viden. Den tredje er forståelsen af forskningskommunikation som et væsentligt bidrag til et demokrati. Efter en undersøgelse af de tre teoretiske felter, analyserede jeg kvantitativt og kvalitativt med baggrund i dagsordensteorien og framing-begrebet mediernes dækning af PISA 2003.

Jeg vil nu diskutere, hvordan dette tredelte teoretiske udgangspunkt har kvalificeret analysen af PISA-dækningen og diskutere, hvordan denne tilgang kan bidrage til at beskrive begrebet forskningskommunikation.

Casens begrænsninger

I dette kapitel vender jeg tilbage til de demokrati- og offentlighedsteoretiske, videnskabsteoretiske og mediesociologiske diskussioner (kap. 2, 3 og 4), men nu med PISA-undersøgelsen som en case (kap. 6, 7, 8 og 9), disse diskussioner kan relateres til. Intentionen med analysen af mediedækningen af PISA er som nævnt ikke at drage generelle konklusioner vedrørende fremtrædelsesformen for samfundsvidenskabelig forskningsbaseret viden i massemedierne. Intentionen er, at analysen af mediernes dækning af PISA skal fungere som en case, afhandlingens tre teoretiske perspektiver kan diskuteres i forhold til.

Her er det vigtigt at præcisere de specifikke træk ved PISA som case (jf. i øvrigt også kapitel 6). PISA er for det første en undersøgelse bestilt af den supra-nationale politiske institution OECD, og som sådan er PISA begrænset af de vilkår, som ligger i bestillingen. Der er hverken tale om grundforskning eller 'fri forskning', men bestilt forskning. For det andet er der stærke politiske interesser i PISA-rapporten. Det viser sig bl.a. i, at PISA-rapporten blev offentliggjort af regeringen og ikke af forskningsinstitutionerne, og at PISA blev offentliggjort ved samme pressemøde og pressemateriale som regeringens forslag om ændringer i folkeskoleloven. PISA er således udsprunget af politiske interesser, og offentliggjort i forbindelse med varetagelse af politiske interesser.

Det, at PISA-rapporten så eksplicit kobles til politiske interesser, håndteres på forskellig vis af PISA-forskerne. Det er de færreste PISA-forskere, der udtaler sig i medierne (jf. graf 5, kap. 7). En enkelt forsker, Niels Egelund, bidrager dog til mediedækningen. Men som den kvalitative analyse af forståelsesrammerne (kap. 8) viser, bevæger Egelunds udtalelser sig over i det politiske domæne uden egentlig relation til forskningsrapporten. Egelund bliver på den måde en deltager i den politiske debat, uden at bidrage til at belyse sagen med forskningsbaseret viden. Bortset fra Egelund fremstår PISA-forskerne ikke som markante aktører i denne case. Som beskrevet i kapitel 3, kan forskere ikke generelt betragtes som svage aktører i offentligheden. Når forskerne, bortset fra Egelund, markerer sig så svagt i denne case, kan det hænge sammen med, at PISA 2003 er så eksplicit knyttet til politiske interesser i kraft af koblingen til regeringens forslag om ændringer i folkeskoleloven. Til sammenligning er forskernes deltagelse i mediedækningen af PISA 2000 forholdsmæssigt større (jf. kap. 6). Så selvom begge PISA-undersøgelser er bestilt forskning, er der stor forskel på, i hvor høj grad forskerne præger mediedækningen af de to rapporter. Der er muligvis tale om, at de magtfulde politiske interesser i forbindelse med PISA 2003 både har ledt mediernes fokus til politiske magtforhold, og afholdt forskerne fra at deltage i så tydelige, politiske diskussioner.

I kapitel 6 angiver jeg to væsentlige kriterier for at anvende PISA-rapporten som case til at udfolde en diskussion om forskningskommunikation i massemedierne. Det ene

kriterium er, at PISA er blevet meget bredt dækket i massemedierne og derfor byder på et righoldigt empirisk materiale. Det andet kriterium er, at PISA er en typisk case i den betydning, som Yin bruger begrebet (Yin, 2003), nemlig at casen har nogle typiske træk, som vil kunne genfindes i mange andre cases. Her er især to forhold væsentlige. Dels at samfundsvidenskabelig forskning ofte optræder i en eksplicit politisk sammenhæng, dels at undersøgelser og udgivelser af rapporter er en typisk anledning til omtale af samfundsvidenskabelig forskning (Weiss and Singer, 1988; Fenton et al., 1998; Sune og Vinther, 1998; Albæk et al., 2002; Albæk, 2004).

Det er til gengæld specielt for PISA, at denne rapport offentliggøres i sammenhæng med et lovgivningsinitiativ. Selve offentliggørelsesfasen og det tilhørende pressearbejde ligger i Undervisningsministeriets regi, og forskning og lovgivningsforslag kobles sammen. Denne stærke politiske karakter ved PISA er imidlertid det, som gør den til en særlig interessant, måske særlig tydelig, case i forhold til at diskutere, hvilken betydning forskningsbaseret viden kan få i en mediemæssig og demokratisk sammenhæng.

PISA-casen kan altså ikke beskrive generelle træk ved samfundsvidenskabelig forskning i massemedierne, men jeg bruger her analysen af mediernes dækning af PISA som et empirisk grundlag for at diskutere nogle problemstillinger, som jeg argumenterer for, har mere generel relevans i forhold til fremstillingen af samfundsvidenskabelig forskning i medierne.

Analysens pointer

Min analyse af mediernes dækning af PISA-undersøgelsen peger for det første på, at mediebrugerne gennem massemedierne kun får adgang til ganske lidt information om den forskningsbaserede viden, der ligger i PISA-undersøgelsen.

Den kvantitative analyse viser, at PISA-dækningen ikke primært handler om de temaer, som forskningen og rapporten fokuserer på, men om andre temaer. Medierne bringer nyhedsartikler om PISA-rapporten, men indholdet i artiklerne præsenterer kun i ringe grad indholdet i rapporten. Det, der får betydning for mediedagsordenen, er altså kun i begrænset omfang det faktiske forskningsindhold.

Det interessante her er ikke, at medierne ikke beskriver forskningsmetoder, teoretiske grundlag, detaljer i talmaterialet etc. Den type af oplysninger ligger ikke inden for nyhedsmediernes genrer. Aktuelle oplysninger og detaljer må søges andre steder, og ofte bringer medierne da også henvisninger til hjemmesider, hvor man kan søge flere oplysninger. Det interessante er altså ikke, at medierne ikke afspejler rapportens indhold.

Det interessante er, at medierne fokuserer på andre temaer end de, der prioriteres i rapporten. Mediernes stærke fokus på disciplin har kun begrænset belæg i rapporten.

Dels behandles den problemstilling kun på halvanden side af rapportens i alt 268 sider, dels knytter rapporten ingen anbefalinger om handlinger til disciplinproblemet. Rapporten peger på en række andre forhold, som forskerne mener, der bør handles i forhold til, nemlig de kønsmæssige skævheder i elevernes matematikkompetencer, at der er for få rigtigt dygtige elever og for mange rigtigt dårlige elever samt, at den gennemsnitlige præstation blandt indvandrere ikke øges fra generation til generation (side 112-113). Analysen peger således på, at der sker en forskydning af temaer, sådan at de temaer, der betegnes som væsentlige i rapporten, faktisk ikke dækkes i medierne, og at de væsentligste temaer i medierne faktisk ikke er prioriteret i rapporten. Mediernes dagsorden er kort sagt ikke den samme som den forskningsmæssige dagsorden, der er repræsenteret i rapporten.

Når det forskningsmæssige indhold i PISA-rapporten ikke bliver en del af mediedækningen, bliver den forskningsbaserede viden i rapporten heller ikke en del af det offentlige ræsonnement. Dette forhold skyldes muligvis, at de politiske interesser i netop PISA-undersøgelsen er så stærke, at PISA-rapporten i højere grad end andre forsknings-rapporter bliver politiseret. Fx vil det at undersøgelsen offentliggøres samtidigt med politiske handlingsforslag, selvfølgelig være med til at rykke mediernes interesse fra forskningen til de politiske forhandlinger. Men andre samfundsvidenskabelige undersøgelser vil også i større eller mindre grad involvere politiske interesser. Så tendensen til at medierne fokuserer på politiske handlinger frem for den forsknings-mæssige undersøgelse af en problematik, vil formentlig være en del af de fleste mediemæssige dækninger af forskningsstof. Det ligger som omtalt i kapitel 4 også i den mediemæssige praksis, at medierne tematiserer løsningsmuligheder og handlinger, ikke undersøgelser. Det sætter i sig selv nogle grænser for at kommunikere forskningsbaseret viden i en massemedieret kontekst. Jeg mener, således, at analysen af PISA peger på en problemstilling, som det er relevant at undersøge også i andre analyser af forskningsbaseret viden i massemedierne

Den kvalitative analyse peger på, at PISA-undersøgelsen bliver brugt som en anledning til, at interessenter på folkeskoleområdet og uddannelsesområdet argumenterer for nødvendigheden af forskellige politiske handlinger. Det er den blotte tilstedeværelse af en undersøgelse, der giver interessenterne legitime grunde til at markere synspunkter på politiske handlinger. Disse synspunkter bliver koblet til undersøgelsen, men den kvalitative analyse viser af mediedækningens første dage viser, at der ikke argumenteres med baggrund i undersøgelsens faktiske indhold. Det er altså ikke en forskningsbaseret viden, der indgår i argumentationerne.

Forskningen får i stedet en legitimerende funktion i forhold til den politiske dagsorden. Dels bliver lanceringen af en ny forskningsrapport den legitime grund til at tage forskellige problemstillinger vedrørende folkeskolen op, dels bruges rapportens autoritative status som forskning til at markere troværdighed og relevans. Mange artikler tager afsæt i, at 'PISA-rapporten viser, ...' og så fortsætter de med at

beskrive løsninger på det problem, rapporten hævdes at påvise. Igen er det ikke muligt at slutte fra denne konkrete case til forskningsbaseret viden i massemedierne generelt, men disse tendenser er meget tydelige i PISA-casen, og jeg antager, at de peger på en problemstilling af mere generel karakter.

Vidensbegrebets betydning

Som beskrevet i kapitel 3 har forståelsen af vidensbegrebet konsekvenser for, hvilke problemstillinger, der ses i begrebet forskningskommunikation. Jeg beskrev, hvordan jeg i denne afhandling trækker på flere positioner i min forståelse af forskningskommunikation. Anskuet fra et rent positivistisk videnskabssyn er mediernes dækning af PISA en forvrængning af den forskningsbaserede viden, mens en socialkonstruktivistisk position vil interessere sig for mediediskursen i sig selv og i øvrigt anskue rapport og mediedækning som divergerende alene i kraft af de forskellige kontekster med forskellige diskurser.

I denne afhandling insisterer jeg imidlertid på at trække på flere forståelser af videnskabsbegrebet. Med sammenligningen af rapport og mediedækning betragter jeg PISA-rapporten som et videnskabeligt udsagn, som det giver mening at sammenligne med mediedækningen, hvorved det også giver mening at tale om forvrængning. Samtidig trækker jeg på den socialkonstruktivistiske position, når jeg anser viden for historisk og kontekstuel betinget, når jeg ikke betragter PISA-rapporten som udtryk for objektiv viden om den danske folkeskole. Når jeg finder det nødvendigt at sammenligne rapport og mediedækning, er det med henblik på en analyse af, hvordan forskningen indgår i mediedækningen. En analyse af hvilken betydning, den forskningsbaserede viden får i den del af det offentlige ræsonnement, som foregår i medierne.

Her viser analysen af PISA-casen som nævnt, at selve det forskningsmæssige indhold næsten ikke er til stede i mediedækningen. Forskningsrapporten er en anledning til, at medierne tematiserer politiske forhandlinger og forskellige problemstillinger i folkeskolen, men det er ikke de samme problemstillinger, som forskningen peger på. Sat på spidsen kan man sige, at forskningen bliver en anledning til, at medierne kan beskrive problemstillinger og holdninger til folkeskolen, og at forskningen bruges som led i argumentationer, men stort set ikke kommer til orde som forskningsudsagn. PISA-rapportens præmisser, indhold eller konklusioner får meget ringe plads i den samlede mediedækning. Dette forhold har jeg kunnet belyse, fordi jeg sammenligner såvel temaerne som forståelsesrammerne i henholdsvis rapport og mediedækning.

Denne sammenligning har i mine øjne aktuel relevans, fordi der er stærke politiske krav og incitamenter til, at forskere skal komme med udsagn i massemedierne (jf. kap. 1). Forudsat at forskningen har væsentlige bidrag til den offentlige samtale om samfundsmæssige problemstillinger som fx folkeskolens kvalitet, er det interessant, i hvilken grad forskningen kommer til orde i medierne. Indgår den forskningsbaserede

viden som et bidrag til den offentlige debat om aktuelle samfundsmæssige problemstillinger, eller er den en anledning til at argumentere for politiske handlinger?

Det spørgsmål er belyst gennem den kvantitative indholdsanalyse (kap. 7), hvor jeg undersøgte, hvilke tematikker der kommer op i mediedækningen, altså hvilken dagsorden, der bliver sat for mediedækningen. Ud fra en konstruktivistisk betragtning er det muligvis ikke så interessant, al den stund at PISA-rapporten jo ikke repræsenterer en objektiv viden om folkeskolen, men blot er udtryk for en politisk forhandlet viden. Så på baggrund af et konstruktivistisk videnskabssyn vil man ofte vælge at lægge mindre vægt på, hvad der siges, end hvordan det siges. Men set i forhold til forestillingen om en offentlig debat, er sagen en anden. Hvis mediedækningen af PISA anskues som et blandt flere bidrag til en offentlig deliberation, til det offentlige ræsonnement, om folkeskolens udvikling, må det være væsentligt, hvordan mediedækningen af PISA-rapportens indhold forholder sig til rapportens indhold. Ikke fordi rapporten er udtryk for objektiv viden, men fordi rapporten er et blandt flere udsagn. Der er risiko for en 'goddag mand økseskaft kommunikation', hvis forskningsbaserede udsagn tages til indtægt for andre problematikker end dem, de peger på.

Den mediemæssige praksis

Når jeg i denne afhandling sammenligner en videnskabelig rapport og mediedækningen af den, er det altså ikke med henblik på at identificere mangelfulde beskrivelser af rapporten. Formålet med analysen er i stedet at belyse, hvordan rapportens indhold indgår i mediedækningen og i et offentligt ræsonnement ved at sammenligne temaer og forståelsesrammer i henholdsvis den videnskabelige kontekst og den mediemæssige kontekst.

For at forstå det mediemæssige udtryk som andet end forvrængning eller popularisering af rapporten, har jeg fokuseret på den mediemæssige praksis som rammesættende for det mediemæssige udtryk. Ved at tage udgangspunkt i teori-dannelser om medierne som en selvstændig politisk institution, blev det muligt at se rapporten og mediedækningen som udtryk for to forskellige repræsentationer af viden i to forskellige kontekster. Det mediemæssige udtryk bliver i denne optik ikke en forvrængning af rapporten, men en anden kontekst, en anden repræsentation. Ved at inddrage den mediemæssige praksis tager jeg hensyn til den kritik, som bl.a. Fenton et al (Fenton et al., 1998) retter mod de undersøgelser af forskningskommunikation i medierne, der tager udgangspunkt i den videnskabelige verdens forståelse (jf. kap. 4).

Når analysen af PISA-dækningen viste, at medierne ikke i særlig høj grad formidler den forskningsbaserede viden, kunne et rent forvrængningsperspektiv fokusere på vanskeligheder med at popularisere forskningen, dvs. problemer med at 'oversætte' videnskabelig viden til alment tilgængelig viden. Men netop ved at inddrage den

mediemæssige praksis og forstå medierne som en selvstændig politisk institution, åbnes for at forstå betydningen af den mediemæssige kontekst, de journalistiske fortællemåder, de journalistiske kriterier og den fælles institutionelle praksis. De journalistiske fortællemåder har jo bl.a. deres berettigelse ved, at de forklarer, konkretiserer og perspektiverer den politiske virkelighed (Hjarvard, 1995). Samtidig repræsenterer medierne en væsentlig politisk magt. Dels agerer medierne meget ensartet og dermed fremstår de som en samlet politisk institution (Cook, 2005), dels bliver nyheds-produktionen sværere og sværere at adskille fra politikdannelsen. Nyhedsmedierne påvirker politikdannelsen, og de politiske aktører inkorporerer medierne i politisk-strategiske handlinger.

På baggrund af denne forståelse er det ikke relevant, hvor nøjagtigt medierne beskriver forskningsbaseret viden. Men det er relevant, hvordan forskningen indgår i den dagsorden, medierne sætter. Her viste den kvantitative indholdsanalyse, at den dagsorden, som sættes i medierne, adskiller sig væsentligt fra temaerne i PISA-rapporten. Så på baggrund af denne case kan man stille spørgsmålstejn ved, om massemedierne er adækvate formidlere af forskning i den forstand, som de politiske krav (jf. kap. 1) lægger op til.

Men også med baggrund i en teoretisk forståelse af medierne som en selvstændig politisk institution kan man stille spørgsmålstejn ved, om massemedierne er et adækvat forum for forskningskommunikation. Medierne har fokus på løsninger og på forhandlinger. I det omfang medierne skal være forum for diskussioner om politiske forhandlinger og løsninger på samfundsmæssige problemstillinger, er det derfor naturligt, at forsknings-baseret viden først og fremmest inddrages i det omfang, den kan anvendes i argumentationer.

Jeg konkluderer på denne baggrund, at den mediemæssige kontekst er særdeles betydningsfuld og har stor betydning for rammerne for, hvordan forskning kommunikerer. Og ligesom jeg argumenterer for, at forståelsen af videnskabsbegrebet udgør de præmisser, enhver undersøgelse af forskningskommunikation bygger på, vil jeg argumentere for, at den mediemæssige kontekst, dvs. medielogikker og forståelsen af medierne som en selvstændig politisk institution, er afgørende for at forstå, hvad der sker i medierne. Forestillinger om at medierne skal forholde sig fx pædagogisk refererende eller kritisk undersøgende til forskning risikerer i dette lys at blive løsrevne og naive normative fordringer uden relation til den mediemæssige praksis.

Demokrati og offentlighed

En række nyere analyser af den danske medieoffentlighed fremhæver, at nyhedsinstitutionens selvstændiggørelse har bidraget til en øget demokratisering af det danske samfund (Ørsten 2007). Det ses i bl.a. i Anker Brink Lunds bidrag til magtudredningen (Lund, 2002), hos Stig Hjarvard (Hjarvard 1995, 1999) samt i den

analyse af politisk journalistik, som Ove Kaj Pedersen ledede (Pedersen, 2000). Analyseernes optimistiske vurderinger baserer sig på, at flere og flere almindelige mennesker kommer til orde i medierne.

Grundlaget for optimismen er bl.a. en opfattelse af, at jo flere deltagere i forskellige diskussions- og beslutningsfora, jo mere demokratisk. Det synspunkt knytter sig til en liberal demokratiopfattelse. Hvis udgangspunktet er tættere på en deliberativ demokratiforståelse, hvor kommunikationens indhold i forhold til et offentligt ræsonnement er væsentligt, så bliver det mere afgørende at undersøge, hvordan kommunikationen foregår, og hvad dens indhold er.

Af den kvantitative analyse fremgår det, at mange forskellige aktører kommer til orde, fx lærere, skoleledere, skoleelever, forældre, politikere, embedsmænd, interesse-organisationer. Men den kvantitative analyse viste, at flertallet af udtalelser ligger inden for den samme forståelsesramme om folkeskolen. Mange forskellige aktører, mange 'almindelige' mennesker betyder ikke nødvendigvis, at flere synspunkter kommer til orde. Desuden kommer de mange mennesker til orde med udtalelser og kommentarer, som ikke sættes i relation til hinanden. Der bliver ingen dialog. Der fremstilles synspunkter, men der etableres ingen dialog mellem dem, hvilket er problematisk ud fra en deliberativ demokratiforståelse.

Med baggrund i dagsordensteori og framingteori betragter jeg de frames, medierne beskriver PISA-rapporten inden for, som væsentlige og rammesættende for den offentlige diskussion af folkeskolen. Derfor er det også væsentligt, hvor store variationer, der er i de frames, som medierne tilbyder. Her er det bemærkelsesværdigt, at på trods af den brede mediedækning af PISA, er der ingen større variation i de forståelsesrammer, medierne tilbyder for tolkning af PISA eller af folkeskolen. Der er således i denne case ikke noget, der tyder på, at mange medier betyder stor variation i forståelsesrammerne eller stor variation i udbuddet af informationer. Tværtimod kan der konstateres en stor ensartethed i mediernes dækning, og dermed en cementering af en bestemt forståelses-ramme.

Mediernes dagsorden vedrørende PISA-undersøgelsen ligger til gengæld tæt på den politiske dagsorden, som i forvejen har været diskuteret af interessenter på folkeskoleområdet (jf. kap. 6). Forudsat at mediedagsordenen har en betydning i forhold til de demokratiske processer, i forhold til den offentlige meningsdannelse og i forhold til de politiske beslutninger, har det også en betydning, hvordan medierne tematiserer forskningsrapporter. Det er ikke uden betydning, hvilke mediedagsordener, der sættes for den samfundsmæssige debat, og det er heller ikke uden betydning, hvilken plads forskningen får heri.

En af analysens pointer er, at medierne har dækket de temaer, som har været politisk debatterede. Diskussionen i offentligheden er derfor stærkere præget af de temaer, som er defineret af interessenter og politikere på området end af PISA-rapporten.

Enkelte PISA-forskere som fx Niels Egelund har været ganske fremtrædende i mediedækningen – ikke mindst i forhold til disciplin-spørgsmålet (jf. side 156 ff.). Men det er netop et tilfælde, hvor han gik fra det forskningsmæssige domæne til det politiske domæne, og hvor hans konkrete udtalelser ikke havde udgangspunkt i PISA-rapporten.

Mediedækningen af PISA er hverken en pædagogisk fremstilling eller en kritisk fremstilling af rapporten, men i medierne bruges rapporten som argumentation i et politisk projekt om folkeskolen. Hverken forskningen eller forskningens præmisser sættes til debat. Fokus er på handlingsmuligheder i forhold til folkeskolen. Argumenterne for, at handlingerne er nødvendige, hævdes at ligge i rapporten, men det er kun i begrænset omfang tilfældet.

Samlet set viser analysen af mediernes dækning af PISA 2003, at her har forskningen været brugt som en anledning til, at interessenter på folkeskoleområdet og politikere har markeret holdninger i offentligheden. Den kvalitative analyse viste, at disse holdninger begrundes med PISA-rapporten som afsæt. Argumentationen tager udgangspunkt i korte udsagn om undersøgelsens resultater, og herfra argumenteres videre for politiske eller pædagogiske tiltag. Det er derfor tvivlsomt, om forskningsbaseret viden har præget mediedækningen eller den offentlige debat i forbindelse med PISA-undersøgelserne.

Tilbage står spørgsmålet om forskningskommunikation som bidrag til demokratiet. I tilfældet PISA kan kommunikationen i massemedierne kritiseres for, at det forskningsbaserede indhold stort set ikke nåede frem i offentligheden, og dermed inddrog den massemedierede offentlige debat ikke PISA-rapporten. Man kan også fra et demokratiteoretisk synspunkt pege på, at de politiske synspunkter aldrig kom i dialog med hinanden. At politiske synspunkter blev til statements, der aldrig blev undersøgt, fx i forhold til deres argumentation. De politiske statements blev heller aldrig holdt op mod hinanden som argumentationer der kan prøves i forhold til hinanden. Habermas' og Joshua Cohens begreb om det gode argument (jf. kap. 2) blev aldrig en del af mediedækningen. Mediernes fokus var på magtforholdene mellem de forskellige synspunkter, hvor stærke forhandlingspositioner de enkelte politikere var i. Og desuden gik især Jyllands-Posten ind i deres egen argumentation for det synspunkt, at der er for lidt disciplin i folkeskolen. I den forstand har medierne altså ikke bidraget konstruktivt til en deliberativ proces i forhold til PISA. Men i forhold til demokrati forstået som forhandling mellem interessenter, har medierne faktisk opfyldt en funktion som arena for interessenternes forhandlinger. Dog ikke en neutral arena, for medierne overtog langt hen ad vejen den politiske dagsorden, som var sat af regeringen forud for PISA-rapporten (jf. kap. 6) og som blev gentaget i regeringens udspil om ændringer af folkeskoleloven.

Netop i relation til et politisk krav om mere forskning i medierne og forskeres deltagelse i den offentlige debat, er denne analyse interessant. Dels på baggrund af

dette casestudie, dels på baggrund af teorien om medierne som en selvstændig politisk institution, finder jeg det relevant at problematisere, hvordan samfundsvidenskabelig forskning kommunikeres i medierne, udover som politisk argumentation. I forlængelse heraf vil jeg pege på, at det er væsentligt at afklare, hvilke kommunikative forventninger til medierne der ligger i et krav om mere forskning i massemedierne.

Begrebet forskningskommunikation

Afhandlingens forskningsspørgsmål var, hvordan kommunikationen af forskning i massemedierne kan forstås i lyset af videnskabsbegreber, demokrati- og offentlighedsforståelser samt mediemæssig praksis. Jeg har her diskuteret disse tre teoretiske felter i forhold til PISA-casen, og jeg har argumenteret for, at selvom PISA-analysen ikke kan generaliseres til at gælde al samfundsvidenskabelig forskning, er de problemstillinger, som knytter sig til de tre teoretiske felter, ikke kun relevante i forhold til PISA.

PISA-casen problematiserer tre antagelser, som mange initiativer omkring forskningskommunikation bygger på. Den ene antagelse er forståelsen af forskningskommunikation som en diffusion af viden fra forskere til lægfolk. I diskussionen af vidensbegrebet og dets relation til henholdsvis formidlingsparadigmet og det interaktive paradigme, argumenterede jeg for, at forskningskommunikation ikke udelukkende kan forstås som diffusion af viden, selvom jeg ikke afviser forestillingen om at videnskabelig viden kan populariseres. I analysen viste jeg, at i PISA-casen sker der ikke nogen væsentlig formidling af forskningsbaseret viden gennem massemedierne. Dette forklarer jeg i nogen grad med de stærke politiske interesser, der knytter sig til PISA, men påpeger samtidig, at samfundsvidenskabelig forskning generelt er knyttet til politiske interesser, og at problemstillingen derfor har en bredere relevans.

Den anden antagelse er forståelsen af massemedierne som adækvate formidlere af forskningsbaseret viden. Denne antagelse er problematiseret gennem analysen af PISA, hvor det er vist, at den forskningsbaserede viden stort set ikke repræsenteres. Gennem den teoretiske forståelse af medierne som en selvstændig politisk institution problematiseres, hvordan medieinstitutionen kan indgå i kommunikation om forskning. Hvis medierne ses som en politisk institution, vil kommunikationen om forskning først og fremmest være interessant i det omfang, forskningen indgår i de politiske 'forhandlinger', som foregår i medierne. I PISA-casen blev forskningen som nævnt brugt som anledning til at tage bestemte problematikker op og som autoritative videnskabelige belæg for politiske handlingsforslag.

Hermed er den tredje antagelse, nemlig forståelsen af forskningskommunikation som et væsentligt bidrag til et demokrati også problematiseret. I forbindelse med PISA er forskningen primært indgået i en politisk interessevaretagelse i offentligheden. På

den måde lever den op til liberale demokratiidealer. De mere deliberative idealer, hvor argumentationer fremføres og undersøges rationelt med henblik på et offentligt ræsonnement, hvor de bedste argumenter får mulighed for at blive dagsorden-sættende, kan PISA-dækningen dog ikke leve op til.

Det er bestemt muligt, at mediedækninger af andre forskningsbaserede udsagn i langt højere grad levner muligheder for deliberation. Som påpeget af Lund (2006) i forbindelse med Modinet, eksisterer flere offentlighedsformer samtidigt og side om side. I lyset af den særlige deliberative tradition i dansk demokrati (Loftager, 2004), samt i lyset af de politiske krav om forskningskommunikation, er det væsentligt at forholde sig til, hvad det er, forskningskommunikation i massemedierne bidrager med i en samfundsmæssig kontekst, og i hvor høj grad der er tale om deliberative elementer

Jeg konkluderer på denne baggrund, at vidensbegrebet, demokrati- og offentligheds-perspektivet samt den mediemæssige praksis er tre felter relevante i forhold til at belyse begrebet forskningskommunikation. PISA er en specielt politisk case, og derfor fremstår analysens konklusioner mere markante end de formentlig vil være i andre mindre politiske cases. Det ændrer dog ikke ved, at disse problemstillinger også vil være til stede i andre cases, hvor samfundsvidenskabelig forskning fremtræder i massemedierne.

Summary

The dissertation ‘Research-Based Knowledge in Mass Media- a contribution to democracy? An Analysis of PISA 2003 in the Printed Daily Press’ is a study of how scientific and research-based knowledge is communicated in mass media. This research question is studied from the perspective of three theoretical traditions: public sphere theory, theories of research-communication and theories about media as an independent political institution. The dissertation is composed of 3 sections with a total of 10 chapters.

Section 1 consists of chapters 1-5. In section 1 I reconstruct three theoretical views. It is discussed how each of those contribute to frame the dissertation’s understanding of research-based knowledge in mass media. Chapter 1 introduces the research question and displays the structure of the argument laid out in the following 9 chapters. I draft the main approaches to research-based communication and how they have appeared in public debates and policy initiatives within the last 10 years both in Denmark and on the level of the European Union. Chapter 2 investigates ‘Ideals about public communication’, especially those elaborated within a Habermasian framework. Based upon public sphere theory and democracy theory, the chapter seeks to extract ideals of public sphere and democracy and relate to mass media. Chapter 3, ‘Research Communication as a Research Area’, concentrates on research communication as a specific field of research. The research area is described as a continuum between respectively a paradigm of one way communication and a paradigm of participation that are founded on two different views of science and research. Chapter 4, ‘Media Practice’, discusses related research projects on the specific conditions that determine news production in mass media. Based upon these channels of theoretical inspiration I finally specify the analytical framework to be used in the analysis of the media coverage of PISA 2003. PISA is an abbreviation of Program for International Student Assessment. Chapter 5, ‘Summary and Starting Point’, sums up the theoretical approaches and consequences for the analytical framework to be used for the analysis in section 2.

Section 2 consists of chapters 6-8 and is an analysis of mass media coverage of the PISA-report 2003. Section 2 investigates and analyses the central research question: what happens with research-based knowledge in a context of mass media? This is subject to a critical examination of the relation between the PISA report itself and the media coverage of the report. Based upon a quantitative content analysis and a qualitative frame analysis of the media coverage I describe and discuss the frames that are represented in media about PISA. The media frames are then compared with the results and presentations from the report itself. The empirical evidence used in this study consists of all articles that appeared in 17 days immediately after the publication of PISA, 2003. The media used are Berlingske Tidende, Jyllands-Posten,

Politiken, Information, Urban, Jyske Vestkysten, and BT. The news agency Ritzaus Bureau is also included. The use of such major mass media provides insight in the total coverage of the specific subject: how and to what degree research is referred and dealt with; what research-based knowledge is related to and which function it thereby is given in a context of mass-mediation. In this respect the dissertation is a case study. Chapter 6, “PISA in Context”, discusses the context of the PISA study, and how the dissertation frames PISA as a case. Chapter 7, “PISA 2003 in the Media”, accounts for the method of quantitative content analysis and especially for the content analysis and the choices made in this study. The content analysis of the representation of PISA in mass media is accounted for. Chapter 8, “Frames”, uses agenda-setting theory and the concept of framing for the examination of which frames of understanding that are characterizing the media coverage of PISA. The mass media coverage of PISA is compared to the way PISA is communicated in a limited selection of media targeted professionals and policy makers.

Section 3 summarizes and concludes the study, and puts the findings into perspective. Chapter 9, ‘Characteristics of Media Coverage’, presents a summary of the various elements in the analysis and concludes how the empirical evidence provides a basis for the effort of putting the research question into perspective. Chapter 10, “Conclusion”, finally gathers the results of the study. It is concluded that in the PISA case, the research based knowledge is poorly represented in the media. When research is written about, it appears mainly as an argument, either for certain political solutions and actions, or for the need to take action on a problem. Based upon the empirical and theoretical evidence presented in the dissertation some future perspectives for research communication in mass media are highlighted.

Litteratur

Allan, Stuart (2002): *Media, Risk and Science*. Buckingham and Philadelphia: Open University Press

Allan, Stuart (2004): *News Culture*. Maidenhead Berkshire: Open University Press

Altheide, David L. and Robert P. Snow (1991): *Media Worlds in the Postjournalism Era*. New York: Aldine de Gruyter

Andersen, Michael Bruun (ed.) 1996: *Media and Democracy*. IMK-report no. 17, University of Oslo

Albæk, Erik, Christiansen, Peter Munk and Togeby, Lise (2002): *Eksperter i medierne. Dagspressens brug af forskere 1961-2001*. Aarhus: Magtudredningen c/o Institut for statskundskab Aarhus Universitet

Albæk, Erik (2004): *Eksperter kan være gode nok, men ... Om fagkundskabens vilkår i dansk politik*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

Albæk, Erik (2006): Statskundskab og journalistik – et umage par? I: *Journalistica. Tidsskrift for forskning i journalistik*. Nr. 3, 2006. Århus: Forlaget Ajour

Arnoldi, Jakob (2005): *Den offentlige ekspert*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur

Asmussen, Kaj (1992): *En god historie*. Grafisk Litteratur. Viborg

Asmussen, Kaj og Mogens Meilby (1980): *Før deadline*. Institut for Presseforskning/Danmarks Journalisthøjskole

Bauer, Martin W., Nick Allum and Steve Miller (2007): What can we learn from 25 years of PUS survey research? Liberating and expanding the agenda. I: *Public Understanding of Science*, Vol 16 (2007), pp. 79-95. SAGE Publications

Beck, Ulrich (1997): *Risikosamfundet – på vej mod en ny modernitet*. København: Hans Reitzels Forlag

Benson, Rodney and Erik Neveu (eds.) (2005): *Bourdieu and the Journalistic Field*. Cambridge: Polity Press

Berelson, Bernard (1952): *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe: Free Press

Berkowitz, Dan (ed.) (1997): *Social Meanings of News*. Thousand Oaks: SAGE Publications

Bertilsson, Margareta and Mark Elam (2003): The Emerging Dimensions of a Scientific Citizenship. I: *European Journal of Social Theory* 6 (2): 233-251. SAGE Journals

Bohman, James and Rehg, William (ed.) 1997: *Deliberative Democracy – Essays on Reason and Politics*. Cambridge, MA: The MIT Press

Bourdieu, Pierre (2005): The Political Field, the Social Field, and the Journalistic Field. I: Benson, Rodney and Erik Neveu (eds.). *Bourdieu and the Journalistic Field*. Cambridge: Polity Press

Breck, Thomas (2001): *Dialog om det usikre – nye veje i risikokommunikation*. Viborg: Akademisk Forlag

Bryman, Alan (2004): *Social research methods*. Oxford University Press

Bucchi, Massimiano (1998): *Science and the Media: alternative routes in scientific communication*. London: Routledge

Börjeson, Mats (2003): *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur

Calhoun, Craig (ed.) (1992): *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA and London: The MIT Press

Carvalho, Anabela (2007): Ideological cultures and media discourses on scientific knowledge: re-reading new son climate change. I: *Public Understanding of Science* Vol. 16 (2007), pp. 223-243. SAGE Publications

Carlsen, Erik Meier (2000): Den politiske journalistik. I: Ove Kaj Pedersen m.fl: *Politisk journalistik*. Århus: Forlaget Ajour

Chouliaraki, Lilie (2000): Political Discourse in the News: Democratizing Responsibility or Aestheticising Politics? I: *Discourse and Society* Vol. 11, no. 3 pp. 293-314. SAGE Publications

Cloître, Michel and Terry Shinn (1985): Expository Practise: Social, Cognitive and Epistemological Linkage. I: Shinn, Terry and Richard Whitley (eds.). *Expository*

Science: Forms and Functions of Popularisation. Dordrecht/Boston/Lancaster: D. Deidel Publishing Company

Cohen, Joshua (1997): *Deliberation and Democratic Legitimacy*. I: Bohman, James and Rehg, Wiliam (eds.). *Deliberative Democracy*, Cambridge, MA: The MIT Press

Collin, Finn (1998): *Socialonstruktivisme og den sociale virkelighed*. I: Järvinen, Margaretha og Margareta Bertilsson (red.): *Socialkonstruktivisme. Bidrag til en kritisk diskussion*. København: Hans Reitzels Forlag

Collin, Finn og Simo Køppe (2003): *Humanistisk videnskabsteori*. Viborg: DR Multimedie

Collin, Finn (2004): *Konstruktivisme*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag

Cook, Timothy E. (2005): *Governing With the News. The News Media as a Political Institution*. Chicago and London: The University of Chicago Press

Cottle, Simon (ed.). 2003: *News, public relations and power*. London: SAGE publications

Cottle, Simon and Mugdha Rai (2006): *Between display and deliberation: analyzing TV news as communicative architecture*. I: *Media, Culture and Society*, Vol. 28(2): 163-189 SAGE London

Curran, James and Michael Gurevitch (2000): *Mass Media and Society*. London/New York: Oxford University Press

Curran, James (2006): *Media and Power*. New York: Routledge

Dahlgren, Peter (2005): *The Internet, Public Spheres and Political Communication: Dispersion and deliberation*. I: *Political Communication*, Vol. 22, Number 2/April-June 2005, pp. 147-162

Dahlgren, Peter (2006) *Civic participation and practices: Beyond 'deliberative democracy'*: I: Carpentier, Nico et.al. (eds.). *Researching media, democracy and participation: The intellectual work of the 2006 European Media and Communication Doctoral School*. Tartu: Tartu University Press

Danmarks Pædagogiske Universitet og Huset Mandag Morgen (2005): *Jagten på det troværdige universitet. Muligheder og risici i fremtidens forskningskommunikation*. Rapport, 2005. København: Huset Mandag Morgen

de Vreese, Claes (2001): *Frames in Television News. British, Danish and Dutch Television Coverage of the Introduction of the Euro*. I: Hjarvard, Stig (red.) (2001): *News in a Globalized Society*. Göteborg: Nordicom Göteborg University

Dryzek, John S. (2002): *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. Oxford University Press. Oxford

Eide, Martin (red.) (2004): *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*, Magt- og demokratiudredningen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Ekström, Anders (2003): *Vetenskapens allmänhet eller allmänhetens vetenskap? I: Lillemor, Kim og Pehr Mårtens (red.). Den vildväande högskolan*. Swedish Institute for Studies in Education and Research/SISTER. Skrifte 8. Nora: Bokförlaget Nya Doxa

Ekström, Anders (red.) (2004): *Den mediala vetenskapen*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa

Entman, Robert M. (1991): *Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents*. I: *Journal of Communication* 41(4), Autumn 1991

Entman, Robert M. (1993): *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*. I: *Journal of Communication* 43(4), Autumn 1993

Eriksen, Erik Oddvar og Jarl Weigård (1999): *Kommunikativ handling og deliberativt demokrati*. Bergen: Fagbokforlaget

Esmark, Anders (2000): *Offentlighed eller system? I: Ove Kaj Pedersen m.fl.: Politisk journalistik*. Århus: Forlaget Ajour

Esmark, Anders (2006): *Funktionel offentlighed? Et systemteoretisk perspektiv på profesionaliseringen af den politiske kommunikation*. I: *Politica*, 38(2), 154-172

Fahnestock, Jeanne (1993): *Accommodating Science: The Rhetorical Life of Scientific Facts*. I: McRae, Murdo William (ed.). *The literature of Science. Perspectives on Popular Scientific Writing*. Georgia: University of Georgia Press

Fairclough, Norman (1995): *Media Discourse*. London: Edward Arnold

Fairclough, Norman (2003): *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge

Fenton, Natalie, Bryman, Alan, Decon, David with Birmingham, Peter (1998): *Mediating Social Science*. Thousand Oaks: SAGE

Fenton, Natalie, Bryman, Alan and Deacon, David: From inception to reception: the natural history of a news item. I: *Media, Culture & Society*, vol. 21, no. 1, 1999

Fraser, Nancy (1992): Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. I: Craig Calhoun (ed.). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA and London: The MIT Press

Ghanem, Salma (1997): Filling in the Tapestry: The Second Level of Agenda Setting. I: Maxwell McCombs, Donald L. Shaw and David Weaver (eds.). *Communication and Democracy: Exploring the Intellectual Frontiers in Agenda-Setting Theory*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates

Habermas, Jürgen (1980): *Borgerlig offentlighed – dens framvekst og forfall: henimot en teori om det borgerlige samfund*. København: Fremad

Habermas, Jürgen (1992): Further Reflections on the Public Sphere. I: Craig Calhoun (ed.). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA and London: The MIT Press

Habermas, Jürgen (1996): *Between Facts and Norms*. Cambridge: Polity Press

Habermas, Jürgen (1996): *Teorien om den kommunikative handling*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Halliday, Mark A. K. (2006): *The Language of Science*. London and New York: Continuum

Hallin, Daniel C and Paolo Mancini (2004): *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press

Haslam, Cheryl and Alan Bryman (eds.) (1994): *Social Scientists and the Media*. London: Routledge

Held, David (2003): *Models of Democracy*, 2nd ed. Cambridge: Polity Press

Hilgartner, Stephen (1990): The Dominant View of Popularization: Conceptual Problems, Political Uses. I: *Social Studies of Science*, Vol. 20 (1990), pp. 519-39. SAGE Social Science Collections

Hjarvard, Stig (1995): *Nyhedsmediernes rolle i det politiske demokrati*. Statsministeriet: Statsministeriets Medieudvalg

Hjarvard, Stig (1999): *Tv-nyheder i konkurrence*. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Hjarvard, Stig, Nete Nørgaard Kristensen, og Mark Ørsten (2004): *Mediernes dækning af invasionen i Irak 2003*, Modinet working paper no. 13. Copenhagen: Copenhagen University

Holm, Claus (2006): *Forståelsens rasen – Om troværdig forskningsformidling*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag

Hornmoen, Harald (1999): *Vitenskapens vagthunder Vitenskapens vakthunder. Innføring i forskningsjournalistikk*. Oslo: Tano Aschehoug

Hornmoen, Harald (2003): *Forskningsjournalistik i en brytningstid. Kritisk diskursanalyse av amerikansk 'science journalism' på 1990-tallet*. Unpublished

Järvinen, Margaretha og Margareta Bertilsson (red.). (1998): *Socialkonstruktivisme. Bidrag til en kritisk diskussion*. København: Hans Reitzels Forlag

Jensen, Casper Bruun, Peter Lauritsen og Finn Olesen (red.). (2007): *Introduktion til STS: science, technology, society*. København: Hans Reitzels Forlag

Jensen, Klaus Bruhn and Henrik Bang (2004): *Niche Nursing Political Networks: Printing and Framing before Spinning*. MODINET, Working paper no. 9. Copenhagen: Copenhagen University

Jensen, Klaus Bruhn (2002): *A Handbook of Media and Communication Research*. London and New York: Routledge

Jensen, Leif Becker (1994): *Ud af elfenbenstårnet*. Roskilde: Samfundslitteratur

Johnson-Cartee, Karen S. (2005): *News Narratives and News Framing*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers

Jørgensen, Marianne Winther and Phillips, Louise (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag

Kjærgaard, Rikke Schmidt (ed.) (2006): *Elfenbenstårnet – Universiteter mellem forskning og formidling*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

Knapskog, Karl (2004): *Journalistikk og Deliberativt Demokrati. I: Marint Eide (red.). Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati, Magt- og demokratiudredningen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Knudsen, Sanne (2003): *Tidsler og jazz – metaforer og faglig formidling. I: Fleming, Leslie og Bruno Ingemann (red.). Faglig Formidling – praksis og konsekvenser*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag

Krippendorff, Klaus (2004): *Content Analysis: An Introduction to its Methodology*. Beverly Hills, CA: SAGE Publications

Kristiansen, Bente (2002): Journalisterne – vagthunde, pædagoger eller PR-folk? I: *magasinet Humaniora* nr. 3. Statens Humanistiske Forskningsråd. København

Kyvik, Svein (2005): Popular Science Publishing and Contributions to Public Discourse among University Faculty. I: *Science Communication*, Vol. 26 No. 3, March 2005, pp. 288-311. SAGE Publications

Latour, Bruno and Steve Woolgar (1979): *Laboratory life: the social construction of scientific facts*. Sage. Beverly Hills, California

Laursen, Søren (2001): *Vold på dagsordenen. Medierne og den politiske proces*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

Lewin, Beverly, Jonathan Fine and Lynne Young (2001): *Expository discourse*, London: Continuum

Loftager, Jørn (1994): Den politiske offentlighed i teori og praksis. I: Eriksen, Erik Oddvar (red.). *Den politiske orden*. Oslo: LOS-senterets TANO-serie

Loftager, Jørn (2004): *Politisk offentlighed og demokrati i Danmark*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

Loftager, Jørn (2006): Medierne, kommunalreformen og ideen om et offentligt ræsonnement. I: *Politica* 38(2), 135- 153

Loftager, Jørn (2007): Demokratisk journalistik mellem politisk magt og afmagt. I: *Journalistica. Tidsskrift for forskning i journalistik*. Nr. 4, 2007. Århus: Forlaget Ajour

Lund, Anker Brink og Maja Horst (1999): *Den offentlige debat – mål, middel eller mantra*. København: Fremad

Lund, Anker Brink (red.) (2000): *Først med det sidste – en nyhedsuge i Danmark*. Århus: Forlaget Ajour

Lund, Anker Brink (2002): *Den redigerende magt*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

Lund, Anker Brink (2004): *Niche Nursing Political Networks: Priming and Framing before Spinning*, MODINET, Center for Media and Democracy in the Network Society, Working paper no. 9

Lund, Anker Brink (2006): Domesticating the Simpsons – Four Types of Citizenship in Monitorial Democracy. I: *MedieKultur*, issue 40, September 2006/ Politik issue 2, vol. 9: 2006

Marks, Leonie A., Nicholas Kalaitzandonakes, Lee Wilkins and Ludmila Zakharova (2007): Maas media framing of biotechnology news. I: *Public Understanding of Science*, Vol. 16 (2007), pp. 183-203. SAGE Publications

Martin, J.R. and Veel, Robert (ed.) 1998: *Reading Science. Critical and Functional Perspectives on Discourses of Science*. London: Routledge

Mazzoleni, G. and Schulz, W. (1999): “Mediatization’ of Politics: A Challenge for Democracy? I: *Political Communication*, 1999, vol. 16, p. 247-261, Washington

McCombs, Maxwell (2004): *Setting the agenda – the mass media and public opinion*. Cambridge: Polity Press

Medieudvalget (1996): *Betænkning om medierne i demokratiet*. København: Statsministeriet. Juni 1996

Meilby, Mogens (2006): *Journalistikken grundtrin – Fra ide til artikel*. Århus: Forlaget Ajour

Mejding, Jan (red.) 2004: *PISA 2003 – Danske unge i en international sammenligning*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag

Meyer, Gitte (2005): *Hvorfor skulle der ikke være en offentlig fornuft?* Odense: Syddansk Universitetsforlag

Moscovici, Serge and Gerard Duveen (2001): *Social Representations*. New York: New York University Press

Nelkin, Dorothy (1995): *Selling science: how the press covers science and technology* / - Rev. ed. New York: W.H. Freeman

Nielsen, Kristian Hvidtfelt, Carsten R. Kjaer og Jørgen Dahlgaard (2007): Videnskabsfolk og videnskabskommunikation: en dansk undersøgelse. I: *Journal of Science Communication* 6(1), March 2007

Nilsson, Åsa (2000): Kvantitativ innehållsanalys. I: Ekström, Mats och Larsåke Larsson (red.): *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Studentlitteratur. Lund

Nowotny, Helga and Peter Scott, Michael Gibbons (2001): *Re-thinking science: knowledge and the public in an age of uncertainty*. Polity Press. Oxford

Nørager, Troels (1985): *System og livsverden. Habermas' konstruktion af det moderne*. Århus: Forlaget ANIS.

OECD (2004): *OECD-rapport om grundskolen i Danmark – 2004. Baggrundsrapport ved Mats Ekholm. Ekspertrapport ved Peter Mortimore m.fl.* Undervisningsministeriet: Uddannelsesstyrelsens temahæfte nr. 5 - 2004

Outhwaite, William (1997): *Habermas. En kritisk introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag

Pahuus, Mogens (2003): *Hermeneutik. I: Collin, Finn og Simo Køppe (red.). Humanistisk videnskabsteori*. Viborg: DR Multimedie

Pearce, W. Barnett and Kimberly A. Pearce (2000): Extending the theory of the coordinated management of meaning ('CMM') through a community dialogue process. I: *Communication Theory*, 10, 405-423. Blackwell Synergy

Pedersen, Ove Kaj m.fl (2000): *Politisk journalistik*. Århus: Forlaget Ajour

Pedersen, Ove Kaj (2000): Den demokratiske mellemtid. I: Ove Kaj Pedersen m.fl.: *Politisk journalistik*. Århus: Forlaget Ajour

Pedersen, Ove Kaj og Horst, Maja (2000): Den selvstændige journalistik. I: Ove Kaj Pedersen m.fl.: *Politisk journalistik*. Århus: Forlaget Ajour

Pedersen, Ove Kaj og Horst, Maja (2000): Dialogjournalistikken. I: Ove Kaj Pedersen m.fl.: *Politisk journalistik*. Århus: Forlaget Ajour

Pestre, Dominique (2003): Regimes of Knowledge Production in Society: Towards a More Political and Social Reading. I: *Minerva* 41, pp. 245-261. Kluwer Academic Publishers

Phillips, Louise (2006): Communicating social scientific knowledge dialogically: Participatory approaches to communication analysis and practice. I: Nico Carpentier et.al. (eds.). *Researching media, democracy and participation: The intellectual work of the 2006 European Media and Communication Doctoral School*. Tartu: Tartu University Press

Phillips, Louise og Schrøder, Kim (2005): Diskursanalytisk tekstanalyse. I: Margaretha Järvinen, Allan Madsen og Nanna Mik-Meyer (eds.). *Kvalitative metoder – interviews, feltarbejde, tekstanalyse*. København: Hans Reitzels Forlag

Phillips, Louise and Schrøder, Kim (2004): *Sådan taler medier og borgere om politik. En diskursanalytisk undersøgelse af politik i det medialiserede samfund*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

Rasmussen, Jens, Søren Kruse og Claus Holm (2007): *Viden om uddannelse. Uddannelsesforskning, pædagogik og pædagogisk praksis*. København: Hans Reitzels Forlag

Regeringen (2003): *Nye veje mellem forskning og erhverv – fra tanke til faktura*. ISBN 87-91258-73-1. Regeringen

Scammel, Margaret and Semetko, Holli (ed.) (2000): *The Media, Journalism and Democracy*. Aldershot: Ashgate/Dartmouth Publishing Company

Schudson, Michael (1992): Was There Ever a Public Sphere? If So, When? Reflections on the American Case. I: Craig Calhoun (ed.). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA and London: The MIT Press

Schudson, Michael (1997): The Sociology of News Production. I: Dan Berkowitz (ed.). *Social Meanings of News*. Thousand Oaks: SAGE Publications

Schultz, Ida (2005): *Bag om nyhedskriterierne*. Ph.d.-afhandling. RUC.

Siune, Karen og Thomas Vinther (1998): *Aviser om forskning*. Rapport fra Analyseinstitut for Forskning 1998/3. Århus: Analyseinstitut for Forskning

Slaatta, Tore (2004): *Den norske medieorden. Posisjoner og privilegier*. Makt- og demokratiudredningen. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Slayton, Rebecca (2007): Discursive Choices: Boycotting Star Wars Between Science and Politics. I: *Social Studies of Science* 37/1 (February 2007) pp. 27-66. SAGE Publications

Strömbäck, Jesper (2005): In Search of a Standard: Four models of democracy and their normative implications for journalism. I: *Journalism Studies*, Vol. 6, no. 3, 2005, pp 331-345

Svennevig, Jan; Sandvik, Margareth; Vagle, Wenche (1995): *Tilnærminger til tekst. Modeller for språklig tekstanalyse*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Thompson, John B (2001): *Medierne og moderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag

Tuchman, Gaye (1997): Making News by Doing Work: Routinizing the Unexpected. I: Dan Berkowitz (ed.). *Social Meanings of News*. Thousand Oaks: SAGE Publications

Vagle, Wenche; Sandvik, Margareth; Svennevig, Jan (2004): *Tekst og Kontekst. En innføring i tekstlingvistikk og pragmatikk*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag

Wagner, Wolfgang et.al. (1999): Theory and method of social representations. I: *Asian Journal of Social Psychology* (1999) 2: 95-125. Blackwell Publishers

Wagner, Wolfgang and Nicky Hayes (2005): *Everyday Discourse and Common Sense*. Houndsmill and New York: Palgrave Macmillan

Wagner, Wolfgang (2007): Vernacular science knowledge: its role in everyday life communication. I: *Public Understanding of Science* 2007; 16; 7. SAGE Publications

van Dijk, T.A (1998): *News as Discourse*. New Jersey Hove and London: Lawrence Erlbaum Associates

Weiss, Carol H. and Eleanor Singer (1988): *Reporting of Social Science in the National Media*. New York: Russell Sage Foundation

Videnskabsministeriet (2003): *Regeringens vidensstrategi – viden i vækst*. Baggrundsrapport januar 2003. Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling

Videnskabsministeriet (2004): *Forsk og fortæl*. Rapport fra videnskabsministerens Tænketaank vedrørende forståelse for forskning. Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling

Wille, Niels Erik (2003): Faglig formidling som praksisfelt – om begrebets oprindelse og baggrund. I: Fleming, Leslie og Bruno Ingemann (red.). *Faglig Formidling – praksis og konsekvenser*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag

Vinther, Thomas (2000): *Danske TV-nyheders dækning af forskning og udviklingsarbejde*. Rapport fra Analyseinstitut for Forskning 2000/2. Århus: Analyseinstitut for Forskning

Wynne, Brian (1992): Misunderstood misunderstanding: social identities and public uptake of science. I: *Public Understanding of Science* 1, pp. 281-304

Wynne, Brian (1995): Public Understanding of Science. I: Jasanoff, Sheila, Gerald E. Markle, James C. Petersen and Trevor Pinch (eds.). *Handbook of Science and Technology Studies*. Thousand Oaks, CA & London: Sage/4S: 361-388

Yin, Robert K. (2003): *Case study research: design and methods*. Sage Publications. Thousand Oaks California

Ørsten, Mark (2004): *Transnational politisk journalistik: Dansk EU-journalistik fra 1991-2001*. Skriftserie for journalistisk på RUC - Journalistisk Forskning nr. 1. Roskilde: Roskilde Universitetscenter

Ørsten, Mark (2005): Nyhedsinstitutionen: Et ny-institutionelt perspektiv på den medierede politiske kommunikation. I: *Økonomi & Politik*, 78(3), 13-28

Ørsten, Mark et al (2005): *Miljøet i medierne: fem casestudier af nyhedsinstitutionens miljøjournalistik 1997-2003*. Roskilde Universitetscenter: Studierserie for journalistik på RUC

Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog og Terje Hillesund (1997): *Metodebog for mediefag*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget

Østergaard, Jørn (2004): Set fra sidelinjen – OECD-review af den danske grundskole. I: *Undervisningsministeriets tidsskrift Uddannelse*, nr. 6, juni 2004. København: Undervisningsministeriet

Aagaard, Kaare og Niels Mejlgaard (2003): *God Praksis for Forskningskommunikation*. Rapport fra Analyseinstitut for Forskning 2003/8. Århus: Analyseinstitut for Forskning

Desuden:

Eget interview med Joshua Cohen, Massachusetts Institute of Technology, Boston maj 2004

BILAG 1

Optællinger, mediedækningen PISA 2000

Temaer:

PISA-temaer

9 om Danmarks internationale placering

1 om naturfag

Afledte temaer:

12 om disciplin

5 om offentliggørelse af karakterer

7 om læreruddannelsen

2 om skolesystemer

6 om politiske initiativer

3 om social arv

I alt 45 journalistiske artikler, heraf 3 ledere, desuden 16 debatindlæg, i alt 61 artikler

Udtalelser:

PISA-forskere: 18

Danmarks Lærerforening: 12 (heraf Skolelederforeningen: 4)

Undervisningsministeren: 7

Skole og Samfund: 2

KL: 2

Andre forskere: 1

Fysiklærerforeningen: 1

Politikere: 1

Folkeskolernes Landsorganisation: 1

Debatstof:

7 'borgere'

5 lærere

1 politiker

1 Dansk Industri

1 Skole og Samfund

1 Jakob Lange

BILAG 2

Kodemanual

Kodningskategori

Forklaring

1. Løbenummer

Ritzau:	1100
Politiken:	2100
Jyllands Posten:	2200
Berlingske Tidende:	2300
Information:	2400
Jyske Vestkysten:	2500
Urban:	2600
BT:	2700
Folkeskolen	3100
Folkeskolen net	3200

2. Dato

2004-12-06
2004-12-07
2004-12-08
2004-12-09
2004-12-10
2004-12-11
2004-12-12
2004-12-13
2004-12-14
2004-12-15
2004-12-16
2004-12-17
2004-12-18
2004-12-19
2004-12-20
2004-12-21
2004-12-22

3. Placering

Forside/ Første indslag:	1
Temaopslag:	2
Anden	3

4. Omfang:

notits:	1	Notits: max 10 linier
---------	---	-----------------------

mindre artikel max 80 linier	2	Mindre artikel: 1 spalte, 2 spalter, max 40 linier 3 spalter max 27 linier
større artikel	3	Større artikel: alle andre artikler alle artikler med faktabokse, illustrationer m.m. TV/radio kun 1 eller 3

5. Formidlingsmæssige kendetegn

Hvis ingen kendetegn,
kodes ikke
Hvis flere kendetegn,
kodes for alle

Grafik/ faktabokse	1
Fotos	2
Tegninger	3

6. Genre

Journalistisk stof (1):

Nyhed/aktualitet	111	Vælg 1 genre, angiv evt. en sekundær genre, hvis du er i tvivl.
Baggrund/analyse	112	
Reportage/Interview (mennesker i fokus)	113	

Opinionsstof (2):

Leder	211
Kronik	221
Kommentar	222
læserbrev	223

7. Udtalelser i artiklen

Ved læserstof: placér om
muligt skribenten i en af
disse kategorier

1) Forskere

PISA-forskere	11
Andre forskere	12

2) Politikere:

Ministre	21
Landspolitikere	22
Folketingskandidater	23
Kommunalpolitikere	24

3) Berørte:

forældre	31
lærere	32
skoleledere	33
elever	34

4) Interesseorganisationer:

Skole og Samfund	41
Danmarks Lærerforening	42
Danske Elevers Sammenslutning	43
Danmarks Skolelederforening	44
KL	45
Dansk Arbejdsgiverforening	46
Skole- og Kulturchefforeningen	47
Andre	48

8. Ritzau

Ritzau	0-1	(nej - ja) tekstfelt til bemærkninger
--------	-----	--

9. Temaer

Her kan sættes max 3
kodninger og i prioriteret
rækkefølge.

PISA-artikel (fokus på undersøgelsen)(1):

Matematiske kompetencer	111
Naturfaglige kompetencer	112
Læsekompetencer	113
IT-kompetencer	114
Sociale og personlige kompetencer	115
Kønsforskelle	121
Disciplin	122

Social arv	123
Andet	124

Baggrunden for PISA	131
DK's int. placering/ rangliste	132
Debat om PISA's metoder	133
Indvandrere	134

Afledte temaer (PISA som afsæt)(2):

Matematiske kompetencer	211
Naturfaglige kompetencer	212
Læsekompetencer	213
IT-kompetencer	214
Sociale og personlige kompetencer	215

Kønsforskelle	221
Disciplin	222
Social arv	223
Andet	224

Politiske udmeldinger	231
Anden forskning end PISA	232
Læreruddannelse	233
Skolesystemer	234
Tjenestetid	235
Test	236

10. Disciplin

Omtaler artikler disciplin?	0-1	(nej - ja)
-----------------------------	-----	------------

11. Rangliste

Omtaler artiklen ranglister?	0-1	(nej - ja)
------------------------------	-----	------------

12. Matematiske kompetencer

Omtaler artiklen matematiske kompetencer?	0-1	(nej - ja)
---	-----	------------